

ŽELEZAR

JESENICE, DNE 29. DECEMBRA 1983

ŠTEVILKA 49-50 • LETO XXXII

V ZAOSTRENH POGOJIH GOSPODARJENJA SMO VSE LETO 1983 ISKALI MOŽNOSTI MAKSIMALNEGA PRILAGAJANJA

Kljub nekaterim znanilec zaostrenih pogojev gospodarjenja, smo si v Železarni za letošnje leto zadali nalogo ohranitev osnovne proizvodnje s poudarkom na rasti kvalitete in vrednosti proizvodov. Zaupali smo v sposobnost ljudi in vzdržnost naprav.

»PREČ JE ZDAJ TO STARO LETO...«

*Preč je zdaj to staro leto,
žihar smo veseli vsi,
ker smo zdravi na temu svetu
novga leta učkali.*

Teh verzov iz kropske noveletne kolede nismo izbrali slučajno za začetek noveletnega uvodnika, kajti v tem razburkanem svetu, polnem vojnih spopadov, krvavega terorja, lakote in naravnih nesreč, smo dejansko lahko veseli vsi, ki nam je bilo vse to prihranjeno in ki smo zdravi dočkali novo leto, čeprav ne z vsem zadovoljnimi, pa morda tudi nekoliko razočarani, ker smo od leta, od katerega se poslavljamo, pričakovali več.

Čeprav nekateri poskušajo razresničiti vse kar smo dosegli v letu, ki ga zaključujemo, vseppek kritizirajo in proglašajo z »zavoženim«, negodujejo ob vsakem ukrepu ali sklepu, moramo pošteno priznati, da jugoslovanska socialistična samoupravna skupnost zaključuje leto 1983 še močnejša in s še večjim mednarodnim ugledom, ki smo ga okrepili z dosledno bitko za gospodarsko stabilizacijo v izjemno težkih in zapletenih mednarodnih ekonomskih in političnih razmerah. V tej ceni pa so seveda naša velika odpovedovanja, padeč družbenega in osebnega standarda, oziroma zmanjševanje vseh vrst porabe in varčevanje, predvsem pa veliki napor delavskih razreda in vseh delovnih ljudi za povečanje proizvodnje, produktivnosti, ekonomičnosti in rentabilnosti dela ter vključevanja v mednarodno delitev dela in svetovna merila gospodarjenja.

Naš povojni razvoj so v novejšem obdobju ogrozile nekatere napolavine, katerim smo na osnovi dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije in usmeritve zveze komunistov napovedali odločen boj. Kljub temu pa zaradi nekaterih naplavin, ki smo jih dopustili v našem razvoju, ne smemo zanikati in omalovaževati velikih uspehov in pridobitev, ki smo jih dosegli s trdim delom, odpovedovanjem in samoodpovedovanjem po zmogoviti narodnoosvobodilni borbi in v dolgotrajni kontinuiteti socialistične revolucije na področjih materialnega in družbenega razvoja. Med temi sta neprecenljivi pridobitvi naša samostojnost in neodvisnost, ki jima daje svojo veličino nenehna krepitev bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, v vedno bolj potrjevanem spoznanju, da ne moremo obstajati brez medsebojne povezanosti, brez opiranja enih na druge. To nam daje ugled in moč, da narodi, ki žive na tem obrobju Evrope, združeni v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji, niso več igrača velesilam ali drobiž za poravnavanje tujih računov, kar se dogaja še po vsem svetu, in kar so bili narodi na Balkanu dolga stoletja.

Jugoslovanski narodi in narodnosti skoraj štiri desetletja živijo v miru, kot samostojna in neodvisna država, kljub temu, da so nam hoteli nadejati jarem interesnih sfer, oziroma nas razdeliti med Zahodom in Vzhodom. V tem času pa je v svetu divjalo kar 146 vojn, v katerih je padlo trideset milijonov ljudi, poleg ogromne materialne škode in trpljenja ljudi. Spopadi niso prizanesli niti Evropi. Tekma med blokoma v oboroževanju se nadaljuje, vsak dan nas obkroža vedno več smrtonosnih izstrelkov. Razširja se prepada med razvitimi in nerazvitimi, ogromno ljudi, med njimi največ otrok, umira od lakote in nič manj jih ne živi na robu lakote. Vedno več ljudi umira od krvavega terorja, vedno več ljudi, tudi v razvitem svetu, živi v strahu in negotovosti, pod vplivom groženj in terorističnih napadov...

V tem kaotičnem svetu ostaja SFR Jugoslavija samostojna, neodvisna in neuvrščena socialistična samoupravna skupnost bratskih narodov in narodnosti, ki s svojo dosledno zunanjo politiko in izvirnostjo socialističnega samoupravnega razvoja pomeni močno trdnjavo miru in velikega bora za mir v svetu in sodelovanje med narodi ter drugačne ekonomske odnose v svetu, da bi se hitreje premoščala velika razlika med razvitimi in nerazvitimi.

To so neprecenljive pridobitve in razvojni uspehi naše narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije, vključno z razvojem socialističnega samoupravljanja, ki je pogojeval izreden gospodarski in družbeni razvoj. Vsega tega ne more in ne sme zanikati ali podcenjevati nihče, kljub nekaterim naplavinam in mulju, ki sta zadnja leta ogrozila pridobitve naše narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije. Prav tako kot ne smemo zamolčati velikih težav in napak, naplavin in mulja, ki so se dolgo kopičile in ki jih je svetovna kriza še bolj zaostila. Mnogo tega je povezano s tem, da smo se hoteli čimprej izvleči iz podedovane zaostalosti, in ob ekstenzivni rasti, pri čemer je izostala tudi pravočasna intervencija družbe, trošili več kot smo naredili.

Za popravo tega in ohranitev ter nadaljnji razvoj pridobitev narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije pa moramo danes vsi neodvisno prispevati s tem, da bomo več in bolj delali, da bomo za nekaj časa zmanjšali vse vrste porabe, tudi osebne, in da začnemo dosledno in pošteno živeti od dela, ob istočasnem boju proti raznim naplavinam na poti našega socialističnega razvoja in mulju, ki se je in se vseda na našo revolucijo, proti nedelu, proti prevladni poprečnosti, za premagovanje krize odgovornosti in socialistične morale in druge nepravilnosti. Ta boj nam mora pomeniti tudi boj za osebno in našo skupno srečo, kot prispevek k utrjevanju naše neodvisnosti in samostojnosti, našega ugleda v svetu in naše velike vloge v boju za mir in sodelovanje med narodi. To so tudi naše skupne želje, h katerim mora vsak od nas prispevati svoj delež, v odvisnosti od odgovornosti v družbi, znanja in sposobnosti.

INVESTICIJSKA DEJAVNOST V LETU 1983

Leto je naokoli in ponovno pregledujemo naše delo v minulem obdobju. Ugotavljamo, kje so vzroki za sedanje stanje in poskušamo na tej osnovi še bolj zastaviti delo v prihodnje. To delamo tudi na področju investicij, na področju, ki je še posebno pomembno za razvoj posamezne temeljne ali delovne organizacije ter celotnega našega gospodarstva.

(Nadaljevanje na 3. strani)

Imeli smo dogovore za oskrbo z osnovnimi surovinami, energetskimi mediji in transportne storitve. Začrtali smo politiko plačilnih pogojev pri nakupu surovin in uslug ter prodaji naših izdelkov. Opredelili smo naše mesto v zunanjetrgovinski aktivnosti in predvideli obseg lastnega izvoza ter skupne nastope pri izvozu finalnih proizvodov izdelanih iz naših jekel. Čeprav na startu v letu 1983 nismo imeli sklenjenih vseh pogodb in čeprav ni bila v celoti definirana politika družbenega razvoja, smo pričakovali dokaj normalno gibanje proizvodnje in zmerno zaostritev finančnih pogojev poslovanja.

(Nadaljevanje na 6. strani)

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarja začel izhajati 26. januarja 1937. Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajst-dnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Vartl - Naslov: Uredništvo Železarja, SZ - Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 2618, administracija 2619 in 2621. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju Stev. 421/1-72.

Naš plavžar (foto F. Sluga)

VPLIV ZVIŠANJA OZIROMA ZNIŽANJA PLANIRANIH STROŠKOV NA POSLOVNI REZULTAT V NOVEMBRU

V novembru smo prodali 26.577 ton proizvodov osnovne dejavnosti in opravili 3.406 ton storitev prevajanja. S pozitivno razliko med prodajno in lastno ceno v prvi vrsti pokrivalo povišanje stroškov zaradi višjih cen nabavljenega materiala v višini 310 milij. dinarjev (v enajstih mesecih so bili stroški iz tega naslova višji za 1.406 milij. dinarjev), stroške izvoza, stroške delovnih skupnosti, ki niso vkalkulirani v ceni ter fiksne stroške v povečanih zalozah gotovih proizvodov, polproizvodov in nedovršene proizvodnje.

Vsota vseh teh kategorij je bila v novembru negativna. Poleg tega pa so bili proizvodni stroški v temeljnih organizacijah višji od načrtovanih za 242 milijonov dinarjev.

Po enajstih mesecih letošnjega leta pa je ta vsota pozitivna, pa tudi temeljne organizacije so dosegle za 228 milij. dinarjev nižje stroške od planiranih.

Poleg omenjenih kategorij stroškov pa morajo temeljne organizacije pokriti še obveznosti do skupne in splošne porabe, ki niso vkalkulirani v ceni, pogodbene in ostale zakonske obveznosti, izredne materialne stroške ter razliko med vkalkuliranimi in izplačanimi osebnimi dohodki. Končni rezultat je izguba v višini 328 milij. dinarjev. Ob upoštevanju čistega dohodka, ki so ga temeljne organizacije razporedile na sklade, pa znaša konsolidirani čisti dohodek 254 milijonov dinarjev.

Temeljne organizacije so v novembru načrtovane stroške zvišale za 242 milijonov dinarjev. Stroški vložka so bili za 103,8 milijonov dinarjev nižji od načrtovanih, stroški predelave pa višji. Planirane izplene so presegli v TOZD Jeklarna, Livarna, Valjarna bluming štekel. Valjarna debele pločevine in Želblarna. Zaradi nedoseganja planiranega izplena v drugih temeljnih organizacijah, so bili stroški iz tega naslova na nivoju delovne organizacije višji za 13 milijonov dinarjev. Načrtovanih dobropisov pri proizvodnji vse temeljne organizacije niso dosegle in so bili stroški vložka zato večji za 1,3 mili-

(Nadaljevanje na 8. strani)

*Zdravo, srečno in zadovoljno novo leto 1984 v
želji, da bi dosegli zastavljene delovne in življenjske
cilje, želijo delavcem TOZD in delovnih skupnosti,
njihovim svojcem in vsem občanom*

*poslovodni in samoupravni organi
ter družbenopolitične organizacije
Železarne, TOZD in delovnih skupnosti*

NOVOLETNI INTERVJU S PREDSEDNIKOM ZSJ STOJANOM STOJČEVSKIM

Uredništvo Informatorja za sredstva informiranja v organizacijah združenega dela in občinah je tako kot že več let, tudi letos zaprosilo predsednika sveta Zveze sindikatov Jugoslavije Stojana Stojčevskega, da za bralce teh glasil odgovori na nekaj vprašanj, ki se nanašajo na vlogo in naloge osnovnih organizacij zveze sindikatov v združenem delu.

**BREZ ENOTNE AKCIJE
CELOTNE ORGANIZACIJE
NE BO USPEŠNIH REZULTATOV
STABILIZACIJE**

VPRŠANJE: V pomembni in odgovorni aktivnosti pri uresničevanju dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije posebno mesto pripada zvezi sindikatov. Svet Zveze sindikatov Jugoslavije, kakor je znano, je sprejel program aktivnosti, v katerem ima vsak nivo organiziranosti svoje konkretne naloge. Bi

nam povedali najpomembnejše, ki stojijo pred osnovnimi organizacijami zveze sindikatov.

ODGOVOR: Če izhajam iz tega, da neogibno morajo vsi subjekti opredeliti svoje obveze in odgovornosti za dosledno in popolno uresničevanje stabilizacijskega programa, potem je razumljivo, da morajo vsi organi in organizacije sprejeti svoje načrte aktivnosti za uresničevanje politike gospodarske stabilizacije.

(Nadaljevanje na 2. strani)

ZAUPAMO V NAŠE LASTNE MOČI IN SPOSOBNOSTI

Čez nekaj dni se bomo poslovili od starega leta. Ob tem si slehernik prizadeva, da bi se v tem letu naredil kar največ za boljši začetek novega, hkrati pa si ob naših srečanjih, ob stisku roke želimo, da bi bilo tudi to novo leto uspešnejše od leta, ki se izteka.

Prav gotovo pa bo leto 1984, v katerega stopamo, toliko uspešno, kolikor si bomo prizadevali na vseh področjih delovanja. Dosedanja prizadevnost in delavnost delavcev in občanov občine Jesenice je omogočila uspešnost sleherne akcije, ki smo jo zastavili. Teh akcij pa v preteklosti ni bilo malo, uresničena je bila vrsta nalog, ki so tudi zagotovilo za naše delo v prihodnje.

Ob vseh teh nalogah pa prav gotovo ne bi bili tako uspešni, če pri njihovi izvedbi ne bi sodelovali v taki širini, ki jo lahko daje samo uresničevanje samoupravljanja. Prav goto-

vo ob sedanjih pogojih gospodarjenja, ki so zelo zahtevni in zapleteni, ne moremo mimo reševanja najodgovornejših nalog v delegatskih skupščinah po delegatski poti tako v zborih Skupščine občine kot v samoupravnih interesnih skupnostih. Tudi v novem letu vemo, da bodo pogoji gospodarjenja še zahtevnejši in da je naša uspešnost v veliki meri odvisna od uresničevanja nalog prek samoupravljanja in uveljavljanja delegatskih odnosov. Po tej poti bomo v prvih mesecih 1984. leta sprejemali usmeritve za delo temeljnih samoupravljanja. (Nadaljevanje na 3. strani)

VELIKE MOŽNOSTI, DA DECEMBER USPEŠNO ZAKLJUČIMO

Kljub težavam v proizvodnji zaradi redukcije in pomanjkanja koks bomo mesec december uspešno zaključili. Po zadnjih podatkih statistike sektorja za ekonomiko in organizacijo je bilo do 26. decembra doseženi 98.600,2 tone skupne proizvodnje, kar v odnosu na družbeni plan pomeni 89,8 % in nekoliko nižji operativni program 100,8 %.

23. decembra je iz plavža št. 2 ponovno pritekel grodelj, kar bo pripomoglo k boljši proizvodnji jeklarn in posredno k višji skupni proizvodnji ostalih TOZD. Do 26. decembra so v TOZD plavž izdelali 9.061,1 tone grodlja, kar je 70,6 % družbenega plana in 108,1 % znižanega operativnega programa.

V TOZD Jeklarna so vili 30.329 ton jekla in tako kljub redukcijam izpolnili 87,1 % družbenega plana in 97 % operativnega programa. Od tega odpade na SM jeklarno 19.742 ton ali 107 % operativnega programa in na elektro jeklarno 10.587 ton jekla ali 82,6 % operativnega programa.

Zelo spodbudni so odprtemi rezultati, saj smo do 26. decembra odprčili 30.217,2 tone gotovih izdelkov in storitev, kar je 98,5 % družbenega plana in kar 109,3 % operativnega programa.

PERSPEKTIVE ZA TOZD PROFILARNA: USMERJENOST V PROIZVODNJO SPECIALNIH PROFILOV

»Doseženi proizvodni rezultati v TOZD Profilarna so pod tistimi, ki so bili predvideni z družbenim planom, pa tudi slabši so od tistih ki smo jih dosegli prejšnjaj leta. Od ko takrat je bila Profilarna pred 12 leti organizirana kot samostojna TOZD, smo nižjo proizvodnjo dosegli le v prvih treh letih,« pojasnjuje Franc Gasser, vodja TOZD Profilarne.

»Če pogledamo gibanje proizvodnje v preteklih letih vidimo, da je ta do 1979 leta vseskozi naraščala, izjemoma je bila slabša le 1976 leta zaradi pomanjkanja vložka. Od leta 1980 pa proizvodnja stalno pada. Ta trend padanja proizvodnje se bo še nadaljeval, saj je družbeni plan za prihodnje leto nižji od letošnjega kar za 1500 ton. Vzrokov za to je več: vedno večje težave pri oskrbi Železarne s polproizvodi iz tujih virov in usmerjanje proizvodnje v druge dražje proizvode, pa sta poglavitna. Že pred tremi leti smo prav zaradi tega prišli iz tri na dvoimensko delo.«

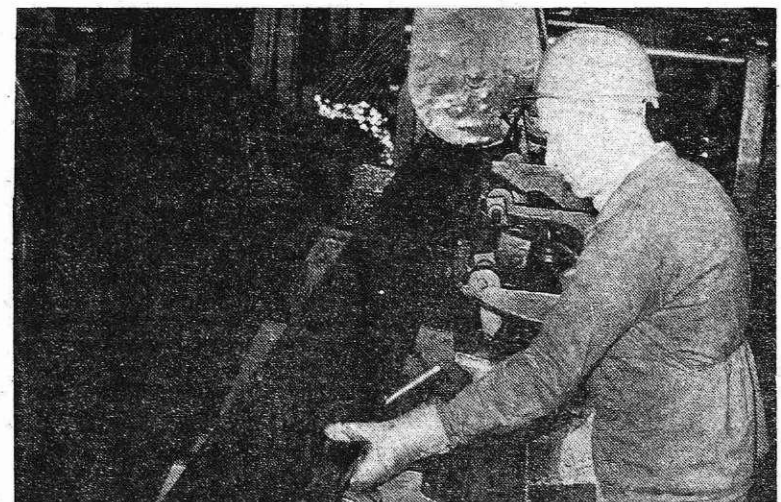
Dobava vložka iz tujih virov je iz leta v leto manjša. Od planirane količine so iz tujine letos dobili le pet procentov vložka, tako da so proizvodnjo le delno reševali z dobavami iz TOZD Valjarna bluming štekel in TOZD Hladna valjarna Bela. Kljub vsem težavam pa so družbeni plan proizvodnje letos dosegli kar v treh mesecih.

Razveseljiv je podatek, da so preslegli načrtovano višino proizvodnje za izvoz, saj so v ta namen v zadnjih štirih mesecih preusmerili velik del proizvodnje.

Pomanjkanje delavcev je tudi eden od dejavnikov, ki vpliva na proizvodne rezultate v tej temeljni organizaciji. Sedaj imajo le 65 zaposlenih, kar je za deset procentov manj kot je predvideno, med zaposlenimi pa je kar devet delovnih invalidov.

Kakšne pa so perspektive te temeljne organizacije? Predvsem, kot pravi Franc Gasser se bodo morali usmeriti v proizvodnjo specialnih profilov; ki zahtevajo več vložnega dela in kjer je potrebno več lastnega orodja, s tem pa bodo na trgu tudi višje cene.

Profile za vratne podboje so začeli izdelovati po novem načinu na doma skonstruiranem stroju in z doma izdelanim orodjem. Kvaliteta profilov je pri novem načinu izdelave veliko boljše kot pri prejšnjem. Žal pa bodo tu lahko izdelovali le profile do 200 mm širine.

V Jeklovleku (foto S. Kokalj)

INTENZIVNE PRIPRAVE ZA PRIČETEK GRADNJE JEKLARNE 2

Med 3. in 4. sejo delavskega sveta Železarne tečejo na projektu jeklarne 2 aktivnosti za zagotovitev finančne konstrukcije. V pripravi je tudi pogodba za nabavo opreme in izvajanje del. Pripravljena dokončna finančna konstrukcija je bila že posredovana službi družbenega knjigovodstva in komisiji za oceno investicij Slovenije.

Temeljna banka Kranj je pripravila ustrezno mnenje o investiciji in zagotovitvi sredstvih. Komisija za oceno investicij pa je to gradivo uvrstila na dnevni red redne seje, ki je bila 21. decembra. Glede na to, da so bila v predhodnih razgovorih razčiščena vsa tehnična vprašanja, pričakujemo dokončno pozitivno mnenje.

Z dobaviteljem opreme, firmo Mannesmann Demag, je ugotovljen obseg dobav za prvo etapo in dogovorjeni pogoji, skladno z izdanim soglasjem, tako v pogledu obsega, kakor tudi vrednosti. Obnovljena je pogodba za inozemsko posojilo s KFW Frankfurt in pripravljena za registracijo. Prek Narodne banke Jugoslavije in zveznega izvršnega sveta teče postopek za uvrstitev v kvoto Hermes še v letu 1983.

V Uradnem listu je objavljen razpis za ugotavljanje sposobnosti izvajalcev gradbenih in montažnih del ter izdelave opreme. Za razpis je v Sloveniji veliko zanimanje, kakor

V zaključni fazi je tudi montaža 1250 tonske stiskalnice in ureditev ustreznih prostorov zanjo. Stiskalnica jim bo omogočila zanesljivejšo proizvodnjo diskov in rondel, kar je bilo doslej zaradi slabših tehničnih zmogljivosti stare stiskalnice težko izvedljivo (lomni orodja in gredi). Čeprav bo stiskalnica naslednje leto obratovala s komaj polovično zmogljivostjo glede na investicijski program, bo pomemben dejavnik pri prizadevanjih za boljše proizvodne rezultate. Cene teh izdelkov so tudi precej višje v primerjavi s cenami ostalih njihovih proizvodov.

Z višino osebnega dohodka se v tej temeljni organizaciji nikakor ne morejo pohvaliti. Pogosto so zelo na repu med temeljnimi organizacijami v Železarni. Nimajo namreč dodatkov na pogoje dela, zaradi pogostega nedoseganja plana proizvodnje pa so tudi ob dodatno stimulacijo. Le v mesecih ko jim je uspelo doseči pogoje za dodatno stimulacijo so bili njihovi osebni dohodki višji, to pa v prvih dveh mesecih letos in sedaj ob koncu leta. Oktobra jim je uspelo doseči povprečje Železarne, v novembru pa so ga zaradi ugodnih proizvodnih rezultatov in izpolnitve izvoznih obveznosti celo presegle.

Za naslednje leto planirajo 20.200 ton skupne proizvodnje kar je za 3.500 ton manj od s srednjeročnim planom predvidene količine. Vzrok za to je predvsem v težavah pri oskrbi z vložkom iz zunanjih virov. Predvidevajo, da bodo izvozili 6.000 ton profilov, kar je doslej največja planirana letna količina. Prav zaradi velikih izvoznih obveznosti in planirane proizvodnje, ki je znatno nižja od proizvodnih zmogljivosti bo za domači trg ostalo manj proizvodov kot bi jih lahko prodali, zaradi česar bodo pri prodaji morali dosledno upoštevati prednostne kriterije.

V letu ki je pred nami bodo torej glede na splošno stabilizacijska prizadevanja, stremeli k uresničitvi naslednjih ciljev.

— realizirati morajo izvoz predvi-

den z letnim planom in s tem prispevati svoj delež za vzdrževanje zunanje likvidnosti Železarne;

— asortiman proizvodnje bodo morali prilagajati zahtevam tržišča in osvajati nove oblike specialnih profilov, ki prinašajo večji dohodek;

— osvojiti morajo proizvodnjo na 1250 tonski stiskalnici tako, da bodo v letu 1985 dosegli najmanj tisto količino proizvodnje, ki je predvidena z investicijskim programom in poiskati nove možnosti za razširitev proizvodnega programa na stiskalnici;

— število zaposlenih bodo morali prilagoditi potrebam proizvodne, tudi zaradi večjih izvoznih obveznosti in zaradi pričetka obratovanja nove stiskalnice.

NOVOLETNI INTERVJU S PREDSEDNIKOM ZSJ STOJANOM STOJČEVSKIM

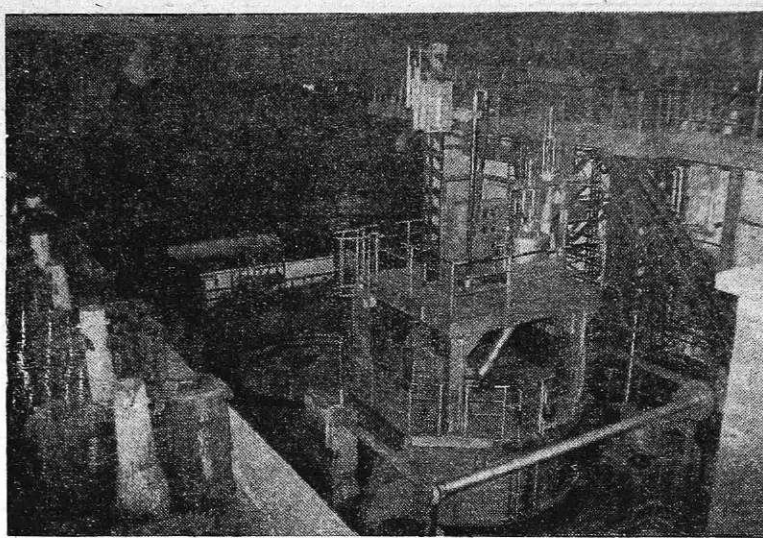
(Nadaljevanje s 1. strani)

Prednostne naloge so, razumljivo, na področju povečanja proizvodnje, še posebno tistega dela, ki je namenjen za izvoz. Pri tem se moramo zavdati, da je to tesno povezano z zagotavljanjem surovin in repromateriala iz uvoza, racionalnejšim korištenjem delovnih sredstev in delovnih potencialov, ekonomičnostjo poslovanja in investiranja, z eno besedo rečeno: s celovitim učinkovitejšim korištenjem vseh notranjih rezerv.

Da bi pri vsem tem čim boljše uspehi, si zveza sindikatov mora odločno izboriti predvsem ustrezno stimuliranje delavcev, da bodo uresničevali in dosegali te kvalitativne rezultate. To bomo dosegli z odločnim bojem za dosledno uresničevanje delitve po rezultatih dela. V tem pogledu so splošnodružbena stališča in stališča zveze sindikatov povsem jasna in objektivno uresničljiva in se nihče ne more opravičevati, da so mu neznan ali premalo jasna. Nujno je, da se stimulira produktivnejše delo in odgovornejši odnos do upravljanja z družbenimi sredstvi, racionalnejše obnašanje, varčevanje in manjši izmeček v proizvodnji. V tem bomo uspeli samo z boljšim vrednotenjem proizvodnega dela v družbi nasploh, še posebno v združenem delu, še zlasti dela v težkih pogojih in vseh delavcev in strokovnjakov, ki s svojo ustvarjalnostjo in rešitvami še posebno prispevajo k uspešnim rezultatom proizvodnje in poslovanja.

Na ta način ne bomo samo okrepili vloge osebnih dohodkov v prihodkih in osebnih porabi zaposlenih, se osvobodili bremena uravnilovke, ki je nevarno ogrozila motiviranost dobrih in sposobnih delavcev in strokovnjakov, nosilcev proizvodnje in poslovanja, temveč bomo tudi odločno vplivali na zmanjševanje interesa delavcev, da bi svoj dopolnilni zaslužek ustvarjali izven delovnega razmerja. To je pot za ublažitev neupravičenih socialnih razlik v družbi, pa tudi za hitrejšo reševanje vprašanja nezaposlenosti in zaposlovanja mladih šolanih kadrov.

Za uspešnejše uresničevanje enotne akcije zveze sindikatov bi bilo več kot koristno, če bi vse osnovne organizacije in organi svoje načrte in programe dela uskladile s stabilizacijskimi načrti svojih temeljnih organizacij združenega dela, oziroma družbenopolitičnih skupnosti ali z operativnim načrtom aktivnosti sveta Zveze sindikatov Jugoslavije za uresničevanje programa ekonomske stabilizacije in programi svetov zveze sindikatov republik in pokrajin. S tem bi mnogo pridobili pri vodenju enotne akcije in korištenju pozitivnih izkušenj, kakor tudi v pogledu možnosti, da akcijo organizirano spremljamo, spodbujamo in po potrebi korigiramo. Hočem poudariti, če mi sami z lastnimi silami ne bo-

Vakuumska naprava tik pred prvim vročim testiranjem (foto S. Kokalj)

mo izvršili teh odločujočih prebojev, tega nihče drug ne bo naredil namesto nas!

VPRAŠANJE: Kako se akcija lahko enotno vodi, če so, kakor se trdi, že dalj časa »prekinjene zveze« med sindikalno bazo in vodstvi. Razen »Informatorja« in sindikalnega tiska, skoraj da ni informativnega sredstva ali komunikacije, prek katere bi osnovne organizacije redno, sistematično in verodostojno spoznavale stališča in zaključke organov zveze sindikatov na nivoju federacije. Omenili ste operativni načrt sveta Zveze sindikatov Jugoslavije, kako se bodo, na primer, osnovne organizacije spoznale z njim?

ODGOVOR: Enotna akcija zajema tudi sistematično in organizirano komunikacijo. Strinjam se, da je trditve o »prekinjenih zvezah« točna. Rad pa bi opozoril, da dokajšnje število občinskih svetov zveze sindikatov s svojimi internimi bilteni iz biltena »Sindikati« sveta ZSJ redno posreduje osnovnim organizacijam besedila stališč, zaključkov ali akcij, ki jih sprejemajo ali spodbujajo organi na nivoju federacije. Toda to še ni povsod in zato med obveze občinskih organov pri usposabljanju osnovnih organizacij za uresničevanje svojih funkcij v združenem delu, sodi tudi ta naloga.

Dnevni tisk, radio in televizija, skupaj s sindikalnim tiskom in ostalim tiskom in oblikami informiranja v organizacijah združenega dela, predstavljajo močan dopolnilni sistem družbenega in javnega informiranja. Vprašanje je samo, če ga dovolj racionalno in učinkovito koristimo. Tudi tu imamo, brez dvoma, še dovolj »notranjih« rezerv. Ta sredstva v glavnem seznanjajo delavce z začetnimi informacijami, ki niso zadostne za organiziranje in uresničevanje sistematične politične akcije. Za primer naj navedem seznanjanje delavcev, oziroma članov zveze sindikata in njihovih organizacij z vsebino operativnega načrta sveta Zveze sindikatov Jugoslavije, ki smo ga omenjali. Vsa preje omenjena sredstva informiranja, razen b tena »Sindikati«, so v glavnem v svoji informacijah omenjala ta plan. Je je tako s konkretnimi nalogami in akcijami, ki jih zveza sindikatov mora uresničevati v okviru programa stabilizacije, se postavlja vprašanje, kako potem lahko delavci in organizacije zveze sindikatov svoje naloge lahko uresničujejo, če z njimi niso seznanjene. Ker vsi občinski sveti zveze sindikatov in organizacije v večjih organizacijah združenega dela redno prejemajo bilten »Sindikati«, bi se osnovne organizacije morale obračati na občinske svete, da jim dajo na voljo besedila dokumentov organov zveze sindikatov na nivoju federacije, republike ali pokrajine.

Končno se komuniciranje med organizacijami in organi vendarle re-

lativno zadovoljivo uresničuje po poti rednega kroženja dokumentov in informacij v obe smeri, ali po liniji delegatskega komuniciranja v združenem delu in širših družbenopolitičnih skupnostih. Prav gotovo pa moramo bogastvo skupne prakse, izkušenj, predlogov, pripomb in sugestij delavcev, sindikalne baze, mnogo več in bolj sistematično koristiti.

VPRAŠANJE: Znano je, da nekatere osnovne organizacije, čeprav so bile seznanjene z nalogami in akcijami zveze sindikatov, bistva akcije niso prilagajale svojim konkretnim potrebam in možnostim. Čeprav so akcije vodile, bi jo te organizacije ne pripeljale do konca. Kje vidite vzroke za to in kaj bi priporočili osnovnim organizacijam za naslednje 1984. leto in dalje.

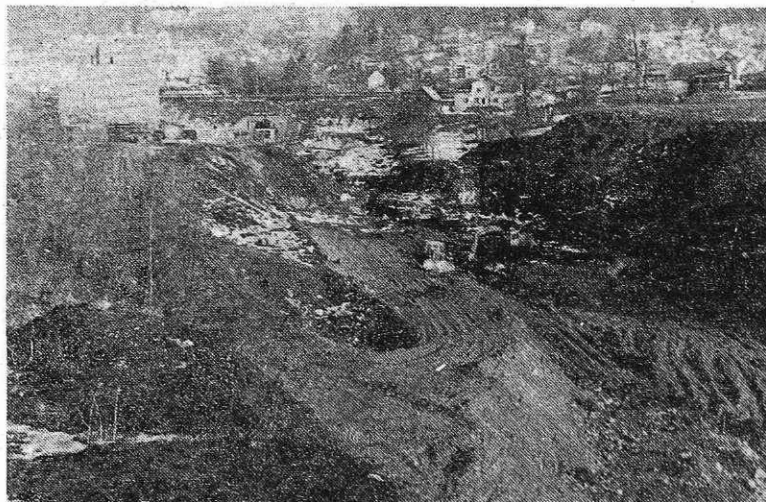
ODGOVOR: Odgovor je dosti širok. Takoj moram reči, da imamo zelo veliko število osnovnih organizacij zveze sindikata v državi in članstva zveze sindikatov, katerih delovanje ne moremo tako okvalificirati. Za mnoge od njih bi lahko rekli, da v svoji sredini predstavljajo spoštovano politično silo v boju za kvalitetnejše samoupravne odnose, za masovno udeležbo delavcev pri odločanju in kontroli uresničevanja odločitev, ali vsaj v boju za vpliv na odločitve in njihovo uresničevanje. Ostaja nam še drugi del organizacij, ki jih ni tako malo, in so omenjene v vprašanju.

Nobena družbenopolitična organizacija se ne more smatrati vplivne v družbi, če svoje delovanje v glavnem omejuje na aktivnost vodstev. Za zvezo sindikatov, kot najbolj masovno družbenopolitično organizacijo delavskega razreda, pa je tako delovanje sploh nesprejemljivo. Zaradi tega bomo morali v prihodnje, da dosežemo vsepovsod učinkovitejši vpliv, resnejšo skrb nameniti usposabljanju osnovnih organizacij zveze sindikatov. V zvezi s tem je izšla posebna brošura, ki je bila dostavljena vsem organom in organizacijam. Naj v zvezi z delom osnovnih organizacij navedem le nekaj poudarkov.

Osnovne organizacije si morajo najprej izboriti, da bodo v vsebino svojega delovanja zajele vsa bistvena vprašanja, ki so aktualna ne samo v njihovi organizaciji združenega dela, temveč v družbi kot celoti. Zahteva za obogatitev vsebine njihovega dela, v bistvu pomeni zahtevo, da uresničujejo vse svoje temeljne samoupravne, ekonomske in zaščitne funkcije v združenem delu. Taka vsebina delovanja ne sme razvodniti ali zmanjšati prodornosti politične akcije, ki jo morajo po začetih vprašanjih odločno pripeljati do konca. Dejstvo je, da se v mnogih organizacijah razprave in odločanje omejuje na sestankih izvršnih odborov, ne tako redko pa celo samo na aktivnost in vpliv samo predsednika. To največkrat povzroča formalno ponavljanje stališč vodstev, brez njihove konkretne uporabe pri reševanju lastnega stanja in problemov, brez prizadevanja da bi se poiskale boljše rešitve, večkrat pa tudi brez prizadevanja, da bi se mišljenja delavcev upoštevala pri sprejemanju končnih odločitev.

Sindikati v združenem delu morajo težišče svoje aktivnosti iz organizacijsko-tehničnih zadev prenesti v proces samoupravnega odločanja, v politično pripravljane pogoje za odločanje, v ustvarjanje pogojev za objektivno in pravočasno informiranje, kot osnove za politično in samoupravno aktivnost delavcev.

Koristim to priliko, da prek glasil organizacij združenega dela čestitam vsem delavcem in delovnim ljudem ob nastopajočem novem letu in jim zaželim veliko uspeha pri uresničevanju nalog tako v njihovi delovni organizaciji, kakor v naši celotni družbi.

Pripravljalna dela v strugi potoka Javornik (foto S. Kokalj)

INVESTICIJSKA DEJAVNOST V LETU 1983

(Nadaljevanje s 1. strani)

Na začetku vsakega leta v Železarni načrtujemo investicije, ki so usklajene z našimi srednje in dolgoročnimi cilji. Seveda je to načrtovanje pogojeno že z vrsto drugih stvari, tako znotraj Železarn, kot tudi tistimi, ki so vezane na našo zakonodajo in splošno situacijo. Tako moramo nujno upoštevati lastne finančne možnosti, možnosti kreditiranja bank, interese in možnosti sovlagateljev in druge vire. Te možnosti pa so dane tudi s splošno gospodarsko situacijo republike in države. Prav ta pa v zadnjih letih ni dobra in smo zato pričeli izvajati stabilizacijske ukrepe, ki so v zadnjem času zelo nenaklonjeni investiranju. Ukrepi s področja investiranja so podprti z mnogimi zakonskimi predpisi, ki zahtevajo zelo dolgotrajno in zahtevno proceduro ugotavljanja, preverjanja in ocenjevanja nameravane gradnje z družbeno-ekonomskih in finančnih vidikov. Tako morajo investicije obravnavati komisije za oceno investicij, banke, samoupravna interesna skupnost za ekonomske odnose s tujino, služba družbenega

knjigovodstva, združenja in drugi. Kriteriji so zelo ostri in ne dovoljujejo mnogo izjem. Poudarek je predvsem na velikem izvozu izdelkov nove proizvodnje, lastnih surovinah, varčevanju z energijo in ekoloških rešitvah. Na finančnem področju pa so zahteve po zagotovljenih sredstvih oziroma ustreznih garancijah za sredstva, ki bodo šele ustvarjena.

Pod takimi pogoji smo za letošnje leto planirali investicije in si za cilj postavili čim hitreje nadaljevanje ter zaključevanje investicij v teku in pričetek gradnje jeklarne 2, brusilnega stroja za slabe, dograditev lužilne linije v HVB, povečave proizvodnje VAC žice, sanacije lužilnice v HVŽ, proizvodnje aglomeriranih praškov, HE Javornik in še vrsto manjših investicij. Predvideli smo skupno porabo sredstev v višini 3.372 mio din, z deležem jeklarne 2 v višini 2.412 mio din, finalizacijo debele pločevine 570 mio, ostalih investicij v teku 45 mio din in novih investicij z drobnimi zamenjavami (brez jeklarne 2) v višini 345 mio din. Že iz teh podatkov se vidi, da je bil glavni delež porabe planiran v jeklaro 2 in da smo zaradi tega predvideli soraz-

merno nizka sredstva za nove objekte.

Ob zaključevanju leta, ko pregledujemo rezultate dela, moramo ugotoviti, da nam je uspelo načrtovano uresničiti le delno. Uspeli smo pričeti graditi nekaj novih objektov, nismo pa našli načina (postopki se trajajo), da bi pričeli z gradnjo jeklarne 2, aglomeriranih praškov, VAC žice in sanacije lužilnice. Če vzamemo to dejstvo kot merilo za uspeh, lahko ugotovimo, da nismo bili dovolj uspešni. Zaradi njih zaostajamo pri naši osnovni dejavnosti, proizvodnji kvalitetnega jekla, ki je pogoj za nadaljnjo kvalitetno predelavo in v delu izdelave naših končnih proizvodov. To zamujanje pa ima še drugo slabo stran; investicije se silno hitro dražijo, lastna sredstva, ki smo jih namenili za gradnjo, pa stalno izgublajo vrednost.

Kljub naštetemu pa je leto 1983 dalo tudi nekaj pomembnih novih objektov in napredovanja del na še nedokončanih.

Prav v zadnjih tednih je pričela poskusno obratovati naprava za vakuumiranje jekla TOZD Jeklarne. Prve šarže so pokazale, da osnovna naprava tehnično dobro deluje. Potrebno bo dokončno urediti še nekatere vzporedne naprave, predvsem pa v celoti osvojiti tehnologijo; pri čemer bodo v začetku naslednjega leta pomagali tudi tuji strokovnjaki.

Tudi druga naprava, stiskalnica za proizvodnjo diskov in rondel, je bila sestirana že ob koncu leta. Zaradi daljših dobavnih rokov naprav za dodajanje pločevine in odzemanje diskov bo stiskalnica lahko kompletirana in dana v redno proizvodnjo šele v prvi polovici naslednjega leta.

Zelo uspešno je bila zaključena tudi gradnja naprave za luženje gredic. Sigurno pomeni ta naprava enega največjih uspehov Železarn, saj smo uspeli stroj sprojektirati in izdelati sami s svojimi strokovnjaki in v velikem delu v lastnih delavnicah. Kljub temu, da je bil ta stroj prvi, je bil pričetek obratovanja brez večjih težav, čeprav so jih mnogi, ki niso zaupali v lastne sile, napovedovali. Uspešna izdelava tega stroja je dala Železarni tudi spodbudo, da nudi stroj tudi drugim železarnam in da pripravlja projekte za izdelavo brusilnega stroja za slabe.

Največja investicija, ki teče v Železarni je finalizacija debele pločevine. Investicija je bila razdeljena v dve fazi. Prva faza je v zaključevanju, saj so nekatere naprave že v obratovanju, na drugih pa se pričene montaže. Zelo pomembno je, da je narejena hala za odpremo, saj je ta del predstavljal v zadnjem obdobju najožje grlo. Zaradi velikih kasnitev dobaviteljev, predvsem žerjavov in tudi njihove slabe kvalitete, so se dela zavlekla v konec leta, kar je povzročilo TOZD še veliko dodatnih težav. Tudi za drugo fazo te investicije tečejo intenzivne aktivnosti pri izbiranju opreme in izvajalcev, medtem ko je projektiranje že v zaključni fazi. Kljub pospešenemu delu pa objekti ne bodo v celoti zaključeni prej kot v letu 1985.

Omiliti je treba tudi investicijo, oziroma gradnjo hidroelektrarne Javornik, ki smo jo uspeli pričeti v tem letu. Pravzaprav je to edina večja investicija, poleg investicij za posebni program, ki je letos dobila vsa potrebna soglasja. Temu je pripomoglo tudi to, da bo HE pomagala reševati elektroenergetske probleme in kot taka je imela potrebne družbene pogoje za pričetek realizacije.

Za HE so v izdelavi izvedbeni projekti, naročena je turbina, tik pred sklenitvijo pa je pogodba za generator in ostalo opremo. Investicija bo lahko zaključena šele v letu 1985, saj so dobavni roki za turbino in generator izredno dolgi, okoli dve leti, čeprav gre le za 1,2 MW agregat.

Omenili smo le opravljeno delo in stanje gradnje nekaterih investicij. Na področju investicij pa se je opravljal delo tudi na raznih drugih področjih. Od teh je sigurno najpomembnejše planiranje in pripravljanje investicij, saj brez tega ni uspešnega izvajanja.

V letu 1983 se je pričel intenzivnejši in bolj sistematično pripravljati dolgoročni razvojni načrt do leta 2000. Delo je zelo odgovorno, saj je razvoj Železarn treba uskladiti z našimi tehnično-tehnološkimi in finančnimi ter kadrovskega in materialnega omejitvami.

Prav tako je potrebno naš razvoj uskladiti z razvojem SOZD Slovenske železarn, občine, republike in federacije. Glede na to nas čaka v letu 1984 sigurno veliko dela na pripravi študij in usklajanja načrta razvoja Železarn. Tako pripravljene načrte razvoja pa bo potem realna osnova za pripravo investicijskih programov in projektov za pričetek novih investicij.

Emil Ažman

OBVESTILA KOLEKTIVU – OBVESTILA KOLEK

RAZPORED DEŽURNIH ŽELEZARNE OD 2. DO 25. JANUARJA

2. januarja, Jože OSVALD, vodja TOZD Livarna, Rateče št. 21, tel. 88-012.
 3. januarja, Franc GASSER, vodja TOZD Profilarna, Žirovnica, Moste 22/b.
 4. januarja, Boris PESJAK, vodja FRS, Jesenice, Cesta revolucije 2/a, tel. št. 82-726.
 5. januarja, Janez POLJŠAK, vodja splošnega sektorja, Jesenice, Hrušica št. 12.
 6. januarja, Ernest PUŠNIK, vodja komercialne, Jesenice, Titova 2/a, tel. št. 81-490.
 7. januarja, Stanko ČOP, vodja invest. razvoja, Žirovnica št. 90/a, tel. št. 80-036.
 8. januarja, Vinko ROTAR, vodja TOZD Remontne delavnice, Jesenice, Cesta talcev 8/a.
 9. januarja, Miha STOJAN, vodja TOZD Elektrode, Bohinjska Bela št. 49/a.
 10. januarja, Jože ŠLIBAR, vodja TOZD Transport, Jesenice, Cesta 1. maja 58.
 11. januarja, Martin ŠKETA, vodja SEO, Bled, Alpska št. 1, tel. št. 77-130.
 12. januarja, Lado ŠKETA, vodja TOZD Plavž, Bled, Alpska št. 1, tel. št. 77-136.
 13. januarja, Janez TUŠAR, vodja kadrovskega sektorja, Blejska Dobrava 16/b, tel. št. 83-082.
 14. januarja, Božidar BARTELJ, podpredsednik poslovnega odbora Jesenice, Titova 3/a, tel. št. 81-453.
 15. januarja, Emil AŽMAN, vodja Sektorja novogradenj, Jesenice, Titova 3, tel. št. 82-262.
- Dežurstvo je vsak delovni dan od 14. ure do 6 ure zjutraj naslednjega dne, in sicer tako, da je dežurni v tem času dosegljiv doma. Ob sobotah, nedeljah in praznikih traja dežurstvo od 6. ure do 6. ure naslednjega dne. V času dežurstva mora dežurni opraviti obhod po železarni, svoje ugotovitve vpisati v dežurno knjigo ter o tem poročati ob predaji dežurstva podpredsedniku poslovnega odbora.

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK – 2. 1.	BRANE CEPIČ	MIHA ŠLIBAR
TOREK – 3. 1.	MIROSLAV ZUPAN	AVGUŠT NOVŠAK
SREDA – 4. 1.	BOŽIDAR ČERNE	ALOJZ VARL
ČETRTEK – 5. 1.	DUŠAN ŠMID	STANE ERŽEN
PETEK – 6. 1.	BRANKO GERČAR	PAVEL ŽMITEK
SOBOTA – 7. 1.	FRANC ARNEŽ	KLAVDIJ MLEKUŽ
NEDELJA – 8. 1.	MARJAN PINTAR	JOŽE RAVNIK
PONEDELJEK – 9. 1.	RADO LEGAT	IGOR LOGAR
TOREK – 10. 1.	VANDA ENIKO	MARJAN TRONTELJ
SREDA – 11. 1.	JANEZ JAKŠIČ	DUŠAN BAK
ČETRTEK – 12. 1.	FRANC NOVAK	MATJAZ KELVIŠAR
PETEK – 13. 1.	MATJAZ URH	IVAN MEŽIK
SOBOTA – 14. 1.	ALEŠ ROBIČ	JOŽE ZIDAR
NEDELJA – 15. 1.	FRANCI ZUPANČIČ	MARTIN BRUMAT

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

Od 4. do 7. januarja 1984 bodo delale naslednje obratne ambulante:
DOPOLDNE: II. obratna ambulanta – dr. Želimir Česarec in III. obratna ambulanta – dr. Želimir Česarec.
POPOLDNE: I. obratna ambulanta – dr. Metod Rešek in IV. obratna ambulanta – dr. Marija Može Kovačič.
DISPANZER ZA BORCE: dr. Marija Može Kovačič.
V soboto, 7. januarja, samo dopoldne: I. obratna ambulanta – dr. Metod Rešek in IV. obratna ambulanta – dr. Marija Može Kovačič.
ZOBNE AMBULANTE:
DOPOLDNE: I. zobna ambulanta – v. dent. Viktor Stražišar in III. zobna ambulanta – dr. Bela Gazafi.
POPOLDNE: II. zobna ambulanta – dr. Alojz Smolej.
ZA BORCE vsak dan od 13.30 do 14.30.
V soboto, 7. januarja, samo dopoldne: II. zobna ambulanta – dr. Alojz Smolej.
Od 9. do 14. januarja bodo delale naslednje obratne ambulante:
DOPOLDNE: I. obratna ambulanta – dr. Metod Rešek in IV. obratna ambulanta – dr. Marija Može Kovačič.
DISPANZER ZA BORCE: dr. Marija Može Kovačič.
POPOLDNE: II. obratna ambulanta – dr. Janez Zaletel in III. obratna ambulanta – dr. Želimir Česarec.
V soboto, 14. januarja, samo dopoldne: II. obratna ambulanta – dr. Janez Zaletel in III. obratna ambulanta – dr. Želimir Česarec.
ZOBNE AMBULANTE:
DOPOLDNE: I. zobna ambulanta – v. dent. Viktor Stražišar in II. zobna ambulanta – dr. Alojz Smolej.
ZA BORCE vsak dan od 11. do 12. ure: dr. Alojz Smolej.
POPOLDNE: III. zobna ambulanta – dr. Bela Gazafi.
V soboto, 14. januarja, samo dopoldne: III. zobna ambulanta – dr. Bela Gazafi.

VABILO UPOKOJENCEM TOZD ELEKTRODE

V soboto, 7. januarja, ob 16. uri v zgornjih prostorih restavracije Kazina občni zbor OOS TOZD Elektrode, na katerega vabimo tudi naše upokojene sodelavke in sodelavce.

RAZPISUJE

naslednja prosta dela in naloge:
1. Vodja TOZD Hladna valjarna Bela.
Poleg splošnih pogojev, predpisanih z zakonom, morajo kandidati za opravljanje navedenih del in nalog izpolnjevati še naslednje pogoje:
– da imajo visokošolsko izobrazbo in pet let uspešnega dela v industriji;
– da imajo moralno-politične in etične kvalitete, ter aktiven odnos do razvijanja samoupravnih odnosov.
Mandat izbranega kandidata bo trajal štiri leta.
Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev (diplomo, opravljanje dosedanjih del in nalog, delovni dobi) v zaprti ovojnici z oznako »za razpisno komisijo« Hladna valjarna Bela – vodja TOZD v roku osmih dni po objavi do vključno 5. januarja 1984 na naslov: Kadrovskega sektorja, železarna Jesenice, 64270 Jesenice, C. železarjev 8.

ŽELEZAR

ZAUPAMO V NAŠE LASTNE MOČI IN SPOSOBNOSTI

(Nadaljevanje s 1. strani)

pravnih organizacij in skupnosti ter organov skupščin in s tem oblikovali načrt za naš družbeni in gospodarski razvoj.

Dosedanji delovni in poslovni rezultati narekujejo hitrejšo modernizacijo proizvodnje in uspešnejše povezovanje drobnega gospodarstva in drugih gospodarskih dejavnosti. Prav tako je izvoz osnovna pot za prestrukturiranje gospodarstva, tehnološki razvoj in izboljšanje kvalitete proizvodnje. Zato morajo v OZD tudi v novem letu storiti vse, da izboljšajo izvozne rezultate, ne glede na to, ali gre za neposreden ali posreden izvoz.

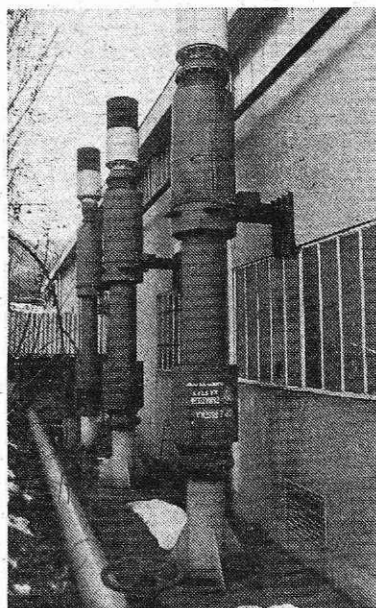
Pri oblikovanju usmeritev za porabo v prihodnjem letu moramo upoštevati, da se posamezne oblike porabe realno zmanjšujejo že več let, kar narekuje predvsem povečano motivacijo za boljše delo in gospodarjenje. To pa pomeni, da bosta morala biti raven in rast sredstev za osebne dohodek v OZD še bolj povezana in odvisna od dejanske dosegene delovnih rezultatov in poslovanja. Te res zahtevne načrte bomo zmogli le z najširšo akcijo, ki bo temeljila na polni samoupravni in dolgoročni dohodkovni motivaciji delavcev in učinkovitejšem samoupravnem povezovanju združenega dela. S tem bomo odprli pot tudi sovlaganju in oblikovali skupne investicije, ki bodo dohodkovno uspešnejše.

Ob vsem tem razmišljanju in iskanju najboljših poti za delo in življenje v prihodnje snujemo našo razvojno in tekočo gospodarsko politiko za leto, ki prihaja v dokaj zaostrenih oko-

liščinah, vendar z optimizmom in zaupanjem v naše lastne moči in sposobnosti. V teh dneh je to tudi priložnost, da si s takim optimizmom zaželimo kar najuspešnejše novo leto.

Hkrati želimo veliko uspehov, osebne sreče in zadovoljstva v letu 1984 vsem delovnim ljudem in občani občine Jesenice.

Franc BRELIH, predsednik Skupščine občine Jesenice

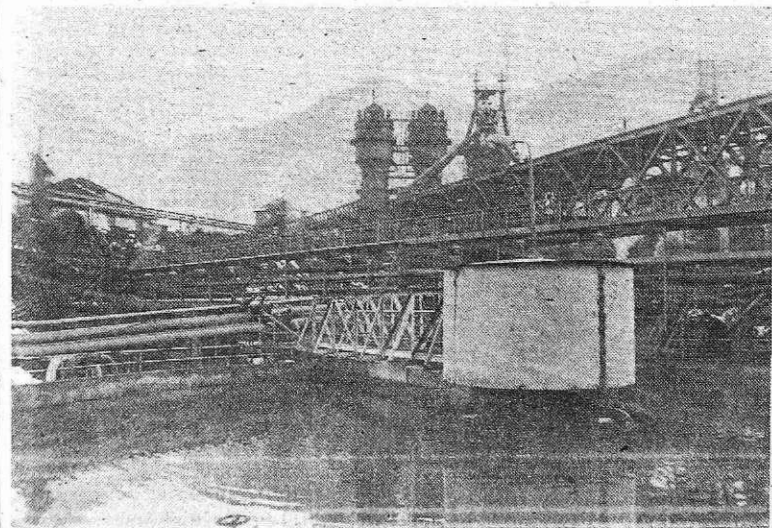

Naprave za zmanjševanje hrupa v kisikarni Sava (foto S. Kokalj)

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu januarju bodo praznovali petdeset let svojega življenja naslednji sodelavci: ZDRAVKO KOŠIR, Strojne delavnice – 1. januarja; ANTON KAVČIČ, Vzdrževanje – 1. januarja; DRAGO ŠOLAJA, Elektrode – 2. januarja; MAHMUD PAJIČ, Strojne delavnice – 5. januarja; ANTON FERČEJ, Strojne delavnice – 6. januarja; VINKO MEZEK, Valjarna debele pločevine – 15. januarja; IBRAHIM CRNOVIČ, Jeklarne – 19. januarja; JOŽE NOČ, KSI – splošni sektor – 20. januarja; SREČKO SMERKE, ETN-OTK – 21. januarja; VINKO NOČ, Vzdrževanje – 22. januarja in VINKO POGAČAR, Žičarna – 22. januarja.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

Door čistilec pred kisikarno Sava (foto I. Kučina)

SAMOUUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

DS za ekonomiko, tehnično kontrolo
in raziskave ter novogradnje

8. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

Predsednik delavskega sveta delovne skupnosti za E-TKR-NG Slavko Dežman, je 13. decembra sklical 8. sejo delavskega sveta.

Pri pregledu sklepov prejšnjih sej so ugotovili, da sta dva sklepa četrte seje še vedno v izvajanju, ker je reševanje vezano na daljši čas. Sklep iste seje v zvezi z reševanjem prostorske stiske v oddelku OŠDC je bil izvršen. V izvajanju je tudi sklep ene izmed prejšnjih sej glede reševanja problematike vodenja delovne skupnosti. Pojasnjeno je bilo, da bo do konca letošnjega leta pripravljen tudi predlog v zvezi s spremembami samoupravnega sporazuma združevanja dela delavcev v TOZD in delovnih skupnostih. S temi spremembami bo opredeljeno tudi področje vodenja delovne skupnosti. Predlog teh sprememb naj bi obravnavali v prvem četrtletju leta 1984.

Vodja SEO, Martin Šketa, je pojasnil tudi izvajanje posameznih sklepov sedme seje delavskega sveta. Na osnovi tega je delavski svet ugotovil, da so bili sklepi te seje v glavnem izvršeni, razen sklepa v zvezi z izdajo soglasja delavskemu svetu Železarne za imenovanje vodje TKR. To so ponovno obravnavali na tej seji.

Delavski svet je na osnovi ponovne obrazložitve, ki jo je na seji podal predsednik razpisne komisije, dodatne razlage pravne službe in pojasnila vodje splošnega sektorja Janeza Poljšaka, z javnim glasovanjem potrdil predlog razpisne komisije in sklenil, da izda soglasje delavskemu svetu Železarne k imenovanju Jakoba Medja, dipl. inž. metalurgije za vodjo TKR. ZA predlog je glasovalo 16 delegatov, štirje so glasovali PROTI. Na seji je bilo prisotnih 20 delegatov od 29 voljenih.

Delegati so bili na seji seznanjeni z varnostnim načrtom delovne skupnosti in ukrepi, ki so v zvezi s temi potrebami in ga soglasno potrdili.

V nadaljevanju seje so ugotovili, da je samoupravni sporazum o zagotavljanju sredstev za pospeševanje izvoza in konvertibilnega deviznega priliva v SRS v letu 1984, obravnavalo vseh 18 samoupravnih delovnih skupin delovne skupnosti. Od skupno 481 delavcev po spisku, je ZA pristop k sporazumu glasovalo 322 prisotnih delavcev, šest jih je glasovalo PROTI, pet delavcev pa se je glasovanja VZDRŽALO.

Na osnovi tega je delavski svet sprejel ugotovitveni sklep, da so delavci delovne skupnosti pristopili k samoupravnemu sporazumu.

Za pristop k samoupravnemu sporazumu o spremembah in dopolnitvah samoupravnega sporazuma o temeljnih plana skupnosti pokojninsko-invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji za obdobje 1981-1985, je na sestankih SDS od 481 delavcev po spisku ZA pristop glasovalo 332 prisotnih delavcev, eden pa se je glasovanja VZDRŽALO.

Delavski svet je sprejel ugotovitveni sklep, da so delavci delovne skupnosti pristopili oziroma sprejeli

spremembe in dopolnitve samoupravnega sporazuma.

Iz pregleda zapisnikov SDS so ugotovili, da je samoupravni sporazum o ustanovitvi območne vodne skupnosti Gorenjske obravnavalo vseh 18 SDS delovne skupnosti in da nanj niso imele bistvenih pripomb, niti pripomb, da k njemu ne bi pristopili in na osnovi tega sprejeli ustrezen ugotovitveni sklep.

Delegati so bili seznanjeni z zapisnikom inventurne komisije o opravljeni inventuri v skladiščih 65, 66 in 67 sektorja novogradenj.

Zaradi nekaterih nejasnosti, so sklenili, naj inventurni zapisnik

predhodno obravnava odbor za gospodarstvo delovne skupnosti, delavski svet pa ga bo ponovno obravnaval na naslednji seji.

Delegat oddelka energetskega gospodarstva je postavil delegatsko vprašanje: »Koliko časa bo oddelak EG še brez vodje oddelka?« Pri tem je poudaril, da je vsem znano kakšni problemi so glede energije. Velika skrb in odgovornost pri reševanju tega problema v Železarni je v pristojnosti oddelka energetskega gospodarstva. Poudaril je tudi, da so delavci tega oddelka nezadovoljni s stanjem kakršen trenutno je in da razmišljajo o zaposlitvi na drugih delih.

V zvezi s tem, je delavski svet postavil zahtevo, da naj odgovorna služba kadrovskega sektorja in vodstvo TKR čimprej rešita vprašanje vodenja oddelka energetskega gospodarstva.

A. V.

TOZD Jeklovlek

7. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

V TOZD Jeklovlek je bila 23. decembra sedma redna seja odbora za delovna razmerja, ki jo je vodil predsednik Marijan Stojan. Po pregledu sklepov šeste seje so ugotovili, da so izvedeni, razen nekaterih, ki so v reševanju.

Odbor se je seznanil z neuspelim razpisom za delovne naloge in opravila 2. orodni ključavničar. Sklenili so, da bodo na te delovne naloge in opravila po šestih mesecih zaposlili absolventa ŽIC.

Potrdili so razporeditev dveh novoprejetih delavcev in premestitev sedmih sodelavcev na druge delovne naloge in opravila.

Obravnavali so prošnjo za sprejem v TOZD in jo zavrnili ob ugotovitvi, da v TOZD ni prostih del in nalog za skladiščnega delavca.

Glede na mnenje strokovne komisije Železarne so odobrili pet dni izredno plačane odsotnosti sodelavcu za sodelovanje v pripravah tekmo-

vanja za svetovni pokal v Kranjski gori.

Odbor je obravnaval in odobril en dan izredno plačane odsotnosti sodelavcu za sodelovanje pri izvedbi smuka karavanskih kurirjev NOB. Prav tako je odobril en dan izredno plačane odsotnosti sodelavcem za sodelovanje pri organizaciji tekmovanja za OPA pokal v Planici.

Ugodno so rešili tudi prošnjo sodelavke za deset dni izredno plačanega dopusta za opravljanje zaključnega izpita na administrativni šoli v Kranju.

Odbor je bil seznanjen s planom izobraževanja za leto 1984 in ga potrdil.

ET

TOZD Hladna valjarna Jesenice

8. SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO

V četrtek, 22. decembra, je bila v TOZD Hladna valjarna Jesenice osma redna seja odbora za gospodarstvo, ki jo je sklical in vodil predsednik odbora Dušan Prešeren. Pri pregledu sklepov zadnje seje so ugotovili, da so izve-

V nadaljevanju seje je vodja TOZD poročal o doseženi proizvodnji v decembru in ugotovil, da so realne možnosti, da se mesečni družbeni plan doseže. Ob tem pa so ugotovili, da letni družbeni plan ne bo dosežen, saj se bo gotova proizvodnja gibala okoli 28.500 ton. Pri pregledu dosežene proizvodnje v novembru pa so ugotovili, da je TOZD sorazmerno dobro delala in dosegla proizvodnjo 2.439 ton ali 3,79 % več, kot je predvideval plan. Nekaj manj ugodni so rezultati glede asortimentne kvalitete dinamov trakov in jekel, saj so pod predvidenimi količinami. Vzrok za to je pomanjkanje vložka teh kvalitete.

Člani odbora so sprejeli družbeni plan za januar 1984 v količini 2.450 ton. Plan je bil sprejet s predpostav-

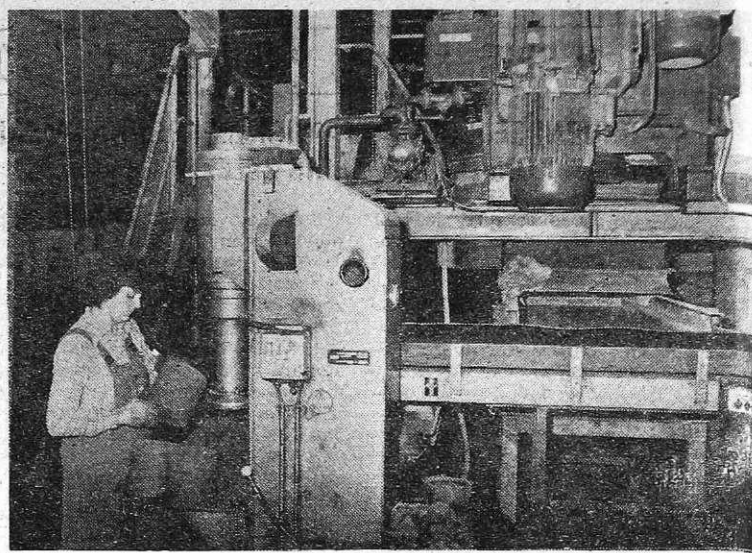
ko, da HV Bela izvalja 100 ton TVT dinamov na debelino 0,5 mm. Če te količine TOZD ne bo dobila, bodo upoštevali operativni plan, ki bo manjši za 8 ton na dan.

V naslednjem letu je predvidena rekonstrukcija Siemag valjavskega ogródja (zamenjava elektro opreme) in v odvisnosti od dolžine tega remonta bo ustrezno korigiran družbeni plan. Po zagotovilih vodje OPP in vodje TOZD problema z vložkom ne bo, saj je zagotovljenih 10.700 ton iz uvoza, pa tudi materiala za uslužnostno prevajanje je dovolj.

Pri pregledu stabilizacijskega programa za november so ugotovili, da so bili vsi kazalci preseženi. Izjema je izpolnjevanje kvalitete asortimenta (zaradi pomanjkanja vložka). Še najbolj razveseljivo pa je, da sto-

sebnost pozornost namenili odgovornosti žičarjev za kvaliteto izdelavo žice ter poudarili pomen sprotnega obveščanja, če pride do pomanjkljivega luženja in zamešnjav pri žici. Več pozornosti pa je treba nameniti tudi tolerancam. SDS žičarna I-3 se pritožuje, da iz patentirnice dobijo kolobarje z neobrušenimi zviri, konci, ter da se zopet pojavlja zavaljana žica. SDS nadalje opozarja, da je treba popraviti postavke za postavljanje sider pri strojih, da so varilni aparati neustrezni (veliko okvar), da stikala pri žerjavih ne odgovarjajo, prav tako pa tudi ne stroji za koničenje, predvsem HRB. 6-2. Vprašujejo, kdaj bo ta stroj popravljen. Nezadovoljni so tudi z garderobo in kopalnico, ker sta zelo zanemarjeni. SDS žičarna II-3 je v zvezi z doseganjem izvoznih obveznosti menila, da bi morali naročila dobiti prej, ne šele proti drugemu polletju. Na ta način, če bi bile izvozne obveznosti razporejene preko celega leta, bi jih tudi lažje izpolnjevali. Glede kvalitete problematike (reklamacij) pa menijo, da bi morali delovodje in pomočniki poostri nadzor nad delom. SDs adjustaža pa glede reklamacij predlaga vsem, ki sodelujejo v proizvodni verigi v žičarni, da izvajajo naloge iz sanacijskega programa ter povečajo prisotnost kontrolorjev na popoldanski in nočni dnini v tistih oddelkih, kjer popoldne in ponoči ni nadzora nad njihovim delom. Glede jemanja prob za naročilo 5306 pa predlaga, da bi žičarji rezali tudi drugo prob. Sklenili so tudi, da v bodoče pri rezanju palic ne sme prihajati do zamešnjav. Vse nože in vse puše za rezanje je treba vnaprej prekontrolirati. Če več ne ustrezajo, je treba pri asistentu za delovne naprave naročiti nove in jih kompletirati po strojih. SDS nadalje zahteva, da se žičarji pri svojem delu držijo predpisov glede tolerance in kvalitete.

V TOZD VRATNI PODBOJI so se sestali delavci adjustaže, proizvodne linije ter vodstva na skupnem zboru. Med drugim so obravnavali tudi metodologijo ovrednotenja delovnih nalog poslovnih delavcev. Zbor delavcev v zvezi z osebnimi dohodki poudarja, da je treba zmanjšati razne dodatke ter poskrbeti, da bi bile osnove za »ista delovna mesta« (n. pr. varilci, asistenti, skladiščniki itd.) enake, ne glede na velikost temeljne organizacije. Ugotovljeno je bilo tudi, da v TOZD primanjkuje varilcev in da jih je zato treba premeščati iz vzorčne delavnice na linije, da pa obstoji tudi možnost priučitve za varilca, seveda, če so delavci za to zainteresirani.

Stiskanje mase za oplašanje elektrod (foto S. Kokalj)

rilnost raste in je dosti nad planom. Vodilni tehnolog je člane odbora seznanil s porastom reklamacij v novembru. Napake so v veliki meri nastale zaradi slabega dela valjavcev in rezalcev, pa tudi predhodnih obra-

tov. Člani odbora so menili, da je treba sprejeti ustrezne ukrepe za zmanjšanje reklamacij, saj so na tržiščih vedno ostrejši tržni pogoji.

SS

TOZD Valjarna bluming štekel

8. SEJA DELAVSKEGA SVETA

V četrtek, 22. decembra, je predsednik odbora za gospodarstvo pri delavskem svetu TOZD Valjarna bluming štekel sklical in vodil osmo redno sejo, na kateri so delegati obravnavali proizvodne rezultate in finančno poročilo za november in kumulativno za enajst mesecev ter plan za leto 1984. Obravnavali so tudi dva inovacijska predloga, poleg pregleda sklepov predhodne seje.

Po pregledu sklepov predhodne seje, ki jih je članom odbora posredoval namestnik vodje TOZD, so ugotovili, da so sklepi v celoti izvedeni. Proizvodni rezultati v novembru niso zadovoljivi, predvsem zaradi visokih zastojev naprav, premajhne količine jekla in slabšega asortimenta. Gotova proizvodnja je bila dosežena 83,8 % v odnosu na družbeni ali 91,4 % na operativni program. V enajstih mesecih pa je bila dosežena 92,5 % na družbeni ali 92,2 % na operativni program.

Iz finančnega poročila je bilo razvidno, da so v novembru imeli pri vložku okrog 15.287.537 din zvišanja stroškov, pri predelavi pa 31.899.590 din. Odbor je sprejel sklep, da bi plan stroškov moral biti prilagojen znižanemu operativnemu programu. Prav tako prekoračitve ne bi smela bremeniti samo TOZD VBS. Obremenitev TOZD s strani TOZD Remontne delavnice je nerealna in do naslednje seje je vodja TOZD zadolžen, da skliče sestanek prizadetih TOZD in služb, in sicer o problematiki vložka, nepriznanem odpadnem železu in o stroških ter o tem do naslednje seje pripravi pisno poročilo. Naročili so, da se mora bolj natančno in dosledno voditi evidenca stroškov v knjigovodstvu oziroma, da se zadolži eden izmed vodstvenih delavcev in o tem poroča. Tov. Smolej je poudaril, da je stimulacija za vzdrževalca premalo vezana na delo v TOZD. Tovariši Kovačič pa je menil, da je potrebna stroga kontrola po delovnih nalogih, saj bi v tem primeru ne moglo prihajati do takšnih bremenitev.

Člani odbora so obravnavali plan za leto 1984 in sprejeli sklep, da predlagani obliki ni sprejemljiv in naročili, da se obravnava na sestankih vseh SDS in da ga šele po temeljiti razpravi in pregledu pripomb delavski svet sprejme ali zavrne. Vse pripombe, ki so jih sprejeli člani odbora za gospodarstvo, se predložijo SDS v razpravo in proučitev.

Obravnavali so še operativni plan za januar 1984, skupno z bilanco vložka. Ugotovili so, da je plan pokrit z jeklom, vendar so ga sprejeli pod pogojem, da bo dovolj energije in da bodo delale vse naprave.

Člani so obravnavali in potrdili analizo nadur in ugotovili, da so mejah normale in da so pod poprečjem Železarne.

Obravnavali in potrdili so dva inovacijska predloga avtorjev Janeza Smoleja in Ivana Kneza ter Janeza Smoleja in Sava Kovačevića. Oba predloga sta bila sprejeta kot rentna.

S. K.

DOPISUJTE

V ŽELEZARJA

PREGLED SESTANKOV SDS

Nadaljujemo s pregledom sestankov samoupravnih delovnih skupin iz prejšnje številke.

Iz TOZD HLADNA VALJARNA JESENICE smo prejeli zapisnike SDS vodstvo TOZD, hladna valjarna 1, 2 in 3, adjustaža HVJ, skladišče vložka, žarilnica 1, 2, 3 in 4, lužilnica, karisti ter odprema. SDS so med drugim kritično spregovorile tudi o udeležbi svojih delegatov na konferencah delegacij za samoupravne interesne skupnosti družbenih dejavnosti. SDS adjustaža želi pojasniti, zakaj niso upravičeni do 100 % premije. SDS žarilnica 1 predlaga, da se uredi odsesavanje plinov pri globinskih pečeh ter popravi hladilnih jam. SDS žarilnica 3 se pritožuje zaradi slabe razsvetljave v žarilnici. SDS lužilnica je za enega izmed sodelavcev, ki dela na žerjavu, predlagala, da se ga prerazporedi v galičarno, ker »z neodgovornim odnosom do dela in sodelavcev kvarno vpliva na odnose v lužilnici in na doseganje boljše proizvodnje«. SDS kariste zanima, zakaj tisti, ki delajo nadure, nimajo premije tudi za nadure, saj bi premija po njihovem mnenju precej vplivala na storilnost. Pravijo, da to velja predvsem za kariste, kajti pri njih imajo precejšnjo bolezensko odsotnost. Predlagali so tudi popravilo poti za viličarje. Pred garažo viličarjev naj se postavi streha. Zanima jih tudi, zakaj se na stolpu za razsvetljavo ne popravi luč.

Iz TOZD ŽIČARNA smo prejeli zapisnike SDS vodstvo TOZD, žičarna I-1, I-2 in I-3 ter II-1, II-2 in II-3, patentirnica 1, 2 in 3, pocinkovalnica, votličarna ter adjustaža. SDS vodstvo TOZD je glede na »porečje kvalitete problematiko« sklenila, da na skupnem sestanku z delovodjo ponovno pregleda naloge in zadolžitve posameznikov. Izvajanje nalog bodo kontrolirali po posameznih oddelkih. Predlagali so tudi, da mesečni sestanek delovodij spet postane stalna oblika dela. Na sestanku SDS žičarna I-1 so bili poimensko imenovani žičarji, ki so izdelali žico z napakami. Tudi na sestanku SDS žičarna I-2 so po-

NA SKUPNI SEJI OBLIKOVANI SKLEPI PROGRAMSKE KONFERENCE ZSMS ŽELEZARNE

V četrtek, 15. decembra, je bila skupna seja predsedstva koordinacijskega sveta ZSMS železarne Jesenice in predsednikov osnovnih organizacij ZSMS. Čeprav je predsednik KS ZSMS že v vabilu vse vabljeni opozorili, da se seje zanesljivo udeležijo zaradi pomembnosti dnevnega reda, naslednje osnovne organizacije ZSMS na seji niso bile zastopane: Plavž, Valjarna debele pločevine, Hladna valjarna Bela, Žičarna, Profilarna, Jeklovlek in Energetika. To naj bo tudi opomin, ker je odsotnost posameznih predsednikov na sejah postala že »stalna navada«.

V prvi in najpomembnejši točki dnevnega reda so obravnavali osnutek sklepov s programske konference KS ZSMS železarne in jih z dopolnitvami in popravki s te seje tudi objavljamo. Ti sklepi naj bodo tudi osnova programov delovanja osnovnih organizacij ZSMS v železarni.

1. Vključevanje v dolgoročni program stabilizacije in krepitev samoupravnih odnosov. Še posebej si moramo mladi prizadevati za večjo produktivnost, odstranjevanje negativnih pojavov med mladimi (izostanki z dela, zamujanje, alkoholizem na delovnem mestu ...).

Zadolženi: predsedstvo osnovnih organizacij ZSMS.
Čas: stalna naloga.

2. Aktivnost osnovnih organizacij ZSMS je potrebno izboljšati, pri tem pa morajo nuditi pomoč vodstva TOZD, ostale DPO, še posebej osnovna organizacija ZK. Ker je razprava o aktualnih idejnopoličnih vprašanjih organiziranja in delovanja mladih v železarni potekala slabo ali sploh ne, je potrebno, da v posameznih osnovnih organizacijah ugotovijo specifične probleme in jih začnejo tudi reševati.

Zadolženi: osnovne organizacije ZSMS, ostale DPO in vodstva TOZD oziroma delovnih skupnosti.
Čas: stalna naloga.

3. Sodelovanje z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami v TOZD in delovni organizaciji.

Zadolženi: osnovne organizacije ZSMS, KS ZSMS.
Čas: stalna naloga.

4. Mladi so še vedno premalo zastopani v delegatskem sistemu (samoupravni organi, SIS ...), zato jih je potrebno v vključevati v večjem številu, posebno pri naslednjih volitvah. Od mladih delegatov je potrebno zahtevati aktivno sodelovanje in povratne informacije.

Zadolženi: mladi delegati, vodstva osnovnih organizacij ZSMS.

Čas: redno preverjanje na sejah predsedstva oziroma sestankih OO ZSMS.

5. Družbenopolitično izobraževanje mora biti sestavina vzgojno izobraževalnih nalog; izhajati mora iz širše potrebe OZD, s tem pa tudi DPO. Potrebno je nadaljnje izvajanje izobraževanja tudi v obliki razgovorov za okroglo mizo, problem-skih konferenc in podobno. Mladi se morajo vključevati v že obstoječe oblike izobraževanja v delovni organizaciji in občini.

Zadolženi: OO ZSMS, komisija za idejno-politično delo pri KS ZSMS in ostale DPO.

Čas: stalna naloga.

6. V izdelavo politične ocene je potrebno vključevati tudi mlade.

Zadolženi: OO ZSMS, ostale DPO v TOZD in delovnih skupnostih.

Čas: stalna naloga.

7. Informiranje mora postati ne-ločljivo povezano z družbenim dogajanjem v TOZD oziroma delovnih skupnostih in delovni organizaciji, prav tako pa je potrebno redno in celovito poročanje o delu OO ZSMS prek glasila Železar, LRP Triglav in zapisnikov.

Zadolženi: vodstva TOZD, OO ZSMS, komisija za informiranje.

Čas: stalna naloga.

8. Mladinsko prostovoljno delo in aktivnost MDB »Železar« je potrebno še razširjati tako v TOZD kot delovni organizaciji (vsaka OO ZSMS

izpelje vsaj eno lokalno MDA v letu). Najbolj aktivne brigadirje in mladince je potrebno pošiljati tudi na republiške in zvezne MDA, boljše pa mora biti povezava s centrom za MDA pri OK ZSMS Jesenice.

Zadolženi: OO ZSMS, vodstvo stalne MDB »Železar«, center za MDA pri OK ZSMS Jesenice.

Čas: stalna naloga.

9. Potrebna je večja pozornost pri preprečevanju invalidnosti in reševanju problematike mladih invalidov (v smislu zaposlovanja, iskanja ustrezne zaposlitve).

Zadolženi: vodstva OO ZSMS, KS ZSMS in strokovne službe.

Čas: stalna naloga.

10. Sklepe iz razgovora za okroglo mizo o samskih domovih je potrebno čimprej uresničiti.

Zadolženi: aktivni po samskih domovih, KS ZSMS, vodstvo TOZD Družbena prehrana, odbor za kadre in družbeni standard.

Čas: do 15. marca 1984.

11. Sprejem mladih v delovno razmerje mora postati kakovostnejši; že tam jih je potrebno opozoriti na delovanje DPO in samoupravnih organov v TOZD oz. delovnih skupnosti in delovnih organizacij.

Zadolženi: kadrovska služba, OO ZSMS, vodstva v TOZD in delovnih skupnostih, sekretar KS ZSMS.

Čas: stalna naloga.

12. Sodelovanje z drugimi organizacijami (VP, Trbovlje, Valjevo ...).

Zadolženi: OO ZSMS, KS ZSMS in komisije.

Čas: po operativnem programu.

13. V razpravo se ponudi predlog za zvišanje članarine na 120 din letno.

Zadolženi: OO ZSMS in predsedstvo KS ZSMS.

Čas: december 1983.

V nadaljevanju je sekretar KS ZSMS seznanil prisotne z dejavnostjo mladih v naslednjih dveh mesecih. V soboto je bil že razgovor za okroglo mizo, ki ga je organiziral svet ZSMS SOZD Slovenske železarne. Vodstva osnovnih organizacij naj v tem času izpeljejo razprave o težah za samoupravni sporazum o skupnih osnovah in merilih za delitev sredstev za osebne dohodke in del sklada skupne porabe. Teze za to razpravo bodo podane v variantah in iz samih razprav mora biti razvidno, za katere variante se bodo mladi odločili. Ker v tem času potekajo v osnovnih organizacijah sindikata občni zbori, je naloga predsednikov OO ZSMS, da se vključijo v razpravo na teh zborih.

Volilna konferenca OK ZSMS zaradi nesklepnosti že dvakrat ni uspela in so predsedniki OO ZSMS zadolženi za udeležbo na naslednji konferenci, ki bo januarja. Komisija za kulturo pri KS ZSMS bo organizirala v petek, 30. decembra, v Kazini novoletni ples.

Osnovne organizacije ZSMS naj na sestankih obravnavajo predlog o povečanju članarine na 120 din letno, predsedniki pa o sklepu obvestijo KS ZSMS do konca leta. Na koncu je sekretar KS ZSMS Zvone Kavčič vse prisotne obvestil o nujnosti varčevanja z električno energijo v vseh temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih.

Mile Crnović

USMERITEV ZA PREDLOG SPREMENB PREMIJSKIH SISTEMOV ZA VIŠJO PROIZVODNJO IN PRODUKTIVNOST

Oddelek za študij dela in nagrajevanje sektorja za ekonomiko delegatom delavskega sveta predlaga, da na današnji seji razpravljajo in sprejmejo NASLEDNJE USMERITVE za dograjevanje premijskih sistemov za višjo proizvodnjo in produktivnost.

Premije naj bi priznavali le za izjemne dosežke v proizvodnji in kvaliteti proizvodnje. Zato se v modelu ne upoštevajo nobeni popravki zaradi motenj v ali izven temeljne organizacije. Kot izjemen dosežek se priznava doseganje letnega družbenega plana proizvodnje, upoštevajoč število dni obratovanja v obračunskem mesecu in doseganje rezultatov po merilih kvalitete.

Zaradi oostrejšega kriterija se premije preimenujejo v premije za izjemne dosežke.

Zaradi oostrejših meril premij za izjemne dosežke, se prenese ustrezen delež sredstev za osebne dohodke, ki se izplačujejo po merilih premij za višjo proizvodnjo, v osnovo vrednosti delovnih nalog.

Količinska proizvodnja se priznava le za I-a kvaliteto, doseženo v obračunskem mesecu.

Oddelek za študij dela in nagrajevanje prouči v deležu proizvodnje možnost popravka za zahtevnost asortimenta proizvodnje. Faktor je lahko razmerje med doseženo in planirano lastno ceno ali drugačen smisel kazalec.

V ta premijski sistem se vključi kvaliteta dosežene proizvodnje tako, da se uporabi kot merilo kvalitete mesečno dosežena II-a proizvodnja, ki vključuje proizvodnjo, kolavdirano kot II-a, povečano za reklamirano proizvodnjo, primerjano k opredeljenemu poprečju preteklega obdobja.

Premije se obračunavajo po 50-odstotnem vplivu količinske in 50-odstotnem vplivu kvalitete proizvodnje.

Za temeljne organizacije storitvenih dejavnosti in delovne skupnosti skupnih služb se priznava 70 % vpliv po merilih proizvodnje na ravni delovne organizacije; 70 % vpliv se priznava zaradi izločene komponente kvalitete.

Za vzdrževalce, ki so stalno zaposleni v isti ali v nekaterih temeljnih organizacijah materialne proizvodnje, se lahko v istem smislu (70 %) obračunavajo premije, dosežene v eni ali več temeljnih organizacij, kjer združujejo svoje delo.

Iz modela premij za izjemne dosežke se izločijo participacije 100, 70, 50 30 % po vplivnosti delovnih nalog na proizvodne rezultate. 100 % delež te premije se priznava delavcem ki so opravili vse dneve v mesecu. Za delavce, ki so bili v teku meseca odsotni, se ne glede na vzrok odsotnosti premija zniža za ustrezen delež. Nadure in ure za manjkajoče se v modelu ne upoštevajo.

Vse disciplinske in represivne mere se iz modela premij za višjo proizvodnjo prenašajo v model premij za izjemne dosežke.

Oddelek za študij dela in nagrajevanje obdelava variantno sedanjo veljavnost modela s spremembami na operativni plan, z vključevanjem

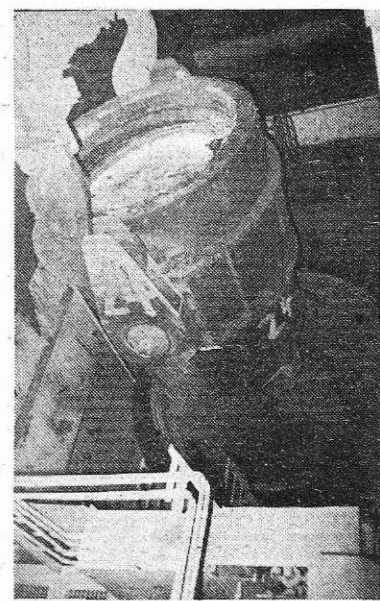
kvalitete v model in preverjeno participacijo.

Oddelek za študij dela in nagrajevanje obdelava variantno model, po katerem bi se na osnovi presejanja družbenega plana ustrezno povečala sredstva za osebne dohodke v temeljni organizaciji. Delitev višje formiranih sredstev za osebne dohodke naj bi se izvedla po ključu osnov vrednosti delovnih nalog in prisotnosti delavcev na delu.

V prvih treh mesecih leta 1984 se izvedejo lastni izračuni po predloženih modelih. Premije za višjo proizvodnjo se v tem času obračunavajo po sedanjem modelu, vendar z ukinjeno premijo na izvoz, ki ji veljavnost poteče z 31. decembrom 1983, ker v času veljavnosti ni potrdila predvidenih rezultatov.

Premije za izvoz se izločijo iz modela premij za izjemno proizvodnjo. Razlog je, da je planiranje izvoznih obveznosti premalo zanesljivo, glede na sprejete obveznosti po naročilih in v protislovju, da temeljne organizacije — velike izvoznice zaradi visokih planiranih obveznosti niso bile upravičene do premij. Služba prouči možnost vključevanja izvoza v dodatne osnove sistema nagrajevanja po uspešnosti, vendar z merilom deleža izvozne k skupni realizaciji.

Delavci v temeljnih organizacijah naj se po predhodni razpravi v delavskem svetu Železarne in v delavskih svetih temeljnih organizacij ter delovnih skupnosti smiselno opredelijo do podanih tez dograjevajo modela do 20. januarja 1984. V trimesečnem testnem obdobju se bodo predloženi modeli variantno obračunavali in dodelali s kazalci, nato pa posredovali v razpravo in v sprejem.

Priprava ponve za vakuumiranje (foto S. Kokalj)

Sodelavci v žerjavnem oddelku (foto S. Kokalj)

rem, to je, da se družbena prehrana prilagaja potrebam delavcev, ne pa, da se morajo delavci družbeni prehrani. Podobno meni tudi SDS ključavničarji strojev. Ta SDS prositi tudi za svojo sanitarno kabino, »ker so razmere v sanitarijah nemogoče, za čistost svoje kabine pa bi skrbeli«.

Iz TOZD REMONTNE DELAVNICE smo prejeli zapisnike SDS ključavničarji 1 in 2, instalacija 1 in 2, montaža 1 in 2, žerjavni oddelek, HIP, elektrodelavnica, elektrožerjavni, delavnica elektrostrojev 1 in 2, vodstvo GRD, tesarji, mizarji, kleparji, zidarji, plastika, GRD Javornik ter RTA 1, 2, 3, 4, 5 in 6. SDS instalacija 1 in 2 nista zadovoljni s kakovostjo in cenami toplega obroka. Pripominjata tudi, da je vrednost bona glede na cene premajhna. Pod razno pa vprašujeta, kdaj se bo rešilo vprašanje dežurnih ključavničarjev na Beli. Zahtevajo tudi ureditev centralnega skladišča jeklen na Beli, kajti sedaj jih vsi jemljejo kar pri njih. Spisek doseženih premij je treba nabiti na oglasno desko. Na sestanku SDS montaža Jesenice je bilo izrečenih veliko pripomb glede na prehrano v kantinah. »Hrana je neustrezna in enolična. Če se že vrednost bona ne more povečati, naj bi bili vsaj topli obroki bolj kvalitetni in različni«. Vprašujejo tudi, kaj je z izgradnjo centralne kantine železarne na Jesenicah, o kateri je bilo govora pred leti. »Ali so bile to samo neosnovane govorice?« Pritožuje se tudi SDS žerjavni oddelek: »Kantina, slaba hrana, čakalne vrste od 45 minut do ene ure!« SDS GRD Javornik se pritožuje, da še ni dobila odgovora glede delavnic na Javorniku. SDS RTA 4 je kritično ocenila delo komisije za socialna vprašanja pri sindikalni grupi RTA. Povod za kritiko je bilo neupoštevanje predloga delegata-poverjenika SDS RTA 4 za dodelitev denarne pomoči članici SDS zaradi bolovanja v letu 1983, do katere je po pravilniku upravičena. SDS meni, da je namen pravilnika vzpostaviti enotne kriterije za vse člane obrata z doslednim upoštevanjem pravilnika. S tem odpadejo subjektivne ocene. SDS meni, da morajo biti za odstopanje od pravilnika opravičljivi vzroki, ki morajo biti navedeni v zapisniku sestanka omenjene komisije, prav tako pa tudi sklep, da se pomoči ne dodeli. SDS zato poziva sindikalno grupo RTA, da ta primer prouči in preveri upravičenost odločitve komisije za socialna vprašanja.

Iz TOZD VZDRŽEVANJE smo prejeli zapisnike SDS vodstva TOZD, vzdrževanje Plavž 1, 2 in 3, vzdrževanje Jeklarne 1

in 2, vzdrževanje HVZ 1 in 2, vzdrževanje Jesenice 1 in 2, vzdrževanje Javornik 1 in 2, vzdrževanje HVB 1 in 2 ter vzdrževanje Bela 1, 2, 3, 4 in 5. SDS vzdrževanje HVZ 1 in 2 sta na skupnem sestanku analizirali delo na remontu Siemag stroja in na osnovi razprave postavili zahtevo, da TOZD Žičarna in Hladna valjarna Jesenice uresničujeta planov remontov po gospodarskem načrtu, ne pa da jih postavljata v drug termin ali sploh črtata. SDS vzdrževanje Javornik 1 in 2 ugotavljata, da premije v železarni še vedno niso vsklajene (še zlasti maksimalna višina), opozarjata pa tudi na problem tople vode v elektrodelavnici. SDS vzdrževanje Bela 1 zahteva kadrovske izpopolnitve normativna ter zvišanje vrednosti bona za malico. SDS vzdrževanje Bela 2 zahteva, da se obnovi kabine za tuš ter lesene rešetke, pipe, skodelice ter streho v garderobi. SDS vzdrževanje Bela 3 in 5 menita, da bi bilo treba nabaviti vsaj eno izvelično napravo večje kapacitete (okrog 100 ton), kar bi prispevalo k hitrejšemu in kvalitetnejšemu delu. Opozarjata tudi na nezaseden oziroma minimalno zaseden normativ elektrikařev na obeh dnevih. Na sestanku SDS vzdrževanje HVB 1 in 2 pa je bilo med drugim postavljeno vprašanje, »kdo je upravičeno odsoten na sestanku (SDS)«.

Iz TOZD ENERGETIKA smo prejeli zapisnike SDS vodstva TOZD, energetiki 1, 3 in 4, parne naprave 1 in 3, delavnica toplotne energije, delavnica elektroenergije, delavnica PIV energije ter PIV energija 1, 2, 3 in 4. SDS delavnica elektroenergija je v zapisniku 23. 11. tako komentirala svoj sklep o »samoupravnem mirovanju«, pa tudi siceršnji potek dogodkov v zvezi z vprašanjem, ki ga je postavila že v začetku aprila: »Z ozirom na postavljeno vprašanje SDS v zapisnikih z dne 5. aprila, 15. aprila, 14. maja, 14. julija in 5. avgusta 1983 je dne 3. septembra 1983 pod točko 2.2. zapisnika sklenila, da bo toliko-časa samoupravno mirovala, dokler ne dobi pisnega odgovora. Sklep o samoupravnem mirovanju je SDS poslala tudi na samoupravno delavsko kontrolo v TOZD Energetika. Ta je na svoji 2. redni seji 26. 10. 1983 v točki 5 sklenila, da SDS išče odgovor po drugi poti. Isto zadevo je obravnaval delavski svet TOZD Energetika na 6. redni seji 9. 11. 1983 in v sklepu št. 75 navedel, da SDS naroča, da mora SDS delavnica EE pri-četi z delom. V sklepu 76 pa navaja, da bo delavski svet poslal na odbor samoupravne delavske kontrole ŽJ poročilo, zakaj je

SDS delavnica EE začela samoupravno mirovati.« Člani SDS so to navodilo upoštevali, hkrati pa ugotovili, »da z našim samoupravnim mirovanjem od 3. septembra do 23. novembra ni mirovala samo naša SDS, temveč je v tem pogledu mirovala tudi vodstvo TOZD, delavski svet, zveza komunistov, samoupravna delavska kontrola in CPSI, nekateri od naštetih organov pa so mirovali že od 5. aprila 1983, ko je SDS postavila vprašanje. SDS zato vprašuje, zakaj je treba iskati razne variante, da bi dobili dogovor na vprašanje, ki zanima delavce, če pa že Pravilnik o samoupravnem informiranju in komuniciranju v TOZD in delovnih skupnostih železarne v svojem 29. členu zagotavlja odgovor. SDS je ponovno zahtevala odgovor na vprašanje z dne 5. aprila letos. SDS delavnica PIV energije vprašuje, kdaj se bo naredila oziroma dokončala fasada delavnice PIV energije, hkrati pa predlaga, da se to da v plan za leto 1984.

Iz TOZD TRANSPORT smo prejeli zapisnik SDS promet+ vleka 1, 2, 3 in 4, delavnica motorni vozil, lokomotivna delavnica, vozovna delavnica, vzdrževanje proge ter elektromehanična delavnica. SDS promet+ vleka 2 v zvezi s samoupravnim sporazumom o zagotavljanju sredstev za pospeševanje izvoza, sporazumom o spremembah temeljev plana SPIZ in sporazumom o ustanovitvi vodne skupnosti Gorenjske vprašuje, »koliko mora železarna prispevati sredstev za te sporazume«. Člani SDS promet+ vleka 3 so opozorili na vrsto problemov. Pritožujejo se zaradi hladnih garderob, vode, slabe razsvetljave, slabe opremljenosti premikačev s svetlobnimi sredstvi. Zanimalo jih je tudi (sestaneč je bil 10. 12.), ali bodo dobili zimске obleke ter kdaj bo dobila svoj prostor za bivanje premikalna skupina »na kibliah«.

Iz TOZD DRUŽBENA PREHRANA smo prejeli zapisnike SDS vodstva TOZD, samski domovi, restavracija železarne, samopostrežna restavracija ter kantine. Obravnavale so predvsem nekatere zadeve iz programov samoupravnih aktivnosti.

Center za proučevanje samoupravljanja ter informiranje — Božidar Lakota

ŽELEZAR

LAMBERT PANTZOVA NAGRADA LADISLAVU ŠKETI

Na razpis za LAMBERT PANTZOVO nagrado so prispele tri prijave. 1. Zveza inženirjev in tehnikov Jesenice je predlagala Ladislava Šketa.

2. Direktor Tehničnega biroja Jesenice in vodja TOZD Remontne delavnice sta predlagala Draga Cerarja.

3. Jože Novak, vodja oddelka za razvoj novih proizvodov, pa se je na razpis prijavil sam.

Člani komisije so temeljito preučili vsebino vseh treh predlogov in se enoglasno odločili, da se nagrada podeli LADISLAVU ŠKETI, dipl. inž. metalurgije. Pri tej odločitvi je komisijo vodilo dejstvo, da je Lado Šketa s svojim strokovnim in prizadevnim delom ob stalni rasti proizvodnje groblja pomagal obdržati nivo proizvodnje surovega jekla in napredovati v kvaliteti SM jekla. Zlasti je to pomembno v zadnjem času ob pomanjkanju domačega jekla in uvoznih težavah.

Lado Šketa je 1956. leta diplomiral na metalurški fakulteti v Ljubljani. Po enem letu dela v podjetju Đuro Daković v Slavovskem Brodu se je leta 1957 zaposlil v železarni Jesenice.

Najprej je delal kot dninski asistent na plavžu, nato pa kot vodja biroja za organizacijo dela.

Po triletnem delu v Zahodni Nemčiji pri tvrdki Demag, od 1961 do 1963, se je z dodatnim znanjem in izkušnjami ponovno zaposlil v Železarni. Najprej na takratni upravi osnovnih sredstev, kot projektant in vodja proizvodnje plavžev.

Leta 1969 se je ponovno vrnil v proizvodni sektor na delovno mesto asistenta in tehnologa plavžev. 1972. leta je prevzel dela obratovodje plavžev, kjer je ostal do 1977. leta, ko je bil imenovan za vodja TOZD Plavž. To dolžnost opravlja še danes. Nagradjenec je zelo aktiven v Splošnem združenju črne metalurgije SFRJ, je član delovne skupine za grodelj in koks in vodja delegacije SFRJ za grodelj in koks v okviru SEV.

Iz tega kratkega pregleda je razvidno, da so bile vse zaposlitve tovariša Šketa (in so še) neposredno ali posredno vezane na tehnologijo in delo plavžev oziroma pridobivanje surovega železa. S svojim znanjem, bogatimi izkušnjami, prizadevnostjo in dobrim vodenjem dela so bili na področju proizvodnje surovega železa doseženi trajni in nadpovprečni rezultati. Pomembno se je zvišala produktivnost dela plavžev, doseženi so veliki prihranki v proizvodnem procesu, z raznimi izboljšavami in posodobitvami so znatno izboljšane tehnološke poti. Ob uspešnem reševanju te problematike pa Ladislav Šketa zasluži tudi priznanje, ker je s svojim delom znatno izboljševal delovne pogoje, kar je eden od glavnih pogojev za doseganje dobrih rezultatov dela.

Navajamo nekaj konkretnih in pomembnih del, ki so zasluga nagradjenca:

— že 1966. leta se po njegovem predlogu začel z dodajanjem mazuta v šobe in s tem zmanjšuje porabo koks in znižujejo stroški;

— po njegovem predlogu so 1969. leta povečali višino treh cowperjev in s tem omogočili višje temperature vplivanja zraka v plavže;

— po njegovem idejnem projektu so bili izdelani projekti za spremembo profila plavžev in povečanje števila pihalic. Profil je bil spremenjen v letu 1970 pri plavžu 1, število pihalic pa je bilo povečano pri obeh plavžih. Rezultat teh predelav je 12 % povečanje proizvodnje in ponovno zmanjšanje specifične porabe koks;

— s posodobitvijo granulacije in spremembo apnenca se dodatno izboljša tehnologija in ekonomičnost plavžev; nastala žlindra je po tej spremembi uporabna v cementarnah, kot dragocena surovina pri izdelavi klinkerja;

— spremembe v profilu plavžev so povečale tudi življenjsko dobo obzidave, in sicer za 35 % oziroma za eno leto in pol;

— ugodni rezultati sprememb profila plavža so vplivali na odločitev za ponovno spremembo profila plavža 1 v letu 1982, s čimer je bila ponovno dosežena večja proizvodnja za okrog 7 %.

Pod vodstvom Ladislava Šketa so bile realizirane mnoge izboljšave tudi na področju aglomeracije in priprave vložka za plavže:

— rekonstruirana je bila kipa naprava, ki omogoča razkladanje štiriosnih vagonov, s čimer je v veliki meri odpravljeno težko, nevarno in zdravju škodljivo delo;

— z uvedbo elektronske dozirne tehnice za tehtanje surovin pri izdelavi aglomerata je bila dosežena večja produktivnost, racionalnejša uporaba koks in boljša kontinuiteta dela;

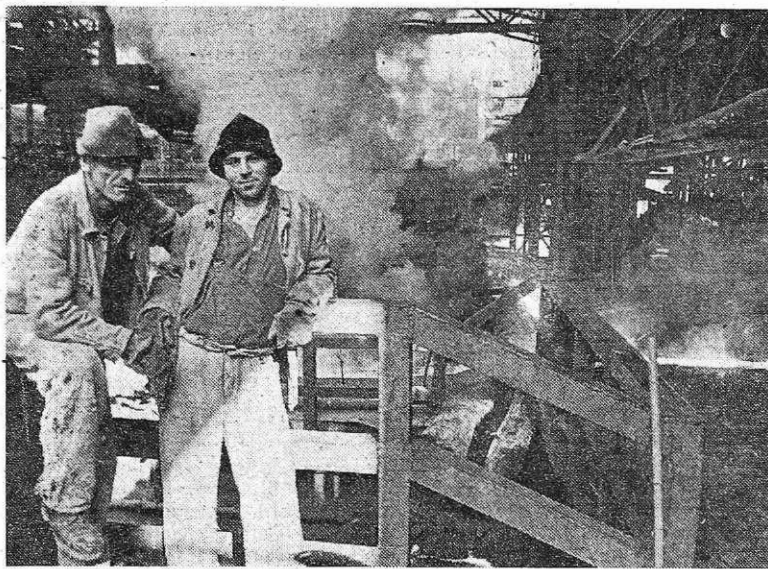
— z vgraditvijo Mogensen sit za sejanje koks je bilo doseženo izredno učinkovito odsejanje, minimalni stroški vzdrževanja in večja zanesljivost obratovanja;

— zamenjava gumijastega tekočega traku z jeklenim transporterjem je pomembno zmanjšala zastoje in vzdrževalne stroške ter olajšala delo proizvodnim in vzdrževalnim delavcem;

— z uvedbo sita za sejanje vročega aglomerata se je močno izboljšala učinkovitost odsejanja, kar se je odražalo pri dvigu produktivnosti plavžev, hkrati pa so se znižali stroški vzdrževanja in izboljšali delovni pogoji.

Poleg vsega navedenega pa moramo ugotoviti, da se je pod vodstvom Ladislava Šketa izboljšalo čiščenje plavžnega plina, kar je velik prispevek k varstvu zraka v delovnem in širšem bivalnem in komunalnem okolju ter da so bili vgrajeni varnostni plinski drsniki RACO v celotnem plinovodnem sistemu plavžnega plina.

Tovariš Šketa je dokazal, da se z lastnim znanjem, vztrajnostjo, dobro organizacijo in dobrim vodenjem da dosega dobre rezultate dela tudi z zastarelimi tehnološkimi postopki ter zastarelimi in dotrajanimi delovnimi pripravami in napravami.

Plavžarja v času preboda (foto I. Kučina)

NAGRADA »NOVATOR LETA« IVANU MESECU, JANEZU ZAVELJCINU IN JERNEJU MARKEŽU

V skladu s pravilnikom o podelitvi nagrade »NOVATOR LETA« in na podlagi podatkov o rezultatih najboljših inovacij v letu 1982, se je komisija enoglasno odločila, da nagrado prejme avtor tehnične izboljšave števil. 2576 z naslovom »ZAMENJAVNA HAUSMANITA Z ŽELEZOVIM OKSIDOM IN LESNO MOKO PRI ELEKTRODI JADRAN«.

Ker je pri tehnični izboljšavi sodelovalo več avtorjev, si nagrado v skladu s pravilnikom delijo naslednji avtorji v enakem razmerju:

— IVAN MESEC, raziskovalni oddelček,

— JANEZ ZAVELJCINA, TOZD Elektrode,

— JERNEJ MARKEŽ, raziskovalni oddelček.

Ostala dva avtorja Milan Vovk in Mirko Podgoršek ne moreta biti sodelujoča pri podelitvi nagrade novator leta, ker je njuna udeležba pri inovaciji le 15 %, pravilnik pa določa vsaj 20 %.

POMEN INOVACIJE IN NJEN PRIHRADEK

Elektroda Jadran se v TOZD Elektrode naše Železarnice izdeluje že več let. Zaradi velikega povpraševanja po njej je njena proizvodnja stalno naraščala in pred to inovacijo narasla že na 3.000 ton letno. Poleg domačih surovin so za izdelavo Jadran elektrode uporabljali tudi določene surovine iz uvoza, in sicer rutil in hausmanit.

Z namenom, da bi znižali proizvodne stroške, predvsem pa zmanjšali porabo dragih uvoženih surovin, so avtorji izvršili poizkuse zamenjave hausmanita (Mn_2O_3) s ce-

nejšimi surovinami domačega izvora. Po daljših raziskavah in poizkusih se je pokazala zelo uspešna rešitev z zamenjavo hausmanita z železovim oksidom (Fe_2O_3), ki ga dobimo kot postranski produkt pri regeneraciji kislin v TOZD Hladna valjarna Bela in višjim dodatkom lesne moke, ki nam jo dobavlja LIP iz Bohinjske Bistrice.

S to inovacijo so se izboljšale varilnotehnične lastnosti elektrode. Zaradi boljše kvalitete, spremenjene sestave plašča in spremenjene barve (zaradi železovega oksida Fe_2O_3), so to elektrodo poimenovali z novim nazivom Jadran S.

Zaradi navedenih prednosti je elektroda dobila višjo prodajno ceno, na tržišču pa je bila ugodno sprejeta.

Železarski globus

JAPONSKA

Največji proizvajalec kobalta na Japonskem, družba Sumitomo Metal Mining Co., je v preteklem decembru ustavila proizvodnjo te kovine, ker je filipinski dobavitelj zaradi rekonstrukcije naprav prekinil dobavo rude. Ponoven pričetek obratovanja je predviden v letošnjem avgustu, ko bo rekonstrukcija zaključena. Letna proizvodna zmogljivost japonskega podjetja je 1.500 ton kobalta in letos računajo na proizvodnjo okoli 500 ton. Zaradi takšne situacije in ker je tudi drugi japonski proizvajalec kobalta začasno prenehal obratovati, bodo letos japonske železarnice imele težave z dobavo te kovine.

NOVA KALEDONIJA

Rudarska družba SLN, ki ima na tihomorskem otoku Nova Kaledonija štiri rudnike nikljeve rude, je zaradi svetovne gospodarske recesije že zaprla enega izmed njih, medtem ko so priprave za ustavitve proizvodnje za drugega ob koncu letošnjega leta že v teku. Posledica teh ukrepov je tudi zmanjšana letna proizvodnja nikljeve rude na okoli 24.000 ton, kar je za 30 % manj kot v letu 1982. Tudi naprave za proizvodnjo niklja obratujejo samo z eno tretjino proizvodne zmogljivosti. Japonska, ki je bila največji kupec nikljeve rude iz te dežele, je v letošnjem letu precej znižala nabavo.

ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA

Zahodnonemško podjetje Lurgi, ki spada med večje proizvajalce železarskih naprav, ima zaradi svetovne recesije vedno večje težave z novimi naročili. Okoli 85 % njegove inozemske aktivnosti predstavljajo veliki projekti in za prihodnje leto poteka nekaj razgovorov za samo nekaj takšnih projektov. Zato je podjetje prisiljeno sprejemati naročila za večje število manjših projektov v vrednosti pod 80 milijonov mark. Letos računajo, da bodo skupna naročila dosegla vrednost okoli 1,5 milijarde mark; kar je za 20 % manj, kot je bilo povprečje v preteklih treh letih. Približno polovica naročil, ki jih ima Lurgi danes, je z domačega tržišča, na vzhodnoevropske socialistične države odpade 15 % in enaka količina na države naftne organizacije OPEC, na ostale države v razvoju pa preostalih 20 % naročil. Zato je Lurgi prisiljen prevzemati vedno večja poslovna tveganja, pri tem pa računa tudi na manjši dohodek.

Ta čas, v katerem prejmete novoletno število Železarja, v novi sejni sobi na centru za proučevanje samoupravljanja in informiranje, poteka četrta seja delavskega sveta Železarnice. Poleg običajnih točk dnevnega reda, delegati obravnavajo in sprejemajo:

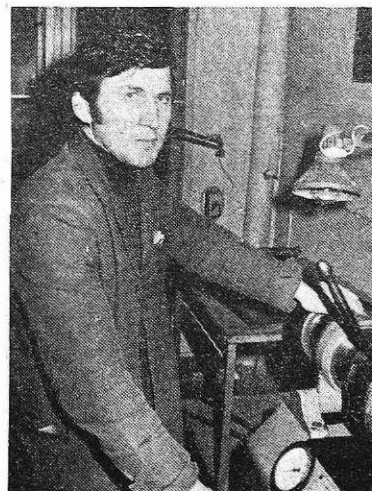
— sklepe delavskega sveta SOZD Slovenske železarnice, — gospodarski načrt delovne organizacije za leto 1984, — najetje kredita za pokrivanje stanovanjske gradnje, — usmeritve in stimuliranje izjemnih dosežkov v letu 1984,

— ugotovitve in informacije o samoupravnih aktivnostih.

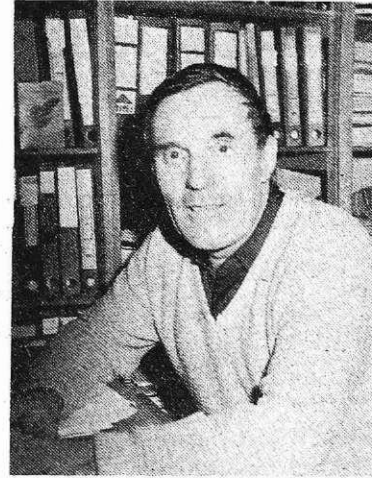
Pred zaključnim govorom predsednika poslovnega odbora Železarnice Borisa Breganta o poslovanju in izpolnjevanju planskih dolžnosti v letu 1983 in smernicah za leto 1984, bodo na seji podelili tudi Lambert Pantzovo nagrado, nagrado »novator leta« in plakete RAST YU '83.

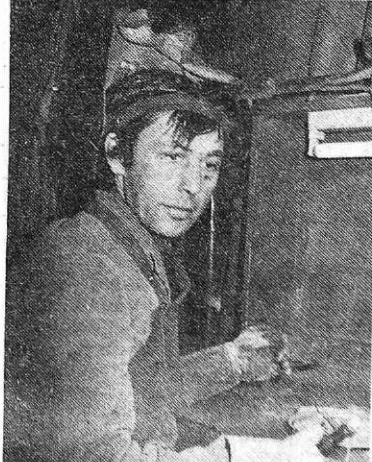
Lado Šketa

Janez Zaveljcina

Ivan Mesec

Jernej Markež

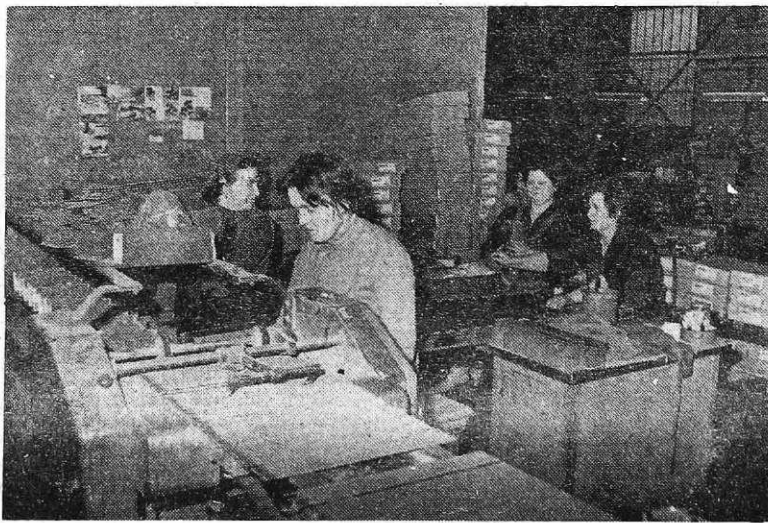
PLAKETE RAST YU '83 NAŠIM ŽELEZARJEM

Na seji delavskega sveta so podelili tudi plakete RAST YU '83, ki so jih prejeli:

— veliko srebrno plaketo RAST YU '83 predsednik poslovnega odbora Boris BREGANT;

— srebrno plaketo in diplomu za inovacijo »masa za premaz vmesnih ponev SM peči« avtorjev: Friderika OMANA, Franca POTOKARJA, Nikota TANCARJA, Marjana DEMŠARJA in Henrika ZUPANA;

— bronasto plaketo in diplomu za inovacijo »dodelava izvalčilne verige za izvlačenje gredic in transport gredic od peči Custodis do proge prof. 320« avtorjev: Janeza PETERNELA, Franca HRATARJA, Miroslava NOČA, Janeza ROZMANA, Karla KOBLARJA, Jožeta FILEJA, Franca RAVNIKARJA, Eda DOLŽANA in Janeza KOVAČA.

Sodelavke v TOZD Elektrode (foto I. Kučina)

VPLIV ZVIŠANJA OZIROMA ZNIŽANJA PLANIRANIH STROŠKOV NA POSLOVNI REZULTAT V NOVEMBRU

(Nadaljevanje s 1. strani)

jona dinarjev. Znižanje stroškov za 82,8 milijona dinarjev pa so zaradi manjše porabe kovinskih dodatkov, sprememb v asortimentu vložka ter sprememb v zalogah nedokončane proizvodnje, dosegli v TOZD Jeklarna. Nižje cene nabavljenega vložka so stroške znižale za 39,3 milijona dinarjev. Pri uporabi tujega vložka TOZD niso imele dodatnih stroškov. Stroški pri predelavi so bili višji za 345,7 milijona dinarjev. V novembru so planirane stroške presegle naslednje temeljne organizacije: Plavž, Jeklarna, Livarna, Valjarna bluming-štel, Valjarna debele pločevine, Profilarna, Vratni podboji, Željalna, Strojne delavnice, Remontne delavnice, Vzdrževanje, Energetika in Transport.

V TOZD PLAVŽ so v novembru presegli načrtovane stroške za 24,6 milijona dinarjev. Skupni stroški vložka so bili višji za 0,6 milijona dinarjev zaradi spremembe asortimenta vložka ter večje porabe rude iz uvoza. Stroški predelave so bili višji za 24 milijona dinarjev zaradi remonta aglomeracije ter ustavitve plavža št. 2, ki zaradi pomanjkanja koksa ni obratoval.

V TOZD JEKLARNA so načrtovane stroške zvišali za 75,3 milijona dinarjev.

V SM jeklarni so načrtovane stroške presegli za 37,1 milijonov dinarjev. Zaradi nižje porabe surovega železa in kovinskih dodatkov so bili stroški vložka nižji za 29,7 milijona dinarjev. Zaradi internih reklamacij so bili stroški vložka višji za 9,2 milijona dinarjev, za 1,1 milijon dinarjev pa zaradi nedoseganja planiranega izprena. Vrednost proizvodnje je bila nižja od načrtovane, in sicer za 0,2 milijona dinarjev. Predelavni stroški so bili višji za 56,3 milijona dinarjev predvsem zaradi višjih kalkulativnih odpisov remontov in nedoseganja planirane količine proizvodnje.

V elektro jeklarni so planirane stroške presegli za 14,9 milijona dinarjev. Zaradi nižje porabe kovinskih dodatkov in surovega železa so bili stroški vložka nižji za 37,3 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili višji zaradi internih reklamacij za 12,5 milijona dinarjev, nedoseganja planiranega izprena za 3,7 milijona dinarjev ter nižje vrednosti proizvodnje za 14 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili višji za 21,9 milijona dinarjev, predvsem zaradi višjih kalkulativnih odpisov remontov.

Višje stroške od načrtovanih za 28,5 milijona dinarjev so imeli tudi na kontilivu zaradi povečanih obresti od tujih kreditov za osnovna sredstva. Nižje stroške so dosegli v PTO oddelku, in sicer zaradi velike količine izkopanega starega železa.

V TOZD LIVARNA so dosegli za 0,4 milijona dinarjev višje stroške od predvidenih. Stroški vložka so bili višji za 0,2 milijona dinarjev zaradi slabše kvalitete asortimenta proizvodnje. Stroški predelave so bili višji zaradi višjih stroškov za osebne dohodke, in sicer za 0,2 milijona dinarjev.

V TOZD VALJARNA BLUMING ŠTEKEL so imeli za 47,2 milijona dinarjev višje stroške od načrtovanih. Nedoseganje planiranega izprena na blumingu za 3,4 odstotne točke ter na štelu za 0,1 odstotno točko ter preklasifikacije so stroške vložka zvišale za 16,7 milijona dinarjev. Za 1,4 milijona dinarjev višje stroške vložka so imeli zaradi nižje doseženih dobropisov za odpadek, za 2,8 milijona dinarjev nižje stroške pa so dosegli zaradi internih reklamacij, oziroma razbremenitev na TOZD Jeklarna. V skupnem so bili stroški vložka višji za 15,3 milijona dinarjev. Predelavni stroški so bili višji za 31,9 milijonov dinarjev, zaradi nedosežene planirane količine proizvodnje ter višjih stroškov za osebne dohodke in energijo.

Nižje stroške od načrtovanih so imeli v TOZD VALJARNA ŽICE IN PROFILOV, in sicer za 10,5 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili nižji za 4,3 milijona dinarjev. S presegaanjem planiranega izprena za 1,1 odstotno točko ter s preklasifikacijami so stroške znižali za 3,4 milijona dinarjev, za 2,2 milijona dinarjev pa zaradi nižjih cen gradic iz kontiliva. Nedoseganje planiranih dobropisov za odpadek je stroške vložka zvišalo za 1,3 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili nižji od načrtovanih za 6,2 milijona dinarjev zaradi višje proizvodnje ter manjše porabe.

Za 14,5 milijona dinarjev višje stroške od načrtovanih so dosegli v TOZD VALJARNA DEBELE PLOČEVINE. Stroški vložka so bili višji

za 7,4 milijona dinarjev, in sicer zaradi nedoseženega planiranega izprena za 2,3 odstotne točke v vrednosti 4,5 milijona dinarjev, za 3,4 milijona dinarjev višje stroške pa so imeli zaradi sprememb asortimenta v zalozah nedovršene proizvodnje. Višje doseženi dobropisi za odpadek so stroške vložka znižali za 0,5 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili višji za 7 milijonov dinarjev, predvsem zaradi nižje proizvodnje in večje porabe.

V TOZD HLADNA VALJARNA BELA so dosegli za 38,4 milijona dinarjev nižje stroške od načrtovanih. Stroški vložka so bili v skupnem nižji za 68,9 milijona dinarjev, in sicer zaradi boljšega izprena v vrednosti 1,8 milijona dinarjev, z internimi reklamacijami pa so stroške znižali za 14,6 milijona dinarjev. Na liniji za pripravo kolobarjev je bilo zaradi nedoseganja dogovorjenega izprena znižanje v vrednosti 3,9 milijona dinarjev, 17,4 milijona dinarjev nižje stroške pa so imeli zaradi nižjih cen nabavljenega tujega vložka (dodatnih stroškov predelave vložka ni bilo). Ostalo znižanje v vrednosti 31,2 milijona dinarjev so imeli zaradi nedoseganja planiranega asortimenta proizvodnje. Stroški predelave so bili višji za 30,5 milijona dinarjev in to predvsem zaradi višjih fiksnih stroškov in stroškov storitev prevajanja.

Tudi v TOZD HLADNA VALJARNA JESENICE so dosegli nižje stroške od načrtovanih, in sicer za 13,3 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili v skupnem za 15 milijonov dinarjev nižji od predvidenih in to zaradi boljšega izprena v vrednosti 0,8 milijona dinarjev, nižjih cen nabavljenih TVT v vrednosti 13,9 milijona dinarjev, interne reklamacije pa so znižale stroške za 0,3 milijona dinarjev. Predelavni stroški so bili višji za 1,7 milijona dinarjev, predvsem zaradi manjše proizvodnje.

Nižje stroške od načrtovanih so imeli tudi v TOZD ŽICARNA, in sicer za 4,4 milijona dinarjev. S presegaanjem planiranega izprena so stroške znižali za 1,5 milijona dinarjev, 4,7 milijona dinarjev znižanja pa so dosegli zaradi nižjih cen nabavljenih žice. Predelavni stroški so bili višji za 1,8 milijona dinarjev, predvsem zaradi manjše proizvodnje, višjih fiksnih stroškov ter večje porabe.

V TOZD PROFILARNA so načrtovane stroške presegli za milijon dinarjev. Stroški vložka so bili nižji za 0,3 milijona dinarjev, zaradi preseganja planiranega izprena za 0,5 odstotnih točk. Predelavni stroški so bili višji za 1,3 milijona dinarjev zaradi nedoseganja planirane proizvodnje in višjih stroškov za osebne dohodke.

V TOZD VRATNI PODBOJI so dosegli višje stroške od načrtovanih, in sicer za 0,4 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili nižji za 0,3 milijona dinarjev zaradi preseganja planiranega izprena za 3,4 odstotne točke ter priznanih reklamacij. Predelavni stroški so bili višji za 0,7 milijona dinarjev predvsem zaradi nedosežene načrtovane proizvodnje.

V TOZD JEKLOVLEK so planirane stroške znižali za 1,5 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili nižji za 1,9 milijona dinarjev. S presegaanjem planiranega izprena so stroške znižali za 1,5 milijona dinarjev, zaradi povečanja zaloz nedokončane proizvodnje pa za 0,4 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili višji za 0,4 milijona dinarjev zaradi nedoseganja planirane proizvodnje.

Tudi v TOZD ELEKTRODE so dosegli nižje stroške od načrtovanih za 2,5 milijona dinarjev. S presegaanjem planiranega izprena so stroške vložka znižali za 1,2 milijona dinarjev, 3,3 milijona dinarjev znižanja pa je bilo zaradi nižje cene kupljene Emona. Predelavni stroški so bili višji od načrtovanih za 2 milijona dinarjev.

V TOZD ŽEBLJARNA so planirane stroške presegli za 0,9 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili višji za 0,4 milijona dinarjev zaradi nedoseganja planiranega izprena, stroški predelave pa za 0,5 milijona dinarjev zaradi nedosežene načrtovane proizvodnje in večje porabe na predelavi.

Načrtovane stroške so presegli v vseh petih storitvenih temeljnih organizacijah in sicer skupno za 148,4 milijona dinarjev. V TOZD STROJNE DELAVNICE so dosegli za 4,5 milijona dinarjev višje stroške, v TOZD REMONTNE DELAVNICE za 7,1 milijona dinarjev in v TOZD VZDRŽEVANJE za 7,3 milijona dinarjev. Zvišanje stroškov je predvsem zaradi nedoseganja planiranega števila izdelanih ur ter višjih stroškov za osebne dohodke. V TOZD ENERGETIKA so imeli za 121,1 milijona dinarjev višje stroške od predvidenih in to predvsem zaradi zvišanja nabavnih cen zemeljskega plina ter električne energije. v

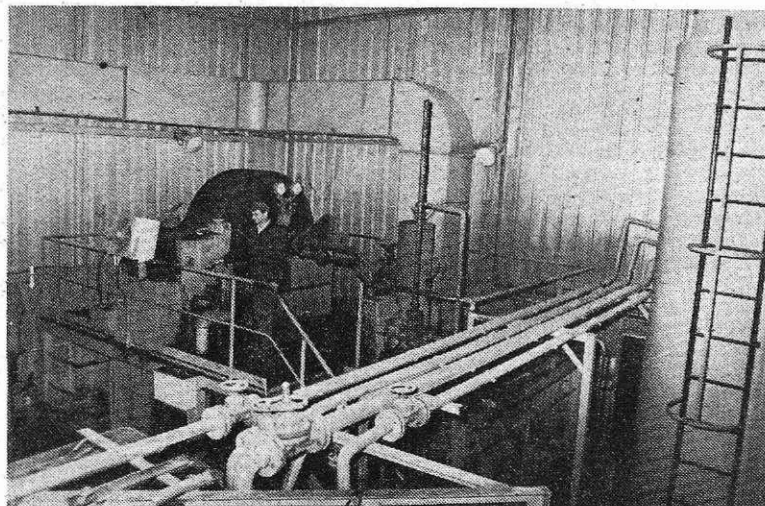
TOZD TRANSPORT so imeli za 5,4 milijona dinarjev višje stroške za osebne dohodke ter višjih stroškov pri materialu za popravilo.

Stroški v delovnih skupnostih so nekoliko višji od planiranih, predvsem zaradi višjih cen nabavljenega materiala v centralnih skladiščih.

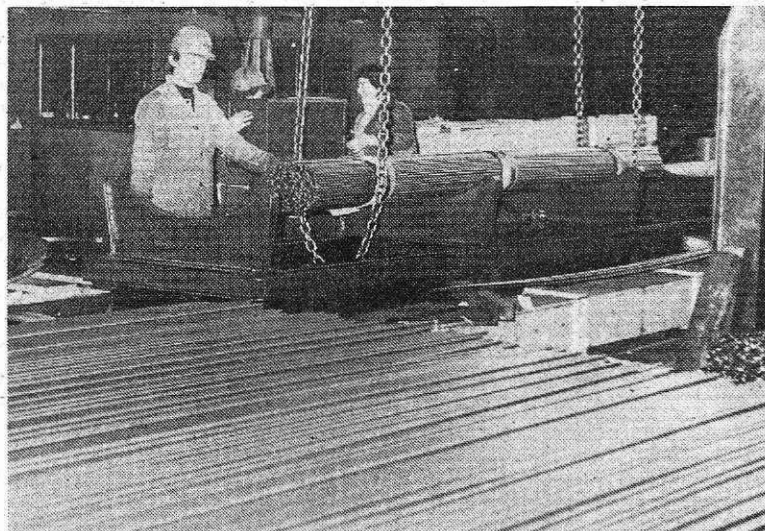
ZVIŠANJE – ZNIŽANJE STROŠKOV V NOVEMBRU

TOZD	November	Jan.–nov.	Povprečno
Plavž	24.619.858	88.836.012	8.076.001
Jeklarna	75.284.075	4.395.760	399.615
Livarna	379.840	-5.419.749	-492.704
Valjarna Bluming-štel	47.187.127	232.549.738	21.140.885
Valjarna žice in profilov	-10.502.629	-82.631.332	-7.511.939
Valjarna debele pločevine	14.453.452	-19.919.477	-1.810.862
Hladna valjarna Bela	-38.392.123	-268.810.096	-24.437.281
Hladna valjarna Jesenice	-13.306.268	-146.862.715	-13.351.156
Žicarna	-4.445.986	-86.801.991	-7.891.090
Profilarna	981.554	-12.319.076	-1.119.916
Vratni podboji	440.905	-2.223.131	-202.103
Jeklovlek	-1.495.474	-48.050.340	-4.368.213
Elektrode	-2.488.981	-14.872.932	-1.352.084
Željalna	919.988	10.272.775	933.889
Strojne delavnice	4.511.290	21.193.794	1.926.708
Remontne delavnice	7.058.214	33.136.073	3.012.370
Vzdrževanje	7.279.608	36.437.138	3.312.467
Energetika	124.081.478	38.247.346	3.477.031
Transport	5.393.941	-5.604.528	-509.502
Skupaj Železarna	241.959.869	-228.446.731	-20.767.884

I.

Notranjost objekta regeneracije kislin na Beli (foto S. Kokalj)

Adjustaža Jeklovleka (foto S. Kokalj)

Železarski globus

ITALIJA

Pred kratkim so bili izdelani projekti za prestrukturiranje italijanske industrije za proizvodnjo cevi. Italijanske proizvodne zmogljivosti za cevi se gibljejo danes okoli 4,4 milijona ton, medtem ko je proizvodnja v letu 1982 dosegla skoraj 1,7 milijona ton. Zato predvidevajo zmanjšanje proizvodne zmogljivosti pri brezšivnih ceveh za 600.000 ton letno, 600.000 ton pri varjenih ceveh za cevovode in 1,2 milijona ton pri ostalih vrstah cevi. Tako bo v prihodnje letna proizvodna zmogljivost italijanskih proizvajalcev cevi samo okoli 2,2 milijona ton.

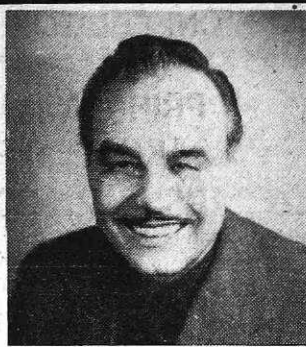
FILIPINI

Po samo 29 mesecev trajajoči izgradnji je avstrijsko podjetje VOEST Alpine Industrieanlagenbau predal v obratovanje na filipinskem otoku Mindanao nov industrijski objekt za proizvodnjo ferokroma. Ta objekt je bil zgrajen ob sodelovanju filipinskih partnerjev na ključ. Z deli so pričeli decembra leta 1980, potem, ko je avstrijska stran zagotovila posojila, potrebna za financiranje izgradnje in je pričetek gradnje odobrila tudi filipinska vlada. Naprave obratujejo po naj sodobnejši tehnologiji in omogočajo uporabo finih kromovih rud. Z izkoriščanjem odpadne toplote so znižali porabo električne energije na 2800 kWh/t, kar pomeni pri-energetsko intenzivnem

proizvodnem postopku znatno znižanje proizvodnih stroškov. Letna proizvodna zmogljivost te naprave je 55.000 ton ferokroma z vsebnostjo okoli 61 % kroma. Poleg gradnje je avstrijsko podjetje prevzelo tudi obveznost za strokovno izobraževanje zaposlenih in za tehnično pomoč ob pričetku obratovanja. Podružnica VOEST Alpine Intertrading je prevzela tudi celotno prodajo izdelanega ferokroma na domačem in tujem tržišču.

BRAZILIJA

Nova brazilska integralna železarna Tubarao, ki je pričela obratovati v letošnjem oktobru, išče tržišče za prodajo svojih slabov, ki jih bo takrat pričela proizvajati. To železarno so zgradili ob finančnem in tehničnem sodelovanju treh partnerjev, brazilske državne železarske družbe Siderbras z 51 % in japonska železarska družba Kawasaki Steel Co. ter italijanski Finsider s 24,5 % vsaka. Za prodajo bo na razpolago 1,7 milijon ton slabov od 2 milijona ton, oziroma razlika, ki je ne bodo predelali v Braziliji. Sprva je bilo dogovorjeno, da bodo 40 % proizvodnje slabov uporabili vsi trije partnerji v razmerju njihovih vloženih sredstev. Zaradi sedanje svetovne gospodarske recesije za takšno delitev ni več potreb in kot glavnega možnega kupca omenjajo železarno v ZDA, s katerimi želijo skleniti dolgoročno pogodbo o prodaji teh slabov.

JANKU VERDNIKU V SPOMIN

Z globoko žalostjo in velikim spoštovanjem smo se v teh dneh poslovili od interniranca, borca NOV in neutrudnega aktivista v predvojnem, medvojnem in povojnem času, tovariša Janka Verdnika. Težka in boleča izguba je prizadela vse nas, še posebno pa njegove svojce. Poslovili smo se od iskrenega in plemenitega tovariša, ki je bil s svojo delavsko predanostjo in zvestostjo vse od zgodnje mladosti pa do zadnjega dneva življenja borec za družbene, socialne, ekonomske in politične interese jeseniškega delavskega razreda.

S svojo dolgoletno požrtvovalno in pošteno dejavnostjo, tehtnostjo in preudarnostjo je dal neizbrisen pečat tudi razvoju našega mesta in občine.

Tovariš Hanzi, tako smo ga vedno imenovali, je izhajal iz zavedne koroške družine, v kateri so bile napredne ideje socializma in narodne zavesti tako rekoč doma. Na dolino Roča so ga vse do zadnjega dneva vezale številne prijateljske in sorodstvene vezi. Med koroškimi Slovenci je znal vedno pravilno in prepričljivo prikazovati našo jugoslovansko stvarnost.

Kot zaveden domoljub, brat narodnega heroja Matije, je že takoj po okupaciji leta 1941 navezal stike z Osvobodilno fronto. V njegovi hiši so začeli zbirati hrano in orožje. Ker je bil njegov osnovni poklic puškar, so v hiši orožje tudi pregledovali in popravljali.

Njegovo aktivistično delo okupatorjevi policiji seveda ni ostalo prikrito. Leta 1942 je na vrata hiše potkal zloglasni gestapovec Druschke in za uso družino so se začeli težki dnevi. Janka so odpeljali v begunjske zapore, nato pa v koncentracijsko taborišče smrti Dachau, ženo in otroka pa so izselili v Nemčijo.

Leta 1944 mu je uspelo, da se je priključil partizanskim enotam. Bil je borec Kokoškega odreda vse do osvoboditve.

Tudi vsa povojna leta je bil Janko neprestano delaven in borec za ideje socializma in našega samoupravnega sistema. V vseh povojnih letih je uspešno opravljal in vodil mnoge naloge. Med drugim je bil predsednik delavskega sveta in sindikata Železarn, predsednik občinskega sindikalnega sveta Jesenice, dolgoletni občinski odbornik in član občinskega komiteja partije. Skratka, aktiven družbenopolitični delavec od Jesenic do Kranja. Aktiven je bil tudi v osvobodilni fronti, kasneje pa v SZDL. Pomagal je zaorati ledino krajevne skupnosti in bil eno mandatno dobo tudi predsednik krajevne skupnosti Podmežakla. Povsod, kjer je delal, je znal s svojo jedrnatostjo besedo reševati tudi najtežje probleme. Kljub težkim in odgovornim nalogam je budno spremljal delo krajevnega odbora ZZB NOV Podmežakla in mu pomagal pri delu.

Po odhodu v pokoj njegova aktivnost ni prenehala. Poleg drugih funkcij je prevzel mesto predsednika društva upokojencev Jesenice in to nalogo uspešno in zavzeto opravljal do zadnjega dne. Pri svojem delu je dosegel velike uspehe in prejel številna visoka družbena priznanja in odlikovanja.

Ko pišemo te besede drage-mu tovarišu Hanzi, z veliko bolečino ugotavljamo, da je to slovo od interniranca, borca NOV in neutrudnega aktivista, ki je vse svoje življenje posvetil velikim idealom revolucije in graditvi naše samoupravne socialistične Jugoslavije.

Velika hvala, tovariš Hanzi, za vse, kar si dal za razvoj naše Slovenije in Jugoslavije!

V PRIHODNIH LETIH LAHKO PRIČAKUJEMO POMANJKANJE ŽELEZARSKIH ZMOGLJIVOSTI V SVETU

Ameriški strokovnjak za analizo železarske dejavnosti Peter Marcus meni, da je možno, da se bo v času izboljšanja svetovne gospodarske situacije poraba jekla v zahodnem svetu povečala za 10 %. To bi lahko povzročilo pomanjkanje teh izdelkov na svetovnem tržišču in zato bi lahko prišlo do znatnega povečanja njihovih cen. Takšen razvoj bi lahko nastal po njegovi oceni leta 1986 in morda celo leta 1985. V preostalih letih tekočega desetletja obstaja možnost, da se bo gospodarska klima bistveno spremenila. Do sredine prihodnjega desetletja lahko po njegovi oceni v zahodnem svetu računajo na letno rast proizvodnje jekla za 2,5 %. Inflacija stroškov pri proizvodnji jekla bo precej zavrta, cena nafte ne bo močnejše naraščala kot inflacija in obresti na posojila bodo imela tendenco padanja.

Pri nastanku takšne konjunkturalne situacije bo imelo bistveno vlogo zmanjševanje svetovne železarske zmogljivosti. Ta bo v zahodnem svetu stagnirala pri 535 milijonih ton in ne bo veliko večja kot bo proizvodnja, dosežena v letu 1986. Celotna leta 1990 bo dosegla proizvodna zmogljivost zahodnega sveta okoli 552 milijonov ton surovega jekla, kar je 13 milijonov ton pod v letu 1981 doseženo količino. Samo eden izmed velikih projektov ima več kot 50 % možnosti, da bo uresničen v letih 1986 do 1990, in sicer je to druga integralna železarna južnokorejske železarske družbe Pohang Steel Co (POSCO).

V deželah v razvoju se bo v okviru 2,2 % letne rasti povečala proizvodna zmogljivost z 81 milijonov ton v letu 1981 na 88,4 milijona ton v letu 1986. Nato predvideva Marcus do leta 1990 povečanje letne rasti na 4,6 % in s tem na proizvodno zmogljivost 106 milijonov ton surovega jekla. S takšno rastjo bi dežele v razvoju povečale svoj delež v svetovni železarski proizvodni zmogljivosti z 9 % v letu 1973, na 19 % v letu 1990.

Zmanjšanje proizvodne zmogljivosti surovega jekla v zahodnih industrijsko razvitih deželah se bo nadaljevalo tudi v prihodnjem obdobju. V ZDA računajo na 14 milijonov ton in v deželah Evropske gospodarske skupnosti na 22 milijonov ton. V socialističnih državah pričakujejo v letu 1986 povečanje svoje proizvodne zmogljivosti za surovo jeklo na 312 milijonov ton, medtem ko je bila v letu 1981 308 milijonov ton.

Peter Marcus predvideva za leto 1983 proizvodno surovega jekla v zahodnem svetu 396 milijonov ton, in sicer v ZDA 16 % več kot leta 1982, na Japonskem 5 % manj in za države Evropske gospodarske skupnosti 7 % manj. Za prihodnja tri leta predvideva Marcus naslednji razvoj proizvodnje v zahodnem svetu: 1984 — 450 milijonov ton, 1985 — 475 milijonov ton (izkoriščenost zmogljivosti 89 %) in leta 1986 515 milijonov ton (izkoriščenost 96 %). V letu 1986 naj bi samo še japonske železarne imele proste proizvodne zmogljivosti.

V obdobju 1986—1990 se bo proizvodnja v ZDA zaradi ustavitve obratovanja zastarelih naprav zmanjšala za 3,5 %, medtem ko bo ostala proizvodnja držav Evropske gospodarske skupnosti približno na isti ravni in japonske železarne jo bodo povečale za 3 %. Za dežele v razvoju računa Marcus na povečanje proizvodnje za 25 %.

Povečanje izvoznih cen železarskih izdelkov se lahko pojavi že ob pričetku leta 1984 in se bodo lahko v letih 1985 in 1986 še pomembno povečale. Za leto 1986 pričakovano pomanjkanje železarskih izdelkov na svetovnem tržišču bi lahko v zahodni Evropi precej povečalo cene v primerjavi s sedanjim stanjem.

Poraba jekla v petih industrijsko razvitih deželah zahodnega sveta (ZDA, Japonska, Zvezna republika Nemčija, Velika Britanija in Francija) se bo v letu 1983 zmanjšala za 2 %, oziroma na 185 milijonov ton, vendar se bo do leta 1986 spet ponovno znatno povečala, in sicer na 237 milijonov ton.

SITUACIJA NA SVETOVNEM TRŽIŠČU JEKLA

V letošnjem oktobru je bila na Dunaju 17. letna skupščina Mednarodnega instituta za železo in jeklo (IISI), na kateri je njen generalni sekretar podal poročilo, iz katerega je razvidna sedanja in predvidena bodoča situacija na področju železarske industrije. Kratak izveček iz tega poročila navajamo v nadaljevanju.

SPLOŠNA GOSPODARSKA SITUACIJA

V ZDA in na Japonskem se je v zadnjem času gospodarska situacija sorazmerno popravila. Bruto nacionalni proizvod je narasel v letošnjem letu za okoli 3 % in za leto 1984 pričakujejo 4,5 %. Na Japonskem računajo letos na 3,3 % rast, prihodnje leto pa ocenjujejo 3,5 % rast.

V zahodni Evropi poteka izboljšanje gospodarstva nekoliko počasneje. Za letos ocenjujejo rast bruto nacionalnega proizvoda za okoli 0,5 % in za leto 1984 1,5 %.

Za dežele v razvoju, ki niso izvozno usmerjene, je za obdobje 1980—1982 svetovna banka ugotovila poprečno letno rast bruto nacionalnega proizvoda za 1,9 %, kar je znatno pod stopnjo 5 do 6 %, ki je bila dosežena v obdobju pred letom 1980. Za prihodnje leto pričakujejo le manjše izboljšanje.

Skupna znamenja, ki kažejo na izboljšanje svetovne gospodarske situacije, ostanejo nezanesljiva. Tudi v bodoče bodo posledica visokega državnega primanjkljaja v ZDA visoke obresti posojil in visoka vrednost dolarja proti evropskim valutam, kar bo slabilo pripravljenost za investiranje in s tem tudi oživitve povpraševanja po jeklu. Letošnji znaki za oživiljanje gospodarske konjunkturalne so le omejeno vplivali na porabo jekla.

LETOŠNJA PREDVIDENA PORABA JEKLA

Povečanje porabe jekla — merjene v ekvivalentu surovega jekla — bo v letošnjem letu ostalo omejeno predvsem za ZDA, kjer računajo na rast za okoli 6,5 %. Za celotni ostali zahodni svet je predviden padec za 1,7 % in poraba jekla bo letos dosegla količino, ki bo nižja kot leta 1975. Za vzhodnoevropske dežele SEV ocenjujejo letos lažno povečanje za okoli 2,5 %, medtem ko pričakujejo v LR Kitajski in LR Koreji povečanje porabe jekla za 12,8 %, ki bo v znatni meri krita z uvozom iz dežel zahodnega sveta. Skupno bo ostala svetovna poraba jekla približno na isti ravni kot v preteklem letu.

OCENA PORABE JEKLA V LETU 1984

Za prihodnje leto ocenjuje IISI rahlo povečanje porabe jekla v zahodnem svetu za okoli 6,1 %. Več kot polovico povečane porabe v količini 21 milijonov ton bo odpadlo na ZDA, medtem ko pričakujejo na Japonskem in v državah Evropske gospodarske skupnosti le manjšo povečanje. Tudi v deželah v razvoju bo z izjemo nekaterih azijskih dežel stagnirala poraba jekla. Skupno porabo jekla v zahodnem svetu ocenjujejo v letu 1984 na 418 milijonov ton in bo tako ostalo za 14,2 % ali 70 milijonov ton pod zadnjo najvišjo količino, doseženo v letu 1979.

SREDNJEROČNO PREDVIDEVANJE

Gospodarski strokovnjaki pričakujejo na osnovi stabilnih cen nafte sicer ne preveč visoko, vendar stabilno gospodarsko rast. Predvidevajo, da bo bruto nacionalni proizvod dosegel v industrijsko razvitih deželah 3 do 5 %, kar bo doseženo stopnje v preteklem desetletju (1—3 %). Precej preseglo. Dosedanje v praksi uveljavljeno pravilo kaže, da se prve 2,5 do 3,0 % rasti bruto nacionalnega proizvoda ne poznajo pri porabi jekla, medtem ko vsako nadaljnje povečanje za 1 % pomeni povečanje porabe jekla za več odstotkov.

Če bo takšno razmerje ostalo tudi v bodoče, je vprašljivo. Poraba jekla v osemdesetih letih odraža razvoj, ki se je pričel v sedemdesetih letih. V to obdobje spadajo poleg naftne krize predvsem še tehnološke spremembe.

V avtomobilski industriji se bo nadaljevala usmeritev zmanjševanja teže vozil. Umetne mase in nizko legirana jekla z visoko trdnostjo vedno bolj nadomeščajo konvencionalno jeklo. Rasti proizvodnje v mnogih vejah industrije potrošnega blaga z intenzivno porabo jekla kot sta, na primer, avtomobilska in industrija bele tehnike, so postale manjše in njihova proizvodnja je v glavnem pogojena z nadomeščanjem izrabljenih naprav.

Nadaljnja strukturna sprememba zadeva industrijo investicijskih naprav. Naraščajoči del investicij je danes usmerjen na področja, ki niso železarsko intenzivna, na primer, računalniška industrija. Tako je bil, na primer, delež uslužnostne dejavnosti v ZDA leta 1975 udeležben pri investicijah s 16 %, leta 1980 pa že 30 %. Investicije z intenzivno porabo jekla so potrebne v bazični in predelovalni industriji. Na obeh področjih so na razpolago velike proizvodne zmogljivosti in zato rastejo tržišča le počasi. Vendar imajo tudi tu prednost investicije za modernizacijo pred gradnjo novih naprav. To pomeni istočasno tudi manj industrijskih novogradenj in manjše investicije v prometno tehnično infrastrukturo.

DOLGOROČNEJŠE PREDVIDEVANJE 1985—1990

Razpredelnica kaže predvidevanje IISI, ki pa se, kot je bilo posebej poudarjeno, ne ujema brezpogojno z mnenjem nekaterih članic.

področje	poraba v milij. ton			rast (%) leto
	1980	1985	1990	
zahodne ind. dežele	365	350	346	-0,2
— od tega Sev. Amerika	132	130	127	
— od tega države EGS	108	100	96	
— od tega Japonska	79	73	73	
— od tega ost. ind. države	46	47	50	
dežele v razvoju	98	112	137	4,1
zahodni svet	463	462	483	0,9
dežele SEV, LR Kitajska in LR Koreja	256	263	275	1,0
Svet	719	725	758	0,9

Podatki v razpredelnici so preračunani na ekvivalent surovega jekla. Zaradi nadaljnega povečanja uporabe kontinuirnega vlivanja jekla v ZDA je v tej državi treba računati na ustrezno zmanjšanje porabe v ekvivalentu surovega jekla. Porabo jekla na Japonskem je treba vzeti kot konstanto. Rahlo naraščanje predvidevajo v nekaterih vzhodnoevropskih državah izven EGS in v Južnoafriški republiki ter Oceaniji. Zato računajo v industrijsko razvitih deželah na zmanjšanje porabe jekla s 365 ton v letu 1980 na 346 milijonov ton v letu 1990. Finančni in gospodarski problemi ovirajo rast proizvodnje tudi v deželah v razvoju. Kljub temu predvidevajo, da se bo v drugi polovici tega desetletja precej povečala poraba jekla tudi v teh delih sveta. Za dežele SEV računajo, da se poraba jekla ne bo bistveno spremenila, medtem ko se bo v LR Kitajski precej povečala.

POVEČANJE PROIZVODNIH ZMOGLJIVOSTI

Predvideno povečanje proizvodnih zmogljivosti za surovo jeklo v posameznih področjih sveta je razvidno iz razpredelnice:

področje	proizvodna zmogljivost v milij. ton		
	1974	1980	1990
Zahodna Evropa	203	223	175—192
Severna Amerika	156	152	128—146
Japonska	126	142	140
dežele v razvoju	33	60	112
ostale dežele	15	18	20
SKUPAJ:	533	595	575—610

Glede na predvideno, vendar še ne dokončno določeno zmanjšanje proizvodnih zmogljivosti v nekaterih zahodnih državah so možne pri oceni v zahodni Evropi in Severni Ameriki še znatne spremembe.

JEKLO IN CEMENT

Jeklo in cement sta bistvena materiala za normalno delovanje gospodarstva. Svetovni problem proizvodnje teh dveh industrijskih materialov, ki je v zadnjem času nastal zaradi zmanjšanja povpraševanja in visokih stroškov za energijo, je med drugim pogojeval tudi razna več ali manj priznana ali zanikana predvidevanja o njunem bodočem razvoju.

Na osnovi znanih podatkov v tem sestavku obravnavamo odvisnost med proizvodnjo jekla in cementa v obdobju 1920—1980. Pri tem je upoštevano tudi naraščanje prebivalstva na svetu.

Proizvodnja jekla se je v zadnjih 25 letih tehnološko bistveno spremenila. SM postopek, ki je prej močno prevladoval, sta izpodrinila kisikov konverter in obločna električna peč. Vzporedno s tem se je izpolnjevala in širila tudi tehnika kontinuirnega vlivanja jekla.

Tehnologija proizvodnje cementa se v tem obdobju ni dosti spremenila, razen bistvenega povečanja premera in s tem tudi velikosti rotacijskih peči, kar je vplivalo na povečanje proizvodnje.

V gospodarskem pogledu je razlika na svetovnem tržišču za cement in jeklo predvsem v znatno manjšem izvozu cementa. Delež izvoza pri svetovni proizvodnji cementa je bil leta 1977 7,5 % in v letu 1980 samo 4,5 %.

Iz razpredelnice je razvidna svetovna proizvodnja jekla in cementa v obdobju 1920—1980 v milijonih ton in zaokroženih številkah.

Leto	jeklo	cement
1920	95	80
1930	300	85
1940	130	95
1950	200	135

1960	345	310
1970	600	590
1980	710	900

Do leta 1970 je naraščala svetovna proizvodnja obeh materialov skoraj vzporedno. Predvidevanja o povečanju proizvodnje do konca tega stoletja so glede na viro precej različna. Za leto 1990 se gibljejo pri jeklu med 800 in 960 milijonov ton in pri cementu med 980 in 1030 milijonov ton in za leto 2000 med 900 in 1200, oziroma med 1080 in 1330 milijonov ton.

Zanimiva je naslednja razpredelnica, iz katere je razvidno število prebivalcev na svetu in poraba jekla ter cementa na prebivalca v obdobju od 1920. leta in predvidena do leta 2000. V obdobju med leti 1970 in 1980 je poraba jekla na prebivalca naraščala, medtem ko je pri cementu naraščala. Pri tem materialu pričakujejo nazadovanje šele v letih od 1980 do 2000.

Leto	Prebivalstvo milij.	Jeklo kg	Cement kg
1920	1.696	44	19
1930	1.932	50	28
1950	2.418	79	55
1960	3.021	111	104
1970	3.731	159	158
1980	4.542	158	192
2000	6.300	143	183

Čeprav je bila poraba jekla zaradi tehničnih izboljšav in uporabe nadomestnih materialov v preteklih desetih letih zmanjšana, je vendar pri tem treba upoštevati povečanje porabe v mnogih manj razvitih predelih sveta. Ob upoštevanju, da se giblje poraba jekla in cementa pri sedanji življenjski ravni okoli 200 kg na prebivalca, bi morala doseči proizvodnja teh dveh materialov že leta 1980 okoli 900 milijonov ton. Medtem, ko je proizvodnja cementa leta 1980 bila blizu te količine, je bila proizvodnja jekla znatno nižja. Vendar bi svetovna tehnična proizvodna zmogljivost železarske industrije (935 milijonov ton) zadostovala za doseganje te količine.

V industrijsko razvitih deželah se giblje poraba jekla med 400 in 600 kg na prebivalca. Zaradi sedanje gospodarske recesije na svetu v zadnjih letih proizvodnja jekla precej pada, medtem ko je padec proizvodnje cementa nekoliko manjši. Zato je vprašanje, če lahko v prihodnjih letih pričakujemo bistveno povečanje proizvodnje teh dveh materialov, čeprav so na razpolago potrebne zmogljivosti.

Vendar kaže poraba jekla in cementa na prebivalca v nekaterih industrijsko razvitih deželah bistvene razlike in je zato predvidevanje prihodnjega razvoja proizvodnje še toliko težje. To je razvidno in razpredelnice, v kateri je navedena poraba jekla in cementa v letu 1980 v ZDA, Japonski in Sovjetski zvezi.

	ZDA	Japonska	Sov. zveza
Jeklo v kg/prebivalca	650	550	600
Cement v kg/prebivalca	300	700	450

NAFTA V LETU 1982

Zahodnonemška naftna družba ESSO AG je izdala letno poročilo o proizvodnji in porabi nafte v letu 1982 pod naslovom »Naftni eldorado 82«. Kratak izveček iz tega poročila navajamo v nadaljevanju.

Svetovna poraba nafte se je po letu 1979 v letu 1982 že tretjič znižala. Vzroka za to sta slaba svetovna gospodarska situacija in rezultati varčevalnih ukrepov največjih porabnikov. Porabljena količina 2,824 milijarde ton je približno ista kot pred desetimi leti in za 320 milijonov ton pod doslej največjo količino 3,1 milijarde ton, ki je bila dosežena v letu 1979. V primerjavi z letom 1981 je svetovna poraba nafte v letu 1982 padla za 3,4 %.

Največji padec porabe nafte, za več kot šest odstotkov, je bil v letu 1982 v južni in vzhodni Aziji. Avstraliji in Oceaniji, kjer je Japonska kot daleč največji porabnik zmanjšala svojo porabo za 20 milijonov ton ali 8 %. Sledita Severna Amerika in zahodna Evropa, kjer se je povpraševanje po nafti zmanjšalo za 4,0 do 4,5 %. V Afriki je bilo zmanjšanje porabe približno enako kot v celotnem svetu. Pod to količino se je poraba znižala v Južni Ameriki, vzhodnoevropskih socialističnih deželah, Sovjetski zvezi in LR Kitajski za okoli 0,9 % in na Bližnjem vzhodu za 0,3 %. Poraba nafte je bila povečana samo v Mehiki, Braziliji in Iranu za okoli milijon ton in vsaki izmed njih.

V zadnjih treh letih se je svetovna poraba zmanjšala za okoli 10 %. Pri tem je bilo najmočnejše zmanjšanje v zahodni Evropi, za skoraj 20 %, sledi Severna Amerika s skoraj 17 %, Južna in Vzhodna Azija, Avstralija in Oceanija za več kot 9 % in Afrika s 4 % zmanjšanjem.

Na listi desetih držav, ki skupaj porabijo skoraj tri četrtine vse nafte na svetu, ni bilo večjih sprememb. Na vrhu te liste so ostale ZDA, Sovjetska zveza, Japonska in Zvezna republika Nemčija, sledijo pa Francija, Italija, LR Kitajska, Kanada, Velika Britanija in Mehika.

Svetovna proizvodnja nafte se je leta 1983 zmanjšala za 5 %, in sicer je bila 2,756 milijarde ton in je bila še vedno precej večja kot poraba. Največje je bilo zmanjšanje na Bližnjem vzhodu, kjer je bila skupna načrpana količina za dobrih 20 % manjša kot leta 1981. Do znatnega povečanja proizvodnje pa je prišlo v zahodni Evropi (zaradi črpanja v Severnem morju), in sicer na 141 milijonov ton ali za 12 % več kot leta 1981.

Znatne spremembe so bile tudi na listi desetih največjih naftnih dežel, ki načrpajo več kot 75 % svetovne proizvodnje. ZDA so prvič po letu 1979 izpodrinile Saudsko Arabijo z drugega mesta za Sovjetsko zvezo, ki ga je zasedala po letu 1975. Velika Britanija je s črpanjem na nahajališčih v Severnem morju napredovala s sedmega na peto mesto in je pri tem izpodrinila Venezuelo. Iran je zasedel osmo mesto, medtem ko je Indonezija padla na deseto mesto. Združeni arabski emirati zaradi zmanjšanja svoje proizvodnje leta 1982 niso več pripadali tej skupini držav.

Prvič je prišlo leta 1982 do zmanjšanja proizvodnih zmogljivosti naftnih rafinerij, ki so se v svetu zmanjšale s 3,854 milijarde ton za 213 milijonov ton na leto, oziroma za 5 %. Ker pa še vedno presegajo porabo za okoli eno tretjino, lahko v prihodnjih letih pričakujemo še njihovo nadaljnje zmanjševanje. Največje zmanjšanje proizvodnih zmogljivosti je bilo v ZDA, in sicer za 95 milijonov ton na leto. Sledijo ji Italija s 36, Francija z 21, Zvezna republika Nemčija in Belgija z nekaj več kot 17 ter Brazilija in Mehika z 9 milijonov ton na leto.

Zanesljive svetovne rezerve nafte, brez naftnih peskov in škrljavcev, so se leta 1982 lažno zmanjšale na 91,3 milijarde ton, medtem ko je bila leta 1981 ta količina svetovnih naftnih rezerv, ki jih je mogoče z današnjo tehniko ekonomsko izkoriščati, okoli 83 let.

ZAVEDAL SEM SE DRAGOCENOSTI ZGODOVINSKEGA TRENUTKA

To je bil pomemben trenutek, ne samo za Tita, za nas vse, za vso Jugoslavijo. Njegov obraz mi je ostal globoko vrezan v spominu in vedno mi govori o veličini tega edinstvenega človeka. Čeprav sem ves čas skiciral govornike, me je v tem trenutku prevzelo navdušenje. Bil sem izjemno srečen in vesel, da sem se tako nepričakovano znašel pred to zgodovinsko osebnostjo.

Danes, ko po štiridesetih letih od teh zgodovinskih avnojskih trenutkov oživljam spomine na srečanje z legendarno osebnostjo tovariša Tita in njegovim nepozabnim likom, čutim izjemno toplino pri srcu, ker mi je usoda podarila to vlogo, da sem imel čast in srečo, da sva se ure in ure gledala iz oči v oči, da sem odkrival njegovo živo fizionomijo, njegov živi izraz in študiral psiho njegove pojave, ki je bila tako izvirno posebna, tako nenavadna, bogata in med odgovornimi velikani narodov in držav sodobnega sveta, tako enkratna in legendarna.

S temi besedami je začel razgovor akademik BOŽIDAR JAKAC, kateremu med pomembnimi jugoslovanskimi umetniki pripada posebno mesto, za njegovo plodno šestdesetletno ustvarjalnost, v katerega je vtkan poseben umetniški opus s tisoči skic, grafičnih listov, pastelov in olj, portretov, ilustracij, krokijev, razstav... Njegova osebnost — učitelja, umetnika, domoljuba, borca, pedagoga in akademika bo, kakor je zapisal eden od zgodovinarjev »vir proučevanje, ne samo umetnostnih zgodovinarjev, temveč zgodovinarjev nasploh, ker je Jakac s svojo neverjetno umetniško energijo, ustvarjalnim opusom in ognjevitim talentom, presegel ogromno število svojih sodobnikov«.

Ko se je opredelil za slikarstvo je bil star samo trinajst let, petnajst, ko je naredil svoj prvi portret in devetnajst, ko je leta 1918 razstavil svoje prve likovne stvaritve. Prekrižaril je Evropo, Ameriko in druge kontinente, ne da bi se ločil od bloka in svinčnika. Neutrudljivo je skiciral in prenašal na papir zapazanja, kot prizadeti opazovalec in zgodovinar in pri tem nepogrešljivo odkrival sožitje estetike in aktualnosti. Poleg bloka in svinčnika sta bila njegova spremljevalca tudi foto in kinokamera, s katerima je posnel vse, kar se mu je zdelo zanimivo, zgodovinsko in pomembno in tako do danes ohranil dragocene posnetke.

S svojo življenjsko sopotnico — ženo Tatjano, je odšel v partizane leta 1943, po očetovi smrti, v štirinajst letu svojega življenja. V narodnoosvobodilnem boju je neutrudljivo ustvarjal dragocene umetniške in zgodovinske vrednote, ki so ostale neprecenljivi dokumenti tega časa. Na vprašanje, zakaj se je odločil za partizane, odgovarja:

— Kam bi drugam. Bil sem ljudski umetnik, ustvarjal sem za ljudi in šel sem z ljudstvom. Ko so vsi pošteni ljudje odšli v boj za svobodo, bi mar jaz lahko odšel po drugačni poti. V borbi sem bil ranjen. Ni mi žal. Še danes se ponašam s to brazgotino, ker vem, da je del naše svobode.

POT V JAJCE

Na zasedanju zbora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju, oktobra 1943, je bil slikar Božidar Jakac izbran za delegata drugega zasedanja AVNOJA, ki je bil napovedan v Jajcu. S slovensko delegacijo je več kot štirideset dni potoval v Jajce in nazaj. Na pohodu je skiciral portrete borcev, partizanskih kolon in druge zanimive motive. Kot delegat je v Jajcu prisostvoval zgodovinskemu ustvarjanju nove Jugoslavije in prvi portretiral tovariša Tita, katerega lik je takrat povzročil neslušteno zanimanje po vsem svetu. Tega pohoda v Jajce se še danes živo spominja, čeprav je minilo štirideset let. Z uporabo svojega dnevnika nam je o tem pripovedoval:

— Nekako okrog 27. novembra 1943 smo se vozili z vozom, iz katerega se nam je ponujal temnovijoličasti pogled na gore. Odprl se nam je čudovit pogled na dolino reke Une. Padal je dež. Ko smo prišli do nje, smo videli da je zelo narasla, preplavila je most. Kljub tej stihiji smo neovirano prešli na drugo stran. Sicer pa je bila pokrajina, skozi katero smo potovali, svojevrstna in divja.

Pot nas je vodila v breg in po dežju smo se pripeljali v Trubar, kjer smo prestopili na kamione. Dež je padal kakor iz škafe. Pokrivali smo se s šotorskimi krili, vendar nam to v močnem deževju in divji vožnji ni dosti pomagalo. Razen tega so nas obstrelevali še četniki. Pošteno mokri in prestrašeni smo se končno pripeljali v osvobodeno starodavno bosansko mesto Livno. Ustavili smo se pred veliko stavbo in odšli v ogrevane in osvetljene prostore. Domačini, so nam ponudili topli čaj, žganje in jabolka.

Nisem dolgo vzdržal in s tovarišem Fajfarjem sva odšla v mesto. Bilo je čudovito mesto, kakor gnezdo postavljeno med strme skalate stene z votlinami. V svoj blok sem skiciral vse kar sem utegnil, pa tudi s tušem in kreda sem zabeležil življenje v čaršiji. Celo akvarel sem uspel narediti. Pri tem delu sem bil neverjetno vesel in srečen. Čeprav se me je prijemal prehlad, sem vztrajal pri tem delu vse do večera, ko so mi javili, da moram z našo delegacijo takoj v Jajce zaradi portretiranja našega vrhovnega komandanta NOV in POJ, tovariša Tita. Zjutraj smo zvedeli za veliko nesrečo, da je bil ob vkrcavanju v avion le-ta bombardiran in da je bil ob tem smrtno zadet mladi Ivo Ribar-Lola s še nekaterimi tovariši.

Z avtomobilom, ki je bil ob tem poškodovan, bi se morali mi prepeljati v Jajce. Dan je minil v čakanju. Ker sem mislil, da zaradi te nesreče ne bo nič z mojo potjo v Jajce, sem zvečer legel spat, toda ne za dolgo. Že v polsnu me je nekdo poklical in takoj sem moral v avtomobil, v katerem sta bila dva višja oficirja in podpolkovnik Velebit, ki mi je med vožnjo pripovedoval o težki nesreči in smrti Ive Lole Ribarja. Zaradi vetra in gostega snega, ki je naletaval, nas je spremljal. Ko smo se pripeljali na vrh planine, smo morali zakrpati tri luknje v zračnici. Od vseh neprijetnosti, ki so nas spremljale, je snežni vihar za nas takrat pomenil samo srečo, ker so se četniki, ki so delovali na tem terenu, zavlekli v svoje tople brloge.

SREČANJE S TITOM

Okrog štirih zjutraj, 28. novembra 1943, smo prispeli v starodavno bosansko mesto Jajce. Po daljšem iskanju smo s tovarišem Vladimirjem Velebitom le našli v neki šoli večji prazni prostor, v katerem sta bili na sredini le dve postelji. Legel sem in zaspal v trenutku. Nisem spal niti eno uro, ko me je prebudil tovariš Velebit in mi dejal, da gremo v neko tovarno. Po skoraj pol ure hoje po blatu in snegu ob reki, smo premrzli in nenaspani prišli v tovarno, v kateri so delali. V enem od prostorov sem ob slabi razsvetljavi opazil skupino oficirjev in borcev. Med njimi sem uspel prepoznati le nekatere obraze.

Velebit me je pripeljal do tovarišev Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča, ki sta bila skupaj v grupi. V tem trenutku se mi je približal neki

človek, ki so ga obkrožali oficirji, vendar nisem mogel prepoznati obraza. Misli so mi neznansko hitro delovale in zdelo se mi je, da je to tovariš Tito. V tem trenutku pa so mi ga že predstavili.

— Jakac, to je tovariš Tito — pravi Kardelj in pokazal z roko nanj. Ponudil sem mu roko in začutil njegov čvrst prijem.

Da, to je Tito. Kakšno srečanje. Od presenečenja in radosti je v meni vse gorelo. Tako nepričakovano hitro, utrujen in nenaspan, sem stal pred njim, človekom, ki je simbol našega boja, ki ga krasijo tolikšna junštva in ki ga opevajo partizanske in ljudske pesmi. V slabi svetlobi nisem dobro videl njegovega obraza, le slutil sem ga.

— Pojdimo v pisarno, je rekel tovariš Tito.

V osvetljeni prostor je prvi vstopil tovariš Tito, takoj za njim pa jaz. Z mojim ogromnim nahrbtnikom na hrbtu sem se zagostil v ozkih vratih, kar je opazil tudi tovariš Tito, se priščno nasmehnil in dejal: »Sedaj vsaj vem zakaj so Slovenci tovariši, ker nosijo velike tovore.« Daj zapri vrata in priži električno peč, mi je rekel tovariš Tito. V topli, osvetljeni sobi sem prvič dobro videl obraz in pojava tovariša Tita; presenetil me je njegov obraz, ki je bil čisto drugačen, kakor čudna stara fotografija, katero so razmnožili. Bil sem nenavadno vesel in presenečen. Imel je bledikasto svetel, resen, vendar s toplino prežet obraz, iz katerega je izžarevala topla humana svetloba. Ves čas sem ga opazoval in zelo me je mikalo, da bi si takoj na papir zabeležil prve močne vtise njegove osebnosti. Prevzemalo me je globoko spoštovanje. Moška odločnost, osterost in resnost so se menjavale z umetniško sanjavi izrazom in nasmeškom, ki je izdal toplo človečnost.

Ko se je bližala zora, smo vsi skupaj odšli v bližnji tovarniški bunker, ki je bil v strmi skalnati steni. Tu sem zvedel, da so Nemci tri dni zapored neprestano bombardirali Jajce in da tovariš Tito, kljub temu, da je bilo odločeno, da ga pred zasedanjem portretiram, ni dovolil da pridem, dokler ni pričakovati večje varnosti. Zato sem čakal, sem si mislil. Dobil pa sem tudi odgovor: Tito ni dovolil, ker je za njega vsak človek dragocen. Taka neobičajna pozornost in obzirnost v vojnem času je v mene vrezala in zapustila močne vtise.

Med vsemi deli, ki so nastala na avnojski poti, izstopa portret tovariša Tita, vrhovnega komandanta, delan v rdeči kredi v Jajcu, v času drugega zasedanja AVNOJA. Kako je to delal, Božidar Jakac pripoveduje:

— Prvi dan v Jajcu sem bil na svoji presenečenje na kosilu v neki privatni hiši. Na moje veselje je bil med nami tudi tovariš Tito. Ta dan sem ga samo skiciral pri delu, ker sem čakal na boljši papir, ki mi ga je obljubil Moša Pijade. Ker nisem dobil pravega papirja, sem bil zadovoljen s tistim, ki mi ga je dal tovariš Milan Apih v Otočcu. Z delom sem pričel na sam dan drugega zasedanja AVNOJA. Seveda ni bilo veliko časa. V vmesnem času je tovariš Tito pregledoval pošto in zaključeval nekatera neodložljiva dela, v odmorih pa se je poigraval s svojim lepim, velikim nemškim psom Tigrom in kadil svojo malo pipico.

Sarž na elektro peči (foto I. Kučina)

Božidar Jakac pri portretiranju tovariša Tita v Jajcu, 29. novembra 1943.

ZAVEDAL SEM SE DRAGOCENOSTI TRENUTKOV, KO SEM PORTRETIRAL TITA

Ponovno smo se znašli v bunkerju, nadaljuje Božidar Jakac. Vlažen in hladen zrak je pihal skozi bunker v mali tunel žive stene. Tito se je usedel in si popravil svoj oficirski plašč. Njegov obraz je bil še bolj blede. Nenavadno je gledal v mene in premisljeval ne vem kaj. Od časa do časa sva si izmenjala kakšno besedo. Htel sem z risanjem, čas je bil dragocen za človeka, skozi katerega so vodile niti našega boja, ki ga še ni poznala zgodovina, človeka, ki v svojih rokah drži vse niti zapletene, nenavadne borbe, človeka, kakršnega še ni pomnila zgodovina. Ta čudoviti človek, ki predstavlja našo vstajo in nadčloveški napor, celotno našo edinstveno borbo, ta človek sedi pred menoj in si gledava iz oči v oči, kot v spovednici.

Nenavadno in globoko občutenje me je prežemalo. Tu, v notranjosti te ogromne skalnate mase je srce velikega boja, sem so uprte oči in ušesa borcev za svobodo, oči vsega sveta, sovražnega in prijateljskega. Zavedal sem se dragocenosti teh trenutkov. Kakšni zanimivi obrazi so se že zvrstili v mojih spominih. Tu pa sem doživljal nekaj nenavadnega, izrednega, ne glede na pogoje in okolico. Vse bolj sem v Titovem obrazu odkrival podrobnosti. Takrat sem si le želel, da bi imel kdajkoli možnost, da bi na boljšem materialu, kakor ga imam sedaj, izdelal njegov nov, popolnejši lik.

Titov obraz je bil poln toplote, iz katerega je izžarevala globoka humana svetloba. Med zbežnostjo, čustvi in delom, ki je bilo pred menoj, sem se spomnil besed svojih profesorjev: pri portretiranju mora biti slikar vedno močnejši v odnosu na model... Lahko je bilo njim takrat govoriti, sem si misli, rad bi jih videl v mojem položaju.

— Tito, kakor da ni obračal pozornosti na mojo prisotnost. Pregledoval je pošto, njegov obraz je bil nekaj časa otožen, nekaj časa vesel. Ta tihi človek, nenavadne fizionomije, je neprestano odkrival razpoložljive nianse in nove izraze. Titov obraz je bilo zelo težko slikati, ker je bil bogat, je vibriral in imel veliko izrazov. Po tistem sem se hudoval na Mošo Pijadeja, ker mi ni prinesel boljšega papirja, kakor je obljubil. Toda kasneje sem mu bil hvaležen. Titov portret sem naredil na malem formatu, ki sem ga ves čas nosil v torbici. To nadvse dragoceno sliko, na katero se mi je Tito podpisal, sem stalno nosil pri sebi in nikdar je nisem skril v bunker ali drugam, kakor drug material. Če bi mi Moša takrat dal večji papir, je vprašanje, kako bi portret ohranil.

V Titovem obrazu je bilo nekaj vizionarskega, njegov pogled je bil odprt daleč naprej. Zaradi tega je pri portretiranju velikih osebnosti največja nevarnost, da te njegova osebnost ne ovira pri opažanju. Slikar mora v takem trenutku biti suveren, enakovreden portretirancu, čeprav je to morda malo pretirano rečeno, vendar je nujno, če hoče biti ustvarjalen in prodreti v psiho portretiranca. Portret je v bistvu avtoportret, ne zaradi sočeenja s portretirancem, temveč zaradi razumevanja človeka, ki ga gledaš pred seboj. Pri Titovem portretiranju me je iz osebnega občutenja gnalo brezmejno spoštovanje do njega, ki je izšel iz globoko skrite ljudske usode naših narodov in se razvil v velikana naše skupne borbe.

Iz čisto slikarskega vidika so mi pri zgodovinskem portretiranju v Jajcu leta 1943, pa tudi kasneje, ko sem ga večkrat portretiral, predstavljale največji problem njegove oči. Titovih oči nikoli nisem mogel ujeti, kot pravimo, nikdar niso bile mirne, stalno so bile v gibanju. Če bi posku-

šal vzporejati celovitost Titovih izrazov na raznih portretih, ki sem jih delal med vojno in po osvoboditvi, se mi zdi, da je v osnovnih potezah ostal isti. V času vojne bi lahko rekel, je bil bolj umetniški, hiteč v takratnih usodnih trenutkih sredi življenja in boja, po osvoboditvi pa je njegov obraz postal bolj koncentriran, dozorel.

POVOJNA SREČANJA

Božidarju Jakcu je še dvakrat pripadla čast da je portretiral tovariša Tita po osvoboditvi. Leta 1946 v Belem dvoru v Beogradu in leta 1966 na Brionih, na otoku Vangi. Vsi ti portreti so obšli svet, kot izredno cenjena umetniška dela in velikega svetovnega suverena. Prvega iz Jajca so prenesle vse svetovne agencije, drugi iz leta 1946 je vtisnjen v naše zlatnike in tretji iz leta 1966 je natisnjen na posebni izdaji poštne znamke. Iz povojnih srečanj s tovarišem Titom se Božidar Jakac spominja:

— Decembra leta 1946 sem se ponovno znašel kot umetnik pred tovarišem Titom, vendar tokrat v družbi s kolegi Muzejinovičem, Stupico, Bencićem, Pajom Jovanovićem, Pricom... Moram reči, da portret le zahteva neko svojevrstno povezanost portretiranega s slikarjem. Zato to skupinsko delo, na žalost, ni dalo rezultatov kakršne smo pričakovali. Vendar sem si to srečanje zapomnil po nečem drugem. Nekega dne nas je Tito odpeljal na balkon Belega dvora na Dedinju, s katerega je bil čudovit razgled.

— Tam bo zrastle novi Beograd, je rekel in pokazal z roko proti Savi. Tokrat sem se spomnil njegovih oči odprtih daleč v prihodnost.

Božidar Jakac se je še večkrat srečal s tovarišem Titom. Vsako srečanje je predstavljalo za njega, kakor pravi, posebno doživetje. Največje priznanje sem čutil v tem, ko me je Tito za moj rojstni dan povabil na kosilo v Beli dvor. Iz teh dni se danes skrbno hrani spomine, med drugim tudi nalivno pero, ki mu ga je poklonil Tito in s katerim je sam pisal.

Božidar Jakac je ob nekem kasnejšem srečanju s Titom dobil še eno odgovorno in težko nalogo — da na osnovi opisa in spomina tovariša Tita, izdelata portret njegove matere. In uspel je. Takrat mu je Tito čestital z besedami: Da, ravno tako je izgledala moja mati.

— To je bilo veliko priznanje, pravi Jakac, sigurno največje v moji karieri, ker ni lahko narediti obraz na osnovi opisa.

Ko je bil tovariš Tito na zdravljenu v Kliničnem centru v Ljubljani sem z veliko napetostjo in skrbjo spremljal vsa poročila strokovnega konzilija. Mesec dni pred mojo osemdesetletnico je tovariš Tito poklical tovariša Sergeja Kraigherja, kar sem seveda zvedel kasneje, in ga opozoril, da se bliža moj rojstni dan, da ne bi slučajno pozabil. Na moj rojstni dan zjutraj sem dobil Titovo čestitko, v kateri mi je zazele vse najboljše. Večkrat jo vzamem v roke in se spominjam mnogih srečanj s tem čudovitim človekom, velikom našo dobo. Njegova osebnost, njegov lik ne bosta, dokler bom živ, nikdar zbledela v mojem spominu.

Tako je pripovedoval Božidar Jakac, umetnik, ki niti danes ne miruje. V njegovem stanovanju, v neposredni bližini Magistrata, skupščine mesta heroja, pozno v noč gori svetilka, pod katero veliki slovenski likovni ustvarjalec beleži dogodke iz svojega bogatega in plodnega življenja. V tem življenju pa je z zlatimi črkami zapisano, da je on prvi naredil portret tovariša Tita, velikana, ki je na čelu jugoslovanske socialistične revolucije doživel občudovanje vsega sveta, naredil portret vojskovođe, državnika in človeka sredi ognja revolucije.

Svetislav Nikolić

DELOVANJE DRUŠTVA UPOKOJENCEV JAVORNIK-KOROŠKA BELA V LETU 1983

V letošnjem letu je delo Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela potekalo v znamenju tridesetletnice organiziranja dela javniških in belskih upokojencev in dvajsetletnice delovanja moškega pevskega zbora društva. Na vseh področjih delovanja smo dosegli zadovoljive uspehe in to v zadovoljstvo večine naših članov.

Društvo je letos prejelo plaketo »4. september 41«, ki jo podeljuje krajevna skupnost. Če razvrstimo delovanje članov društva po posameznih področjih delovanja, smo v letu 1983 dosegli naslednje rezultate:

Letovanje članov društva: V letošnjem letu je v domovih Železarne letovalo skupno 45 članov in njihovih sodelavcev, in sicer v Crikvenici 19 in v Biogradu 26. Pri tem moram poudariti, da so vsi zainteresirani za letovanje v domovih Železarne mesta tudi dobili, za tako pozornost se moramo zahvaliti komisiji za letovanje pri konferenci osnovnih organizacij sindikata Železarne. V domu upokojencev v Izoli je letovalo 83 upokojencev.

Izletništvo: V letu 1983 smo organizirali štiri izlete. V mesecu maju izlet po Jugoslaviji (hiša cvetja in ogled ostalih zanimivosti Beograda, ogled hidroenergetskega in plovne sistema Džerdap, Novega Sada in Osijeka, zanimivosti Vojvodine in Slavonije). V juniju je bil organiziran izlet na Vrhniko (ogled tehniškega muzeja v Bistri in ostalih zanimivosti v okolici Vrhnike in Logatca). V istem mesecu je bil izlet v Ptuj za članice krožka ročnih del (ogled muzeja, vinske kleti in zanimivosti Ptuja in okolice). V novembru je bil izlet v Izolo. Glavni namen tega izleta pa je bil petdnevno bivanje v počitniškem domu in kopanje v ogrevanem bazenu. Vseh izletov se je udeležilo 200 članov in njihovih sodelavcev.

Kulturno prosvetna dejavnost: Moški in ženski pevski zbor sta nastopila na vseh praznikih v domu, moški zbor je s pesmijo pospremil tudi vsakega umrlega člana DU na zadnji poti. Oba zbora sta sodelovala tudi na občinskem srečanju pevskih zborov, na zaključnem koncertu ob praznovanju praznika krajevnih skupnosti in praznovanju tridesetletnice DU in dvajsetletnice moškega pevskega zbora. Ženski pevski zbor pa je sodeloval tudi na gorenjski reviji pevskih zborov društev upokojencev v Trbovljah.

Folklorna skupina je tudi v tem letu nadaljevala s svojimi nastopi, tako doma, kakor tudi v ostalih krajih Slovenije. Sodelovali so na kmečki ohceti v Ljubljani, v juniju so nastopili v Postojni, v Begunjah na srečanju težkih invalidov Slovenije, dvakrat v Mojstrani, na srečanju folklornih skupin SOZD Slovenske železarne v Storah, trikrat v Izoli in štirikrat v Portorožu. Na vseh nastopih so dostojno zastopali naše društvo. Prav posebno pozornost so si pridobili v Postojni in v Portorožu, kjer so si njihove plesne ogledali inozemski turisti. Folklorna grupa prav gotovo zasluži vsestransko priznanje za svoje požrtvovalno delo.

Vsakomesečni sestanki članov društva so bili tudi letos združeni s kulturnim programom ali raznimi predavanji, spremljanji s filmom ali diaprojektirani. S tem se je število članov na sestanku povečalo. Na sestankih smo obravnavali tudi delo odbora in društva kot celote. Članstvo je na teh sestankih poslušalo tudi poročila o delu in načrtih odbora in bilo sproti seznanjeno s finančnim poslovanjem. Na sestankih smo govorili tudi o regresih za oddih

v Izoli, o regresih za izlete, o pomoči za ozimnico ter o vseh ostalih stvareh, ki so zahtevala finančna sredstva.

Športno rekreativno delovanje članov društva: Člani se v glavnem udeležujejo v balinanju. V tej panogi smo sodelovali v občinskem tekmovanju, organizirali smo dva turnirja, enega v počastitev 22. julija, dneva vstaje slovenskega naroda, drugega pa v počastitev krajevnega praznika, 4. septembra. Člani društva igrajo tudi šah, toda kljub temu jih težko pridobimo za razna tekmovanja. Ekipa upokojencev se redno udeležuje tekmovanj v streljanju z zračno puško. Letos smo sodelovali na občinskem tekmovanju ekip DU in dosegli prvo mesto ter si s tem pridobili pravico nastopa na področnem tekmovanju, kjer je bila naša ekipa prva. Morala bi nastopiti tudi na republiškem prvenstvu v Mariboru, vendar je zaradi odpovedi referenta za šport to prepustila drugo uvrščeni ekipi iz Kamnika, kar je že drugi primer v treh letih. Lahko rečemo, da bi prav gotovo, če bi bil referent za šport bolj delaven, dosegli boljše rezultate.

Družabno-zabavno življenje: Letos smo vsakoletni piknik, katerega smo prejšnja leta organizirali kar v domu upokojencev na Javorniku,

ŠTEFANU V SPOMIN

Poslovil se je pretežno in preiskromno. Preutrujen je bil, da bi se zmogel organizirati petdesetletnico delovanja hruščanske godbe na pihala. Bolezen ga je prežgodaj zaustavila pri delu. Ni več mogel ne igrati ne dirigirati. To ga je bolelo, grizlo ga je toliko časa, da ga je smrt prežgodaj odtrgala od svojih in od nas. Od njega smo se poslovili 17. decembra na dovškem pokopališču.

Štefan Prežlaj je bil prav gotovo eden izmed veteranov glasbenega amaterizma v občini. Vsem nam je bil za zgled pri delu. Zapustil je bogato dediščino zvestobe, pridnosti, zavzetosti in predanosti glasbi. Njegova življenjska pot je okrašena s petdesetimi leti aktivnega igranja v pihalnih godbah.

Rodil se je v delavski družini pred 77. leti. Kot Jeseničan iz Kurje vasi je dokončal osnovno in poklicno šolo ter se zaposlil v takratni KID. Glasbene korake je pričel v Krekovi godbi in jih nadaljeval pri Sokolu na Jesenicah. Z Jesenic se je preselil v Žirovnico, delo pa je dobil v završniški centrali. Brez glasbe in brez igranja ni mogel živeti. Kmalu se mu je porodila misel in še z nekaterimi glasbeniki je ustanovil žirovniško godbo na pihala. Bil je dirigent te godbe; vodil jo je do začetka druge svetovne vojne. Z nastopi in uspehi je prišel v glasbeni svet, ki ga je zasvojil do njegovih poslednjih dni.

Ker je bil politično nezanesljiv, v kulturnem svetu pa kot organizator preveč znan, ga je nemška okupacijska oblast preselila v severno Nemčijo. S tem mu je onemogočila glasbeno delo in preprečila, da bi godba, v kateri je deloval, postala organizacija odpora.

V domovino se je vrnil leta 1945. Njegova družina je bila že preseljena na Hruščico. Tako je postal Hruščan in se vključil v kulturno in politično delo tega kraja. Splet je zaživel njegov glasbeni svet. Igral je na koncertih, komemoracijah,

združili s srečanjem s pobratenim društvom DU iz Nove Gorice. Srečanje je bilo na Poljanah, udeležilo pa se ga je več kot štiristo ljudi in to 200 iz Nove Gorice, med katerimi je bilo tudi 20 članov DU iz italijanske Gorice. Na tem srečanju so nastopili ženski in moški pevski zbor in folklorna skupina društva.

V septembru smo skupno s krajevnimi skupnostjo praznovali krajevni praznik 4. september in tridesetletnico društva. Ob tej priliki smo organizirali pogostitev 80 in več let starih članov, ki jih je v tem letu kar 84.

Ob praznovanju smo organizirali tudi bogat srečelov. Za uspešno izvedeno srečelov se moramo posebej zahvaliti delovnim organizacijam: Vatrostalna Jesenice, Železarna Jesenice, TP Golica in TOZD Elektrode, Željalna, Žičarna in Hladna valjar na železarne Jesenice. Le-te so prispevale del sredstev za srečelov. Seveda pa se moramo zahvaliti tudi DO EMO Celje, ki nam je omogočila nakup posode po tovarniških cenah.

Na področju zabavnega življenja smo v letu 1983 poleg nedeljskih plesov organizirali tudi pustno zabavo in vinski trgatve, ki sta bili zelo dobro obiskane. Za dober zaključek leta pa bomo organizirali tudi silvestrovanje.

Društvo upokojencev je v letu 1983 namenilo kar precejšnja sredstva za izlete, za regres pri letovanju, za darila, za 80-letnike in za nabavo ozimnice. Deloma smo porabili sredstva, katera nam vsako leto namenja železarna Jesenice in skupnost pokojniško invalidskega zavarovanja, deloma pa tudi sredstva, ki nam jih daje lastna dejavnost.

Vsem tistim, ki nam s svojimi prispevki omogočajo popestritev našega delovanja, želim v imenu društva veliko delovnih uspehov v letu 1984, članom našega društva pa obilo zdravja in osebnega zadovoljstva!

Stane Torkar

sprevedih in povorkah. Dve leti igranja v hruščanski godbi je bilo dovolj zanj, da so mu godbeniki zaupali dirigentsko palico. To je vihtel od leta 1948. Pod njegovo taktirko so godbeniki igrali vseh 35 let na promenadnih koncertih ob krajevnem prazniku, na številnih paradah, velikih povojnih srečanjih partizanskih enot, na žalnih komemoracijah, posvečenih padlim in na prvomajskih budnicah, ki so spodbujale delavce in delovne ljudi k še večji ustrajnosti. Mlade glasbenike si je zagotavljal z rednim učenjem. Mnogi med njimi so nadaljevali glasbeno življenje v drugih godbah. Bil jim je vzor in z njegovo pomočjo so spoznavali lepote melodij valčkov, korčnic in koncertnih del. Z družitvijo vseh godb na Jesenicah pa se je tudi sam pridružil Pihalnemu orkestru Jeseniških železarjev.

S hruščanskimi godbeniki je praznoval trideseto in štirideseto obletnico obstoja. Bil je med njenimi ustanovitelji.

Za svoje delo na kulturnem področju je prejel bronasto značko OF, Čufarjevo plaketo in zlato Gallusovo značko. Odlikovan je bil tudi z redom dela, s srebrnim in zlatim vencem. Zadnjega je za njegove zasluge prejela žena Zofija, ker mu ga nismo mogli več izročiti in mu stisniti že močno utrujene roke.

Štefan ni bil samo glasbenik in dirigent, bil je tudi odrski igralec. Igral in zabaval je ljudi v Skapinovi zvižajah, Pričaranem ženinu, Desetem bratu in še bi lahko naštevali.

Poznali smo ga tudi kot zvestega in aktivnega gasilca. Bil je prejemnik značk za 10, 20 in 30 let aktivnega dela. Do zadnjega je bil član upravnega odbora Svobode in član predsedstva krajevnih konference SZDL Hruščica. Bil je pravi komunist. Razumel in sprejel je naloge partije. Vedno je bil v prvih vrstah aktivnega družbenega dela v krajevni skupnosti in po njem bi se lahko zgledovali mlajši.

Vse to delo, ki ga je opravljal z neverjetno zagnanostjo in voljo, je bilo zanj dovolj. Utrudil se je in ni mogel več. Nadaljevali naj bi drugi.

Melodije jeseniške godbe so ga spremljale na njegovi zadnji poti. Če bi mogel, bi sam najraje gledal svojo zadnjo pot, tako je ljubil glasbo. To pa mu takrat ni bilo mogoče. Odsel je molče, za njim pa je ostala praznina; ni več melodij, ne valčkov in korčnic... Ostal pa bo spomin na neustrahovane in predanega Štefana Prežlaja.

O DELOVANJU DELEGATSKEGA SISTEMA V KS SAVA

Z mladinsko raziskovalno akcijo »Sava« želimo mladi prispevati svoj delež k pridobivanju čim večjega kroga ljudi, da začnemo intenzivneje in odločneje izvajati aktivnosti v smeri obvarovanja reke Save in pritokov pred nadaljnjim onesnaževanjem. Želimo smo oceniti stopnjo onesnaženosti reke Save in pritokov, zato smo izvajali kemijsko in biološko analizo vode.

Učenci celodnevne osnovne šole Gorenjskega odreda in oktet DPD Svoboda France Prešeren Žirovnica so pripravili izredno prisrčno proslavo republikli za 40. rojstni dan, saj je nastopilo 210 učencev, med njimi kar 190 pevcev in plesalcev.

MLADINSKA RAZISKOVALNA AKCIJA »SAVA«

V I. in II. fazi mladinske raziskovalne akcije (MRA) »Sava '82« so sodelovali mladi iz srednješolskih centrov Kranj, Ljubljana, Trbovlje, Brežice, Novo mesto ter iz osnovnih šol Litija in Šmartno pri Litiji.

V III. in IV. fazi MRA »Sava '83« smo se vključili tudi učenci osnovne šole Tone Čufar Jesenice. Akcija je bila zasnovana interdisciplinarno (kemija, biologija, geografija, etnologija, arheologija).

S kemijsko analizo (pH, temperatura zraka, vode, vsebnost raztopljene kisika v vodi po Winklerju, določitev nitritnega, nitratnega in amonijskega iona v vodi, vonj, barva) smo ugotavljali trenutno stanje vode.

Z biološko analizo smo zasledovali spremembe v sestavi življenjskih združb v odvodniku — določali smo saprobnost s pomočjo alg in bakteriološko analizo vode.

Na področju etnologije smo proučevali način življenja ob reki in vpliv onesnaženja, oziroma ugotavljali smo vire onesnaženja.

Navodila za delo smo dobili na seminarjih (15. aprila in 6. oktobra 1983) in v priročnikih, ki jih je pripravil oziroma organiziral odbor za mladinske raziskovalne akcije pri MK ZSMS Ljubljana. Pomagali so nam tehnični laboratorij Železarne (kemija) in Zdravstveni dom Jesenice (biologija), za kar se jim najlepše zahvaljujemo.

METODE DELA

Akcija je potekala po tri dni: III. faza četrtek, 19. maja, petek, 20. maja in sobota, 21. maja 1983; IV. faza: četrtek, 13. oktobra, petek 14. in sobota, 15. oktobra 1983. Vzorci vode smo odvzeli na dveh odvisnih mestih: ob Žvagnovem mostu (pred naseljem) in na Koroški Beli (za dotokom vseh odplav v Savo). Jemali smo jih zjutraj in popoldne ter jih analizirali. Opisali smo tudi odvzemno mesto, narisali skico in opisali značilnosti reke in njene struge. Rezultate smo vpisali na popisne liste.

DISKUSIJA

Rezultati so pokazali, kar smo pričakovali. Onesnaženje je najmanjše zjutraj pri Žvagnovem mostu, največje pa popoldan na Beli.

Rezultate smo pregledali, skupaj s tov. Urbancom in sodelavci tehnične laboratorija Železarne in ugotovili, da smo premalo natančno izmerili pH (delali smo z univerzalnim indikatorjem). Polomili smo ga tudi pri določanju vsebnosti raztopljene kisika v vodi. Bili so tako prijazni, da so nas povabili, naj si pri njih ogledamo to analizo. Tako bomo lahko ugotovili, kaj smo delali narobe. Ostale analize so v redu.

ZAKLJUČEK

Priznati moramo, da smo bili prijetno presenečeni. Glede na ione, ki smo jih analizirali, Sava na Jesenicah sploh ni onesnažena. Na seminarju v Ljubljani smo zvedeli, da sme vodotok I. do II. razreda vsebovati do 1 mg/l amonijevih ionov in do 0,16 mg/l nitritnih ionov. Onesnaženost z dušikom se pokaže najprej pri teh ionih, ker je nitratnih ionov lahko precej več.

SAVA — JESENICE

Sava ima dva izvira. Prvi, ki je manj pomemben, je v dolini Tamar, kjer ponikne in ponovno pride na dan v Zelencih. Tu je tudi uraden izvir reke Save Dolinke. Na Jesenicah imamo še vedno Savo Dolinko, potem pa dobi ime Sava.

V tem območju ima reka dva mostova, ime prvega je »Hruščanski most«, drugi pa se imenuje »Žvagnov most«.

Tudi med NOB je bila Sava pomembna prehodna pot. Ilegalci so nosili razne potrebščine vedno drugje, da jih ne bi opazil sovražnik. Te potrebščine so nosili partizanom, saj so se skrivali v vseh mogočih prostorih, kot so: luknje v skalah, jame ob drevesu, skrivališča v grmovju, skratka tam, kjer so le mogli.

Danes pa ima Sava dovolj naravnega materiala. To je predvsem GRAMOZ. Reka je zajezena, da laže izkoriščajo dno. GRAMOZ predelu-

jejo oz. meljejo v mivko, pesek, debeli ter drobni gramoz. Ko Sava naraste, v tem je tu zapornice odprejo, da se v njem nabira material. Ko začne usihati, zapornice zopet zapro, voda, ki je bila v jarku, pa steče proti Mežakli.

V preteklosti reka ni bila regulirana, zdaj, po vojnem času, pa je od mesta, kjer izkoriščajo gramoz, pa do Hruščanskega mostu reka regulirana.

Energetskih virov, ki bi bili izkoriščeni, ni z ribolovom se ukvarja dovolj ribičev, saj tu voda še ni tako onesnažena in je kar precej rib. Tudi sprehajalci se radi razvedrijo ob sprehodu, kjer uživajo prosti čas ob tej reki.

V preteklosti lov ni bil tako pomemben, saj se je večina ljudi ukvarjala z drugim delom, na primer z železarskim.

V Savo pritekajo razne odpadne snovi: nesnaga iz jeseniške klavnice, pri Hrušici potoček z vsemi hruščanskimi odpadki, odpadki Bolnice Jesenice in razni odpadki človekovega grdega ravnanja z naravo ter odplake železarne Jesenice. Kot je bilo že omenjeno, tudi kljub tej nevarnosti reka še ni tako onesnažena. Proti tej onesnaženosti se »bojuje« tudi naša šola. Organizirali smo limnološki krožek.

Opis: reka ima v tem predelu široko in nizko strugo. Tod se Savi pridružita tudi potoka Jesenice in potočič, ki se trdo trži tovarne Elim t. i. »Grabn«. Ta dva pritoka pa sta čista, saj ni v njih nobenih tovarniških odplak, ki bi ju onesnaževali. Odpadki pa so le trdni, zato potoka nista tako umazana. Tudi za prej imenovane odpadke je poskrbel naš krožek. Krožek je zelo zanimiv, saj pol članov čisti, pol pa jih odvažajo smeti, trije pa odvažajo odpadni material na Dinos.

INTERVJU: MESARSKO PODJETJE TOZD KLAVNICA JESENICE

1. ZAKAJ JE BILA DODELJENA LOKACIJA ZA POSTAVITEV KLAVNICE PRAV NA TEM PROSTORU?

Bistvo te lokacije je v tem, da je zgradba — klavnica odmaknjena od stanovanjskega naselja in smrad ne sega prav do tja. Pomembna pa so tudi prometne poti, ki so v bližini, železnica in glavna cesta — Cesta maršala Tita. Razlog pa je tudi prostor, ki je bil še neizkoriščen.

2. KAKŠNI SO ODPADKI OZ. ODPLAKE IZ KLAVNICE?

Odplake oz. odpadki iz klavnice so predvsem kri ter vsebina črev in vampov. So predvsem tekoči. Odplake reke ne onesnažujejo preveč.

3. ALI IMATE USTREZNE ČISTILNE NAPRAVE ZA ODPLAKO?

Čistilne naprave imamo in so tudi edine tovrstne na Jesenicah. Imeti jih moramo, saj to zahtevajo predpisi.

4. ALI MENITE, DA ČISTILNE NAPRAVE PREČISTIJO ODPLAKE V TOLIKŠNI MERI, DA SE SAVA NE ONESNAŽUJE?

Menim, da naprave prečistijo vse odplake in ne onesnažujejo reke Save in okolja.

5. KAJ NAREDITE Z ODPADKI OZ. ODPLAKAMI, KI SE NABIRAJO V ČISTILNIH NAPRAVAH?

Te naprave očistimo, odpadke pa odpeljemo v smetišče. To delo opravljamo redno.

6. ALI INŠPEKCIJSKE SLUŽBE NADZIRAJO NAPRAVE IN ODPLAKO?

To nadzirajo redno in vzorce pošljejo v laboratorije.

V mladinski raziskovalni akciji »Sava '83« so sodelovali naslednji učenci:

KEMIJA — III. faza: Jasna Alibašič, Karin Klinar, David Dvorsak, Uroš Podlogar; IV. faza: Jasna Alibašič, Karin Klinar, Alma Ključanin, Urška Pompe, Sabina Crnkčič, Romana Pavlič, Feida Aydič, Petra Lazar. Mentorica: Marta Čelesnik.

BIOLOGIJA:

— določanje saprobnosti s pomočjo alg: Mateja Petrič, Meta Močnik, Tatjana Čepon, Zorica Kuvek; — bakteriološka analiza vode: Jasna Alibašič, Karin Klinar. Mentor: Ivo Korošec.

ETNOLOGIJA: Jasna Alibašič, Karin Klinar.

GORENJSKO DOMOBRASTVO, NJEGOVA ORGANIZIRANOST IN DELOVANJE NA OBMOČJU KOKRŠKEGA ODREDA

Morda so se ji ma kje po gozdu že tiho bližali številni domobranci ali policisti ali oboji, ker so morda že vedeli, da so potaknjeni tu nekje. Lepo so jim prišli v past!

Tudi Gašperja ni bilo od nikoder. Zato je Peter Stare šel na ogleda, a med njegovo odsotnostjo je skupina hitro menjala kraj. Za vsak primer! Čez nekaj časa se je Stare vrnil — a sam! Gašperja ni bilo, vendar se je Stare ta dan le srečal z njim. To je povedal pozneje.

Ozračje je bilo vse bolj napeto.

Komandant je iz zasede z daljnogledom tipal navzdol po cesti, ugibal, če bodo domobranci prišli, ali pa je morda vse skupaj le prevara. Mitraljezi pa so predumem ugibali, kako bo delovali novi breni, kajti od njih bo največ odvisno.

Maša se je imela začeti in tovariši so bili že prepričani, da jih je Gašper speljal, ko je med zvonjenjem komandant opazil premikanje. Naslednji trenutek je od ust do ust borcu že preskakovalo tiho naročilo: »Pripravite se! Gredo!«

Torej — vendarle...

Pod zasedo so se na cesti prikazali domobranci na kolesih. Dober streljal se je cesta vzpenjala tako, da so morali stopati s koles.

Odlično!

Komandant jih je skozi daljnogled naštel 47. Tudi borci so jih že lahko preštevali in držali prste na hladnih petelinah.

Gašper se torej ni lagal in Stare je dobro opravil svojo nalogo, kajti pred njihove cevi zdaj prvič leze toliko domobrancev. In na tako ustreznem kraju! Domobranci so bili že čisto blizu, a povelje za napad še ni padlo. Kolona je bila še preveč raztegnjena. Komandant je čakal, da bo stisnjena med zgornjega in spodnjega mitraljeza.

Ko se je to zgodilo, je komandant zavpil svoj »palis«.

Iz zasede je zaropotalo, kot bi se odprl pekel, in med domobranci je nastala panika. Nekaj jih je takoj obležalo, nekaj jih je begalo po travniku in njivah, nekateri pa so dobili kritje v jarku ob cesti. Ti so bili nevarni...

Novi mitraljezi so brezhibno delali in mitraljezi so streljali tako vneto, da so porabili še preveč streliva. Iz za potoka je domobranci lovila smrt. Hočeš nočeš so morali bežati prek čistine, kajti povsod drugod so nanje bruhale partizanske cevi. Na ravni je zato marsikomu spodneslo noge...

Napad je trajal le okoli 20 minut. Tedaj je komandant premišljeval, če bi tvegati še juriš, da bi pobrali orožje. A v to ni šel, kajti na travniku bi

prišlo do zanesljivih žrtev. Skupina obupno branečih se domobrancev, ki je ležala v jarku za cesto, odkoder je obvladovala prav tisti del prizorišča, kjer je ležalo orožje, je bila skrajno nevarna. S tem, kar so naredili, so partizani že dosegli svoj cilj. Kaj bi tvegali življenja za nekaj dolgih italijanskih pušk!

In ker je bil Golnik z močno policijsko postojanko blizu in za hrbotom, ozračje pa nejasno, je komandant velel umik. To je bilo tudi prav, kajti le malo stran so se Nemci in domobranci, ki so kmalu prispeli na kraj napada, že bližali po gozdu. Zlahka bi skupini odrezali umik v Storič.

Nad cesto so se jim pridružili tudi tovariši, ki so pričakovali Jožeta Urbanca-Gašperja. Tega seveda ni bilo in skupno so se usmerili v storžiške strmine.

A komaj so bili nekaj sto metrov nad cesto, so okoli njih že začele eksplodirati granate. Na slepo so jih za njimi začeli izseljevati štirje oklepniški, ki so privozili iz bližnjega Kranja. Pod njihovo zaščito so domobranci pobrali mrtve in ranjene ter svoja raztresena kolesa. Medtem so tankovski topovi podnožje Storiča, kjer naj bi se bili gibali partizani, tako srdito obstreljevali, da so ga granate razkale marsikatero bukev in smreko.

Od partizanov pa to pot ni bil nihče zadet.

V napadeni koloni so bili domobranci iz Predoselj, iz Voklega in iz Kranja. Zadetih je bilo 18, od tega je bilo 10 mrtvih, 8 pa ranjenih. Poročila o tem se z obeh strani dosti skladajo, dasiravno nekateri navajajo večje številke. Domobranci, ki so na kraj napada prišli pozneje, so bili iz Cerkelj.

V navdušenju nad odličnimi breni pa so borci potrošili preveč streliva; kar 1250 nabojev!

V tej akciji sredi dneva in sredi Gorenjske se je odlikovala vsa zaseda, predvsem pa skojevci Jelka Miklavžina-Pestaj, 18-letni vodnik Alojz Jezeršek ter mitraljez Stane Bitenc in Ignac Krivec. Ti so bili tudi pohvaljeni in predlagani za odlikovanja.

Napad pri Trsteniku je bil največji uspeh gorenjskih partizanov v bojih z domobranci, saj poročila domobranskega Centra v Kranju v januarju 1945 govore o tem, da so dotlej gorenjski domobranci v celoti izgubili le 20 mož. Zato uspeh pri Trsteniku pomeni polovico vseh padlih v boju s partizani.

Ta partizanska zmaga je seveda takoj odjeknila med ostalimi domobranskimi posadkami, ki so bile posledje še bolj previdne.

Novo orožje, prineseno s Stajerske, je to dobro opravilo svoj izpit, seveda pa tudi strelci.

Moralna borba 2. bataljona Kokrškega odreda je zaradi te zmage

močno narasla in bataljon je poslej slovel kot zelo udarna enota.

Dolžni smo še pojasniti, da Jože Urbanec-Gašper ni mislil na vrnitev k partizanom, temveč na prevzeto. Ves bataljon, ali pa še več borcev, naj bi nekoga večera prišel kovorski posadki v past in tam naj bi partizanom zadali uničujoč udarec. Da bi pridobil zaupanje, je partizanom, to je 2. bataljonu Kokrškega odreda, prek prijatelja Petra Stareta posredoval resničen podatek o prihodu številnejše domobranske kolone na Trstenik. Žrtvoval jih je, saj ni šlo za njegovo glavo.

To je v začetku januarja razkril prav Peter Stare, ki je bil tedaj in že prej Gašperjev sodelavec.

In za konec: razpoloženje prebivalstva na Trsteniku je bilo po tej nedelji odlično. Dobrot, ki so jih mame pripravile za semenj, ni bilo treba deliti z vsiljivimi domobranci, ki so poprej rekli, da »bodo najprej šli k maši, se malo pogostili, nato pa pogledali za banditi«.

Zvečer 12. novembra je bil ves 2. bataljon spet zbran pri Gabrcu in Pavšlju nad Lomom. Zaradi razbite domobranske kolone pod Trstenikom so bili v bataljonu pozorni, ker so pričakovali sovražnika; vendar vse do popoldneva ni bilo opaziti nobene nevarnosti.

V poznem popoldnevu pa so obveščevalci javili, da se po stari poti v Lom vzpenja 70 do 75 domobrancev. Bataljon je bil takoj pripravljen na spopad. Del 1. čete je domobrancem nasproti krenil po zgornji poti, del 2. čete pa naravnost proti vasi. Ta naj bi napadel prihajajoče domobranci, 1. četa pa bi jih potem zgrabila od strani. Bataljon je za ta boj angažiral 30 borcev. Medtem je obveščevalec javil, da so se domobranci, a ne vsi, obrnili proti Slaparski vasi, zato se je 2. četa pod vodstvom bataljonskega komandanta pognala v to smer. Medtem se je že stemnilo in začelo je rahlo snežiti. Domobranci in partizanska patrulja sta se naenkrat srečali pred Slaparsko vasio in se takoj spopadli. Ker pa je bilo temno in so bili domobranci na boljših položajih, pomagali pa so si tudi z raketami, se jim je posrečil umik v dolino po stranski poti.

Medtem ko je bil 3. bataljon na poti po orožje, domobranci niso pritiskali le na območje Storiča proti 2. bataljonu, temveč po 13. novembru vsak dan tudi na sektor 1. bataljona na Stol, v Drago pod Begunjsko in pod Dobro.

Ni se še 1. bataljonu dobro ohladilo orožje iz spopada z domobranci nad Begunjami, že je sovražnik spet silil pod Stol in Begunjsko. Tokrat, 14. novembra, so domobranci skupno s policisti iz Poljč vdrli v Drago že navsezgodaj, ko se ni še niti zdanilo. Oddelki 1. bataljona, ki je tedaj prihajal v zasedo na razvaline gradu, so napadli, še preden je zasedel položaje, a se je brez žrtev umaknil nad Savnikovo vilo. Sovražnik se je ponoči vzpel nad Begunje in potem po žlebu Bistrice in dalje čez sedlo Očevnika neopazno vdril v Drago s severozahodne, vzvišene strani.

(nadaljev.)

Mršavi gestapovci v civilu so ga srepo premotrivali... Sedel je pogreznjen vase v kupeju, da je policijska kontrola morala ponavljati svoj zadirčni: Pokazite izkaznico!

Navrh pa vprašanje trdo in grozeče: — Kam se pelješ?

— Na počitnice!

— Prtljaga?

Odpreti je moral kovček. Umazano perilo in Schillerjeve pesmi so prišle na dan. Finžgarjev roman pa je bil skrit med zvezki v torbi iz umetnega usnja.

Na domačih tleh se je poglobila vsa življenjska tegoba mladega človeka... podvojila se je... pradedov duh je obneval le ob pogledu na ničeve vsakdanjosti v trgu, ko pa je bil sam, je slutil starčev glas v srcu: Za trpljenje smo rojeni, v trpljenju rastemo in vsak dan na novo postavljamo temelje vere, četudi jih nam sovražniki sproti podirajo, v trpljenju smo močni in nepremagljivi...

Pranečak je stal ob gomili in se pogovarjal z bogom in tistimi, ki jih je poznal in tukaj na pokopališču počivajo... povsod isto: V trpljenju smo nepremagljivi, v trpljenju rastemo...

Kakor da tava skozi nepresegljive neskončnosti, se mu je zdelo, da je bil tisti strašni letošnji dogodek že davno nekdanj: Kaj je v človeku, da sočloveku vzame življenje? Da ga nasilno usmrti? Da ubija? Ko ima sam tudi svojce? In je morda nanje tudi srčno vezan? In če je res usoda? Neka nedoumljiva sila? Potem je nam ljudem sovražna! Ali pa so ljudje nam usoda? Ljudje vendar vse to počenajo? Ljudje! Kako naj najdem pot do sočloveka, kot je policijski komandant, ki sedaj naenkrat razpolaga nad ljudmi v tukajšnjem kraju? Ali je sploh pot do takega človeka? In ali je on sploh človek? Ali je sploh na svetu tak človek, o katerem govorijo tisti, ki mislijo dobro?

Bal se je nekje srečanja z domačimi. In res, komaj so se dobili, spet so mu sporočali same strašne reči: Te so odgnali v zapore, one so spravili v tujino nekam, od tega je prišla pošta, da je padel, za onega govorijo, da je pogrešan, obroke hrane so spet skrčili, gibanje od večera do jutra v trgu in okolici poostreno prepovedali. In vedno spet z grožnjo smrti! Smrt in smrt! Sama smrt se govori iz ljudi! Sama smrt, ki jo povzročijo ljudje.

In to naj bi bile velikonočne počitnice? Ko župnik pridiga v cerkvi, da praznujemo vstajenje? Trdnemu duhovniku se pozna, kako mu je

VALENTIN POLANŠEK

101

ROMAN

KRIŽ S KRIŽI

težko, ker mora samo v nemškem jeziku pridigati in razlagati evangelij. V istem jeziku, v katerem se izreka v teh vojnih dneh toliko smrtnih sodb in izreče toliko povelj za usmrtitev. Smrt. Smrt. Vstajenje? Smrt?

Stara čevljarjeva žena, ki je bila zaradi vojnih razmer pomožni pismonoša, ga je srečala v spodnjem Prisoju in že od daleč mahala:

— Že nekaj dni je pošta za vas doli. Pismo je naslovljeno še na stari naslov v Sosednjem. Seveda, zdaj bajta ne stoji več, ker je januarja zgorela.

Dijak se je čudil. Tudi temu, da ga je ženska vikala.

V trgu je bila prva pot na poštni urad. Nekaj mu je prišepetavalo, da ga čaka presenečenje.

Res je bilo presenečenje! Pa še kako!

Charlottino pismo je bilo!

Kje sedaj najti kraj, da bom sam, da bom v miru bral?

Čudno je na svetu, ne najdeš kraja, da bi bil sam zase. Povsod si nekomu v napoto. Tukaj v trgu pa še več! Povsod nisi smel biti. Vse polno je uniformirancev. Lahko postaneš sumljiv.

Na dolgem stopnišču, ki vodi ob pokopališčnem zidu do cerkve, bi bil vsaj skrit. Stopnišče je pokrito in uniformanci tja ne vtikavajo nosu.

Končno je odprl pismo in bral med drugim: ... tako sem tri večere čakala, da srečam tebe, preden odidem. Šele po naključju sem izvedela, da se vrnete šele čez deset dni in ne čez teden dni s smučarskega tečaja. Jaz pa sem morala naprej. Vse ti bom nekoč pojasnila, zakaj je tako prišlo. Če ne prej, pa v poletnih počitnicah. V Kranj si tega ne upam pisati. Imel bi težave ali pa bi pisma sploh ne dobil, kdove. Količ noči sem že doslej prebedela in pisala in pisala... veš, pisala vse kar mi tako vre iz srca, v glavnem so pesmi in tudi daljše reči, tako, kot bi se pogovarjala s teboj... in v velikih skrbih sem, ker predirljivo čutim, kako trpiš ti zaradi vse te nenadne negotovosti. Takoj, ko dobiš pismo, odgovori, da bom pisala nadaljnja pisma. Tudi telefoniraš mi lahko, kar bi bilo še boljše, potem bom tudi jaz čimprej odrešena moreče negotovosti...

Bral je in bral. Od vseh obzorij so nenadoma vstajala sonca. Velika in presvetla, pomladanska in polna rasti in bodočnosti kot še nikoli v mladem hrepenjenju.

(nadaljev.)

OD BJELAŠNICE DO PROKLETIJ

zapis s planinske poti

»Če si kuhal to kašo, pa jo še pojej! — Naplahtal si me, zdaj me pa prenoči!« sem si mislil, ko sem zvečer potkal na vrata grbavčeve hiše. No, izkazalo se je, da je grbavec zelo prijazen možakar, takoj je skesano priznal, da se je res zmotil v napovedovanju vremena, zaskrbelo ga je, da se nisem preveč zmočil, in da bi ga zelo veselilo, če bi hotel pri njem prenočiti, pa da naj hitro odložim nahrbtnik in grem z njim v letno kuhinjo, kjer se bo vsak čas začel prenos drugega polčasa finalne nogometne tekme za naslov svetovnega prvaka.

Ker tudi do Ljute še ni prišla elektrika, je imel grbavec televizor priključen kar na traktorski akumulator. Poleg grbavčeve družine se je gnetlo v letni hišici še kakih deset gostov, in grbavčeva žena, lepa, jedra ženska pri tridesetih, je imela polne roke dela, da je vsem postregla s kavo in žganico. Mimogrede je ugotovila podojiti še svojega sinka, ki je bil sicer že tako velik, da je hodil in je že znal reči »mama«. No, tudi jaz sem ta večer opravljal več del hkrati: medtem, ko sem z enim očesom gledal televizijo, sem se z drugim skorajda zaljubljal v neko šestnajstletno ljubiteljico nogometa, ki je bila tudi med grbavčevimi gosti. Ne bom preizkušal potrpežljivosti bralcev z opisovanjem lepote in miline tega dekleta, saj imajo vsake oči svojega maljarja, poleg tega pa je potopis takšna literarna zvrst, ki ne prenese čustvenih izlivov.

Po tekmi so se gostje razšli, mene pa sta grbavec in njegova žena peljala v hišo. Grbavec je zaposlen kot skladiščnik v gozdarskem obratu Šipada na Ljuti in njegova hiša je največja in najlepša v vasi. Tudi notranjost je bila zgledno urejena in čiš-

sta, saj po sobah niti v copatah ne hodijo, kaj šele v čevljih. Muslimani so zelo čisti ljudje in telesno čistočo smatrajo kot predpogoj za čistočo duha.

Zjutraj je še zmeraj deževalo in s kombijem gozdnega podjetja sem se odpeljal v Kalinovik. Kalinovik je tipično požežsko gnezdo, kjer se vse življenje odvija na pičlih stotih metrih asfalta od avtobusne postaje do hotela Lelija. Dve spominski plošči spominjata na marčevske dni 1944. leta, ko so partizani v teh krajih obračunali s četniki Draže Mihajlovića. In tudi ljudje so, kakor da bi pravkar prišli iz hoste: branjevci s sadjem, prodajalci kos in brusov; kmetice, ki so prišli semkaj zapijati denar od prodane živine; mladi gizdalini v kavbojskih škorenjčkih; jara gospoda v poveljanih mestnih oblekah; kmetice v dimijah in z rutami na glavah; srednješolke, ki se v počitniškem brezdelju sprehajajo po promenadi in razkazujejo svoje rosne dekleške čare; odsluženi »gastarbajterji«, ki se potikajo od kavarne do kavarne in simfajo čez oblast; cigani, ki posedajo v senci in se lenobno otepajo nadležnih muh; miličniki, ki — očitno nadvse ponosni na svoje kape, uniforme, našitke in pištole — patruljirajo gor in dol po tistih bornih stotih metrih promenade in po treh, štirih kavarnicah... Nenavadno veliko jih je za tak majhen kraj in nenavadno veliko dela imajo. Vsakdo bi se jim rad prikupil, vsakdo bi jim rad stisnil roko, poklepetal z njimi, se pošalil z njimi, povabil na kavico... Ne, delo miličnikov v Kalinoviku v resnici ni lahko. Že čez dan ne, kaj šele zvečer, ko se promet v že tako polnih kavarnah potroji. V kavarni novega hotela »Lelija«, na primer: nihče, ki v tem mestecu kaj da nase, zvečer na manjka v »Leliji«, in marsikdo od uglednih meščanov bo ob tužaljkih kavarniške pjevačice razbil kozarec ali dva. Vendar kljub gneči in alkoholu do česa hujšega ne bo prišlo: modra barva miličniških uniform že vnaprej ohladi vsak prepir in zadrži na ustih marsikatero hudo besedo.

Utrujen od brezuspešnih poskusov, da bi si priboril prost stol v kavarni, sem že ob devetih zvečer šel v hotelsko sobo in zaspal s knjigo Andričevih pripovedk v roki. Zjutraj sem se zbudil svež kot roža, tudi cunje, ki sem jih bil razobesil na hotelskem oknu, so se že posušile in časopisni papir mi je dobobra potegnil vlago iz čevljev. Tudi če je pojenjal in po obilnem kosilu sem se z avtobusom odpeljal v Trnovo naskakovat Treškvico. In sem jo tudi naskočil, kakor je treba, v atletskem

stilu: pot do planinskega doma Josipa Sigmunda v Kozjih lukah, do kamor transverzalni vodič predvideva debele tri ure hoje, sem prehodil v pičlih dveh urah, pa še jagod sem se vmes najedel. V koči sem odložil nahrbtnik in in že sem tekel naprej gor k Velikemu jezeru pod Opaljenim kukom. V jezeru se je pravkar napajala čreda konj, jaz pa sem zlezal še naprej gor v skalovje, dokler nisem našel dobre razgledne točke in ugodnega prostora za počitek. Večer je za nalezal na planino, ko sem legel v travo in se zazrl v oblake nad seboj — v rdeči svetlobi zahajajočega sonca so bili podobni kepiciam jagodovega sladoleada.

»Vsakdo sam stoji na srcu zemlje, s sončnim žarkom preboden. In je takoj večer.«

(Salvatore Quasimodo)

(nadaljevanje)

Konjska paša na planini

Na 20. ločenih sejah, 28. decembra so vsi trije zbori skupščine občine Radovljica sprejeli osnutek resolucije o družbeno ekonomski politiki občine Radovljica v letu 1984 in potrdili poročilo o spremljanju resolucije o izvajanju družbenega plana občine v devetih mesecih 1983. Seznajeni so bili z informacijo o posegih v prostor v občini Radovljica ter o problematiki spomeniškega varstva z vidika izvajanja programa vzdrževanja in obnavljanja ter postavljanja spomenikov, obeležij in grobišč NOB na območju občine. Sprejeli so sklep o ustanovitvi pravne pomoči — delovne organizacije posebnega družbenega pomena za občini Jesenice in Radovljica. Vsi zbori so tudi sprejeli program svojega dela in periodični načrt dela za prvo tromesečje 1984. Opravili so tudi več kadrovskih razrešitev in imenovanj.

Zbor združenega dela in zbor krajevnih skupnosti skupščine občine Radovljica sta na ločenih sejah sprejela osnutek odloka o sprejemu proračuna občine za leto 1984, odlok o začasnem financiranju proračunskih potreb za I. tromesečje 1984, osnutek odloka o spremembi odloka o prispevku za intervencije v proizvodnji in porabi hrane, osnutek odloka o spremembi odloka o pripravi in sprejetju dolgoročnega plana občine od 1986 do 1995. oz. leta 2000. Razen tega sta oba zbora sprejela še odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o davkih občanov, odlok o posebnem občinskem davku od prometa proizvodov in plačil za storitve, osnutek odloka o nagrajevanju sodnikov združenega dela, osnutek odloka o komunalnem gospodarstvu in sklep o porabi sredstev solidarnosti v občini Idrija. Izrekla sta soglasje k statutu in samoupravnemu sporazumu o ustanovitvi občinske SIS za ceste.

Izvršni svet OS Radovljica je na 68. seji 20. decembra obravnaval analizo izvajanja resolucije o družbenoekonomski politiki in razvoju občine Radovljica v letu 1983 s področja investicij. Sprejel je predloge sklepov za uporabo sredstev solidarnosti za odpravo posledic naravnih nesreč v nekaterih slovenskih občinah in predlog samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev za financiranje krajevnih skupnosti. Proučil je informacijo o pritoku sredstev prek davčnega knjigovodstva po stanju 30. november 1983. Razen tega so člani IS, reševali še nekatere finančne zadeve ter izrekli mnenje k ponovnim kandidaturam individualnih poslovnih organov LIP Bled TOZD Trgovina, Alpdom Radovljica in Mizarsko podjetje Mira Radovljica.

V spomin na 15. december 1943, ko je v boju z nadmočnim sovražnikom darovalo življenje 79 borcev III. bataljona Prešernove brigade, ki so se do zadnjega naboja borili v gorečim in razrušenem Lovčevem hotelu na Gorenjskem, je bila v soboto, 17. decembra jubilejna spominska slovesnost. Ob 40-letnici tega boja in o današnjih nalogah borcev ter razmerah pri nas je govoril predsednik RO ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik. Kulturni program so izvedli člani DPD Svoboda in učenci osnovne šole iz Bohinjske Bistrice ter godba na pihala z Jesenic. Na svečanosti, ki se jo je udeležilo kljub močnemu sneženju veliko ljudi, so podelili priznanje Prešernove brigade učenci Maji Zupan iz Radovljice za spis »Zmaga mrtvega bataljona«.

Na 1. seji novoizvoljenega predsedstva OK SZDL Radovljica, 22. decembra, ki je zasedalo v vlogi enotne delegacije družbenopolitičnega zbora OS Radovljica, so obravnavali gradivo za 20. sejo tega zbora ter gradivo za prvo (volilno) sejo republiške konference SZDL Slovenije. Razen tega so na seji obravnavali tudi poročilo o delu Kmetijsko zemljiške skupnosti občine Radovljica in poročilo o aktivnosti občinske zdravstvene skupnosti Radovljica pri sprejemanju aneksa št. 2 k samoupravnemu sporazumu o temeljih plana občinske zdravstvene skupnosti za obdobje 1981—1985.

V sindikalnem izobraževalnem centru v Radovljici so se 23. decembra sešli na zaključnem posvetu in novoletnem srečanju predstavniki osnovnih organizacij in konferenc osnovnih organizacij sindikata, ki so svoje funkcije opravljali v mandatnem obdobju 1982/83. Ocenili so svoje delo in uspehe oz. težave s katerimi so se srečevali v svojih sindikalnih organizacijah. Na osnovi tez za poročilo, so se dogovorili za izdelavo poročila o pripravah in izvedbi občnega zbora svoje osnovne organizacije sindikata.

Osrednja proslava ob dnevu bohinjske vstaje, ki so jo skupaj pripravile vse bohinjske krajevne skupnosti, kulturna društva in šole, je bila 16. decembra, v domu Joža Ažmana v Bohinjski Bistrici. Ob tej priliki so zaslužnim krajanom in organizacijam podelili posebna priznanja. V avli doma Joža Ažmana pa so sočasno odprli likovno razstavo kovinskih plastik Toneta Svetine in slik njegovega sina Vojka. Razstava pod imenom »Nasilje in upor« je bila na ogled deset dni.

Predsednik izvršnega sveta OS Radovljica Janez Smole je, 14. decembra sklical posvet o problematiki žičnic, katerega so se udeležili poslovodni delavci vseh treh žičnic v občini in predstavniki občinskih DPO. Vzajemno so razčlenili gospodarski položaj žičnic, izglede za njihov nadaljni razvoj in organiziranost. Posebno pereče stanje je zaradi nezadovoljivih snežnih razmer, kar pomeni velik izpad dohodka. Zlasti težke so razmere na žičnici Kobla, kjer bodo morali sanirati izgube z združevanjem vseh sredstev v delovni organizaciji, z zniževanjem prispevkov za skupne službe, znižanjem amortizacije in s predčasnimi odpoklicem sredstev iz skladov skupnih rezerv občine in republike.

Izvršni svet OS Radovljica je že na zadnji novembrski seji sprejel sklep, da vsi nosilci dolgoročnega planiranja v občini Radovljica za pripravo dolgoročnega plana za obdobje od leta 1986 do 1995, oz. do leta 2000 predložijo predlog smernic za dolgoročni plan do 30. aprila 1984. Rok za pripravo osnutka dolgoročnega plana pa je podaljšan do 30. julija 1984. Izdelava dolgoročnega plana je prednostna naloga vseh občinskih upravnih organov.

Na skupni seji komisije za odnose z verskimi skupnostmi pri občinski skupščini Radovljica in koordinacijskega odbora za urejanje odnosov med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi pri OK SZDL Radovljica 9. decembra, so se dogovorili o nadaljnjih oblikah dela obeh teles in usklajevanju vzajemnih akcij oz. nalog pri urejanju odnosov z verskimi skupnostmi. Dogovorili so se, da bodo sklicali vsakoletni posvet s predstavniki verskih skupnosti v radovljiški občini 11. januarja 1984 v Radovljici.

Po podatkih komiteja za družbeno planiranje in gospodarstvo OS Radovljica so v prvih desetih mesecih 1983 OZD iz radovljiške občine izvozile za 2.380.340 tisočev din blaga in storitev, kar je 13 % več kot lani v enakem obdobju. Na konvertibilni trg je dosegel izvoz 76,6 % ali 21 % več kot lani. Letni plan skupnega izvoza pa je bil v desetih mesecih dosežen 95 %, lani pa le 82 %. Količnik pokrivanja uvoza z izvozom je ugoden, saj je znašal 2,6, lani pa 2,4. Na konvertibilno območje je bil količnik letos 2,7, lani pa 2,1.

Vrednost uvoženega reprimateriala, surovin in opreme v desetih mesecih 1983 v OZD radovljiške občine je znašala 915.971.000 din, od tega 73 %, ali za 670.247.000 din iz konvertibilnega področja. V primerjavi z enakim obdobjem leta 1982 se je uvoz zmanjšal letos za 4 %, letni plan uvoza pa je bil realiziran 58 %, lani pa 68 %.

Mednarodno združenje »Ordre Fortunat«, ki bedi nad kakovostjo storitev v vseh dejavnostih povezanih s turizmom, je

na osnovi ugotovitev in ocen komisije v Jugoslaviji podelilo najvišje priznanje tega združenja, v katerem je včlanjenih 27 držav sveta, grand hotelu Toplice Bled. Priznanje, imenovano »Maison de Qualité« je iz Jugoslavije dobil tudi grand hotel Metropol iz Portoroža.

Kot je bilo pričakovati je desetmesečna bilanca obiska turistov v radovljiški občini ugodna. Od januarja do konca oktobra je bilo v turističnih krajih za 3,1 % več gostov kot lani. Ugoden je podatek, da se je število domačih gostov povečalo za 1,8 %, tujih pa kar za 4,8 %. Vsi gostje so ustvarili skupaj v tem času 1.005.603 prenočitev, kar je za 4,9 % več kot lani. Od teh je bilo 51,3 % nočitev domačih in 48,7 % tujih gostov. Poprečna doba bivanja je bila v desetih mesecih 1983 v poprečju 3,6 dni, od tega tujih gostov 4,3 dni.

V obdobju januar—september 1983 je bilo v radovljiški občini v združenem delu poprečno zaposlenih 12.258 delavcev ali 0,4 % več kot lani v istem obdobju. V primerjavi s septembrom leta 1982 se je število zaposlenih skupaj povečalo za 0,9 %. Od tega v gospodarstvu za 1 %, v negospodarstvu pa se je zmanjšalo za 0,4 %. V gospodarstvu je bilo zaposlenih 49,6 %, v negospodarstvu pa 75,4 % žensk, kar močno presega republiško poprečje.

V občini Radovljica je umrljivost prebivalstva najvišja na Gorenjskem, kar je odraz razmeroma visoke starostne sestave. V letu 1961 je znašala umrljivost na tisoč prebivalcev v občini 8,65, v letu 1971 se je povzpela na 10,24, v letu 1981 pa je padla na 10,15 na tisoč prebivalcev. To razmerje je nad republiškim poprečjem. V letu 1982 je umrlo 221 ljudi starejših od 65 let, kar predstavlja 72,7 % vseh umrlih v občini.

Po podatkih službe družbenega knjigovodstva Kranj so v devetih mesecih 1983 vse SIS družbenih dejavnosti v občini Radovljica zbrale iz prispevkov BOD 463.929.000 din za svoje programe. To je za odstotek manj kot je bilo načrtovano za to obdobje. Plan izvršitev je bil v vseh SIS v devetih mesecih izpolnjen 75 %.

Koordinacijski odbor za pripravo novoletnih praznovanj dedka Mraza pri KK SZDL in svet KS Radovljica sta sklenila, da bo osrednja prireditel ob praznovanju dedka Mraza s kolektivno obdaritvijo v petek, 30. decembra v avli osnovne šole A. T. Linhart za vse predšolske in šolske otroke iz vrtcev in šole, v dopoldanskem času. Popoldne pa bo takšna prireditev za otroke, ki niso v vrtcih. Novoletne prireditve so v teh dneh tudi v drugih KS v občini.

V okviru programa kulturne akcije za delovne kolektive je v nedeljo 18. decembra popoldne gostoval Mešani pevski zbor Kulturno prosvetnega društva SZ Veriga Lesce v Srednji vasi v Bohinju. V tamkajšnjem kulturnem domu se je predstavil s slovenskimi narodnimi, borbenimi in umetnimi pesmimi.

Prešernovo gledališče iz Kranja je organiziralo gostovanje znanega slovenskega gledališkega umetnika Poljeta Bibiča v radovljiški občini. Z monodramo Pavla Lužana »Živelo življenje Luka de« se je predstavil, 21. decembra zvečer v osnovni šoli F. S. Finžgar v Lescah in 23. decembra zvečer v kulturnem domu v Stari Fužini.

Vsakoletni novoletni koncert »Novoletna koledva« so pripravili pevci moškega zbora Kulturnega društva Plamen »Stane Žagar« iz Kroke. V nedeljo, 18. decembra popoldne so se predstavili s starimi slovenskimi koledniškimi pesmimi tudi v dvorani radovljiške graščine.

KNJIŽNA NAGRADA ZA NAJBOLJŠO NALOGO NA RAZPIS ZRVS RADOVLJICA: ZMAGA MRTVEGA BATALJONA

Zima. Drevesa pokajo od mraza. Vsa Pokljuka je pod debelo snežno odejo. Vseposod vlada mrtva tišina. Tišina? ...

Na Gorenjsku, okrog Lovčevega hotela odmevajo rafali. Devetinsedemdeset partizanov bije svoj zadnji boj ...

Kdo ve, kdaj se je že napletla ta zverinska izdaja? Poslati v smrt cel bataljon za dvajset mark in dvesto cigaret. Poslati v smrt toliko mladih fantov, ki se borijo za pravično stvar. Poslati v smrt mlade ljudi, katerih življenja so najbolj dragocena. Izdaja. Mar ni to nekaj nepojmljivega, izdati svoj lastni narod? In vendar je bilo nekaterim tako lahko zaigrati življenja drugih, ki niso bili brez značaja in volje. Morda celo življenja sinov, hčera, očetov, prijateljev.

Borci so že izmučeni. Odbili so že dva juriša Nemcev, ki so jih hoteli dobiti žive. Mnogo partizanov je že padlo. Nekateri so se skušali prebiti iz hotela — pokosili so jih nemški strelji. Drugi so si hoteli pomagati z dimno zaveso — veter jo je odpihnil. Nekaj partizanov se je poskušilo odplaziti pod snegom — na plano so prišli preblizu nemškega obroča, tu di njih so zadeli usodni rafali. Kaj naj storijo? Brez komandirjev so, brez komisarjev, od vseh strani obkoljeni od sovražnikov. Nemci jurjajo tretjič. Partizani jih preganjajo z bombami. Napad je odbit. Borili se bodo do konca.

Nemški komandir jih še enkrat skuša zlepa spraviti iz hotela. Odgovorijo mu z rafali. Tedaj se zasliši prasketanje ognja in podiranje strehe, ki je lesena in zato odlično gori. Nemci so izstrelili zažigalne mine, njihov komandir je pobesnel spričo

junaštva partizanov, ki niti pomislili niso, da bi se predali. Ogenj se širi, hotel se podira. Ničve več ne misli na smrt — sprijaznili so se z njo, ne da bi pomišljali. Ampak njihova smrt bo počasna, vroča, rdeča. V mislih se proslavljajo od svojih dragih. Zapuščajo jih, ne da bi kdo vedel za to. Samo kruti izdajalec ... Lovčev hotel ves plameni. Orožje je utihnilo. Sovražnik čaka, samo čaka. Tedaj se oglasi Internacionala. V to svojo zadnjo pesem so partizani izlili vsa svoja čustva, upe, neizrečene želje in obtožbo prezgodnje smrti. Prisegli so večno zvestobo domovini. Nemci so prepadeni nad neomajnostjo in močno voljo borcev. Pesem zamre. Iz razpadajočega hotela se zaslišijo posamezni strelji. Smrt je to, bolj usmiljena od uničujočih plamenov.

Ogenj se je polegel, na ruševinah ležijo trupla in stokajo ranjeni. A tudi ti ne smejo ostati pri življenju. Pobja jih nemški hlapec, Obad, ker Nemci sami tega umazanega posla nočejo opraviti. Dva izmed borcev pa je spregledal ...

Danes stoji na Gorenjsku spomenik, ki nemo opozarja na preteklo dogodke in na veliko moralno zmago MRTVEGA BATALJONA.

(Napisala Katka Smolej, 8.b OŠ Bled)

PROGRAM DELA ZA LETO 1984

V ponedeljek, 12. decembra, je bila v Podnartu skupna seja predsedstva in koordinacijsko-kadrovskega odbora pri krajevni konferenci SZDL. Na seji so se seznanili s programskimi usmeritvami OK SZDL Radovljica za leto 1984. Dogovorili so se za novoletno praznovanje otrok, ki bo s prihodom DEDKA MRAZA v nedeljo, 25. decembra, v domu kulture v Podnartu. Člani osnovne organizacije ZSMS Podnart bodo otrokom uprizorili igrice »Mali princ«.

Predsednik sveta krajevne skupnosti je udeležence seje seznanil z novo varnostno politično oceno in varnostnim načrtom KS Podnart, predsedniki družbenopolitičnih organizacij in društev pa so se obvezali, da bodo svoje varnostne načrte na prvih sejah ponovno pregledali in uskladili z varnostnim načrtom, ki ga je za KS pripravil komite za SLO in družbeno samozashito KS Podnart. Nadalje so se dogovorili, da bodo družbenopolitične organizacije in društva predložili še letos program dela za leto 1984 predsedstvu KK SZDL, krajevna skupnost pa je program dela in finančni načrt za leto 1984 že predložila.

Na prvi prihodnji seji predsedstva in koordinacijsko-kadrovskega odbora bodo vse programe za leto 1984 pregledali in po potrebi priporočili

ustrezne dopolnitve.

Na predlog šahistov so na seji soglasno potrdili ustanovitev šahovske sekcije in svetu krajevne skupnosti priporočili, naj jim za začetek da ustrezno finančno pomoč. Za občinsko priznanje OF so predlagali enega kandidata. Predsednika skupščine so pooblastili, da pisno vpraša družbenega pravobranilca samoupravljanja in IS Skupščine občine Radovljica, če je 12. točka akcijskega programa nalog, ki ga je izdelalo komunalno gospodarstvo za izboljšanje vodooskrbe na področju lipniške doline, zakonita. Prisotni na seji so bili enotnega mnenja, da je treba dvanajsto točko ertati, ker onemogoča stanovanjsko gradnjo, še predvsem pa so bili mnenja, da komunalno gospodarstvo, takih ukrepov, ne more sprejemati. Ciril Rozman

ZA ULTRAZVOČNO RENTGENSKO APARATURO SO DAROVALI

V zadnjih dveh mesecih so za plačilo ULTRAZVOČNE RENTGENSKE APARATURE v jeseniški bolnici darovali:

- Rudolf ARH, Blejska Dobrava, Kočna 23, 1.000,00 din — v spomin na starše;
- družini DOLENC — TOMAZIN 1.000,00 din — namesto cvetja na grob Urhovi mami s Koroške Bele;
- osnovna organizacija sindikata TOZD JEKLOVLEK ŽI 4.000,00 din — namesto cvetja za pokojnega Stojana Valodija;
- Železniška postaja Jesenice 2.500,00 din — zbran denar za vrnec pokojnemu Stojanu Vladimirju-Valodiju;
- družbenopolitične organizacije Jesenice 2.700,00 din — namesto venca za pokojnega Stojana Valodija;
- družine Vilfan, Vrtnak, Skulj in Arnez 1.000,00 din — namesto cvetja na grob pokojnemu Stojanu Valodiju;
- Planinsko društvo Javornik-Koroška Bela 4.000,00 din — namesto venca za pokojnega Janeza Resnika in Stojana Valodija;
- Ančka Stojan 9.000,00 din — v imenu sosedov namesto venca Vladimirju Stojanu-Valodiju;
- TOZD Bolnica Jesenice 2.500,00 din — namesto venca za pokojno bivšo sodelavko Marijo Fon s Hrúšice;
- TOZD Osnovna šola Gorenjskega odreda Žirovnica 2.000,00 din — namesto venca na grob matere sodelavke Marice Uršič;
- Krajevna organizacija ZB NOV SAVA Jesenice 1.700,00 din — namesto venca na grob pokojnemu Stojanu Valodiju;
- Društvo upokojencev Jesenice 2.500,00 din — namesto venca na grob pokojnemu predsedniku KO DU občine Jesenice Janku Verdniku;
- delavci republiškega centra za obrambno usposabljanje Poljče 3.000,00 din — namesto venca na grob očetu bivšega sodelavca Bojana Grma.

Skupno je bilo doslej zbranih 217.295,00 din.

Vsem darovalcem, posebno pa kolektivni uredništva Železarja se za vse iskreno zahvaljujemo in želimo zdravo, srečno leto 1984!

Pridružite se tudi vi in prispevek namesto vencev in cvetja na grob pokojnim ali namesto drugih volil, čestitk in podobno nakažite na žiro račun: SPLOŠNA BOLNICA JESENICE štev.: 51530-603-31205 z navedbo: »namesto venca za tega in tega ... darila in podobno.

O DELOVANJU DELEGATSKEGA SISTEMA V KS SAVA

Ko so pred časom v krajevni skupnosti Sava razpravljali o delovanju delegatskega sistema, tako kot je v svojih ugotovitvah strnila delovna skupina, so prišli do zaključka, da se nekatere stvari ponavljajo, pa naj gre za njihovo ali druge krajevske skupnosti, kot tudi na ostalih področjih, kjer je delegatski sistem osnovna oblika delovanja. Ugotovitve pa jim bodo prišle še kako prav v nadaljnjem delu.

O tem so spregovorili tudi na enem izmed sestankov osnovne organizacije zveze komunistov Sava in oostri odgovornost članov zveze komunistov, seveda tistih, ki ne opravljajo svojih delegatskih dolžnosti. Poleg tega so prišli do zaključka, da je potrebno še obširneje in pogostejše obveščati krajeve o predvidenih odlokih, ukrepih ter o spremembah dokumentov, ki se pojavljajo v jeseniški občini, in sicer prek radia Triglav in glasila Železar. Ob tem so KS Sava prišli do pobude, naj bi bil Železar v kioskih dostopen tudi ostalim občanom, ne le tistim, ki so ali so bili zaposleni v Železarni in to glasilo prejemajo.

Pa še nekaj ugotovitev, ki so jih zbrali v KS Sava o delovanju delegatskega sistema.

Udeležba na sestankih, sejah ali skupščinah se giblje med 52 in 75 odstotkov, vendar pa ugotavljajo, da uspešnost delovanja delegacij ni moč ocenjevati po številu sej in sestankov ter številu udeležencev, ampak po tem, koliko so njihova ravnanja dejansko v skladu s potrebami skupnosti, ki jo predstavljajo in s politiko demokratično izvoljenih organov v skupnosti.

Postavlja se tudi vprašanje, ali so vse delegacije dejansko povezane s svojo volilno bazo? Ali delegacije lahko informirajo svojo bazo o svoji dejavnosti? Ali delegacije dobivajo ustrezne usmeritve svoje baze? Ali se delegacije čutijo odgovorne za svoje delo? Ali delegacije uporabimo tedaj, ko je potrebno izraziti določen interes? Ali so delegacije in posamezniki dovolj usposobljeni za opravljanje svojih nalog? Ali so delegacije dovolj odprte za dogovarjanje z drugimi delegati za usklajevanje in kvalitetno odločanje?

Vrsto vprašanj so si torej zastavili v KS Sava, na večino le-teh pa je (tako so ugotovili) odgovor negativen. V svoji kritičnosti so prišli do zaključka, da je za takšno stanje večina vzrokov subjektivne narave. Poglejmo nekaj vzrokov.

Eden izmed glavnih je, da delegacije nimajo vedno ustrezne podpore in spodbud za delo pri družbenopoliti-

tičnih organizacijah. Delegacije nimajo dovolj strokovne pomoči, da bi lahko kvalificirano opravljale svoje delo, oziroma naloge. Dalje: veliko delegatov je prvič v delegacijah, zato večina slabosti izhaja iz pomanjkanja izkušenj.

Delegacije so preveč zasičene s sejami in sestanki, zato je tudi udeležba slabša in učinkovitost manjša. Delegacije premalo občutijo težnje in potrebe baze, iz katere izhajajo, zato interesi delavcev in občanov ne pridejo do izraza.

Informacije in gradiva za delegacije so preobsežna in včasih nepregledna, tako da je iz njih težko izlu-

ščiti bistvo. Delegati se namreč pritožujejo, da so zatrpani z gradivi. Zato so v KS Sava prišli do zaključka, tako kot mnogokrat doslej tudi drugje, da bi morale biti delegacije tekoče informirane v obliki izveščkov, da bi se bolje in hitreje dokopali do bistva problemov in posledic odločanja.

Ugotovili so, da tudi pogoji za delo delegacij niso najbolj ustrezni, ker jim primanjkuje tehničnih pripomočkov, strokovne pomoči, vezi med delegacijami in delegati.

Pomanjkljivo je tudi dogovarjanje in usklajevanje, zato so tudi seje pretežno dolge in naporne.

In ne nazadnje omenimo še ugotovitev, da se delegati kot posamezniki bolj uveljavljajo kot prenašalci stališč delegacij in obratno.

Premalo je ustvarjalnega dela pri reševanju problemov.

K tej temeljiti in kritični analizi ni kaj dodati. V KS Sava so v analizo vložili precej truda in odgovornosti z enim samim ciljem, ugotoviti pravo stanje, kajti tako bo v prihodnje lažje prek delegatskega sistema reševati tekoče probleme, ki jih ni malo in jih ne bo tako lahko odpraviti.

D.

PODELJENA ODLIKOVANJA PREDSEDSTVA SFRJ

V sredo, 21. decembra, je podpredsednik Skupščine občine Jesenice Franc ŽERJAV v zgornjih prostorih Kazine podelil državna odlikovanja delavcem in občanom naše občine, katere je odlikovalo predsedstvo SFRJ na osnovi 8. točke 315. člena ustave SFRJ z ukazom št. 88 z dne 20. 10. 1983. Podelitve odlikovanj so se udeležili predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine Jesenice ter izvršnega sveta Skupščine občine Jesenice.

Odlikovanja SFRJ, ki so jih odlikovanci prejeli, so bila podeljena za posebne zasluge in dosežene uspehe pri delu v delovnih organizacijah, za posebne zasluge na področju javnega delovanja oziroma pri socialistični izgradnji države ter za trud in dosežene uspehe pri delu na področju splošne ljudske obrambe.

Predloge za podelitev odlikovanj so oblikovali: občinski odbor ZRB NOV Jesenice, krajevna konferenca SZDL Hrušica, krajevna konferenca SZDL Javornik-Koroška Bela, Železniško gospodarstvo, TOZD za promet Jesenice, Turistično društvo Jesenice, vojna pošta Bohinjska Bela in železarna Jesenice, ki je podala kar 44 predlogov.

Podpredsednik Skupščine občine Jesenice je ob podelitvi odlikovanj posebej poudaril, da so odlikovanja SFRJ znak priznanja, ki ga podeljuje predsedstvo SFRJ za delo in dejanja, ki zaslužijo splošno priznanje, hkrati pa so tudi spodbuda delovnim ljudem in občanom za vlaganje še večjih naporov za nadaljnji družbeni napredek.

Z ukazom predsedstva SFRJ so bili odlikovani:

Z redom dela z zlatim vencem: Miha KLINAR, Štefan ŠCERBIČ in Lado SKETA.

Z redom republike z bronastim vencem: Engelbert BRUN, Janko

KAVALAR, Maks KLINAR, Rafael ORTAR, Peter ŽBONTAR.

Z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo: Alojz KALAN, Anton KOŠIR, Miroslav NOČ, Ljubomir RAZINGER, Jože ZIDAR in Miloš GREGORČIČ.

Z redom dela s srebrnim vencem: Jože BEBEK, Leopold DOLAN, Janez DOLŽAN, Marjan DROLE, Alojz GRZETIČ, Mara HABIJANEC, Janko JELOVCAN, Ignac JURAN, Franci KALAN, Valentin KAVALAR, Anton KAVČIČ, Igor LOGAR, Janko LOVŠE, Ignac LUZNAR, Vinko MEŽNAREC, Janez NOVAK, Lovro OBLAK, Janez OVEN, Jože PERNUS, Janez PETERNEL, France POGAČNIK, Anton RAVNIHAR, France RAZINGER, Vlado REPE, Marija ROSTOHAR, Vinko ROTAR, Miroslav SKUBE, Štefko SULJANOVIČ, Zofija TOLAR in Anton ZALOKAR.

Z medaljo zaslug za narod: Jože AMBROŽIČ, Nikola BRAJČ, Janez JAMAR, Pavel JENKO, Janez KRALJ, Julijana KREJČ, Aleš LA-GOJA, Salih MEDIČ, Alojz ŠIMNIC, Andrej VISTER in Stanka VULELIJA TREVEN.

Z medaljo dela: Cilka ARH, Marija POSUSEN, Osman RAK, Stane REPOVŽ, Rezka RITMANIČ in Dra-ga TURK.

TURISTIČNO DRUŠTVO JESENICE JE SPREJELO PROGRAM DELA ZA LETO 1984

Na razširjeni seji upravnega odbora Turističnega društva Jesenice, na kateri so sodelovali tudi člani vseh komisij, so 21. decembra sprejeli program dela za prihodnje leto. O njem bodo razpravljali in dokončno sklepali na letni skupščini marca.

Komisija za turistični promet in propagando ima poleg svoje redne dejavnosti na skrb izdajati prospekta in skrb za izvedbo turistično zabavne prireditve »MIS NARCIS« v Planini pod Golico prihodnje leto. Po sklepu razširjenega sestanka o ponovni oživitvi turizma in turističnega društva v Planini pod Golico je bilo dogovorjeno, da izvedbo te prireditve prevzamejo domačini v okviru njihovega turističnega društva, ki naj bi se ustanovilo vsaj do marca. Turistično društvo Jesenice pa naj jim pri tem pomaga. V organizaciji tega je treba vključiti zvezo kulturnih organizacij, milico, Integral, krajevno skupnost in Gasilsko društvo Planina pod Golico in druge. Prireditve je predvidena tretjo nedeljo, to je 20. maja. Turistično društvo Jesenice bo skušalo ugotoviti obseg obiskov in ogledov narcisnih poljan in o tem informirati vodstvo TOZD Hoteli, ki bo poskrbelo za ustrezno postrežbo obiskovalcev.

Komisija za varstvo okolja bo nadaljevala s svojim dobro zastavljenim delom in s tekmovanjem »lepe rože in urejeno okolje.« Čimboljše povezavo bo imela s komisijo turističnih podmladkov na šolah, za katere

je osvojen obsežen program dela. V programu so prizadevanja za vključevanje novih članov, poučna predavanja in izleti, sodelovanje v tekmovalnih in akcijah za varstvo okolja, vzdrževanju in čiščenju trim steze in podobno.

Komisija za trima stezo bo prihodnje leto poskrbela, da se zgradi vsaj ena brv čez potok Jesenice. Obnovili in uredili bodo vse naprave na stezi. Komisija za vrtičkarstvo bo nadaljevala s pridobivanjem, delitvijo in urejanjem novih površin. Divje vrtičkarje bo z vzgojo in sodelovanjem poskušala pripraviti do tega, da bi tudi okrog teh površin zasadili živo mejo, da bodo nato lahko odstranili neokusne plotove.

Razen navedenega so na seji počastili spomin na prizadevanje članice, pokojno Alojzijo Skube, določili, da bo prihodnje leto članarina 30 din, sprejeli so cenik za oddajanje tujskih sob, določili višino osebnega dohodka in povračil zaposlenim, imenovali inventurno komisijo, se dogovorili o novoletnem obisku bolnih članov upravnega odbora in sklenili da se podmladkom po šolah dodeli po tisoč din za njihovo delovanje.

B. B.

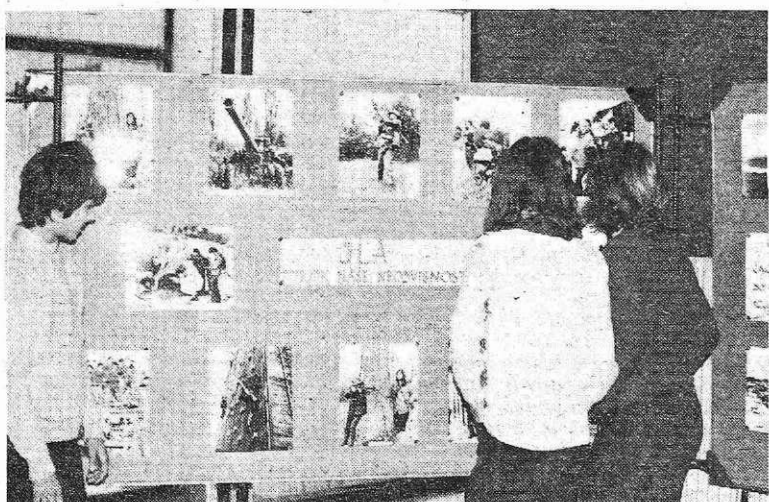
ZADOVOLJNI IN HVALEŽNI SMO, DA IMAMO TAKŠNO POŽARNO VARNOST

Ob koncu leta je prav, da se spomnimo tudi prizadevnih in požrtvovalnih jeseniških gasilcev, ki so poleg nas samih še posebno skrbno in strokovno skrbeli za varnost pred ognjem. Ta njihova skrb se odraža v brezštevilnih opravljenih prostovoljnih urah in obsežnem opravljenem delu.

V okviru skupnosti za požarno varnost, občinske gasilske zveze, gasilskih društev poklicne gasilske in reševalne enote Železarne so opravili na tisoče ur prostovoljnega dela pri svojem izpopolnjevanju, na vajah, pri vzdrževanju in popravilu gasilnih naprav in orodja, pri vzdrževanju in obnovi domov in razumljivo ob nastopih v obrambi pred ognjem in ob drugih nesrečah. Zahvaliti se moramo gasilcem in reševalcem, da so številne občane v šolah, doma in na delovnem mestu poučili o varstvu pred ognjem in drugih nevarnostih, da so pregledovali gasilne naprave, ki so razmeščene po zasebnih hišah, družbenih stanovanjih in drugih prostorih. Zahvaliti se moramo, ker so pregledali hidrante, požarne bazene in vse drugo, kar smo s skupnimi prizadevanji uspeli urediti in pripraviti za obrambo pred požarom.

To delo pa je bilo v letošnjem letu veliko in uspešno, saj se moramo prav temu zahvaliti, da na tem področju nismo imeli večje škode, niti žrtev, ki bi sicer lahko bile velike. Pri tem pa moramo z veseljem reči, da smo občani gasilce in reševalce z velikim razumevanjem podprli in skupnosti za varstvo pred požarom dali prispevek, ki ga za to potrebujemo. Ob tem lahko rečemo, da smo veseli, da je požarna varnost tako pametno in uspešno urejena, da se občani čutijo varne pri svojem delu in počitku.

B. B.

Ob prazniku JLA je komisija za informativno dejavnost pri občinski konferenci ZRVS Jesenice pripravila zanimivo razstavo. Na njej so v slikah prikazali delo rezervnih vojaških starešin, pripadnikov teritorialne obrambe in JLA. Razstava je bila v prostorih osnovne šole Prežihov Voranc na Jesenicah (tekst in foto: Branko Blenkuš)

SKROMNA, VENDAR POMEMBNA OBLETNICA »FRANJE«

V petek, 23. decembra, smo se zbrali v grapi Pasice pri Novakih nad Cerknim nekdanji člani osebja partizanske bolnice Franje. Poleg nas so bili tudi nekateri ranjenci, ki so jih 23. decembra 1943 prinesli v pravkar zgrajeno barako novonastale partizanske bolnice. Omeniti moram, da je bolnica šele kasneje, s prihodom dr. Franje, dobila njeno ime. Ta dan, 23. decembra, pa štejemo za začetek delovanja partizanske bolnice.

Kmet, domačin Janez Peternej, je pred štiridesetimi leti doktorju Viktorju Volčjaku, že takrat znanemu partizanskemu zdravniku, pokazal kraj Pasico, kjer so postavili prvo barako, ob njej pa kasneje še več barak z rentgenom, električno centralo, izolirnico in drugim, ker se je dr. Volčjaku zdel kraj primeren, saj je bil dovolj skrit in na videz tudi nedostopen. Čeprav v grapi ni bilo ravnine, so pridne partizanske roke ustvarile nemogoče.

Iz tega začetnega obdobja je veliko prijetnih in lepih spominov, tudi šaljivih, saj se je marsikdo moral okopati v mrzli vodi, ko je prenašal težke tramove in deske prek skal in mu je pri tem spodrsnilo. Največ poguma in vztrajnosti je seveda pri tem pokazal dr. Viktor. Poleg njega in bolničarja Jožeta je bilo pri teh prvih delih le še pet članov osebja.

Po štirinajstih dneh trdega in napornega dela je bila prva baraka postavljena. Dolga je bila osem in široka pet metrov, ob njej pa je bila še kuhinja.

Potem pa so gradili barako za barako in tako danes lahko samo obču-

dujemo opravljeno delo, ki je bilo narejeno do zadnjih dni boja. Kot zadnji je bil zgrajen invalidski dom.

Sedaj za ta kompleks skrbi in z njim upravlja muzej v Idriji, ki skupaj z Zavodom za spomeniško varstvo Slovenije izvaja vsa obnovitvena dela.

Maloštevilni nekdanji ranjenci, dva iz tistih prvih dni, in člani osebja smo se skromno spomnili začetka delovanja te pomembne partizanske bolnice. Ponovno smo se povzpeli do »Franje«, obudili spomine na tiste dni, se slikali in vpisali v spominsko knjigo. Žal smo pogrešali med nami dr. Franjo. Bolezen jo je zadržala doma. Spomnili smo se je z našimi podpisi na kartici. Čestitaji smo ji tudi k njeni 70-letnici, ki jo je praznovala pretekli mesec.

Še vedno je bolnica Franja v lepem spominu mnogim primorskim in gorenjskim borcev ki so prav v »Franji« dobili vso zdravniško pomoč in požrtvovalno pozornost bolničarjev in bolničark, da so ozdraveli, mnogim pa so rešili življenje.

Slovenko

OBISK PRI GRANIČARJIH

22. decembra praznujemo dan jugoslovanske ljudske armade. V počastitev tega dneva smo se učenci literarne, obrambnega in zgodovinskega krožka odločili za pohod v Javorniške rove, v karavlo Karavanških kurirjev NOB, ki nosi tako ime kot naša šola. Kljub močnemu deževju smo se dobro obuti in oblečeni odpravili na pot. Z zagnanostjo izkušenih planincev smo se zapodili v hribi, toda že na pol poti nam je začelo primanjovati sape.

Upehani smo komaj komaj prispe-li do karavle, kjer so nam graničarji priredili pri srčen sprejem. Čestitali smo jim za njihov dan in jim zaželeli vso srečo vnaprej.

Proslava se je odvijala v prostoru, kjer vojaiki nabirajo znanje, v učilnici. Še pred proslavo smo bili pogosteni. Z veseljem smo popili topel čaj in pojedli rolado.

Proslava je potekala v strogem, vojaškem ritmu. Govornik je bil komandir, ki je najprej prebral imena pohvaljenih graničarjev. Ob vsakem smo navdušeno zaploskali, saj njihova disciplina in prizadevnost pomeni, da smo lahko varni pred sovražnikom, da lahko brezskrbno živimo.

Po proslavi je bil ogled karavle. Navduševali smo se nad knjigami, ki jih imajo graničarji v klubski sobi in učilnici.

Nato smo bili povabljeni na pravi vojaški pasulj. Bil je okusen, toda nam bi zadostoval za več dni, toliko ga je bilo.

Vračali smo se veseli, da smo spoznali, kakšen je delovni dan graničarjev, ki čuvajo meje naše domovine. Spoznali smo, da mora biti njihovo oko vedno budno, da mi lahko mirno spimo.

Petra Mirtič in Mateja Sedej, novinarski krožek OŠ Karavanških kurirjev NOB Koroška Bela

NOVOLETNA VOŠČILNICA

Želim, da bi si ob novem letu vsi podali roke, odvrgli orožje, zakopali sovraštvo, da dober dan ne bi bil izrečen kar tja v en dan, da bi izrazil ljubezen, prijateljstvo, tovarishvo. Da bi se za roke prijeli črni in beli, rdeči in rumeni in da bi se zavrteli. Da bi lačni imeli jesti, revni obleko, da bi vsi uživali ljubezen nekoga, ki mu zaupajo. Ladje bi plule polne veselih ljudi, bombe bi se pogrezile v zemljo, puške v morje in vse kar ogroža naše prijateljstvo, bi izginilo. Odtujeni bi se zblížili, zločinci bi se spreobrnil, lenuhi bi delali, mladi bi se učili ... in bilo bi vse prav in lepo na našem planetu.

Eva Macun, 5. b. razred OŠ Jeseniško-bohinjskega odreda Kranjska gora

OBISK V KARAVLI SLATNA

Ob 22. decembru, dnevu JLA, so predstavniki pionirskega odreda in osnovne organizacije ZSMS OŠ Prežihov Voranc s tovarišico Božo Thaler obiskali vojake v karavli Slatna v Ratečah. Obiskali so jih z namenom, da jim čestitajo ob njihovem prazniku.

V karavli so se zadržali štiri ure. Vojaki so jim razkazali karavlo in prozje.

Svoj prosti čas vojaki izpolnjujejo z družabnimi igrami in z branjem knjig. V ta namen so jim učenci polarili knjigo in šahovsko garnituro z ro.

Učenci so odšli domov s prijetnimi vtisi. Želijo si, da bi še kdaj odšli na tak prijeten obisk k vojakom.

Novinarski krožek OŠ Prežihov Voranc Jesenice

VEDREGA MILČETA NI VEČ MED NAMI

Dvajsetega oktobra 1. 1944 so se štabovci in borci Jeseniško-bohinjskega odreda stiskali okoli edinega radijskega sprejemnika in poslušali večerna poročila. Kmalu je iz bohinjskih gozdov grozno odmevalo: »Hura, Beograd je osvobojen!«

Komandant odreda Milče se obregne ob odrednega sekretarja SKOJ: »Zganite se! Jutri mora na vrhu Triglava zavirati jugoslovanska zastava v pozdrav osvoboditeljem Beograda in Beograščanom.«

Skojevci, med njimi dve skojevki, so se podali na zasneženi Triglav in se slikali ob Aljaževem stolpu. Dvajset let pozneje je Milče kot komandant planinske brigade izdal povelje: »Planinci, v počastitev obletnice osvoboditve Beograda odnesite na Triglav top in ga postavite poleg Aljaževega stolpa.«

Franca Jernejca-Milčeta ni več med nami. V petek, 9. decembra letos, je nenadoma umrl v svojem stanovanju na Kodeljevem v Ljubljani. Le štirinajst dni prej je bil v vojaški bolnici v Ljubljani na sistematskem zdravniškem pregledu. Izvidi niso pokazali ničesar posebnega, nevarnega. Toda smrt je zahrblila. Iztrgala nam je borca, sodelavca, prijatelja, ko smo to najmanj pričakovali.

Milčeta sem spoznal decembra 1943. leta, ko so me razporedili v drugi bataljon Prešernove brigade. Bil je komandant tega drugega bataljona. Že dva dni smo se umikali pred Nemci, nato pa z Jamnikom na Selško planino, kamor smo prispeli na božični večer. Vso pot je močno snežilo. Borci na čelu kolone so se menjali vsakih sto metrov, saj se jim je vdiralo do pasu. Kmalu za tem, sem bil premeščen k posebnim enotam divizijske intendanture, pa ni bilo časa, da bi kaj več vedel o svojem prvem komandantu. Pa tudi navada ni bila, da bi kdo koga spraševal, od kod in kdo je.

Po osvoboditvi sem bil več kot deset let v planinski brigadi, Milče pa nekaj let njen poveljnik. Prišel je iz vojaške šole, obogaten z znanjem in novimi idejami. V prostem času se je zelo rad pogovarjal z oficirji in vojaki. Tedaj sva se pravzaprav dobro spoznala. Večkrat mi je pripovedoval, kako je bil v vosovski trojki, ki je v bližini Ljubljane zasledovala nekega vojuna. Med streljanjem so ga nekateri prepoznali in zato je moral v Molniško četo. Bilo je to septembra 1941. leta. Njegovih spominov nisem nikdar zapisoval, ker je sam znal zelo dobro pisati; tudi rad je pisal, le časa ni imel, kajti po upokojitvi je bil ves prežet z delom v svojem gostišču »Ob tabornem ognju« na Pokljuki, s poključkim turizmom, s prenašanjem tradicij NOB na mlajše, posebno pa z junakiškim bojem tretjega bataljona Prešernove brigade, ki je skoraj v celoti padel v Lovčevem hotelu na Pokljuki. Ob spomeniku padlim borcem je nešteto krat o tem junakiškem boju pripovedoval vojakom, oficirjem, rezervistom, mladim, borcem, turistom, vsem, ki so ga želeli poslušati. Poključke gozdove je imel tako rad, da smo ga le malo videli v Ljubljani, kjer je imel stanovanje. Borci Prešernove brigade in Jeseniško-bohinjskega odreda so ga zelo radi obiskovali. Z vedrim nasmeškom je pričakal vsakogar, tudi tujca. Prav ta preprostost je bila tista njegova vrlina, ki je pritegnila vsakogar, da je rad pri-

sedel k njegovi mizi. Bil je za vsak pogovor: resen ali šaljuv, tudi zbadljiv. Naj v spomin nanj obudim naslednji dogodek:

Bil sem dežurni garnizije, oziroma planinske brigade, ko me je poklical stražar. Pred vhomom v vojašnico je stala ženica in mi potožila, da je kmetica iz Bohinja. Treba bo kasiti travo, razen sina, ki tu služi vojaški rok, pa nima nobenega drugega moškega...

Milčetu povem, da je prišla Bohinjka, zaradi njegove starosti, med vojno izrečene obljube. Nekoč, ko je bil kot komandant odreda v njeni hiši, ji je rekel: »Če boste kdaj po vojni potrebovala pomoč, me poišcite.«

Komaj sem mu to povedal, že je stekel po stopnicah. Ženske sticer ni več prepoznal, ker je bil kot partizan v nešteti hišah, toda verjel je njenim besedam, ker mu je natanko opisala, kaj mu je tedaj postregla, kdo je bil se z njim in da je bil večkrat pri njih. Ni veliko premišljeval, mati se je vrnila v Bohinj s sinom, ki je imel v žepu dovoljenje, da lahko ostane doma do konca košnje.

Med gorenjske partizane je Franc Jernejec-Milče prišel poleti 1942, ko je bilo na Gorenjskem najbolj »vroče«. Bil je mitraljezec v Loski četi, politični delegat v tej četi, politični komisar Žirovske čete, politični komisar Poljskega bataljona Gorenjskega odreda.

Na osnovi pričevanj prešernovcev je Stanko Petelin-Vojko v knjigi Prešernova brigada ganljivo opisal, kako je bil Milče na čelu tistih, ki so septembra 1943 jurili na turjaški grad, ki ga je branilo 700 belogardistov, med katerimi je bilo več vidnih organizatorjev bratomorne vojne.

»Grad je zavil v oblak dima. Top malo poneha, da se vidi učinek. Medtem prihitel komisar Milče, drzen črnolas fant...«

Milče je komisar drugega bataljona.

Se zadnja navodila dobi od Duleta in odhiti.

Havbica zopet grmi.

Orjaške stene levega stolpa se rušijo. Skoraj vsa prednja stena se je zdrobila v prah, vidijo se obokani notranji prostori...

Medtem se v vasi ob gradu pripravljajo drugi bataljon za juriš. Fantje se stiskajo na zadnje stene hiš in oprežejo proti gradu. Milče prerešeta se bližnja okna z mitraljezom.

»Kdo gre z menoj? Prosto-voljci! Greš ti?« se Milče obrne k mlademu, nedoraslemu fantu.

Fant se preprosto nasmeje: »Grem.«

Kdo ne bi šel s komisarjem Milčtom?...

Kako je bilo naprej, je bralcem znano. Milče je bil med prvimi, ki so plezali po razrušenem stolpu, borci pa za njim. Belogardisti so se vdali.

O tem je Milče najmanj pripovedoval. Dražji so mu bili osebni spomini na spopad z gestapom, ki mu je nenehno vrinjal agente v odred. O tem je pred leti v Zelezarju objavil nadaljevanje, ki jo je začel pisati še ko je bil komandant planinske brigade.

Lansko poletje mi je rekel, da bo napisal knjigo o prijatelju Milanu Zabukovcu-Milošu, narodnem heroju. »Veš, on je bil Kardeljev spremljevalec. Pa v tisti pečini v Drvarju, ko je bil desant...«

Milče je neprestano razmišljal s čim naj se obogati svoje življenje. Uresničil je veliko idej, zadnje ne. Potuhnjena smrt je bila prehitra. Umrl je star 61 let (rojen 5. marca 1922 v Starih Jaršah v Ljubljani).

Med šestimi govorniki na ljubljanskih Zalah v sredo, 14. decembra, je bil Milan Zabukovec prvi, ki se je postavil od umrlega tovariša. Spregovorili sta tudi dve pionirki iz Bohinjske Bistrice v imenu pionirskega odreda, ki se imenuje po Jeseniško-bohinjskem odredu, in iz Kranjske gore, iz šole, ki se imenuje po tem odredu.

Proti njegovemu zadnjemu počivališču se je vila dolga kolona Milčetovih prijateljev in soborcev.

Jože Vidic

V SPOMIN

POGOVOR S TOVARIŠICO DOLFKO BOŠTJANČIČ

V naših vaseh je mnogo takih ljudi, ki so bili med vojno aktivni v organizacijah, katerih ideja sta bili SVOBODA IN ENAKOPRAVNOST. Med njimi je bila tudi tovarišica Dolfka Boštjančičeva — aktivna skojerka med NOB in po vojni.

Tovarišica Dolfka se je rada vračala v rojstni kraj Dovje. Konec novembra letos pa se je pretrgala njena življenjska pot. Vasčani Dovjega in Mojstrane smo se od nje zadnjič poslovili.

»Zdi se mi, da se od te vasice nikoli nisem ločila,« nam je pripovedovala, ko smo jo pred nedavnim obiskali in poprosili za razgovor.

»Rojena sem bila decembra 1923. leta na Dovjem,« nam je povedala. »Pet otrok je bilo pri hiši. Ko sem bila stara sedem let, nam je umrl oče. Že prej je bilo težko priti do kruha. Začelo se je obdobje najhujših let svetovne gospodarske krize in mati je petero otrok še težje preživljala.«

KAKO SE SPOMINJATE ZAČETKA DRUGE SVETOVNE VOJNE?

»Ko se je začela vojna, mi je bilo osemnajst let. Naše kraje so najprej zasedli Italijani. Pokradli so vse, kar je bilo dobrega za pod zob. Nato so prišli Nemci in ostali do konca vojne. V Mojstrani je bila močna policijska postaja, na Dovjem žandarmerijska, sredi vasi pa je bila protiazijska enota, ki je z manjšega stolpa opazovala okolico vasi. Nemci so pripeljali svoje učitelje. Fante in dekleta, ki so končali šolo, so odpeljali na delo na Koroško in v Nemčijo.

16. decembra 1941. leta je v našem kraju zagorel plamen estaje. Tri vasi v Gornjesavski dolini so bile eno noč svobodne. Sovražniki so besneli. Vasčanom Dovjega, Mojstrane in Belce so se kruto masčevali. Zapri so veliko ljudi, med njimi tudi brata Karla in starejšo sestro. Sestra se je vrnila in odšla v Ljubljano. Karla so z drugimi odpeljali v Dachau. Mlajšo sestro Marjo je vzel župan Razinger v Podkoren za dekle. Tako sem z bratom Venom in mamo ostala sama doma. V Begunjah so ustrelili devet domačinov. Iz taborišč so prihajale novice o smrti. Ljudje so se zapirli vase.

Ko se je bolečina za prvimi žrtvami nalo umirila, so ljudje zopet pokazali svoj pravi obraz. V dolino so od vseporsod prihajale novice o odporu proti sovražniku po vsej domovini. Tudi v naših ljudeh se je znova predramil uporniški duh. Povezali so se z narodnoosvobodilnim gibanjem in trdnem prepričanju, da okupator mora biti premagan in pregnan iz domovine.

KAKO JE BIL ORGANIZIRAN ODPOR PROTI SOVRAŽNIKU?

»Organizirali so politične in gospodarske enote. Začelo je delo med mladimi. Z Venom sva oba sodelovala. Konec leta 1943. je bila ustanovljena mladinska organizacija. Organiziran je bil SKOJ. Utrjevala se je vloga Osvobodilne fronte.«

KAKŠNE SO BILE NALOGE MLADINSKE ORGANIZACIJE IN SKOJ?

»Mladinska organizacija in SKOJ sta delovali v partizanih in na terenu. Jaz sem delala na terenu. Dekleta smo pletle nogarice in puloverje. Zbirali smo hrano in obleko. Organizirali smo trosilne akcije. Glavna javka je bila pri Salbergerju na Trati. Poročali smo o opravljenih nalogah in dobivali nove.

Vedrževali smo zveze s partizani v Kravanjah. Nikoli nisi vedel, kdaj in kje te bodo pričakali orožniki in zahtevali pojasnilo, kje si bil. Zato smo imeli za vsako pot pripravljeno izgovor. Največkrat smo se izgovarjali na krave, ki smo jih gonili na pašo. Če smo imeli sestanek v gozdu (v Volni dolini), smo vedno nosili s seboj grablje ali kanglice za borovnice. Nenehno smo bili v akciji. Veliko je bilo ustnega obveščanja. Prenašali smo drobna, pa tudi pomembna sporočila.

V letu 1944. se je vas močno zavedala, kako pomembna je njena vloga. Enote varnostno-obveščevalne službe (VOS), gospodarske in politične enote so se množile. V mladinsko organizacijo, SKOJ in v komunistično partijo je bilo sprejetih vedno več mladih.

KAKO STE VI POSTALA ČLANICA SKOJ?

»V SKOJ smo bili sprejeti po večjem številu dobro opravljenih akcij. Tako sem tudi jaz prestala preizkušnjo.

Bilo je junija 1944. leta. Partizani so mi zaupali pismo. Odnesti sem ga morala na Jesenice. Še danes ne vem, kje sem zbrala toliko poguma. Po cesti je bilo potovanje skoraj nemogoče. Povsod je bilo polno orožnikov. Morala sem na vlak. Toda smol! Prav tisti dan je bila na železniški postaji preiskava. Kaj naj storim? Stekla sem mimo postaje in čez

tire na drugo stran. Naskrivaj sem se povzpela na zadnji vagon. Pomešala sem se med potnike. S strahom sem pričakovala sprevidnika. Bila sem brez karte. Ni ga bilo! Na Jesenicah sem oddala pismo osebi, ki je ustrezalo opisu. Ta mi je izročila paket v velikosti škatle za čevlje.

Ko sem se vračala, policijske kontrole ni bilo. Zadovoljna sem hitela skozi vas v gozd in izročila zavoj v prave roke. Nikoli nisem izvedela, kaj sem nosila. Vedela sem le to, da sovažniki tega ne smejo dobiti v roke.

Kako sem postala član SKOJ?

Dobro se spominjam, da je bila nedelja. Sklican je bil sestanek. Na njem je sodelovala tudi partizanka Veljka iz Bohinja — sekretarka SKOJ za našo dolino — jeseniško okrožje. Stopila je k meni in me pozdravila: »ZDRAVO, SKOJEVKA JANA!« Tako preprosto so nas takrat sprejemali v to organizacijo. To je bila za nas velika čast in pohvala. To je bilo priznanje zaupanja.

Delo v SKOJ je bilo zelo zaupno. Ko si dobil nalogo, nisi ničesar spraševal. Tudi med seboj se nismo dosti pogovarjali o akcijah. Manj si vedel o delu drugih, bolj je bilo za vse. Partizansko literaturo smo prenašali kar z naročilom: »Preberi in daj naprej!«

TOVARIŠICA BOŠTJANČIČEVA, DOBRO SE ŠE SPOMINJATE POSAMEZNIH AKCIJ IN DOŽIVLJAJEV. KATEREGA DOGODKA SE NAJBOLJ ŽIVO SPOMINJATE?

»Res je! Veliko se mi je vtisnilo v psomin. Enega od teh vama bom opisala.

Bila je zadnja zima. Sovražniku so se pridružili še sneg, mraz in lakota. Vedno težje je bilo priti do hrane. Nemci niso imeli na seznemih samo ljudi, popisano so imeli tudi vso živino. Ljudje v vasi so bili najbolj zadovoljni, če so partizani sami prišli po hrano. Potem so se lahko izgovorili, da so jim jo vzeli.

Kadar so prišli partizani v vas, smo vedno poskrbeli za njihovo varnost. Ko patrolje ni bilo na obhodu, so pričeli z delom.

Bližala se je policijska ura, ko sem se s kanglico v roki vračala s sestanka pri Salbergerju. Blizu doma sem zagledala policijsko patroljo. Kri mi je zledenela v žilah. Vedela sem, da se partizani pripravljajo na zakol prašičev. V tistem trenutku so vas preletela zavezniška letala. Mnogo jih je bilo. Vse karavanke so bile razsrečene, toliko svetilnih bomb so odrgli na drugo stran. Stisnila sem se k zidu in strmela v nebo. Patrolja se mi je približala. Vprašali so me, zakaj nisem doma. Odgovorila sem jim zelo glasno, da sem šla po mleko. Z glasnim govorjenjem sem hotela opozoriti fante, ki so bili na straži, na nevarnost. Ko se je bobneje oddaljila, sem šla proti domu, oni pa za menoj. Doma sem smuknila skozi zadnja vrata na dvorišče, da bi videla, če so fantje razumeli moje opozorilo. Brat Vena mi je pokazal, da je že vse v redu.

IN KAKO SE SPOMINJATE PRIHODA SVOBODE?

»Prvega maja 1945. leta smo izredili še eno veliko akcijo. Naša naloga je bila: zagori naj čim več kresov!

Nad Dovjem je zagorel velikanski kres. Partizani so izstrelili nekaj streliv in se umaknili. Z opazovalnega stolpa v vasi so jim Nemci hitro odgovorili. Orožniki so streljali v kres.

Zagorelo je še več kresov. Vsi so naznanjali svobodo. Pripravljali smo se na njen prihod.

Petega maja 1945. leta zjutraj smo na glavni cesti opazili kolono kamionov in voz. Nemci so se umikali. Dobili smo nalogo, naj zavzamemo žandarmerijo. Žandarje smo srečali med vrati. Pogasili smo še goreče arhive. Načelnik orožniške postaje Kazianka mi je rekel: »No, Paulusova, ko bodo prišli komunisti, nas boste še klicali nazaj!« Jaz sem ga samo posmehljivo pogledala.

Življenje v svobodi je bilo takoj organizirano. Kakšno zagnanost je bila to! Na Prodih smo gradili igrisce. Zbirali smo material za bolnice, obleko, hrano... Popravljali smo domove. Nekaj ljudi je odšlo na delo, ostali smo delali doma in na polju.

KAKŠNE NALOGE STE SPREJELE VI?

»Postala sem politični delavec. Odšla sem v Ljubljano v politično šolo. Organizirala sem brigade za delovne akcije. Nagrada za moje delo je bila udeležba v brigadi na progi Samac—Sarajero. Kot sekretarka

SKOJA sem delala v raznih krajih na Štajerskem.

KAKŠNE SO VAŠE NALOGE DANEŠ? Za hip je umolknila. Morda je v mislih na hitro prehodila pot mladinke, skojetke, komunistke, aktivne družbenopolitične delavke v občinskih in republiških organih.

»To je pot, s katero ženska v naši družbi opravičuje svojo enakopravnost.

Danes sem predsednica Skupnosti socialnega skrbstva za Slovenijo. Sem upokojenka, vendar se včasih še vedno počutim kot skojerka. Rada sem imela to organizacijo in na delo v njej so mi ostali zelo lepi spomini. Rada se vracam v svoj rojstni kraj. Tu ob potoku Mlinca preživljam svoj prosti čas.

Nekaj ga je namenila tudi nam in lepo je bilo prisluhniti njenim spominom.

(Iz šolskega glasila Glas Peričnika z naslovom Pripovedovali so nam, OŠ 16. december Mojstrana, izdan v šolskem letu 1979/80).

MILČETOVA POSLEDNJA ENOTA

Turistično društvo Pokljuka je ostalo brez svojega predsednika. Umrl je človek, ki je vse svoje življenje posvetil boju za nekaj lepšega, boljšega. Pokljuka je bila njegov najdražji dom, zato jo je želel ohraniti lepo in privlačno za vse delovne ljudi.

Na Milčetovo pobudo je bilo leta 1975 ustanovljeno Turistično društvo Pokljuka, ki ima sedaj skoraj 300 članov. To so predvsem ljudje, ki imajo na tej planoti svoje hišice za oddih in se v njih radi zadržujejo.

V svoji nardusenosti in zagnanosti je Milče pridobil člane tudi med drugimi obiskovalci Pokljuke. Novi člani so bili tudi izletniki iz Pulja in leta 1977 je pokojni Milče organiziral poključki teden v tem obmorskem mestu. Vse izloče so bile v znamenju Gorenjske, plesalci iz Bohinja so v slikovitih nošah plesali kar na cesti, igral je ansambl Nika Kraigherja, pel je pokojni France Koren, na posebni prireditvi so Puljčani lahko pokusili bohinjsko zaseko in klobase. Na slavnostno sejo so prišli predstavniki oblasti in vojnega letalstva, ki so društvu podarili knjigo o letalstvu.

V Milčetovem gostišču Ob tabornem ognju so se zbirali partizanski harmonikarji in to je Milčeta spodbudilo k organizaciji tradicionalne prireditve. Tako so s tem uradno začeli leta 1976. Kriterij tekmozanja je dokaj strog, saj zahteva dobrošno mero znanja in predpisan izbor skladb. Ohranjati partizansko in ljudsko pesem in njeni prvotnosti je bila velika želja prirediteljev in upamo, da se bo tako nadaljevalo.

Po Milčetovi zaslugi in ideji je bilo urejeno grobišče in park Zmaga mrtvega bataljona. Za ta prostor je imel še veliko načrtov, dolžnost društva in drugih pa bo, da jih uresniči.

Čeprav se je Milče pozimi za kratek čas preselil v dolino, je poskrbel, da se je sproti plušilo ceste in poti na planoti. V prvi vrsti pa je želel, da je Pokljuka čista in da obiskovalci ne bi puščali za seboj nesnage.

Predsednika našega društva, dragega Milčeta ne bo več na Pokljuko, zaključil je svoj bojni pohod. Pogrešali ga bomo vsi, ne le člani društva, pa tudi mnogi obiskovalci prelepe Pokljuke. Kdo bo naslednjem pripravljeno pripovedoval o partizanih, ki so padli pri Lovčevem hotelu, kdo bo povedal, kako so nesli na vrh Triglava zastavo taktat, ko je v dolini in povsod drugod divjala vojna? Prepričljivo in doživeto je to znal samo on. Spominjali se ga bomo poključki pastirji in muzejci, saj jih je mnogokrat povabil na kavico ali kozareček vina ter z njimi prav po domače pokramljaj.

Da, vsi smo bili njegovi tovariši, prijatelji, saj smo se bojevali za iste cilje in pravi rojini in počneje za vse to, kar je bilo pridobljeno in je treba ohraniti. Izgubili smo svojega najdražjega vodnika, ostalo pa je njegovo delo in zadolžitve, ki nam jih je naložil.

Odbor TD Pokljuka

NOVOSTI NA POLICAH JESENIŠKE KNJIŽNICE

George ORWELL: 1984. Mladinska knjiga 1983. (Kondor)

Prvo izdajo v slovenščini smo dobili že 1967. leta, vendar je v knjigarnah že zdavnaj pošla, izvodi, ki jih je imela knjižnica, pa so že povsem izrabljeni. Nova izdaja je bila torej potrebna — toliko bolj, ker je zanimanje za knjigo na predvečer naslovne letnice kajpak zelo naraslo. Napovedi, ki jih vsebuje knjiga, so zares zlovesče: bodočnost, ki je takorekoč že tu, naj bi nam prinesla sužnost in mrakobno, večjo od tiste, ki jo pripisujemo srednjemu veku. Vendar praznoverje v zvezi z letnico 1984 v tem primeru nima prave osnove: avtor je izbral to letnico pravzaprav po naključju, zamenjal je zadnji dve številki v letnici 1948 (ko je dokončal roman). Če bi služila za izhodišče letnica 1947, bi bilo kritično leto (v tem primeru 74) že za nami.

Vendar se zdi, da Orwell sploh ni ciljal v megleno prihodnost, pač pa je govoril o »prihodnosti, ki se je že začela«. Baje je imela prva verzija romana naslov 1948. Zdi se, da je roman nastal pod vtisom poročil, ki so prihajala iz Sovjetske zveze — o antihumanizmu Stalinove diktature.

Iz tega bi lahko sklepali, da je slavnorodna Orwellova utopija pravzaprav protisovjetski pamflet — za tiste, ki ne verjamejo knjigam kot je, na primer, 7000 dni v Sibiriji. Vsekakor nas ob tem zanima, kakšno je pravzaprav avtorjevo politično prepričanje. Je imel Orwell kakršnekoli stike z ljudmi, ki so ušli grozi »stalinskih« taborišč ali znanih monstroznih procesov? Kariero je začel v Indiji — kjer se je tudi rodil — kot pripadnik tamkajšnje kolonialne policije. Očitno je do tega poklica čutil globok odpor, saj ga je kmalu opustil in se preselil v Evropo. Tu se je preživljal kot pisatelj, že kmalu je pokazal napredna nagnjenja in zanimanje za socialne probleme. Končno se je znašel v Španiji kot pripadnik revolucionarnega gibanja POUM: o tej stranki lahko beremo v knjigi, o kateri sem poročal v tej rubriki pred dvema tednoma: v Oporoki in Pragi.

Tudi Orwell je bil med državljansko vojno v Barceloni, glavnem mestu Katalonije — prav tako kot Pamielova — avtorja prej omenjenega Oporoke. Tako se torej korenine prepletajo: kako majhen je svet, pravimo ob takih naključjih.

Res pa je, da gledajo na izroevanje socializma drugače tisti, ki jim je socializem pri srcu — in drugače tisti, ki ga ne marajo. Pravzaprav ni potrebe, da bi branil mrtvega avtorja pred očitki, da je pisal protisovjetsko propagando. Očitno je namreč, da Orwellova pesimistična predvidevanja niso namenjena predvsem neki državi in nekemu določenemu sistemu, pač pa veljajo za prihodnosti sveta. Svet bo po Orwellovi mračni viziji razdeljen na tri svetovne velesile: Evrazijo, Eastazijo in Oceanijo, te tri naj bi nastale po razširitvi Sovjetske zveze in Kitajske na njuna vplivna območja in po združitvi ameriške celine z nekdanjim britanskim imperijem. Roman 1984 govori predvsem o razmerah v oceanijski različici moderne protičloveške diktature, ki pa naj bi bila skoraj do pike podobna druga dva.

Le na prvi pogled se torej zdi, da Orwell svari svoje rojake pred komunistično nevarnostjo, da jih opozarja, kakšna prihodnost jih čaka, če bodo podlegli marksistični ideologiji.

Orwell namreč proti koncu romana dovolj razločno pove, da je ideolo-

gija po njegovem samo fasada: njegova kritika velja tistemu, kar stoji za tem. Tam pa — kot vidi stvari on — je niktzschejska »moč«, volja do oblasti kot take, čista oblast. Orwellova mrakobna vizija torej ne izhaja iz Velikega inkvizitorja, kot nam ga je pred dobrim stoletjem naslikal Dostojevski: veliki inkvizitor je vladal za to, da bi bili drugi srečni, sprejel je breme spoznanja in oblasti, da bi bilo množicam lepo. »Ožji partiji« v romanu 1984 pa gre za golo oblast. Knjiga je bila očitno napisana pod vtisom spoznanj o nacizmu: tu je videl Orwell dovolj nazoren zglede, da se ime socializem lahko zlorabi kot preteza za diktaturo. Sicer pa jasno pove, da gre pri modelu, kakršnega opisuje, za radikalno preseganje tako stalinističnega kot Hitlerjevega vzorca. V resnici je življenje v Oceaniji, kot nam ga slika, še najbolj podobno temu, kar slišimo in beremo o razmerah v Albaniji: beda, popolna kontrola nad mišljenjem ljudi, diktatura in hujskaštvo proti zunanjemu sovražniku.

Seveda pa so prvine tega, pred čemer svari — (bolje rečeno: s čemer grozi Orwell, saj nam pravzaprav ne

daje upanja, da bi stvari lahko potekale drugače, da bi se lahko proti njim uspešno borili) — vidne tudi drugod, v vsem razvitem svetu. Primerjave s tem, kar se je zgodilo, niti ne kažejo na posebno Orwellovo jasnovidnost: nasploh se kontrola in manipulacija z ljudmi izvaja na mehkejši in bolj neopazen način, ne tako grobo, kot si je zamislil Orwell. In tudi do velike gospodarske, tehnične in znanstvene recesije še ni prišlo — čeprav nekatera znamenja kažejo tudi v to smer (tako kot je res, da se poleg »mehkega« po potrebi izvaja tudi grobo nasilje).

Ta knjiga je, jasno, namenjena temu, da spodbudi bralca k razmišljanju — in k temu, da se opredeli. Napisana je zgledno po vseh pravih razvedrilnih literaturnih — kajpak če izvajamo konec; ta ni »srečen«, pač pa tak, da nam jemlje sleherno upanje. Junak namreč propade na vsej črti. Vendar nam njegov zglede kaže, da se je mogoče boriti tudi takrat, ko se zdi, da ni upanja na uspeh: junak si od vsega začetka ni delal utvar. Z drugimi besedami povedano: ta roman ni namenjen malodušnim.

Marko Hudnik

PODELITEV LETOŠNJIH ČUFARJEVIH PLAKET

V ponedeljek, 26. decembra, so v prenovljeni dvorani gledališča Tone Čufar na Jesenicah podelili letošnje Čufarjeve plakete za najvidnejše dosežke na področju kulturne ustvarjalnosti in poudarjalnosti v jeseniški občini. Plakete vsako leto podeljuje Kulturna skupnost Jesenice, poimenovane pa so po jesenškem delavskem pisatelju, revolucionarju in komunistu Tonetu Čufarju. Podelitvi plakete je sledil zelo kvaliteten nastop folklorne skupine Tine Rožanc iz Ljubljane, ki se je predstavila s pesmimi in plesi jugoslovanskih narodov. Čufarjeve plakete so prejeli:

BORUT VEROVŠEK: za izjemne igralske kreacije in dolgoletno ustvarjalno delo na odrskih deskah jeseniškega gledališča.

Kot član jeseniškega gledališča je prvič stopil na odrske deske leta 1961. Je eden zadnjih igralcev, ki jih je v gledališče pripeljal pedagog in gledališki ljubitelj — režiser Jože Tomažič ter mu vcepil v srce ljubezen do lepe slovenske besede in gledališke umetnosti.

V svoji več kot dvajsetletni igralski karieri je zaigral v več kot 40 različnih vlogah, ki jih je odigral nad vse korektno in z veliko zagnanostjo. Njegove kreacije Cankarjevih junakov (v Pohujšanju v dolini Šentflorjanski, Hlapcih, Jakobu Rudi) so pozele veliko priznanje publike in strokovnjakov.

Poleg dela na odrskih deskah je veliko sodeloval na različnih proslavah lokalnega in širšega značaja kot recitator in pripravljalec programov. Kot delegat že več let aktivno sodeluje v Kulturni skupnosti in ZKO Jesenice. Gledališki igralec Borut Verovšek bo v letošnji sezoni dosegel lep jubilej — petstoto predstavitev pred publiko.

ANDREJ MALENEŠEK: za dolgoletno ustvarjalno in uspešno mentorsko delo z mladimi foto amaterji. Nagradenec se je začel ukvarjati z ljubiteljsko foto dejavnostjo leta 1950. Zaradi vestnosti in prizadevnosti je bil kmalu izvoljen v odbor javniškega foto kluba, prevzel pa je tudi organizacijske naloge v občinskem odboru Ljudske tehnike.

V tem času je v mnogem pripomogel k ustanovitvi klubov in foto sekcij v Žirovnici, na Blejski Dobravi, na Hrušici in v Mojstrani. Pomagal je pri opremljanju temnic in pri organiziranju razstav, na katerih je tudi sam razstavljal.

Zadnja leta zavzeto skrbi za razvoj pionirske foto dejavnosti na osnovnih šolah v jeseniški občini. Posebno uspešen je kot mentor foto krožka v osnovni šoli Karavanskih kurirjev NOB na Koroški Beli, ki je zadnja štiri leta zapored prejel zlato Puharjevo plaketo kot najboljši krožek na vsakoletni republiški pionirski foto razstavi. Je uspešen in vztrajen organizator občinske razstave pionirske fotografije.

Pomemben je tudi Malenškov organizacijski in ustvarjalni delež pri realizaciji delovnih načrtov foto kluba Andrej Prešeren in Zveze organizacij za tehnično kulturo občine Jesenice.

JANEZ KEJŽAR: za dolgoletno organizacijsko in ustvarjalno delo v DPD Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela.

Janez Kejžar se je s kulturnimi dejavnostmi prvič srečal že kot učenec osnovne šole in se jim vdano zapisal za vse življenje. Še zelo mladega ga srečamo na odru javniške Svobode, kjer se je najprej preizkusil kot igralec. Uspešno je oblikoval vloge v igrah Naša kri, Razvalina življenja, Domen, Vdova Rošinka, Hlapec Jernej in v mnogih drugih. Zaradi vneme in poslušnosti za dramsko dejavnost so ga kmalu poslali v režiserski tečaj. Odlejel uspešno režira tako na Javorniku kot drugod po

občini. Znanje in voljo je preizkusil v delih Domen, Strogo zaupno, Namišljeni bolnik, Veriga, Komedija ljubezni in v drugih pa na mnogih proslavah in prireditvah, pohodih in manifestacijah. Izjemen je njegov kulturniški prispevek k ohranjanju revolucionarnih tradicij in dogodkov iz NOB. Svoj čas in izkušnje radodarno deli med mlade.

Janez Kejžar je vrsto let tudi aktiven sodelavec v organih DPD Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela, Zvezi kulturnih organizacij in Kulturni skupnosti Jesenice.

MIRA MESARIČ: za načrtno in strokovno pedagoško delo na področju glasbene vzgoje in zborovskega petja.

Nagrajenka že vrsto let uspešno uresničuje glasbeno vzgojo in vodi pevске zore v osnovni šoli Tone Čufar. Skozi njeno skrbno pevsko šolo je šlo na stotine mladih pevcev, ki so ubrano peli na nešteti prireditvah na šoli in izven nje.

Tovarišica Mesaričeva vodi mlade pevce strokovno zrelo, z velikim poslušanjem za različna glasbena stila obdobja, brez strahu tudi skozi zanimivosti sodobnih skladateljskih idej in zahtev. V zborih in okoli njih uspešno združuje tudi siceršnja prizadevanja njenih mladih glasbenikov. Rezultat takega dela so ugodni odmevi po številnih nastopih, vsakoletnem preizkusu na občinski in drugih revijah ter po drugi strani iskrena pripravljenost mladih pevcev za obsežno in trdo delo.

Po smrti tovariša Milka Škobrneta je z veliko volje in entuziazma skušala zapolniti nastalo vrzel pri ženskem pevskem zboru in v mnogem pomagala prebroditi skoraj usodno krizo te pomembne in kvalitetne jeseniške pevске skupine.

V letošnjem letu je prevzela tudi zborovodstvo moškega pevskega zbora Društva upokojencev Jesenice.

REZKA TORKAR: za neprecenljiv prispevek k razvoju in delu folklornih dejavnosti na Jesenicah.

Rezka Torkarjeva se je delu na kulturnem področju posvetila cela tri desetletja. V vrste ansambla narodnih plesov pri DPD Svoboda Tone Čufar je pristopila leta 1954. Razvila se je v vodilno izposlanko, zato se je kmalu uspešno izpopolnjevala na tečaju za koreografijo ljudskih plesov v Ljubljani. V dveh desetletjih njenega koreografiranja je ansambel narodnih plesov zrasel v zares kvalitetno folklorno skupino, ki je obvladala vrsto slovenskih in jugoslovanskih plesov. Pod njenim vodstvom so jeseniški folkloristi prekrizarili vso Jugoslavijo, navdušeno pa so jih sprejeli tudi v Italiji, Avstriji, Nemčiji in na Češkoslovaškem.

Torkarjevi Rezki nobeno delo ni bilo pretežko ali odveč: skrbela je za strokovno delo, vodila podmladek, prala, likala ali šivala narodne noše. Njeno neprecenljivo delo se je izteklo leta 1972 zaradi bolezni.

Vzporedno z delovanjem pri jeseniški folklorni skupini se je Rezka Torkar vključila tudi v vrste amaterskega gledališča Tone Čufar.

Obiskovalcev ob otvoritvah likovnih razstav v novem razstavnem salonu je vedno veliko (Foto B. Blenkuš)

LITERARNI IN LIKOVNI KIČ V SLIKANICAH

Če govorimo o slabi, škodljivi in neprimerni — kičasti slikanici, najprej pomislimo na zunanjo podobo — ilustracijo in likovno opremo, šele potem tudi na besedilo, oziroma vsebino.

LIKOVNI KIČ: Likovno kičaste ilustracije so sladkobne, osladne ali celo šokantne. Iz besedila izbirajo določene prizore z namenom otroka šokirati ali prestrašiti.

LITERARNI KIČ: Literarno kičasta je slikanica, ki izbere znan in pri otrokih priljubljen tekst (Rdeča kapica), ki že v izvorniku povsem ustreza zmogljivosti otroka. Vendar kičasta slikanica originalno besedilo samovoljno priredi. To je ena bistvenih značilnosti literarnega kiča. Ta grob poseg v originalen tekst je prenavljanje in potvorba originala.

Jezik priredbe je zelo slab. Največkrat gre za problematične stavčne tvorbe in raven besedni zaklad. Prirejevalec je anonimen, prav tako sta velikokrat anonimna ilustrator in urednik. Vsi trije se sramujejo podpisati pod svoje založniško početje. Tu gre za potvarjanje ljudske pravljice.

Lahko pa je literarni kič tudi prirejanje avtorskih del. Gre za obsežna, toda doživljajsko primerna dela za otroke (npr. Ostržek), ki jih izdajajo v tankih slikanicah. Tovrstne slikanice delimo v dve skupini: priredbe po originalu in po Disneyevih risankah. Oba tipa skrajšav sta si podobna v tem, da bralcu ponudita zgolj akcijski skelet zgodbe; obrušene pa so tiste tekstovne plasti, ki pomenijo literarno estetsko vrednost originalnega besedila. Te skrajšave so bolj problematične, ker so odklonile tekstovne plasti tistih razsežnosti originala, ki so v otroškem poslušalstvu v predbralnem obdobju in v otroškem bralstvu prvih razredov najbolj odmevne — otroka doživljajsko bogatijo, mu brusijo estetski okus, širijo literarno obzorja, razčiščujejo moralne norme, bogatijo besedni zaklad in ga spodbujajo k ustvarjalnosti lastne domišljije.

LITERARNI KIČ — »IZVIRNA« BESEDILA

V to vrsto sodijo teksti in ilustracije z znanim avtorjem. Vendar sta oba, pisec besedila in ilustrator, kot ustvarjalca za otroke nepomembna. Pri teh besedilih gre za prikaze in življenja otrok, a zgodba je brez tistih lastnosti, zaradi katerih bi sodila v leposlovje: besedilo ne odkriva novih estetskih razsežnosti; ne spodbuja in ne poteši ustvarjalne domišljije mladege bralca; ni opora otrokovemu čustvenemu doživljanju; otroku ne odkriva novih razsežnosti njegovega lastnega sveta. Tudi Waltera Disneya, kot avtorja besedila in ilustracij, lahko uvrstimo sem.

RAZSTAVI V ŠIVČEVI HIŠI V RADOVLJICI NA ROB

Letošnja, tokrat že šesta novoletna razstava v Šivčevi hiši v Radovljici je marsikateri rednega obiskovalca nekoliko razočarala. Doslej smo bili namreč vajeni nekoliko bolj pestre novoletne ponudbe, ki pa se resda ni v celoti ponašala z akademskimi podpisi.

Letošnja žirija v postavi Marjan Kukec in Maruša Avguštin se je, zato, ker so bili v prejšnjih letih nekateri likovni ustvarjalci »pripravljeni« znižati svoje likovne zahteve na račun komercialnosti, odločila, da bo vzgajala likovni okus obiskovalcev, ki so bili, kot kaže, od sedaj nevzgojeni. Tako se zdi, da je avtoriteto argumenta zamenjal argument avtoritete, likovno raznovrstnost (če že ne tudi kvaliteto) pa je nadomestila z zvenom akademskega naslova potrjena obrtna strokovnost. Izjema je le Anton Plemelj s svojimi slikami na steklo, ki jih, mimogrede povedano, na razstavi ni videti, in dekorativni petelinčki in limonami, ki kot samorastnik zamegljuje sicer očiten kriterij, ki je veljal pri izbiri likov-

Slikaniški kič je prav tako tudi slikanica — igrača. Izrezane so v obliki živali ali predmetov; junaki vrtijo oči, piskajo, mežikajo itd.

Založbe, ki izdajajo tovrstno literaturo, temu izdajanju ne pripisujejo drugega pomena kot ekonomski dobiček.

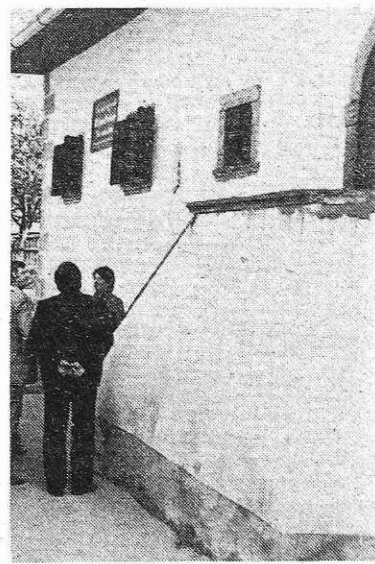
Seznam založb, ki izdajajo slikaniški kič v slovenskem jeziku:

- Naša djeca — Zagreb
- Mladost — Zagreb
- Otokar Keršovani — Reka
- Epoha — Zagreb
- Nolit — Beograd
- Forum — Novi Sad
- Kultura — Skopje
- Jugoreklama — Ljubljana

Založbe, ki izdajajo kič, je skoraj trikrat toliko kot slovenskih založb, ki izdajajo dobro knjigo (MK, Borec, Partizanska knjiga). Značilno pa je, da kičaste slikanice izhajajo pri založbah drugih jugoslovanskih narodov, tudi v slovenskem jeziku. Slovence imamo tako založbo, ki kontinuirano izdaja, samo eno (občasno kaj izdada tudi Orbital in Delo — mislim, da vedno manj).

Pri nakupih naj vam torej znaki slovenskih založb MK, Borec in Partizanske knjige pomenijo zanesljivo, kvalitetno in dobro knjigo.

Mira Novak

ZAHVALA

Društvo za pomoč duševno prizadetim Jesenice se ob koncu leta zahvaljuje vsem TOZD in delovnim skupnostim jeseniške železarne in ostalim organizacijam združenega dela v občini in občanom za vse oblike pomoči in razumevanja.

Društvo bo tudi v bodoče ostalo zvesto sedanjim prizadevanjem in bo predvsem v imenu staršev in vseh humanih ljudi skrbelo za napredek družbene skrbi za tiste naše občane, ki potrebujejo več, da bi bili lahko enakopravnejši.

Hvala in srečno v letu 1984.

Društvo za pomoč duševno prizadetim Jesenice

LETNA SKUPŠČINA FILMSKE SKUPINE ODEON

V četrtek, 22. decembra, je imela jeseniška filmska skupina Odeon svojo letno skupščino, ki jo je vodil predsednik Branko Alt. Letne skupščine se je poleg članov udeležil tudi podpredsednik Zveze organizacij za tehnično kulturo Jesenice Stane Mencinger.

Na obnem zboru so kinoamaterji pregledali minulo delo. Ugotovili so, da se je delo v klubu premaknilo z mrtve točke, zaživel je predvsem delo z mladimi, še vedno pa je premalo delovnega članstva. Zato je potrebno v delo ponovno vključiti članke, ki so pred leti že uspešno sodelovali v skupini. Pridobili so nekaj mladih članov, katerim pa je še potrebna strokovna pomoč starejših. Največja akcija v letošnjem letu je bila organizacija desetega mednarodnega festivala amaterskega filma, ki je potekal od 18. do 23. aprila na Jesenicah. Festivala so se udeležili avtorji 91 filmov iz petih evropskih držav in iz vseh republik in pokrajin Jugoslavije. Navezani so tudi stiki s kino klubi iz Trsta, Celovca in Sarajeva.

Jeseniški amaterji pa so sodelovali tudi na štirih festivalih amaterskega filma, posneli so tri filme, v pripravi pa je dokumentarni film »Po poteh kulturne dediščine«. V osnovni šoli Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela uspešno deluje kino krožek, ki ga vodi mentor Branko Alt. Veliko število udarniških ur je bilo opravljenih pri ureditvi in obnovi klubskih prostorov, trenutno pa so v teku noveletne projekcije risanih in igranih filmov po otroških vrtcih in krajevnih skupnostih v jeseniški občini.

Na letni skupščini so potrdili tudi obširen program dela za prihodnje leto. Spet je med prvimi in obširnimi akcijami organizacija in izvedba XI. mednarodnega festivala amaterskega filma, ki bo potekal na Jesenicah od 16. do 21. aprila prihodnje leto. Jeseniškemu filmskemu festivalu bo sledilo regijsko srečanje kinoamaterjev Gorenjske v okviru programa NASA BESEDA, katerega organizator je Zveza kulturnih organizacij Škofja Loka, datum srečanja pa še ni določen. Tretja prireditve pa bo dvajseto jubilejno republiško srečanje mladih kinoamaterjev Slovenije, ki bo oktobra na Koroški Beli. Organizator srečanja je Zveza kulturnih organizacij Slovenije, soorganizacijo in tehnični del prireditve pa so zupali filmski skupini Odeon ter kino krožku na Koroški Beli. Ker pa vemo, da je bilo prvo srečanje mladih kinoamaterjev Slovenije leta 1965 v Mojstrani in na Jesenicah, je to jubilejno srečanje še toliko bolj pomembno.

Januarja bodo začeli tudi s filmskimi večeri, kot prvi pa se bodo predstavili kinoamaterji iz Kranja. Kinoamaterji z Jesenic pa naj bi s svojim programom gostovali maja prihodnje leto pri kinoamaterjih v Celovcu in septembra pri kino klubu v Trstu. Sodelovali naj bi vsaj na šestih festivalih amaterskega filma v Jugoslaviji in na šestih festivalih v tujini, na revijah mladih filmskih

ustvarjalcev v slovenskem in jugoslovanskem prostoru, na tednu domačega filma v Celju ter na tekmovanju mladih tehnikov. Nadaljevali bodo s filmskimi projekcijami osnovnih in srednjih solah, otroških vrtcih in v domu dr. Franceta Bergrla na Jesenicah. Začet naj bi se tudi tečaj za kinoamaterje v klubu, ki pa bo bolj praktičnega značaja. In ne nazadnje, kar je njihova osnovna dejavnost, posneti čim več dobrih in kvalitetnih filmov.

Filmska skupina Odeon se bo večkratila tudi v Foto kino zvezo Slovenije, kar je bilo s sklepom na zboru tudi

potrjeno. Na skupščini so razrešili stari odbor in izvolili novega. Tako je sedaj predsednik jeseniških kinoamaterjev Lojze Kerštan, podpredsednik Branko Alt, blagajnik Janez Hrovat, gospodar pa Janez Rozman. Še vedno pa je odprto vprašanje tajnika. Člana izvršnega odbora pa sta še Danijel Kralj in Andrej Ravnik. Izvoljen je tudi nadzorni odbor, katerega predsednik je Janez Koželj, člana pa Branko Juch in Vito Podlipnik. Prva seja novega odbora bo v četrtek, 5. januarja prihodnje leto.

Na koncu letne skupščine so pokazali filme kino krožka na Koroški Beli in kinoamaterja Janeza Koželja.

A. Kerštan

SLAB OBISK KONCERTA V DOMU UPOKOJENCEV

V organizaciji Društva upokojencev Jesenice je bil v petek, 23. decembra, v prostorih društva na Jesenicah ob zaključku leta KONCERT MEŠANEGA PEVSKEGA ZBORA BLAŽ ARNIČ DPD SVOBODA TONE ČUFAR JESENICE in MOŠKEGA PEVSKEGA ZBORA DRUŠTVA.

Želja po prepevanju in javnem nastopanju je pritegnila k sodelovanju mlade pevce mešanega pevskega zbora Blaž Arnič in moški pevski zbor DU Jesenice, da skupaj nastopijo na pevskem koncertu za upokojence. To je bil prvi tovrstni nastop mladih in starejših pevcev na Jesenicah. Tako sodelovanje zasluži posebno pozornost in pohvalo. Na prvem takem nastopu mladih in starejših pevcev je bil obisk slab. Če smo že sili ostarelih upokojencev, ki krpaajo vse mogoče prireditve in proslave na območju občine, potem naj bi nekatere kulturne prireditve na koncert vsaj radovednost, kaj zmore mešani pevski zbor Blaž Arnič, ki je po daljšem molku prvič nastopil v zelo obnovljeni sestavi. Tako so mladi pevci v novi sestavi tokrat ostali sami. Le malo število upokojencev jih je prisprlo sprejelo in s-toplo besedo pozdravilo njihov prvi nastop v domu jeseniških upokojencev.

Pod vodstvom zborovodja ROMANA RAVNIČA je mladi zbor zapel sedem pesmi: M. Tomc: Vušnejša ja ni, G. Gonza: San se šetao, U. Vrabec: Dober večer, E. Adamič: Rasti rožmarin, K. Boštjančič: Travniki so že zeleni, B. Simić: A ča in črnsko ljudsko: Rock'n my soul. To so v glavnem pesmi, ki so bile izvajane že v prejšnjih sestavah tega zbora. Za začetek je tak izvor skladb dober. V prepevanju vsi pevci še niso obvladali običajnih interpretacijskih vzgibov, izvajanje nekaterih pesmi pa je opozorilo na večje možnosti mladega zbora. Zbor še ni dosegel dovolj tonske izenačenosti, zlitosti... Če bo mladi zbor usmerjeno in kultivirano nadaljeval gojenje zvočnosti glasov in vseh drugih potrebnih zborov-

skih prvih, se bo z vztrajnim študijem kmalu lahko lotil tudi zahtevnejših domačih in tujih zborovskih del. Seveda bo za vse to potrebno ustrezno razpoložensko vzdušje vseh pevcev in njihovega zborovodja in številčna, predvsem pa dobra glasovna okrepitev. Upajmo, da bomo lahko kmalu o teh problemih pisali z večjo sproščenostjo, katere tokrat tudi pri zboru ni bilo.

Za moški pevski zbor DU Jesenice nimamo podatkov, kolikokrat so nastopili v letu, ki se pravkar izteka. Poslušali smo jih na raznih proslavah, ob praznovanju praznikov krajevnih skupnosti in občine, na srečanjih, taboru slovenskih zborov, na razstavah, komemoracijah, pogrebih... Povsod je dobrodošla njihova pesem. Pod vodstvom zborovodkinje MIRE MESARIČ veliko vadijo in veliko so se naučili novega. Pot tega zbora je znana. V zadnjih letih so pogosto ostajali brez zborovodja. Začne se rešitve so zboru prinašale več škode kot koristi. Zborovodkinja Mira Mesarič se je s prevzemom zbora lotila težkega in odgovornega dela. V enoletnem delu je pedantna pedagoginja morala odstraniti veliko neustreznih pevskih navad, ki so jih pevci »nabrali« v preteklem času. Zelo prizadevni člani zbora, ki resnično ljubijo prepevanje, disciplinirano sledijo zahtevam zborovodkinje, pa napredek ni izostal. Zbor je tudi nekoliko številčno okrepljen in zvočno izpolnjen. Še bolj okrepljeni z mlajšimi pevci (v zboru sodelujejo tudi neupokojeni delavci) bi zbor v sedanjih organizacijskih pogojih dosegel še več. Na koncertu so izvedli osem skladb: V. Vodopivec: Na poljani, V. Ipavec: Domovini, narodna: O mili mi u selu divojka, koroška narodna: Se že svita (s to pesmijo so pevci še enkrat počastili spomin na nedavno umrlega predsednika DU Jesenice, Hanzija Verdника), E. Gasperšič: Sem pod okencem stal, J. Jež: Rasti mi, rasti, R. Gobec: Smo fantje in J. Scheu: Vzbujanje duhov. Zbor je koncert posvetil povsem DOMOLJUBNEMU PETJU. V takem sporedu smo pogrešali nekaj tenkočutnega petja, vendar smo lahko zadovoljni z dobro intonacijo. Resda se v zapletenih harmonskih prelivih VČASIH izgublja jasnost akordnih odtokov, toda to ne zmanjšuje občutka lepega in prijetnega petja ter muzikalno srč skladateljevih zamisli. Zborovodkinja Mira Mesarič je vsadila vsaki pesmi ustrezen izraz, živahnost, izgovorjavo, dinamiko, barvitost... Skratka, čuti se napredek zaradi enoletnega prizadevanja dela pevcev in pevovodkinje. Popoln napredek v pridobivanju še boljše barvitosti, glasovnega obsega in izdatnega dinamičnega razpona (zelo pomembne prvine zborovskega petja) pa je mogoče samo z okrepitevijo vseh glasov.

Čeprav je bilo slišati, da je bil to nepotreben koncert, menimo, da je prav, da pevci več nastopajo, ker vsak javni nastop prinaša nove izkušnje in spoznanja, posebno še, če pride do izmenjave mnenj enih in drugih izvajalcev, pa tudi z drugimi ljubitelji petja.

Vse pevce in prisotne je pozdravil in voščil srečno novo leto podpredsednik DU Jesenice Tone Tepina, Ivanka Kozar pa je zborovodja izročila šopke. Program koncerta je uspešno povezoval Franci Pogačnik.

Po koncertu je v domu upokojencev še dolgo zvenela pesem mladih in upokojencev, ki so v prijateljskem in tovariškem vzdušju sklenili delo v preteklem letu.

Franjo Ropret

Stane Torkar

Članice odseka ročnih del DU Jesenice ob izdelkih, ki so jih naredile za otroke (foto B. Blenkuš)

VSESTRANSKA AKTIVNOST ČLANOV PD DOVJE-MOJSTRANA

V krajevni skupnosti Dovje-Mojstrana že več kot pol stoletja izredno uspešno deluje planinsko društvo, ki je s 685 člani najbolj množična družbena organizacija v kraju. Letos je skorajda kar pretežno minila 55-letnica društva. Upamo, da nam člani ne bodo zamerili, če rečemo, da so o svojem delu vse prevečkrat tiho, za uspehe vedo le sami, tudi s pravo planinsko upornostjo rešujejo svoje probleme, in to so najbrž vzroki, da širša planinska in druga javnost premalo ve o tem društvu, čeprav glede na delo zasluži večjo publiciteto.

V letošnjem, jubilejnim letu so imeli pestro in razvezano aktivnost. To je bilo moč izluščiti iz poročila predsednika Stanka Koflerja na nedavnem obnem zboru. Ob letošnjem jubilejnim letu našega planinstva so se sicer člani udeležili vseh osrednjih slovesnosti, v okviru društva pa so glavni poudarek namenili uresničevanju svojih nalog.

V letošnjem maju so imeli planinci prijetno cast, da so v Aljaževem domu v Vratih, ki ga upravljajo, sprejeli zvezno štafeto palico, ki je tokrat prvič potovala tudi skozi triglavsko pogorje in sicer skozi Trento prek Luknje v Vrata in naprej v Mojstrano in na Jesenice. Tudi letos so organizirali slikarsko kolonijo, in sicer v Mojstrani. Slike udeležencev so bile razstavljene ob občinskem prazniku v Mojstrani.

Na področju gospodarske dejavnosti je bila tudi letos osrednja pozornost namenjena Aljaževemu domu v Vratih, ki je ena najbolj obiskanih planinskih postojank v triglavskem pogorju. Pred leti so dom temeljito prenovili in je sedaj res sodobna in prijetna postojanka. Vsak planinec, ki pride v Vrata, občuduje lep dom, okolico in pogled na mogočno triglavsko severno steno, skorajda nihče pa ne pozna resnega problema, ki je bil letos tako pereč, da je bila prava sreča, da je bil dom sploh odprt. Člani gospodarskega odseka so se znašli pred nerešljivo uganiko, kako dobiti osebje za dom v poletnih mesecih. Dom so morali odpreti kasneje, komajda so naši ljudi, pa še pri izbiri niso imeli najbolj srečne roke. Poleg tega pa jih motijo tudi nekateri nemogoči predpisi za prijavljanje planincev, ki jih ni moč primerjati z gospodarskim turizmom.

Delo odsekov v okviru društva je bilo tudi v letošnjem letu zelo razgibano, razveseljuje so ugotovitve, da se je pri nekaterih odsekih aktivnost v zadnjem obdobju povečala. Pri tem brez dvoma prednja-

či mladinski odsek, še posebno planinski krožek v osnovni šoli 16. decembra Mojstrana, kjer sta izredno prizadevni mentorici Sonja Peterlin in Vera Gartner. Med drugim so letos izvedli številne izlete v svoji okolici in na druge vrhove v Sloveniji.

Tudi v vrstah alpinističnega odseka je čutili novo mladostno zagnanost posameznikov, ki stopajo po stopinjah pred leti znanih »mojstranskih vervec«. Pri pogumnih vzponih posameznih mladih alpinistov pa v zadnjem obdobju ugotavljajo, da nastajajo razhajanja s komisijo za alpinizem pri Planinski zvezi Slovenije, ki je uvedla točke za ocenjevanje alpinistov. To je prav gotovo v nasprotju z osnovno vzgojo, kajti točke vodijo mlade alpiniste v prevelika tveganja pri planinskih vzponih.

Postaja Gorske reševalne službe, ki deluje v okviru društva, verjetno ni potrebno posebej predstavljati. To je brez dvoma najbolj pripravljena ekipa v Sloveniji za reševanje v najbolj zahtevnih razmerah, predvsem v severni triglavski steni. V zadnjih letih je članom GRS v veliko pomoč helikopter RSNZ, ki sodeluje skorajda pri sleherni reševalni akciji. Člani postaje GRS so tudi v letošnjem letu namenili svojo pozornost preventivni vzgoji in varnosti v gorah, vendar morajo prav letno v svojo kroniko zapisati najbolj črno bilanco nesreč, saj so iz ste prišli največ mrtvih planincev in alpinistov v zadnjih letih.

V okviru dejavnosti pa brez dvoma posebno mesto zasluži tudi odbor Triglavske muzejske zbirke, ki že nekaj let deluje v okviru društva. Člani vneta zbirajo material, in sicer najrazličnejše planinske eksponate, tudi v letošnjem letu so pripravili več uspešnih razstav v različnih slovenskih krajih. Sedaj imajo tudi nekaj možnosti, da bi v Mojstrani končno dobili svoj prostor.

Ob tej predstavitvi dejavnosti društva naj še zapišemo, da so člani tudi letos uspešno sodelovali z ostalimi planinskimi društvi in drugimi organizacijami tako v krajevni skupnosti, kot v jeseniški občini, nadaljevali so tudi s prijateljskim sodelovanjem s planinci v zamejstvu. Skromnost je sicer lepa čednost, vendar je treba vse resnične delovne dosežke društva predstaviti tudi širši javnosti. Te brez dvoma zasluži tudi PD Dovje-Mojstrana, prav pa je, da za konec zapišemo da sta neutrudljiva »motorja« društva Avgust Delavec in Stanko Kofler.

J. R.

JESENIŠKE TELOVADKE NA MALEJEVEM MEMORIALU

V Ljubljani je bilo v soboto, 24. decembra, tekmovanje v športni gimnastiki za Malejevo memorial, ki so se ga udeležile pionirke druge selekcije in mlajše mladinke tretje selekcije iz vse Slovenije, povabljene pa so bile tudi telovadke iz Zagreba.

Pri pionirkah druge selekcije je tekmovalo kar 62 mladih telovalk, med njimi tudi enajst Jeseničank v dveh vrstah. V prvi vrsti so tekmovale: Sandra Možina, Irena Bertoncelj, Aleksandra Debižljivič, Petra Rebolj in Barbara Pavlinjek. Uspešno so nastopile in ekipno zasedle tretje mesto s 140,85 točkami. Pred njimi sta bili ekipi ljubljanske gimnastične zveze in Zelene jame.

Drugo jeseniško vrsto so sestavljale: Nika Avpič, Senka Osmanović, Karmen Oblak, Smilja Dolgan, Tanja Bertoncelj in Saša Obid. Slednjim trem je bilo to prvo tekmovanje. Kljub veliki tremi so pokazale, da znajo lepo tekmovati. Zelo je presenetila Dolganova s svojo borbenostjo, pa tudi naša najmanjša in najmlajša telovadka Obidova. Med dvanajstimi ekipami so zasedle osmo mesto s 130,45 točkami.

Pri mlajših mladinkah tretje selekcije je tekmovalo 20 telovadk, med njimi tudi pet Jeseničank: Sandra Stefanovska, Nina Slamnik, Dagmar Brajkovič, Borka Krejčič in Mojca Perat. Tekmovale so dobro, vendar zaradi manjkajočih obveznih elementov na bradlji in v parterju niso mogle doseči boljših rezultatov. Na bradlji je obvezan element stoja na rokah, v parterju pa prevrat z vijakom 360 stopinj. Za manjkajoči obvezni element se odbije 0,7 točke.

Med Jeseničankami je bila najuspešnejša Sandra Stefanovska, ki je na parterju izvedla prevrat z vijakom za 360 stopinj in ob izredno lepi vaji prejela najvišjo oceno 9,25 točke, enako kot zmagovalka Tina Matoh. Na gredi je zaradi nezbranosti že takoj pri nastoku padla z orodja. Preostali del vaje je izvedla lepo in prejela oceno 8,40. Tudi na preskoku

in bradlji je uspešno tekmovala. Ob koncu tekmovanja se je uvrstila na sedmo mesto s 34 točkami.

Tudi Slamnikova in Brajkovičeva sta svoje vaje lepo izvedli, vendar s premalo težinami. Slamnikova je ob koncu tekmovanja zbrala 31,65 točk in zasedla enajsto mesto, Brajkovičeva pa je zbrala 31,45 točk in zasedla dvanajsto mesto. Na 14. mesto se je uvrstila Krejčičeva, na 15. pa Peratova.

Pri mlajših mladinkah tekmuje tudi Jeseničanka Milica Kos, vendar zaradi mace na nogi, ki ga je imela v preteklih štirinajstih dneh, na tem tekmovanju ni mogla sodelovati.

REZULTATI:
PIONIRKE (ekipno): 1. LGZ (150,00), 2. Zelena jama (141,60), 3. Jesenice (140,80), 4. Zagreb (140,35), 5. Sp. Šiška (136,90), 6. Tabor (135,65), 7. Koper (133,05), 8. Jesenice II (130,45), 9. Sevnica (123,70), 10. Zelena jama II (117,70), 11. Brežice (117,10), 12. Maribor (106,10).

POSAMEZNO: 1. Saša Deželak (Zelena jama) 38,05, 2. Katarina Bogataj (37,70), 3. Maja Ebert 37,45, 4. Vesna Stare 37,40, 5. Slavica Martinović 34,30 (vse LGZ), 13. Sandra Možina 35,45, 14. Irena Bertoncelj 35,25, 16. Sandra Dabižljivič 35,10, 20. Petra Rebolj 34,50, 25. Barbara Pavlinjek 33,25, 31. Nika Avpič 32,75, 34. Senka Osmanović 32,35, 40. Smilja Dolgan 31,25, 44. Saša Obid 30,15, 53. Karmen Oblak 25,90, 60. Tanja Bertoncelj 21,25 (vse Jesenice).

MLAJŠE MLADINKE (ekipno): 1. LGZ (138,95), 2. Tabor (135,65), 3. Jesenice (126,55), 4. Brežice (101,75).

POSAMEZNO: 1. Tina Matoh (LGZ) 36,50, 2. Mojca Zamuda (Tabor) 35,55, 3. Petra Lipovž (Tabor) 34,90, 7. Sandra Stefanovska 34,00, 11. Nina Slamnik 31,65, 12. Dagmar Brajkovič 31,45, 14. Borka Krejčič 28,25, 15. Mojca Perat 28,10 (vse Jesenice).

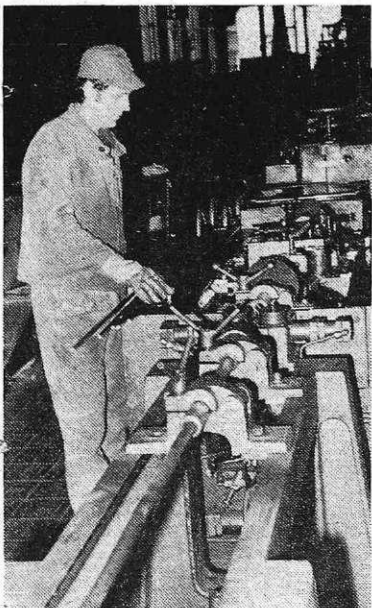
Karmen Gasar

ŽELEZAR

V soboto in nedeljo, 17. in 18. decembra so se jeseniški drsalci udeležili prvega tekmovalja za pokal republik in pokrajn za juniorje v Zagrebu, na katerem so nastopili najboljši jugoslovanski drsalci. V Zagreb so odpotovali Sandi Avsenik, Romana Kučina, Mojca Kurbos in Irina Vauhnik.

Obvezne like so kljub temu uspešno odvozili. Sandi Avsenik je bil četrty v konkurenci mladincev, Romana Kučina — dvanajsta, Mojca Kurbos sedma in Irina Vauhnik peta v konkurenci mladink.

Naslednji dan so bili na vrsti še triminutni programi. Vse boljši Sandi Avsenik si je z odličnim prostim programom pridrsal drugo mesto, kar je vsekakor odli-

ZIMSKE IGRE UPOKOJENCEV

Upokojenci Slovenije bodo imeli tudi v zimskem času republiko srečanje. V organizaciji Društva upokojencev Radovljica bodo izvedene PRVE ZIMSKE IGRE v veleslalomu in smučarskih tehnikah, in sicer 25. februarja 1984 na smučišču smučarskega centra Kobla v Bohinju.

Prireditelj tekmovalja je ZVEZA DRUŠTEV UPOKOJENCEV Slovenije, pokrovitelj pa skupščina občine Radovljica. Na igre so vabljeni kot gosti upokojenci Hrvaške, Avstrije in Italije, ki pa bodo tekmovali izven konkurence.

Tekmovanja se lahko udeležijo vsi upokojenici in upokojenke, redni, družinski in invalidni. Vsi zainteresirani bodo pravočasno dobili pri matičnih društvih popolnejše informacije o prevozi, prehrani itd. Po 15. januarju 1984 prejmejo še bilten prireditve in pravila tekmovanja.

Prireditelj in organizator vabita vse upokojence-rekreativce in veterane, da se množično udeležijo tekmovanja.

Miro Kavčič

Današnja križanka je nagradna. Za reševalce s pravilnimi rešitvami so pripravljene naslednje nagrade:

ena nagrada 200 din, dve nagradi 150 din, tri nagrade po 100 din in štiri nagrade po 75 din.

Vsakdo lahko sodeluje pri žrebanju le z eno rešitvijo, ki naj jo pošlje v kuverti, na katero poleg naslova Uredništvo Železjarja napiše še »nagradna križanka«.

Rešitve vpišite v izrezan lik križanke s tiskanimi črkami in čitljivo ter nam jih pošljite do vključno torka, 10. januarja, do 12. ure.

čno. Vrstni red pri mladincih: 1. Joško Cerovac (Medveščak Zagreb), 2. Sandi Avsenik (DKK Jesenje), 3. Tomislav Pavčić (Medveščak Zagreb), 4. David Praprotnik (DKK Stanko Bloudek Ljubljana), 5. Zoran Jovanović (KKK Palilula Beograd). Skupaj je nastopilo 5 mladincev.

Mladinke so imele v prostih programih malo manj sreče. Romana Kučina je vajo izpeljala še najbolj zanesljivo, solidno je oddrsala tudi Moja Kurbos, Irina Vauhnik pa dolgega programa ni odvozila tako kot zna. Končni vrstni red pri mladinkah: 1. Nedeljka Savić (Medveščak Zagreb), 2. Violeta Mordej (DKK Olimpija Ljubljana), 3. Suzana Šmit (Mladost Zagreb), 4. Mateja Grenko (DK Celje), 5. Irina Vauhnik (DK Jesenice), 6. Ivana Seljanovič (Palilula Beograd), 9. Moja Kurbos (DK Jesenice), 12. Romana Kučina (DK Jesenice). Skupaj je nastopilo 18 mladink.

Pokal republik so osvojili drsalci iz SR Hrvatske pred drsalci SR Slovenije in SR

Srbije. Pri mladinkah so bile predstavnice Slovenije in Hrvatske enakovredne, boljši pa so bili hrvaški mladinci.

Z uvodnim startom so lahko zadovoljni. Naši mladinci tudi v državnem merilu nekaj pomenijo. Sedaj jih čaka trdo delo pod vodstvom trenetja Vilija Povirka in Maje Zupančič, ki je trenutno na usposabljanju v Kanadi.

Osmega januarja imajo medklubsko prvenstvo, februarja republiško prvenstvo in v marcu državno prvenstvo v Beogradu.

Konec tega tedna pa imajo prvo preizkušnjo tudi pionirji. V Zagrebu na Salati se bodo pomerili najboljši jugoslovanski pionirji. Ž Jesenic bodo v Zagreb odpotovali - pionirka A - Petra Nagode, pionirka B - Stanka Podlesnik, pionirka C - Tina Berlot in pionir Peter Novak, ki postaja vse boljši. Z njimi bodo odpotovali trenerji Barbi Novak, Katarina Vidali in Andrejka Ilenič.

I. V.

Najmlajši hokejisti v šoli Vikija Tišlerja (foto S. Kokalj)

Občinski odbor ZZZ NOV Jesenice organizira skupno s Planinskim društvom Jesenice in občinsko konferenco ZSMS Jesenice pohod »PO POTEH PRVIH PARTIZANOV« iz Soteske do Dražgoš.

Pohod bo v nedeljo, 8. januarja 1984, z odhodom iz Soteske ob 7. uri. Zato naj pohodniki krenejo v Sotesko z vlakom, ki odpelje z Jesenic ob 6.17.

Na pohod vabimo vse občane, ki so kondicijsko pripravljeni in imajo primerno zimsko opremo. Zagotovljen je prevoz ob povratku iz Rudnega do železniške postaje Škofja Loka. Pohod bodo vodili člani Planinskega društva Jesenice in Gorske reševalne službe Jesenice.

Vsi, ki se nameravajo pohoda udeležiti, naj se javijo na občinski odbor ZZB NOV Jesenice, Titova 86 (telefon 81-643) ali na Planinsko društvo Jesenice, Cesta železarjev 1 (telefon 81-291) ali občinsko konferenco ZSMS Jesenice, Titova 86 (telefon 81-596).

Udeležimo se pohoda v čim večjem številu in na ta način ohranjamo tradicije NOB.

Komisija za podeljevanje družbenih priznanj pri predsedstvu občinske konference SZDL Jesenice

RAZPISUJE

PODELITEV PRIZNANJ SVETA ZA DRUŽBENO EKONOMSKI
POLOŽAJ ŽENSK V OBČINI JESENICE
ZA LETO 1984

Priznanje sveta se podeljuje posameznicam, družbenopolitičnim in drugim organizacijam za posebne družbenopolitične in organizacijske dosežke pri razvijanju in krepitvi socialističnih samoupravnih družbenih odnosov.

Priznanje sveta se podeljuje posameznicam in organizacijam, ki so s svojim delom med in po vojni, z osebnimi kvalitetami in delom prispevale k dosežkom trajnejšega pomena in so s tem vplivale na uveljavljanje in razvoj socialističnega sistema, socialističnih samoupravnih odnosov, zlasti pa na dosežke, ki pospešujejo neposredno uveljavljanje enakopravnosti žensk na vseh področjih in oblikah družbenega življenja.

Kandidatke za podelitev priznanja sveta lahko predlagajo organizacije združenega dela, SIS, posamezne družbenopolitične organizacije in društva.

Predloge sprejema občinska konferenca SZDL Jesenice do 30. januarja 1984. Kasnejših prijav ne bomo upoštevali.

V Kranju je bil preteklo soboto drugi republiški selekcijski namiznoteniški turnir najboljših mladinc Slovence. V odsotnosti nekaterih, ki so istočasno nastopale na zveznem selekcijskem turnirju v Zagrebu, je nastopilo 30 igralcev v treh jakostnih skupinah po deset igralcev.

Mlade jeseniške igralka so bile uvrščene v drugo oziroma tretjo jakostno skupino. V drugi skupini je Mojca Aupič zavzela šesto mesto, v tretji skupini Barbara Markež četrto in Lenčka Šavor osmo mesto.

Z rezultati smo lahko zadovoljni, saj mlade jeseniške igralke vztrajno in nenehno prodirajo navzgor po republiški jakostni lestvici mladink, čeprav sta Barbara in Lenka še polni dve sezoni pionirki in njun čas še le prihaja.

Turnir je dobro organiziral NTK Triglav v športni dvorani na Planini.

je bilo pričakovati, je izvozila obvezne li-
ke, svojo uvrstitev pa še nekoliko izbi-
šala v prostem programu in za seboj pu-
stila tudi precej bolj znanih tekmovalk.
V konkurenci pionirjev do osmega leta je
naš klub zastopal PETER NOVAK in os-
vojil peto mesto. Prav škoda je, da je v
obveznem programu napravil hudo na-
pako, ki ga je stala vsaj dvehi mest in po-
tem tudi v prostem programu ni bil naj-
bolj zbran.

Daleč najštevilnejša je bila skupina najmlajših pionirki, kjer je tekmovala TINA BERLOT. Čeprav resno trenira šele dobra dva meseca, ni razočarala, tekmovanje pa je bilo zanjo bogata izkušnja. V obveznih likih je sicer napravila nekaj hudih napak, ki so najbrž cena prvega tekmovalca, v prostem programu, ki ga je izvozila, kot ga najbolje zna, pa je pokazala, da bo v prihodnosti treba računati tudi nanjo.

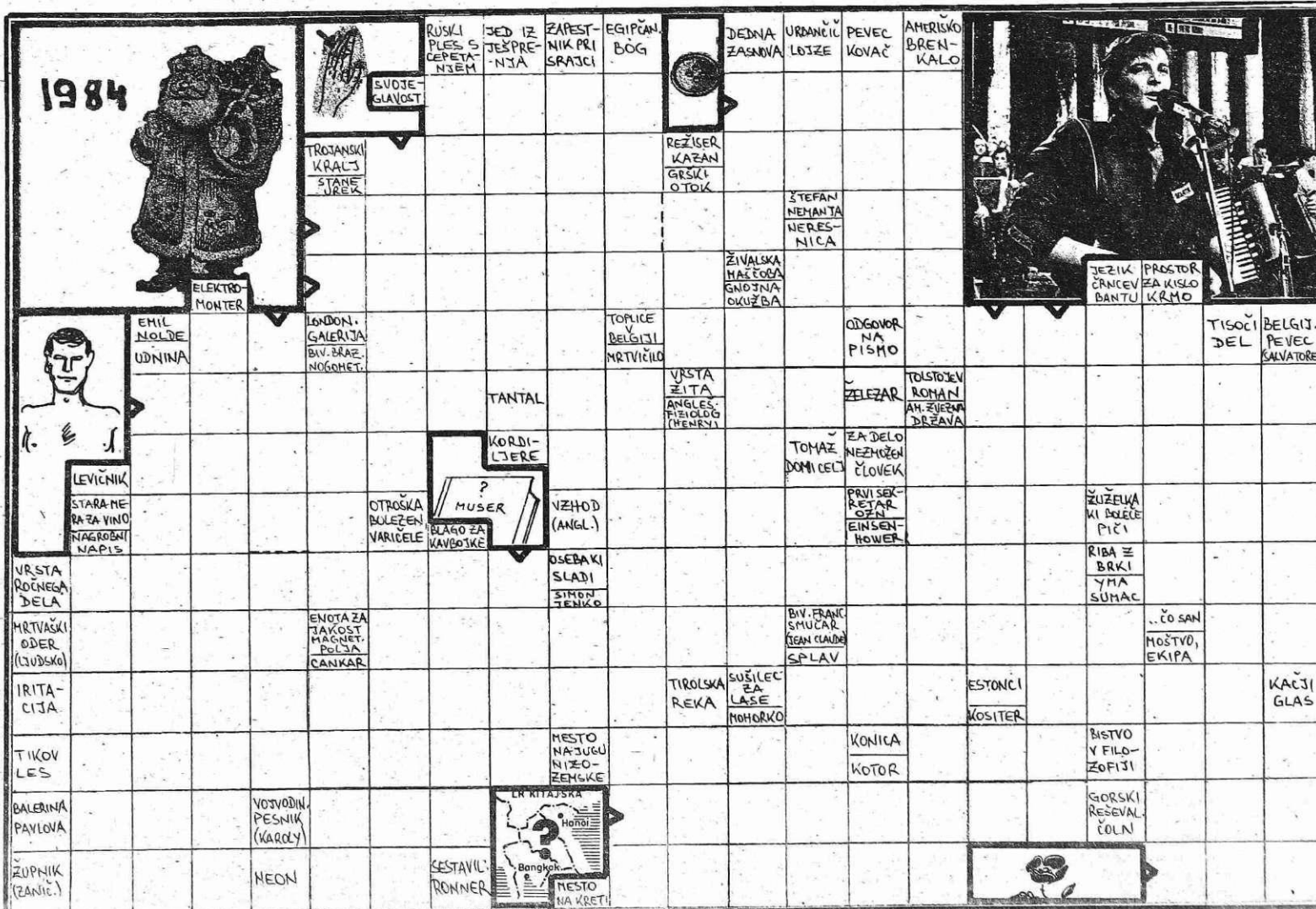
Vse jeseniške drsalce pa nova preizkušnja čaka že čez slaba dva tedna, ko bo na Jesenicah medklubsko prvenstvo, ki bo obenem tudi izbirno tekmovanje za pionirski »pokal republike« v Sarajevu. Nobeno presenečenje ne bo, če se bo v republiško reprezentanco uvrstila tudi katera od jeseniških pionirk.

ŠKI RAZGLEDI

Na zvezni selekcijski turnir najboljših mladink Jugoslavije v Zagrebu je bila poklicana naša mladinka Zora Zalokar. Na turnirju je nastopilo 24 mladink v dveh jakostnih skupinah. Zalokarjeva ni imela sreče in je v B-skupini z dvema zmagama in devetimi porazi zavzela enajsto mesto, kar je glede na njeno znanje manj, kot smo pričakovali.

V zadnjih dneh letošnjega leta bo NTK Jesenice izvedel vsakoletni klubski novoletni namiznoteniški turnir za svoje igralce vseh kategorij, od najmlajših do najstarejših. Za zaključek pa bo poleg podelitve priznanj najboljšim na turnirju izvedena tudi čajanka za marljive pionirje in pionirke, ki redno vadijo v klubu.

(Š)

ZAHVALE

Ob boleči in nenadomestljivi izgubi našega dragega moža, atija in ata

FRANCA JERNEJCA-MILČETA

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, prijateljem, znancem in soročencem Gorenjske, sodelavcem železarne Jesenice — TOZD Remontne delavnice, ki so se poklonili njegovemu spominu in ga pospremili na njegovi prerani zadnji poti, sočustvovali z nami, mu darovali vence in cvetje ter nam ustno in pisno izrekli sožalje.

Zahvaljujemo se govornikom in pionirjem za tople besede slovesa v imenu borcev Prešernove brigade, borcev Jeseniško-bohinjskega odreda, prebivalcev bohinjskega kota in hotelsko turističnih delavcev na Poljuki, pripadnikov JLA, starešin in vojakov planinske brigade, pionirjev osnovnih šol iz Bohinjske Bistrice in Kranjske gore, skupščin občin, družbenopolitičnih organizacij in društev Gorenjske ter vsem praporščakom.

Se enkrat iskrena hvala vsem, ki ste našega dragega Milčeta spoštovali in ga imeli radi.

Zalujoči: žena Nadja, sin Aleksander, hči Nadja

Ob izgubi našega moža, očeta in starega očeta

JOŽA PEZDIRNIKA

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, znancem, prijateljem in sodelavcem za nesebično pomoč in darovane vence in cvetje, izraženo sožalje ter spremstvo na njegovi zadnji poti.

Zahvaljujemo se tudi lovskima družinama Dovje in Kranjska gora ter zvezi borcev NOV za darovano cvetje in za vse izkazane časti ter Štefanu Ščerbicu za poslovljni govor ob odprtem grobu.

Posebno se zahvaljujemo dr. Korkalju za dolgotrajno in požrtvovalno zdravljenje težke bolezni.

Vsem pe še enkrat iskrena hvala.

Zalujoči vsi njegovi

Vsem prijateljem in znancem sporočamo, da je umrl naš

IVAN INGLIČ

Na njegovo željo smo ga pokopali v ožjem družinskem krogu 21. decembra na pokopališču Blejska Dobrava. Obenem se zahvaljujemo vsem sostanovalcem in delovnemu kolektivu Vodovod Jesenice za izrečena sožalja in cvetje.

Zalujoči: Vsi njegovi

Ob izgubi dragega moža in očeta

ŠTEFANA PREŽLJA

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom in sosedom za vsestransko pomoč, vaščanom, delavcem Elektrarne Moste, pevcem, znancem in prijateljem, ki ste ga pospremili na zadnji poti, darovali vence in nam izrazili sožalje.

Iskrena hvala zdravnikom in osebjem internega oddelka jeseniške bolnice in zdravnikom ZD Jesenice, ki ste mu pomagali in lajšali težave v času bolezni. Lepa hvala članom in godbenikom DPD Svoboda Hrušica, govorniku za poslovljne besede, članom Gasilskega društva Hrušica in pihalnemu društvu Jeseniških železarjev, ki ste se od njega poslovili.

Zalujoča žena Zofija, sin Tone z družino in sestra Stana

Ob smrti dragega moža in očeta

MIHA SMOLEJA

se iskreno zahvaljujemo vsem sorodnikom, sosedom, znancem, prijateljem in sodelavcem za pomoč, izrečena sožalja, podarjene vence in cvetje ter spremstvo na njegovi zadnji poti.

Vsi njegovi

Konferenci osnovnih organizacij sindikata Železarne se iskreno zahvaljujem za denarno pomoč, ki sem jo prejel v času moje bolezni.

Čazim Avdič

Vsem sodelavcem temeljne organizacije Transport se iskreno in priščno zahvaljujem za darila in pozornost, ki ste mi jo izkazali ob odhodu v pokoj. Še posebej se zahvaljujem sindikalni organizaciji.

V letu 1984 želim vsem dosedanjim sodelavcem sreče, zdravja in zadovoljstva. Vsem sodelavcem v Železarni pa veliko delovnih uspehov.

Ivan Por

Na občni zbor sindikata TOZD Transport, ki je potekal v zelo delavnem in prijateljskem vzdušju, smo bili vabljeni tudi upokojeni sodelavci.

Najlepše se zahvaljujem za prejeta darila, ki sem jih prejel ob tej priložnosti in ki mi bodo drag spomin.

Vsem delavcem TOZD Transport želim srečno novo leto 1984 in mnogo uspeha pri njihovem napornem delu.

Franc Prevc

Sodelavcem adjustaže bluminga in vodstvu TOZD Valjarna bluminga želim srečno novo leto 1984 in mnogo uspeha pri njihovem napornem delu.

Istočasno želim srečno, zdravo in uspešno novo leto 1984.

Zlata Homec

Sodelavcem TOZD Strojne delavnice se zahvaljujem za letoletno čestitko in jim želim zdravlja in nadaljnjih delovnih uspehov v letu 1984.

Janko Veber

Iskreno se zahvaljujem aktivni invalidov železarne Jesenice za večkratni obisk na domu in prejeta darila v času bolezni.

Obenem želim aktivno zdravo, srečno in uspešno novo leto 1984.

Jožica Keserovič

Sodelavcem in sodelavkam TOZD Strojne delavnice se zahvaljujem za pozornost in lepe želje v novem letu. Enake želje vračam in želim vse dobro in veliko uspeha.

Angela Prestor

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Strojne delavnice se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč v času moje dolgotrajne bolezni.

Sodelavkam in sodelavcem pa želim srečno in zdravo novo leto in veliko delovnih uspehov!

Said Medič

Društvu upokojencev Javornik-Koroška Bela se najlepše zahvaljujem za prejeta čestitka ob rojstnem dnevu. Društvu želim še naprej veliko delovnih uspehov.

Jelena Knific

Društvu upokojencev Javornik-Koroška Bela se najlepše zahvaljujem za čestitko ob rojstnem dnevu in mu želim še veliko delovnih uspehov.

Anica Platiša

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Elektrode se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč v času moje bolezni.

Obenem sodelavkam in sodelavcem želim srečno in zdravo novo leto in veliko delovnih uspehov.

Elizabeta Tomazin

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Jeklovlek se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč v času moje bolezni. Obenem želim celotnemu kolektivu srečno novo leto 1984.

Anica Kržišnik

Najlepša hvala osnovni organizaciji sindikata TOZD Energetika za lepa spominska darila ob odhodu v pokoj. Vsem sodelavcem želim srečno in zdravo novo leto in veliko delovnih uspehov.

Helena Božič

Vodstvu TOZD in osnovni organizaciji sindikata Strojnih delavnic se iskreno zahvaljujem za letoletno voščilo.

Ob tej priložnosti želim vsem sodelavcem srečno novo leto 1984 in mnogo delovnih uspehov.

Adi Mulej, st.

Osnovni organizaciji sindikata OTK se zahvaljujem za denarno pomoč v času bolezni. Obenem vsem skupaj želim srečno novo leto 1984.

Oddelku priprava vzorcev se najlepše zahvaljujem za darilo, ki sem ga prejel ob odhodu v pokoj.

Andrej Noč

Vsem sodelavcem vodstva TOZD Valjarna debele pločevine se ob odhodu v pokoj — za dragocena darila, prisrčne poslovljne besede in želje, ki so mi jih ob slovesu izrekli — najlepše zahvaljujem!

Obenem želim vsem — kakor tudi ostalim članom kolektiva — uspešno nadaljnjo izgradnjo obrata ter mnogo uspehov pri njihovem osebnem delu!

Jože Berčič

DEŽURNE TRGOVINE

V soboto, 31. decembra, so vse trgovine odprte do 15. ure.

V torek, 3. 1. 1984, so odprte od 8. do 10.30 vse trgovine s prehrabnim blagom na območju mesta Jesenice, ki dežurajo, ter trgovine s prehrabnim blagom v Breznici, Zirovnici, Planini pod Golico, Blejski Dobravi, Hrušici, Mojstrani, Kranjski gori, Ratečah in Podmežaklju.

V soboto, 7. 1. 1984, bosta na Jesenicah od 7. do 18. ure odprti trgovini: **DELIKATESA — Poslovalnica 7, Titova 7 in DELIKATESA — Kašta 4 na Plavžu, Tavčarjeva 6.**

DEŽURNA LEKARNA

V januarju bo za občini Jesenice in Radovljica dežurna lekarna na Jesenicah.

DEŽURSTVO V AVTOMEHANIČNIH DELAVNICAH NA JESENICAH

V soboto, 31. decembra: **Bojan PANČUR, H. Verdnika 39, Jesenice.**

PONOVNO OBVESTILO UPOKOJENIM IN OBRAČUNANIM SODELAVCEM

Blagajna železarne Jesenice ponovno obvešča nekdanje sodelavce, ki so bili v letu 1983 upokojeni ali obračunani, da dvignejo poračun osebnega dohodka za leto 1983 osebno na blagajni ali sporočijo, da jim ga pošljemo po pošti. Poracun prejmejo tudi učenci ŽIC in drugih šol, ki so bili v Železarni na počitniškem delu v letu 1983.

Blagajna železarne Jesenice

Društvu upokojencev Javornik-Koroška Bela se najlepše zahvaljujem za prejeta čestitka ob mojem jubileju. Društvu želim še veliko uspehov pri nadaljnjem delu.

Matevž Slamnik

Društvu upokojencev Javornik-Koroška Bela se najlepše zahvaljujem za prejeta čestitka ob mojem življenjskem jubileju. Društvu želim še veliko uspehov v nadaljnjem delu in srečno v letu 1984!

Marija Demšar

Občinskemu odboru ZZZB NOV Jesenice se zahvaljujem za čestitko, ki sem jo prejela ob mojem življenjskem jubileju. Obenem želim vsem članom ZZZB NOV srečno in zadovoljno novo leto 1984.

Brigita Otoničar

Ob izgubi drage mame se iskreno zahvaljujem splošni administraciji delovne skupnosti KSI za izrečena sožalja in denarno pomoč.

Rezka Pogačar

Sindikalni organizaciji TOZD Strojne delavnice se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč v času moje bolezni. Istočasno vsem želim srečno novo leto.

Ivan Kovač

Izvršnemu odboru konferenc osnovnih organizacij sindikata Železarne se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč. Obenem želim srečno novo leto 1984 in veliko delovnih uspehov.

Zorka Zukič in Alime Jusufagič

Konferenci osnovnih organizacij sindikata Železarne se najlepše zahvaljujem za prejeta denarno pomoč.

Majda Krničar

Občinskemu odboru ZZZB NOV Jesenice in krajevni organizaciji ZB NOV Zirovnica se najlepše zahvaljujem za čestitke ob mojem življenjskem jubileju. Enako se zahvaljujem tudi vsem drugim, ki ste mi ob tem prazniku čestitali. Vsem želim še mnogo uspehov pri nadaljnjem delu.

Sodelavcem TOZD Jeklovlek in TOZD Valjarna želim srečno in zdravo novo leto 1984.

Jože Knafelj

Kaj bomo gledali v kinu

KINO RADIO

30. december, nem. barv. erot. film ZGODNJA ZRELOST — Film ni primeren za otroke ob 17. in 19. uri, ob 21. uri premiera franc. barv. komedije TUDI BANKIRJI IMAJO DUŠO.

31. december, slov. barv. mlad. film SREČNO, KEKEC ob 15. uri, ob 17. uri nem. barv. erot. film ZGODNJA ZRELOST — Film ni primeren za otroke!

1. januar, angl. barv. komedija SUPER MOŠKI ob 17. in 19. uri — Film ni primeren za otroke!

2. januar, angl. barv. komedija SUPER MOŠKI ob 17. in 19. uri — Film ni primeren za otroke!

3. januar, ital. barv. zgod. spektakel NEPREMAGLJIVI GLADIATOR ob 17. in 19. uri.

4. januar, ital. barv. zgod. spektakel NEPREMAGLJIVI GLADIATOR ob 17. in 19. uri.

5. januar, ZAPRTO!

ČESTITKA

SREČNO NOVO LETO in mnogo delovnih uspehov v letu 1984 iskreno želi vsem delavcem Železarne

Maks TRATNIK

Zbor delavcev delovne skupnosti občinskega sodnika za prekrške na Jesenicah objavlja prosta dela in naloge strojepiske — zapisnikarice za nedoločen čas.

Kandidati morajo izpolnjevati naslednje pogoje:

1. dokončana štiriletna upravno-administrativna šola in eno leto delovnih izkušenj;

2. dokončana dveletna administrativna šola in tri leta delovnih izkušenj;

3. poskusna doba tri mesece.

Kandidati naj svoje prijave z dokazili o usposobljenosti pošljejo na naslov: Občinski sodnik za prekrške na Jesenicah, Cesta maršala

Tita 37, s pripisom »Objava«, najpozneje do 13. januarja 1984.

Kandidati bodo o rezultatih objave obveščeni v osmih dneh po sklepu zbora delavcev delovne skupnosti.

Krajevni organizaciji ZB NOV Javornik-Koroška Bela se iskreno zahvaljujem za pozornost v času bolezni, prejeta letoletna čestitka in darilo.

Organizaciji želim pri delu veliko uspehov, vsem članom pa srečno in zdravo novo leto 1984.

Mira Hostnik

Osnovni organizaciji sindikata KSI se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč v času bolezni. Vsem sodelavkam in sodelavcem želim srečno in zdravo novo leto 1984!

Esad Mahmutović
varnostna služba

ODKOD IME NASELJA KOČNA

Že večkrat so me vprašali, če vem, odkod je dobilo naselje Kočna svoje ime? Odgovor naj na kratko opiše rojstvo tega imena.

Kočna je lepa gorska vasica v dolini Poljana na nadmorski višini okoli 670 m in leži pod vrhovi Kavče (804 m), Vrše (852 m) in Kresa (okoli 800 m). Nad naseljem kraljuje znana »baba na Poljanah«, na višini približno 800 m nad morjem.

Prvi naseljenec na Poljanah, sedaj na Kočni, je bil tovarniški delavec Ludvig Zupan. S številno družino je živel v leseni baraki, katere sedaj ni več. Leta 1936 sta zgradila prvo hišo v kamnu in lesu Marija in Franc Arh. V njej sta imela gostilno na Poljanah.

Delavci iz tovarne so se začeli zanimati za ta kraj, ki je odmaknjen od Jesenice in slabega zraka, ki polni dolino. Zrak na Poljani je čist, pravi planinski zrak. Delavci so začeli kupovati zemljišča in graditi hiše.

V tem času sem stanoval na Javorniku — Borovljah in sem bil neposredno povezan s starši in tako tudi z začetkom gradnje novega naselja na Kočni. Takrat sem posnel to zemljišče iz katastrske mape. Na izvečku sem leta 1936 zarisal približno enako velike parcele, ki naj bi bile osnova za gradnjo nastanka novega naselja. Skica naj bi prispevala k urejeni gradnji in preprečevala divjo gradnjo.

Istočasno je nastalo vprašanje, kako imenovati novo naselje. Pri izbiri imena sem bil sodeležan. Dolina se imenuje Poljana, v spodnjem delu doline, v smeri proti Bledu, je vas Poljane. V primeru, da bi se odločili

KINO PLAVŽ

30. december, amer. barv. dokument. film TA AMERIKA I. del, ob 18. in 20. uri. Film ni primeren za otroke!

31. december, angl. barv. akcij. film ŽIVA TARČA ob 16. in 18. uri.

1. januar, slov. barv. mlad. film SREČNO, KEKEC ob 10. uri ob 16. uri jugosl. barv. mlad. film DIREKTEN PRENOS in ob 18. in 20. uri nem. barv. erot. film ZGODNJA ZRELOST — Film ni primeren za otroke!

2. januar, hongkon. barv. karate film NAJVEČJE MASČEVANJE BRUCE LEEJA ob 18. in 20. uri.

3. januar, angl. barv. komedija SUPER MOŠKI — Film ni primeren za otroke!

4. januar, ZAPRTO!

5. januar, franc. barv. komedija KLETKA NOROSTI ob 18. in 20. uri.

KINO DOVJE

1. januar, slov. barv. mlad. film SREČNO, KEKEC ob 16. uri, ob 19. uri amer.-kanad. barv. akcij. film MOČ RAZDEJANJA.

5. januar, nem. barv. erot. film ZGODNJA ZRELOST ob 19. uri — Film ni primeren za otroke!

KINO KRANJSKA GORA

30. december, amer. barv. risani film TOM IN JERRY — OSKAR-JEVCA ob 17. uri.

3. januar, amer.-kanad. barv. akcij. film MOČ RAZDEJANJA ob 19. uri.

5. januar, amer. barv. pust. film LOV DO SMRTI ob 19. uri.

DOPISUJTE
V ŽELEZARJA

(Nadaljevanje s 23. strani)

Ta edinstven rekord je imel odmev tudi v tujini. Bostonska revija je objavila v zvezi s tem naslednji zapis: »Miss Fanny Susan Copeland, rojena Škotinja, ki živi že petdeset let v SLOVENIJI (JUGOSLAVIJA), ima edinstven svetovni ženski rekord. V starosti 88 let, se je povzpela v štirinajstih urah na najvišji vrh Jugoslavije — TRIGLAV, visok 9400 čevljev. Do danes tolikšno starost — za tvegan vzpon v gorništvu ne beleži statistika niti pri moških. Edinstven podvig — čestitamo miss Copeland in še mnogo let v okrilju gora.« (APPALACHIA REVIEW, DECEMBER 10th 1958, BOSTON — 1958)

Nenehna pisateljska in prevajalska ter gorniška dejavnost ji je prinesla izjemno čast — častnega članstva. V obrazložitvi za podelitev je navedeno naslednje:

»Fanny Susan Copeland izhaja iz Škotske. Filologijo, petje in klavir je študirala v Londonu in Berlinu. V njenih zrelih letih jo je kipečo od energije, odnesla plima na mesto prevajalke na mirovnih pogajanjih k jugoslovanski delegaciji v Parizu. Tam je prevajala propagandno literaturo v angleščino.

V letu 1921 zasede Fanny Copeland mesto lektorja angleškega jezika, na novo ustanovljeni univerzi v Ljubljani. Angleščino je predavala na ljubljanski univerzi polnih dvajset let. Izjemno dar za publicistiko, je miss Copelandovi omogočil širok razmah v vodilnih britanskih revijah. Njene literarne, predvsem pa planinske študije objavljajo — THE OBSERVER, THE NEAR EAST, THE SCOTSMAN, MANCHESTER GUARDIAN, DAILY MIRROR, SUNDAY PICTORIAL, THE GRAPHIC, TIME AND TIDE, THE LONDON MERCURY, THE SLAVONIC REVIEW in ALPINE JOURNAL.

Svojo publicistično nalogo v novi domovini Sloveniji je uresničila v treh smereh: z listi in revijami, v društvih in korporacijah ter z osebnimi stiki.

Komentar o njeni zagnanosti ter pomembnosti njenega dela med Slovenci, je popolnoma odveč. Vrsta tehtnih razprav in študij, številni prevodi slovenske beletristike ter izjemni dosežki — uvrščajo miss Copeland med najplodnejše sodelavce matične revije SLAVONIC REVIEW.

Redko čast, ki jo naša institucija podeljuje pomembnim publicistom in slavistom, je dosegla danes F. S. Copeland — »MEMBER HONOUR OF SCHOOL OF SLAVONIC STUDIES«.

Literarna dela miss F. S. Copeland odlikuje nenavadna nadarjenost, polna žive domišljije v snovanju in pripovedi. V njenih delih je vedno prisotna vera v človeka ter prekipevajoča ljubezen do domovine.

(DR. R. W. SETON WATSON: »F. S. COPELAND — NEW MEMBER HONOUR OF SCHOOL OF SLAVONIC STUDIES«, SLAVONIC REVIEW — III., p. 43, MAI 5 1960, London — 1960)

USODNO LETO 1941, KULTURNI MOLK IN KONFINACIJA V ITALIJO

Miss Copeland se je odpeljala leta 1938 na pobudo dr. Marušića v London s prošnjo, naj pove na vplivnem mestu, da v Jugoslaviji zatrdno računamo z vojno proti Hitlerju. V Britaniji je bil na vladi omahljivi Chamberlain. Obiskala je članico parla-

menta lady Ireno Ward. Ta ji je obljubila, da bo sporočila vse podrobnosti lordu L. S. Ammeryju in W. Churchillu.

Leta 1941 so miss Copeland Nemci že prvi dan zaprli v šentpetrsko vojašnico. Ko so čez dva dni zasedli Italijani Ljubljano, so jo zelo ljubezno odpravili v konfinacijo v Bibieno pri Firencah. Tam je prišla v stik z naprednimi antifašisti. Delovala je tudi v taboriščem komiteju odpora. Ob osvoboditvi se je ponovno vrnila v Ljubljano. Zagnano je pričela delovati v vseh smereh, ki se jim je zapisala za vse življenje. Večino življenja je torej preživela v svoji novi domovini Sloveniji.

V konfinaciji v Italiji je napisala pesniško zbirko NOSTALGIA ALPINA, polno žlahtnih biserov in hrepenenja po naših Julijcih.

Umrla je v Ljubljani 29. julija 1970. Z njo smo Slovenci zgubili svetel žarek, ki je pol stoletja pozivljaval kraljestvo naših ledeniških gora. Očaku Triglavu nad zelenim snegom se je tedaj gotovo utrnula solza, ko so jo pokopali na Dovjem, kamor je hodila na dan mrtvih prižigati svečke. Tu si je izgovorila tudi zadnje domovanje — torej pod mogočnim očakom.

Na njen grob gledajo snežni vrhovi, za katere ji je hrepenenje po njih zapisalo v konfinaciji naslednje izbrane vrstice iz njene pesniške zbirke:

»KOLENA SO JIM OVITA Z VALUJOČIMI GOZDOVI, LEDJA OPASANA Z ŽAMETNO PAŠO Z UVEZENIM CVETJEM, RAMENA JIM POKRIVA PLAŠČ BREZMADEŽNEGA SNEGA, NAD OBRVMI JIM JE DIADEM IZ GLADKE SKALE IN IZ DRAGULJEV LESKETAJOČEGA SE LEDU...«

V svoji pesniški zbirki NOSTALGIA ALPINA je izrazila polno pripadnost našemu gorskemu svetu.

Viri: 1. Planinski vestnik 1921—1940 Ljubljana

2. BULETTIN MERCURY PRESS — 1938 — London 1938

3. BULETTIN ALPINE JOURNAL — 1939, London 1939

4. BULETTIN BRITISH YUGO-SLAV SOCIETY — London 1970

5. BULETTIN OF SCHOOL OF SLAVONIC STUDIES, London 1960

TATJANA SAVINŠEK MATERI ZEMLJI

*Pregrešna sem hčerka tvoja,
s silo svojo me naše prižemaš,
z nemirom me svojim napajaš
in z željo potepuštva tako me osvajaš.*

*Bom mogla, vsaj za hipec,
se izviti iz tvojega opojnega objema?
Bom zmogla ta nemir zatreti?
Ne, še prej bo treba umreti.*

*Naj bi še tako rada šla od tebe,
zdaš se več ne upiram —
ves ta tvoj nemir sprejemam,
saj vendar hčerka sem tvoja pregrešna,
moja krvna mati — Zemlja.*

PROGNOZA

*Enkrat
kasneje
spremenil boš
mnenje
in
sodbo.
Varljiva
zunanost,
jeziki
ljubezni,
ostali
bodo
v megli
pozabe.*

V 59. številki Listov s svojimi prispevki sodelujejo: Valentin Cundrič, Milan Dolgan, Oskar Hudales, Marko Hudnik, Franz Kafka, Zdravko Kecman, Sonja Koranter, Valentin Polanšek, Tatjana Savinšek, Mina Smaj, Ana Stazè, Slavko Tarman, Edo Torkar, Franci K. Treven, Franci Tušar, Jelka Železnikar. — Slike: foto dokumentacija avtor, umetniške fotografije člana foto kluba Andrej Prešeren Jesenice Franci Črv in Franci Sluga.

Franci Sluga: Zimska impresija III

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

OSKAR HUDALES

Na obisku pri Prežihovem Vorancu (1893—1983)

OB 90-LETNICI PISATELJEVEGA ROJSTVA

S Prežihovim Vorancem je užitek govoriti tudi o zelo preprostih, o najpreprostejših rečeh. V pogovoru z njim ima človek vselej občutek, da je odprl katero njegovih knjig in da bere iz nje eno tistih čudovitih zgodb, ki nas vselej navdušijo zaradi svoje velike umetniške prepričljivosti.

Prežihov namreč prav tako govori kot piše. Nobene razlike ni med njegovim pisanjem in njegovim pripovedovanjem. Oboje je sila preprosto, kleno, zdravo, lepo in prepričljivo, prežeto s silno vero v življenje in v človeka. Kadar govori, mu v očesnih kotih komaj opazno gorita dva mala ogenjčka. Njegovemu pripovedovanju dajeta tiisto vedrino, ki diha iz vseh njegovih del. Tudi takrat, kadar pripoveduje o važnih, zamotanih in celo tragičnih rečeh. Da, tudi o tragičnih, kajti njegova vera v dobro in lepo je tako močna, da se vselej nepremagana dvigne iz najbolj temnih globočin življenja.

V teh letih, odkar se nisva videla, tista drobna plamenčka v Vorančevih očeh nista ugasnila. Tudi obleдела nista. Prav tako živa sta in prav tako hudomušno se pogiravata kakor prej.

Ko sem stopil v njegovo sobo in mu stisnil roko, me je obšel isti prijetni občutek topline in tistega zadovoljstva, kakor nekoč pred leti, ko sem prvič prebral njegove »Samorastnike«. Takrat ga še nisem osebno poznal, toda prepričan sem bil, da je mogel takšno umetnino kot je, na primer, »Ljubezen na odoru« napisati samo pisatelj, ki mu iz oči sije nepremagljiva vera v človeka in njegovo delo. Takrat sem to vero sodoživljal. Postajal je del mojega čustvovanja. Zdaš, ko sva si po letih spet segla z Vorancem v roke, sem se spomnil svojega prvega srečanja s »Samorastniki«. Zato mi je spet bilo lepo pri duši.

Sicer pa — kaj govorim o sebi! O Prežihovem Vorancu sem hotel napisati nekaj besed.

Prišel sem k njemu, da mu voščim sreče v novem letu in da mu čestitam k podelitvi visokega odlikovanja, s katerim ga je odlikoval Prezidij Ljudske skupščine FLRJ.

Zresnil se je, kar me je prvi hip začudilo: Ali nisi, Voranc, nič vesel nagrade in odlikovanja? Nisem si upal vprašati.

Toda mojega začudenja je bilo kmalu konec. Voranc namreč razume podeljevanje nagrad in odlikovanj mnogo širše, razume ga kot resnični umetnik.

»Ne samo jaz, ne samo nagrajenci in odlikovanci, vse ljudstvo je lahko srečno, da ima Tita, ki ima toliko smisla za kulturno ustvarjanje,« je dejal Voranc.

Najin pogovor je moral nujno preiti na njegovo nagrajeno knjigo. Povedal sem mu, da sem črtico »Solzice« bral že leta 1945, ko je bila še v rokopisu in da bi mu bil že takrat rad povedal svojo željo, naj napiše cel šopek takih »Solzic«.

»Solzice sem napisal že prej, že leta 1941,« je pojasnil Voranc. »Pozneje sem napisal še nekaj črtic in tako je nastala knjiga. Pravzaprav sem jo napisal iz zlehtnobe.«

V očeh sta mu zaplesala plamenčka. »Da, iz zlehtnobe,« je nadaljeval. »Pri nas se je v mladinski književnosti razpaslo že nemogoče cicibanstvo. Kakor da bi otroci ne bili več ljudje, temveč neka življenju odmaknjena bitja. To sem povedal tudi ranjkemu Župančiču. Rekel je, da imam prav.«

Nisem takoj razumel, kaj misli pod tem cicibanstvom. Skoraj da je bil hud.

»Cicibanstvo, to je tista nemogoča življenjska odmaknjenost v književnosti za mladino. Kakor da bi otroci sploh ne hodili po zemlji! Takšna mladinska literatura jih vodi skozi nek zlagani svet.«

Zdaš se je najin razgovor čudovito lepo razgibal. Nič mi ni bilo treba spraševati, kaj misli o nalogah mladinske književnosti. Voranc je začel kar sam.

»Ko mi bo zdravje dopuščalo, bom spet začel pridno pisati. Nadaljeval bom z romanom »Pristrah«. Lani je bil v »Novem svetu« objavljen odlomek iz tega romana, saj si ga gotovo bral. Veš, to bo zgodba, precej romantično pobarvana, vendar ta romantika ne bo osladna in brezsmiselna.«

Ni me treba o tem prepričevati, Voranc. Vsi vedo, da ti ne moreš napisati nič osladnega in nič brezsmiselnega. Zeleni bi le, da nam ta roman čimprej napišeš. Odlomek, ki si ga lani objavil, že govori o umetniških kvalitetah romana, ki si ga zasnoval.

Teh misli nisem glasno povedal, da ga ne bi prekinil in da ne bi zasukal pogovora kam drugam.

»Vmes bi napisal še kaj za mladino,« je nadaljeval Voranc. »Nekaj takega kot so »Solzice«. Take čudovite stvari se gode okrog nas in ne bi smeli molčati o njih.

Tu se je Voranc spomnil časopisnih ljudi, ki bi morali o teh stvareh mnogo pisati, toda ne tako kot danes. Več življenja bi

moralo odsevati iz časnikov. Novinarji bi morali biti čim več med ljudmi. Spoznavati bi morali njihove napore, njihove boje, ker le na ta način bodo lahko pisali o njegovi veličini in človečanski plemenitosti.

Toda to so tudi naloge književnika. Niti novinar, niti književnik se ne bi smela pred življenjem zapirati med štiri stene. Potrebno je hoditi z odprtimi očmi in ušesi skozi dogajanja naših dni. Na marsikaj bo še treba opozoriti, marsikatero napako bo še treba odkriti.

In že se Voranc spet spomni mladine.

»Za industrijsko mladino smo še kar po skrbeli. Vsega ima na razpolago. Dostojno hrano ima, šole, internate, obleke... Kako pa živi naša kmečka mladina? Kako se je izboljšalo njeno življenje? O tej mladini bom tudi še pisal«, obljublja Voranc. »Vredno je pisati o njej. Poznam zanimive slučaje iz življenja kmečke mladine, ki jih je treba opisati.«

Voranc ne bi bil Voranc, če ne bi mislil na druge. Vedno misli nanje, stalno se peha za druge. Zdaš je dobil nagrado, toda del te nagrade je že določil za elektrifikacijo svojih Kotelj.

Iz tega pehanja za druge, iz stalne skrbi za človeka, iz Vorančeve iskrene in ne-sebične ljubezni do vsakogar, ki trpi in ki je potreben pomoči, raste Vorančeva umetnost, rastejo njegova književna dela. Njegov humanistični in iskreni socialistični odnos do delovnih ljudi je tista sila, ki njegovo umetniško ustvarjanje stalno in tesno povezuje z življenjem. Na drugi strani pa daje njegovim delom visoko umetniško vrednost.

Nagrada in odlikovanje, ki ju je Voranc te dni dobil od Prezidija Ljudske skupščine FLRJ, ni samo priznanje njegovemu delu, temveč tudi priznanje socialističnemu realizmu in socialističnemu humanizmu, ki ju Voranc stalno in dosledno oznanja v naši književnosti.

(Iz literarne zapuščine Oskarja Hudalesa.)

LISTI izhajajo kot priloga tednika Železar — glasila delovnega kolektiva SOZD SŽ Zelezarne Jesenice. Ureja kulturno umetniški klub DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Joža Vari.

MARKO HUDNIK

Ob novi pesniški zbirki

Valentina Cundriča »pesemsol«

Nova Cundričeva knjiga pesmi je izšla približno v istem času kot slovenski prevod knjige *Tragično občutje življenja*. Avtor te knjige, španski filozof Miguel de Unamuno, kmalu na začetku izraža prepričanje, da je filozofija — kakor si jo on predstavlja — zelo blizu poeziji. Nam zdaj ne gre za filozofijo, pač pa za poezijo. Bi bilo mogoče nasprotno reči, da je poezija nekaj takega kot filozofija? Tak izrek bi bil kot nalašč primeren za to, da bi z njim prestrašili poprečnega bralca, ki mu je filozofija nemara sinonim za težko umsko telovadbo. Ali ni lirika — glavna veja poezije — nekaj lahkega, naivnega, otroškega? Nekoč je vsekakor bila, tudi danes najdemo še knjige pesmi, za katero bi to veljalo. Ni pa to Cundričev primer.

Novejša poezija in njej pripadajoča kritika ima več odgovorov na to, kaj je (in kaj naj bi bila) pesem. V času avantgardističnega pesnikovanja je pesem zdaj reč med rečmi — torej nekaj, kar vsekakor ni v živi zvezi s človekom; zdaj spet govorijo o kombinatoriki, po kateri je pesnikovanje podobno polaganju pasjance; zdaj je spet pesnik podoben znanstveniku, saj je njegovo poglavitno opravilo raziskovanje jezika. Te in podobne oznake poezije so nastale v času tako imenovanega modernizma, zdaj pa smo, pravijo, v času, ko se modernizem osiplje: v času postmodernizma.

Mogoče bi se moral takoj na začetku vprašati takole: kaj je pesem za avtorja zbirke *Pesemsol*? Vprašanje bi bilo toliko bolj umestno sprito tega, ker se zdi, da Valentina Cundrič tu (in v drugih zbirkah) teži v nekakšno zunajčasovnost. Vendar sem prepričan, da ga ne morem razumeti drugače kot v kontekstu miselnih in bivanjskih zadreg, v katerih se je znašel sodobni človek. Pa saj gre — z moje strani — za prvi poskus takega razumevanja.

Spet se bom za hip vrnil k Unamunu, oziroma k njegovi knjigi. Unamuno večkrat pravi, da ga ne zanima človek kot rodni pojem, da ga ne zanima človek nasploh, pač pa konkretni človek, posameznik, ta-in-ta. Podobno nagnjenje je v svojih romanih večkrat izpovedal Dostojevski. V našem primeru bi Unamuno, če bi bil še živ in bi lahko bral Cundričeve pesmi, rekel, da mu ni toliko do občledlovske resnice, ki se nemara razodeva v Cundričevih pesmih, pač pa ga zanima »človek Cundrič«. Le tega pa si ne morem zamisliti zunaj zgodovinskega konteksta, zunaj slepe ulice, v kateri se je, kot vse kaže, znašlo današnje človeštvo. In seveda, v kateri se je, če še naprej sledimo Unamunovi opredelitvi, znašel predvsem sleherni posameznik, — pa čeprav se — in to je za naš primer pomembno, večina posameznikov se te zagate zaveda samo obrobno, tako nečisto-zares.

Kaj mislim s temi slepimi ulicami? Na umu mi je večkrat izpričano dejstvo, da je sodobni svet pod nadvlado tako imenova-

nega finančnega kapitala: ta nam diktira razvojni trend, ta določa človeštvu strateške cilje. Vse kaže, da smo zdaj v znamenju mnogo globlje odtujitve od tiste, proti kateri je vstal Marx s svojo humanistično vizijo. Namreč, globlja je od odtujitve v klasičnem kapitalizmu. Zdi se, da je svetovno gospodarstvo samo sebi namen. Življenja milijonov so usmerjena v čedalje večjo proizvodnjo, namen te dirke pa ni svet za človeka, pač pa svet, v katerem je človek tujec brez pravic. Posameznik ima v njem čedalje manj prostora za uveljavljanje svoje samobitnosti — hkrati za preseganje samega sebe in za zblíževanje s soljudmi.

Cundričeva poezija morda res ni direktni odgovor na te razmere, — za to, da postaja človek, narodna skupnost in biotop le material za mesoreznicno industrijske uporabnosti. Povezave niso povsem očitne. Spomnimo se na to, da je bila Cundričeva poezija deležna popolnega nerazumevanja s strani kritike. Pustimo ob strani krivico, ki jo je pri tem doživel pesnik, pomembnejše se mi zdi to: miselnost tistih, ki so pri razumevanju pesnika Cundriča tako totalno usekali mimo, je že šla skozi prej omenjeno mesoreznicno gre za poenoteno zavest, ki ne zmore doumeti ničesar, kar ni prišlo iz kalupa, ki je trenutno v rabi.

Zdi se mi, da Cundričevo pesniško sporočilo ne raste iz osebnih užaljenosti zaradi nerazumevanja: to je bil mogoče hipni impulz, ki ga je pesnik hitro prerasel. Ne trdim, da je občutil sodobno odtujenost na način, kot sem ga prej opisal. Nekatje pa gre vendarle za podoben odziv. Čisto naravno se zdi, da se pesnik, ko začuti za Koso-velom »da je vse zaman«, zateče v slonokoščeni stolp samozadostnosti; ali pa, da se posveti učenjarski raziskavi jezika, ki je sama sebi namen; ali pa, da proglasi pesem za reč, razpoložljivo, zgolj-igri-namenjeno. Do neke mere so to tudi Cundričevi odgovori: tudi pri njem gre pogosto za vrtnanje v globino jezikovnih možnosti, tudi njegova pesem je pogosto igra, čeprav je še pogostejše žarotivni obrazec; ali pa samogovor osamljenca, ki so mu zaprte poti do soljudi? V prenekateri njegovi pesmi pa lirski subjekt nagovarja nekoga, ki mu pravi ti; in v drugih je spet subjekt množinski, smo »mi«.

V skoraj vseh katekizmi modernizma je zapisano, da je poezija — moderna poezija — nekaj, kar stoji samo zase in kar ni zavezano ne družbeni stvarnosti ne konkretnemu človeku. Danes slišimo sicer tudi glasove, da to ni bilo mišljeno čisto zares: da je šlo nemara le za kamuflažo, za šifrirano obliko družbene kritike, ki se je tako prebijala mimo blokad. Naj bo tako ali drugače, Cundričeva miselnost in izpovedna lirika ni bila nikoli zgolj-igra, zgolj-reč ali zgolj-raziskava. Postala je most med prejšnjo tradicionalno izpovedno pesniško besedo in med postmodernističnimi iskanji, v katerih vez s človekom vseskozi obstaja.

Najbolj — ali pa: čedalje bolj je pri njem očitna zavezanost pomenu. Če je šlo pri najvidnejšem slovenskem modernistu Salamunu za izrekanje besed-imen, ki so bolj ali manj osvobodjene zveze z zunajpesniško stvarnostjo, je Salamun vsekakor v nekem smislu pripravil pot za Cundriča — pa čeprav sta dejansko vrstnika. (Salamun je celo nekaj let mlajši.) Tudi Cundričeva pesem se včasih izteka v nekakšno obredno naštevanje. Modernizem je osvobodil besede pomenov-šablon, Cundrič išče v njih stare, pozabljene, »prave« pomene, hkrati odkriva svet, ki nam je postal nedostopen.

V modernistični poeziji imajo besede »začasne« pomene, pomene, ki so vzpostavljeni prvič in edinkrat v določeni pesmi. Cundričevo prizadevanje občutim kot vedno nov poskus vzpostaviti vez s tradicijo, z davnimi pozabljenimi pomeni. To je nemara njegov lastni poseben odgovor na samoto, na zavračanje, na nerazumevanje. Pesnik si, kot vse kaže, išče brate in prijatelje zunaj svojega prostorsko-časovnega kontinuuma. Oglejmo si samo antologijo alpske poezije — izbor iz sodobne evropske poezije, ki ga je objavila revija *Dialogi* ob srečanju pesnikov alpskih dežel. Cundričev prispevek v tej antologiji je absolutno samobiten v svoji zaresnosti, nereportažnosti. Razlika je v tem, da večina sodobnih pesnikov nagovarja svet v jeziku tega sveta, Cundrič pa dolbe svoj jezik v somraku preteklosti. To sicer ni značilno prav za priučujočo pesniško zbirko, za *Pesemsol*; pa tudi v njej bo bralec obstal pred prenekatero pesmijo, katere pomen mu bo zastrl ali celo s sedmerimi ključi zaklenjen.

Eden izmed motivov za iskanje novejšje poezije, ki so jo odtujila občinstvu, je izpraznjenost prejšnjega pesniškega besedišča. Ne gre le za to, da so stare besede postale plehke in zguljene zaradi prepogostote rabe. Za vsem tem stoji tudi moč mehanizmov, ki obvladujejo sodobni svet — in ki so vse človeško spremenili v sredstvo za produkcijo, za ustvarjanje profita. Če se ne motim, je Prešeren v *Poezijah* od vseh samostalnikov največkrat uporabil SRCE. Danes so besede kot SRCE, LJUBEZEN, DEKLICA samo še material za industrijo zabave: vsak dan po tisočkrat nam odmevajo iz akustičnih aparatov kot sestavni del popevk in domačih napevov. Kot take so postale neuporabne za tisto medčloveško komunikacijo, ki ji pravimo *poezija*. Če se pesnik danes obrača na sočloveka, če hoče podeliti z njim svojo lastno enkratno izkušnjo, si mora poiskati nove besede. Te pa bodo vsekakor manj »razumljive«. Biti ljudski, biti vsem razumljiv hkrati pomeni, da se moraš odreči bistvenemu. Cundrič se je zavestno odrekal temu, da bi bil »lahek«, razumljiv, »ljudski«. Če bi hotel biti tak, bi moral uporabljati jezik, ki si ga je podredila industrija zabave. Tudi to je ena izmed mogočih poti, pot, ki jo je ubrala tako imenovana pop-art, popularna umetnost. Človek-Cundrič, pesnik-človek-Cundrič pa je šel po drugi poti.

Ob koncu bi pa rekel, da se tudi tu nasprotja prav dialektično sprevrtačajo. V Cundričevih pesmih — zlasti v priučilni zbirki — je mnogo preprostih in domačih besed, tudi precej lokalnega kolorita je v njej. Sredi znane blejske pokrajine se mu odpirajo skrivna vrata v pokrajino-tam-zadaj. Marsikateri verz nam zazveni domače in razumljivo, pot do resničnega razumevanja pa je tudi tu vse prej kot lahka.

Ta lirika nedvomno nastaja ob neprijetanju na ceneno sodobnost množične kulture. Stari biblijski rek o »mnoгих poklicanih« bi lahko za našo rabo malce priokrožili in rekli: ko gre za pesniški poklic, je mogoče res precej poklicanih, malokdo pa je znal in hotel prislusniti pravemu klicu. To velja enako za ustvarjalce in za občinstvo.

Njeno bibliografijo lahko strnemo v naslednja dela, ki so izšla doma in na tujem:

1. »ABRIDGED POLITICAL HISTORY OF RIEKA«, Paris 1919
2. »KANADSKI EVEREST«, Planinski vestnik, Ljubljana 1925
3. »MOUNT LOGAN«, Planinski vestnik Ljubljana — 1925
4. »PLANINSTVO V KANADSKEM ROCKY MOUNTAINS«, Planinski vestnik, Ljubljana — 1925
5. »FOR A STICK OF CHOCOLATE«, THE LONDON MERCURY, London — 1925
6. »THE HOUSE IN THE WOOD«, THE LONDON MERCURY, London — 1926
7. »ULTIMA RATIO MONTIS«, DAILY MIRROR, London — 1927
8. »BEAUTIFUL MOUNTAINS IN THE YUGOSLAV ALPS«, MERCURY PRESS LTD. CHELMSFORD — 1931
9. »OF FATHER TRIGLAV AND HIS GREAT NORTH WALL«, TIME AND TIDE, London — 1932
10. »THE VISION AND THE QUEST«, TIME AND TIDE, London — 1932
11. »THE CYCLOPS«, THE LONDON MERCURY, London — 1932
12. »IN THE JULIAN ALPS«, ALPINE JOURNAL, London — 1931
13. »FROM THE FORCA DISTEIS TO THE CLAPPADORE«, ALPINE JOURNAL, London — 1932
14. »ŠPIK BY THE NORTH FACE«, THE SLAVONIC REVIEW, London — 1932
15. »ŠPIK BY THE NORTH WEST FACE«, SUNDAY PICTORIAL, London — 1932
16. »NAPORNA SMUČARSKA TURA Z MENINE NA VELIKO PLANINO«, Planinski vestnik, Ljubljana — 1933
17. »THE EXPECTED QUEST«, THE OBSERVER — 1933, London — 1933
18. »THE SPEARHEAD«, THE SCOTSMAN — 1933, Edinburgh — 1933
19. »FOUR OULD LONG SYNE«, ALPINE JOURNAL — 1934, London — 1934
20. »ORKNEY ALI IZLET NA ŠKOTSKO«, Planinski vestnik 1931, Ljubljana
21. »VIŠINSKO ZDRAVLJENJE V MARTULJKU«, Planinski vestnik, Ljubljana — 1935

Behold the mountains rising tier on tier
from the mist-laden marsh beyond
the town,
In serried ranks, immense, yet not too
near.
Anon the wrack broods heavy as a frown
Upon their marble brows. Their
darkened crests
Distill the thunder and hold up the cloud;
From piled-up vapours frozen on their breasts
They cast upon the land a wintry shroud.

They commune with the sun, and lo! they smile,
Like half-gods mindful of the lesser dust.
The faithful guardians of a sacred trust.

Hills of our fathers, favour us awhile!
Befriend the foolish children of your plains,
Refresh our fields with harvest-giving rains!
October 26, 1921.

Ljubljana Castle.

Str. 14 iz knjige »Beautiful Mountains«

GEOGRAPHICAL ASSOCIATION, NORFOLK BRANCH.

Tuesday, November 6th, 1934.

LANTERN LECTURE: The Mountains & Legends of Yugoslavia.

Mrs. F. COPELAND
(Lecturer at Ljubljana University)

AND
Mrs. MARKO DEBELAK
(Slovene Alpine Society)

Lecture Room,
Central Library.

7-30 p.m.
Ticket Transferable.

22. »A SHORT GUIDE TO THE SLOVENE ALPS«, KLEINMAYER AND BAMBERG — 1936, Ljubljana — 1936
23. »THE NORTH WEST FACE OF ŠKRLATICA IN THE JULIAN ALPS«, THE GRAPHIC — 1938, London — 1938
24. »TRIGLAV NORTH FACE IN WINTER«, MANCHESTER GUARDIAN — 1939, Manchester — 1939
25. »NOSTALGIA ALPINA«, FIRENZE — 1944, Italy
26. »WHO ARE YUGOSLAVS«, EASTERN EUROPE — 1953, London — 1953
27. »WHO ARE YUGOSLAVS«, THE BANKING DIRECTORY ALMANAC, London — 1935
28. »POEMS«, SLAVONIC REVIEW — 1955, London — 1955
29. »NEW VIEW ON SLOVENIAN ALPINISM«, BRITISH-YUGOSLAV SOCIETY — 1968, London — 1968
30. »EXTREM ALPINISM IN JULIAN ALPS — I«, BRITISH-YUGOSLAV SOCIETY — 1969, London — 1969
31. »EXTREM ALPINISM IN JULIAN ALPS — II«, BRITISH-YUGOSLAV SOCIETY — 1969, London — 1969
32. »EXTREM ALPINISM IN JULIAN ALPS — III«, BRITISH-YUGOSLAV SOCIETY — 1969, London — 1969

Njena poslanska zagnanost in prevajala ter pisateljska nujna nista poznali me. Rojena Škotinja je svoji novi domovini skušala dati iskreni pečat prijateljstva urejenih planinskih poteh za nenehni predkom.

Prevajala je dela, ki so bila pomembna našo ožjo domovino ter širila plemenite žnje v širni svet.

Prevajalska bilanca Fanny Copeland je slednja:

1. A. E. MCIE: »SLOVENIA« — LONDON (translated from english to slovene), aninski vestnik — 1932, Ljubljana — 32
2. K. C. EDWARD NOTTINGHAM: »SLOVENIA AND HIS PROBLEMS« (translated from english to slovene), laninski vestnik — 1932, Ljubljana — 32
3. B. O. LOGHLEN, LONDON: »IMPRESSION FROM SLOVENE MOUNTAINS« (translated from english to slovene), Planinski vestnik ljubljana — 1932
4. M. SEVERN, NOTTINGHAM: »SLOVENE MOUNTAINS« (translated from english to slovene), Planinski vestnik, Ljubljana — 1932
5. LORD S. AMMERY: »IMPRESSION FROM SLOVENE MOUNTAINS« (translated from english to slovene), Planinski estnik, Ljubljana — 1939

6. DR. L. DUDLEY STAMPA, LONDON: »SLOVENE STUDIES« (translated from english to slovene), Planinski vestnik, Ljubljana — 1934

7. DR. HERMANN WENDEL: »AUS DEM SÜDSLAWISCHEN RISORGIMENTO« (translated from german to english), EASTERN EUROPE — 1954 London

8. CIRIL KOSMAC: »POMLADNI DAN« (translated from slovene to english) »ONE DAY OF SPRING«, ALPINE JOURNAL — 1959, London

9. VLADIMIR LEVSTIK: »GADJE GNEZDO« (translated from slovene to english) »AN AADERS NEST« RODKER'S PRESS, London — 1967

FANNY COPELAND, MIRA DEBELAKOVA IN EDO DERŽAJ — PRVO PRISTOPNIKI SAMOTNEGA BENEVIŠA NA ŠKOTSKEM

Alpinistična trojka COPELANDOVA-DEBELAKOVA-DERŽAJ je v letih med obema vojnama preplezala vse pomembne vrhove in smeri vseh težavnostnih stopenj. Debelakova se je lotila angleščine in je kmalu predavala v Angliji o naših planinah na srečanjih, ki sta jih organizirala GEOGRAPHICAL ASSOCIATION in THE PEN CLUB za svoje člane. To je bila pogumno izvedena in pozneje od nikogar ponovljena turneja v Angliji leta 1934.

Zlata trojka je dve leti in pol živela v Angliji, predavala v vseh večjih mestih Anglije in Škotske. V tem obdobju je trojka našla tudi čas za sebe. V družbi alpinista WEDEBURNA je trojka COPELANDOVA-DEBELAKOVA-DERŽAJ v škotskih gorah kot prva vklesala v samotni BEN NEVIS novo »slovensko smer«. S tem smo pridobili pomembno anglo-slovensko turistično magistralo. Miss Copeland je po svojih dobrih zvezah zagotovila tudi objavo prvenstvenih tur v Julijcih — v vodilni reviji ALPINE JOURNAL. Veliki uspehi trojke so bili mogoči predvsem zaradi srečnih okoliščin, da so se ujeli ljudje z istimi težnjami in danes skoraj nerazumljivim entuziazmom ter nekakšno obredno ljubeznijo do gora.

Fannin obisk »očaku siv'ga poglavarja« je rekorden. Na vrh Triglava se je povzpela kar štiridesetkrat. Poleg tega je tudi edinstven ženski rekord. V starosti 38 let se je povzpela na Triglav v štirinajstih urah.

(Nadaljevanje na 24. strani)

SLAVKO TARMAN:

Fanny Susan Copeland ambasadorica našega alpinizma in turizma

Fanny Susan Copeland, ambasadorica lepote naših gor

»Gore, kjerkoli se dvigajo, so mi postale prijateljice ...«

(BYRON)

ISKRENA PRIJATELJICA SLOVENIJE

Miss Copeland si je po pravici zaslužila naslov ambasadorke našega gorskega sveta. Postala je košček življenja našega alpinizma. Gore so ji bile prave in edine prijateljice.

Pri vsem tem planinstvu je bila neustrahovana publicistka, dopisovalka revij v svoji domovini Angliji, za nas Slovence pa zasluzna razširjevalka poročil in razprav o lepotah in življenju na tem malem delu Evrope. Do zadnjega je sejala prijateljstvo do nas v svoji domovini, ki jo je strastno ljubila.

Ustavila se je v Sloveniji in postala lektorica angleščine na ljubljanski univerzi. Bila je sodelavka jugoslovanske delegacije po prvi svetovni vojni na mirovnih pogajanjih. Če bi pogledali prav v globine njenega od človeških radosti in bridkosti zvalovanega srca, bi našli veliko osebno zadovoljenje — saj je v vseh petdesetih letih bivanja v Sloveniji naredila ogromno turistično propagando in s tem privabila v naše Julijce generacijo najboljših gorohodcev iz anglosaksonskega sveta.

Srečne okoliščine so botrovale ponudbi našega poslanika v Londonu dr. Leona Pitamica, ko jo je povabil naj sprejme lektorstvo angleščine na bodoči univerzi v Ljubljani.

Vabilu je sledilo imenovanje: »Spoštovana miss Copeland, obveščamo Vas, da je fakultetni svet na svoji prvi seji 4. oktobra 1921 izbral Vas za lektorja angleškega jezika, z mesečnim prejemkom 2000 Din ...«

(Dr. A. GAVAZZI, dekan filozofske fakultete univerze v Ljubljani — 19. oktobra 1921)

TAKRAT ŠE NIHČE NI SLUTIL, KAKO POMEMBNO OSEBNOST SMO PRIDOBILI ZA NAŠ ALPINIZEM IN TURIZEM

Miss Fanny Susan Copeland se je rodila 27. septembra 1872 sredi Škotske v Birru, okraj King's Country. Predniki po očetu Ralphu so bili farmarji. Oče Suzanine matere je bil v Indiji zelo znana osebnost. Prevajal je iz sanskrtja staroindijsko literaturo. V materinem domu so bili plemiči iz Belgije, znameniti svobodomiselní filozof Spinoza spada v to vejo. Med materinimi predniki je tudi znameniti himalajec dr. TOM LONGSTAFF.

Suzanin oče Ralph je prišel iz grofije Lancaster ter postal ugleden astronom na škotskem observatoriju v Edinburghu. Bil je alpinist in popotnik, ki je obredel vse Kordiljere, se povzpel na vrhove Čimboraso, Catopaxi, Sajamo in se izjemno zanimal tudi za Balkan. Očetovi predniki so imeli znamenite tovarne porcelana (cope-lanski porcelan). Eden teh prednikov se je udeležil ekspedicije na Severni tečaj v letu 1896/1897, zato neki grič nosi ime Cap Copeland.

Susan Fanny je pravzaprav iz krajev Shakespearjevega Macbetha. Iz Birra so se preselili najprej v Dublin, potem pa v Eberdeenshire na Škotsko.

Kot njeno sestro Agnes so starši tudi Fanny usmerili v studij glasbe. Petje, jezikoslovje in klavir je Susan študirala v Londonu in Berlinu. Skupaj s sestro Agnes sta prirejali koncerte, na katerih jo je spremljala s klavirjem. Nekaj let poprej se je Fanny kot gojenka glasbene akademije seznanila s svojim bodočim soprogom, opernim komponistom in dirigentom J. S. Barkworthom. Fanny je v neki operi nastopila kot pastirica. Kmalu nato mu je postala žena. Rodila je sina in dvojčka sina ter hčerko. Vsekakor je bilo to odločilno za njeno poznejšo življenjsko pot. Starejši sin je državni uradnik, mlajši je agronom, hčerka je poročena.

Fanny je imela za seboj nekoliko razglašen zakon in poznejšo možovo smrt v letu 1928. Tedaj se ji je v skoraj petdesetem letu odpirala tretja pot.

»JULIJCI, CILJ MOJEGA NAJVEČJEGA HREPENENJA ...«

Ko je ostala sama, se je poskušala preživljati z glasbo. S pomočjo ruskega violinista ZAHAREVIČA se je seznanila z zagrebškim dramaturgom SRDJANOM TUCICEM. Violinista ZAHAREVIČA je spremljala na klavirju na javni produkciji. Tako je Fanny prišla v stik v letih prve svetovne vojne z nekaterimi člani Jugoslovanskega odbora v Londonu. Pozneje je posredoval še Tržčan Lasič in dokončno pregovoril Fanny, da je sprejela mesto lektorice na univerzi v Ljubljani.

Gore so odločile. Da niso pogledale rojenice, če je v drobnem, mlademu srcu male Fanny zametek dr. Longstaffovega hrepenenja: »JULIJCI, CILJ MOJEGA NAJVEČJEGA HREPENENJA ...«

Če povzamemo, oceno dr. TOM LONGSTAFFA (Fannynega prednika po materi), svetovnega popotnika in osvajačja himalajskih vrhov, ki jo je napisal dr. KUGYJU, se ne smemo čuditi magični moči, ki je pri-

tegnila Fanny v naš gorski svet in med naše ljudi.

Dr. LONGSTAFF v pismu dr. KUGYJU pravi: »Sprašujete me, kakšen vtis so nam naredili Julijci. Odgovor je težak. Resnica je, da so zame — po štiridesetletnem čaščenju gorskega sveta — ostali še vedno največje hrepenenje. Obiskati jih še enkrat — tega si bolj želim kot ponovno videti katerokoli pokrajino Alp. Bolj kot si želim še enkrat videti ledeni Kavkaz, Himalajo ali gore Kanade in Aljaske ali pa stoječega sonca na fantastičnih vrhovih Arktike. Ali je še kaj drugega v Alpah — vstevši tudi vsa vrsta Julijcev — kar bi se moglo primerjati s skrivnostno pravljicnostjo Martuljkove skupine? ... Prav gotovo ni nobene druge gorske pokrajine, ki bi bila tej enaka!«

KNJIGA — BEAUTIFUL MOUNTAINS — SLAVOSPEV JULIJCEM

Fanny kot odposlanica našega alpinizma razpošlje svojo knjigo najpomembnejšim tujim alpinistom tridesetih let. Generacija alpinistov preteklih trideset let se ji z laskavimi besedami zahvali za pozornost. Fannynina knjiga Beautiful Mountains je reprezentativni vrh z literarnimi delci pisateljske ustvarjalnosti, žlahtna naplavin, v kateri se kot po mediju pojavljajo njeni predniki z večnih potovanj.

S tem delom je zbudila Fanny Copeland zanimanje za naše gore pri članih angleškega znanstvenega društva THE LE PLAY SOCIETY v Londonu. Pridobila jih je za obisk Slovenije. Proučevali so pokrajino, živalstvo, rastlinstvo in ljudske običaje. Na teh potovanjih jih je spremljala sama, prof. Pavle Kunaver in ostali naši alpinisti. Vsako leto je prihajalo več teh ljubiteljev gora z Otoka. Med njimi so bili biolog in pisatelj JULIAN HUXLEY, profesor FAWCET z londonske univerze, dr. ROLAND ROSE z univerze Cambridge ter drugi.

Kot vidni dosežek teh raziskav je izšla v Londonu knjiga »SLOVENE STUDIES«. Mimo skupine znanstvenikov so obiskali slovenske gore še INGLE FINCH, naskakovalec Mount Everesta ter najboljša garnitura alpinistov z Otoka pred drugo svetovno vojno.

Fanny je neustrahovano delovala v svoji novi domovini. Včlanila se je v ljubljansko SKALO ter bila iskrena tovarišica z mnogimi planinskimi tovariši. Plezala je z MARTELANCEM, dr. MIHO POTOČNIKOM, DE REGGIJEM, JOŽETOM ČOPOM ter ostalimi vidnimi predstavniki alpinizma tedanjega časa.

Mnogo je delala za Slovensko matico, prevajala v angleščino, dopisovala v angleške revije in časopise. Predavala je o jugoslovanskih gorah v angleških in škotskih alpinističnih društvih. Na ta način je na nevsiljiv način vabila alpiniste v slovenski gorski svet. Bila je na vseh vrhovih slovenskih snežnikov, na nekaterih celo večkrat.

OGROMEN PISATELJSKI IN PREVJALSKI OPUS

Z vsemi močmi se je Fanny posvetila svojemu lektorskemu delu na novo ustanovljeni univerzi. Našla je čas za obisk slovenskih gor, obenem pa je mnogo pisala in prevajala v angleščino.

Pisala je v angleške in slovenske planinske revije, izdala reprezentativno knjigo BEAUTIFUL MOUNTAINS. Opravila je ogromno poslanstvo v prid našemu alpinizmu. Slovenijo je zamenjala za novo domovino ter se vrasla v naš način življenja. Njeno publicistično delo sega v leto 1919, ko je napisala pomemben dokument o kratki politični zgodovini Reke. Ta dokument je bil pomembna osnova pri pogajanjih v Parizu.

VALENTIN CUNDRIČ Pesmi iz zbirke »pesemsok«

POPOTNIKOV DIPTIH

1
Razplatili smo mojo svečo
in jo žgemo zase in za vse.
Ponosili smo mojo srajco.
Namesto eden smo jo vsi.

2
Beseda in tišina
se primeta pod pazduho
in poskakujeta pred mano.
Prisluškujem, katera skupna
dojznica ju kliče.

USODA

Vem, da nisem prav prišel,
žejem sem kot mrtvi.
V prsih raste mi ledena veža.
V grlu z ognjišča ogenj izžiga glas.
V čelu mi trhla hiša škripnje
s predniki, ki hodijo nazaj.

Vem, da nisem legel prav.
Moral bi v dlani, ne med rjuhe.
Pa še, ko hočem odgrniti posteljo,
je ni, rjuha prasketa le v meni.
Blazina se premakne v meni z bolečino.
In tisti, ki ga iščem v molku postelje,
je spredaj, daleč pred menoj,
na drugi strani, onstran snidenja.

In ne bom umrl prav.
Kruh najdem v jasli položen.
Prišel sem se pokloniti, hraniti, ljubiti,
a nihče ne čaka neučakan.
Najde boljši par.

REKVIEM

1
V gmajni telesa,
postlanem za praznik
duše, prazno
je, pušča.
Ob rožah splov
so srca plevelnata
pod dviznimi mostovi
udov, čutov.
Preveč obrazov vrtnih je ob potih.
Sneg rešnjih krikov je prepoln.
Pa še ne sedemo v čoln,
ki je opasan s presojnimi kažipoti.

Postanek v suhi
žili glasov,
ko smo s trnom
in osatom prešiti!
Med robovi ledu,
v očenašu pernatih krikov,
smo prilični znaki,
spreminjasti na gladini
drug drugega. Na drugi strani
imen in izrekov, v ptici muzejni
sejemo in plevemo revni
kamen, iz katerega smo izrezljani.

Od smrti imamo toliko,
kolikor smo vzeli.
Tudi od ptic in rož toliko,
kolikor ukrademo.
Zastorj smo bili le mi.
Na voljo. Ponujani.
Hoteli smo, da s seboj
svet iznenadimo.

Zdaj živimo kot pismo neodposlano.
Tajinstveni smo, pa dosegljivi. Navzoči.
Drug drugega s svojo dušo moči.
Padamo druga drugemu skozi živo rano

Vendar ni vse zaman.
Ni vse izgubljeno.
Drug za drugega smo.
In tudi drug brez drugega.
Vsi vidimo: iz cvetov
se iztezajo prsti. In usta.
Vsi vemo: v stebli
je ujet naš pas.
In ko bi mogli zanihati nebo zvonov,
ki v nas visijo že od smrti,
bi se listali kot raznihani listi gladine,
odprti

joku, ki je na poti domov.

Spreminjamo se v vrtné obraze,
v rokavico
pticam in tisi,
v usta vetrov.
Stojimo na hribu,
ki hodi za nas. In hrope.
Dospeli bomo nekoč.
Nekam. Kot snov
luči, ki jo vrtinčimo s tišinami
in odrešujemo jo sebe ter prahu.
Ko bomo postali mir miru,
se bomo oglašali z votlinami.

2
Ta hip, ko se
dotaknem sveče,
in preden
jo prižgem,
pogleda me
iz sobe tleče:
»Ti tukaj?«
In že grem,
kot da mi mnogo,
dosti daje,
omahovaje
proti nji,
ki pričala bo,
da najraje
sem ljubil jo
v temi.

Ko vidim roko,
ki ne ve,
naj bi mi dala
ali vzela,
v oči mi
stopijo solze,
in skozi
priča bela,
s prestolom
v slapu vročem,
nagiba se mi
v obrvi,
a ko jo poljubiti
hočem,
me v grlu,
v pasu zabolí.

Ob grmu, ki si
ne prizna,
da je in bo
pridežališče,
poljubi me
in mi zavra,
presojna priča,
ki me išče,
in najde,
in se me boji,
in moje
trhato telo
v temi kot
ključ drži,
da odklenila
bi drevo.

Ko bi pa odklenila
reko,
odprla njena
vrata nastežaj,
bi vzela
mi obleko,
jo razcefrala
kot lišaj.
In vedel bi,
da od onod
ne pridem sam
ne z njo.
Če koga vabil
bi v svoj rod,
bi moral ga
zazidati v drevo.

Bi vabil ga
kakor tančica,
ki vržena
čez mehki vrat
hladi, ne
greje lica,
četudi bo
vsak čas pomlad.
Bi vabil ga,
kot sam povabljen
sem skozi snežni
mrak.
Ter bo pogrešan
in pozabljen,
prečrtan,
kakor vsak.

Ta hip, ko se
dotaknem sveče,
in preden
jo prižgem,
pogleda me
iz sobe tleče:
»Odhajaš?«
In že grem,
kot da mi mnogo,
dosti daje,
omahovaje
proti nji,
ki pričala bo,
da najraje
umrl sem
v temi.

GORENJSKI AJALON

Zdaj več je obetov kot dni.
Zdaj več je časa kot duše.
Zdaj več joka kakor noči.
Zdaj več duše kakor ure.
Zdaj več je sedanjosti kakor ljubezni
in največ je polnoči po ulicah.
Zdaj več je prihodnosti, ki iz usmiljenja
nikoli ne odide spat.

V gorenjskem Ajalonu
tako svetu prisluškujemo.
Za našo živo mejo se njegovi meči
vse bolj oddaljujejo.
Za našo živo mejo
prepeva sedem žalosti.
Posekani se obraščamo
in drug drugemu ponujamo v temi.

»Pojdi, ah pojdi z menoj!«
»Zapiši se v moj sveti opaži!«
»Ti si moje nadaljevanje!«
»Nekaj vzameš, nekaj daš!«
Zdaj prekrizanih rok čakamo.
Zdaj napenjamo neviden lok.
Vendar: namesto drugega čakaš.
In pretečeš še sveteljši krog.

In z ledeno ter kamnito pavolo
pletemo gorenjski Ajalon.
Vsak v svoji glavi niha čuteči
in stoglasni zvon.
Vendar smo le izkušnjavci.
Vsak zase praznik premakljiv.
In se ne praznujemo. Samo izkušamo.
Da drug v drugem se ne bo ubil.

Pletemo gorenjski Ajalon
kot belo srajco, kot vrtnec,
kot preobleko, kakor ljubje
čez zavreli svinec.
Kot prošnjo ga ušlišano
dopletemo za rod in vas.
Čarobnega kokona
naj bo vsaj za topel pas.

Nagnite prste do krvi
nam reže ledena in kamnita nit.
Pa nič za to. Tako naj bo.
Ta, ki v nas je skrit,
očit bo jutri, pojutrišnjem.
Razkral nas bo, zidove,
in zablestel med nami črnimi,
ki bomo gledali v bogove.

BARTOLOMEJEV ZAPIS na rodovna nihajna vrata

V moji srajci
veter gre na pot,
ko se odpre
poletje nastežaj.
Z mojo roko
nevihta dolbe prod.
Se v mojo dušo
briše zimski mrak.
Od mene briše noč
roke, noge.
In jaz za zvezde
sem dobrotni prag,
ki ljubosumno lunin
potok ga razje.
V naročju mojem
svet je blag.
Vendar kdo
objema se z menoj?
Z belo rožo v roki
in ogrnjen
s tlečimi plameni
bom nocoj
kot vsakokrat
povsod zavrnjen.
Pri boštvu. Pri ljudeh.
Nihče ni moj

Valentin Cundrič

Valentin Cundrič se je rodil 14. februarja 1938 na Poljšici pri Bledu. Osnovno šolo je obiskoval v Zgornjih Gorjah, šolanje pa je nadaljeval na gimnaziji, najprej na Bledu, pozneje na Jesenicah, kjer je 1956. leta maturiral. Zaradi pomanjkanja denarja se je zaposlil pri PTT na Bledu, nato je odšel študirat na filozofsko fakulteto v Ljubljani. Odločil se je za študij slavistike.

Glede na to, da je s pisanjem pesmic začel že zelo zgodaj (v drugem razredu osnovne šole), je logično, da se je med študijem gibal v izrazito umetniških krogih, v družbi Grafenauerja, Krambergerja in Košute. Ti pesniki so skupaj s Cundričem sestavljali močno jedro revije Mlada pota, ki je delovala pod mentorstvom Mitje Mejaka. Pri tej reviji so mu že 1955. leta objavili pesem SREČANJE. Naslednji mesec je na republiškem natečaju za poezijo dobil prvo nagrado za pesem DETE IN OBLAK. Vse to je kazalo na obetavno nadaljevanje

Cundričevega pesniškega ustvarjanja, ki je bilo kronano z izidom prvih dveh pesniških zbirk, POJOČI GRM in KROTKO JUTRO, ki sta izšli 1961. leta. Izidu zbirke so sledile kritike vidnih literarnih delavcev, ki so Cundričevo poezijo označevale kot ohlapno, frfotavo, »brez ognja in čustev«.

Temu prvemu obdobju sledi deset let molka. Če danes gledamo na to desetletno obdobje (od 1961 do 1971), lahko vidimo, da je bilo to pripravljalno obdobje, da brez tega ne bi bilo Cundričeve poezije, tako obogatene z izkušnjami, kot jo imamo danes. V teh letih je imel Cundrič dovolj pripravljenega gradiva, ki ga je tudi pošiljal našim založbam. Vendar so bila v tistem času vrata založb zaprta za umetniško ustvarjanje Valentina Cundriča. Šele 1971. leta je pri založbi Obzorja v Mariboru izšla njegova tretja pesniška zbirka GORGONA, ki jo sestavljajo trije cikli pesmi: Beseda kot gosena, Prst, ki meče štiri sence in Gorgonska polja.

Gorgona je poezija globokega človekovega razočaranja, njegove groze, ko je moral realno pogledati v obraz resničnosti življenja, ki je bolela in teptala človeka v njem. Pesnik v tej zbirki obračunava s krivičnostjo, hinavščino ljudi, ki so mu bili blizu, pa so ga zapustili v najtežjih trenutkih življenja. Njegov jezik v tej zbirki je trpek, v nekaterih mislih postane skoraj psovanje.

Iz grozečega sveta Gorgone se Valentin Cundrič dvigne v svet, ki svoje podobe ni spremenil, spremenil se je le pesnikov odnos do sveta. Ko je svoji bolečini dal prosto pot v pesniškem izrazu, je postal bolj umiren, sprijaznjen z nujnostjo živeti v svetu, kakršen je. Ker se sam ne more boriti proti njemu, pusti, da gre svojo pot, on pa se umakne v drug svet, ki je boljši, bogatejši, zlasti pa zvestejši — to je njegov notranji svet.

Začetek Cundričevega prehajanja v samega sebe se kaže že v SONETIH ZA MARIJO (1972. leta, samozaložba), v zbirki SATURNIANA (1972., samozaložba) in v SONETIH, ki so izšli 1973. leta v založbi kulturnoumetniškega kluba Tone Čufar pri DPD Svoboda Jesenice.

Zlasti zanimiva je zunanja oblika SONETOV. Cundrič uporablja obliko, ki jo je prvi uporabil Spenser (tri štirivrstičnice in ena dvovrstičnica). Zbirka je sestavljena iz štirinajstih sonetnih vencev, iz motta, ki je hkrati magistralskega magistralskega, 15. sonetnega venca.

Leta 1973 je Cundrič preživel še eno razočaranje — neuspešno zdravljenje oči na očesni kliniki v Berlinu (odstopili sta mu obe mrežnici, izgubil je levo oko). Takrat je nastal cikel pesmi MNEMOZININA STELA, leto pozneje pa še cikel KOMENTARJI, ki sta hkrati izšla v Pesniškem listu 29 (v založbi Tržaškega tiska in koprške založbe Lipa, 1976. leta).

Iz urejene oblike SONETOV se Cundrič znova usmeri v svobodni verz. Cikla je treba jemati kot problemsko celoto. V obeh se ukvarja z zgodovinskimi konstantami človeškega roda.

MNEMOZININA STELA — cikel je tridelen. Sestavljajo ga pesmi: Blejska nekropola, V Persefoninem gaju in Čudovito življenje male Ive.

Cikel KOMENTARJI pa sestavlja trinajst enot. V njem je izrazito pesnikovo optimistično razmišljanje v odnosu med človekom in pesmijo. Pesem postavlja nad človeka, nad njegov boj za obstanek, nad omejitve, ki človeka bremene.

Več o obeh sta pisala France Pibernik v Dialogih in Denis Poniž v Naših razgledih.

V založbi Mladinske knjige je 1979. leta izšla zbirka VRČI, ZAJETJE LUČI in TEME. Sestavljata jo predvsem dve tematski sestavini. Prisoten je občutek minevanja in končnosti vsega živega. V ciklu Prizori iz votivnega življenja se srečamo z astralno projekcijo, ki v poeziji, ki sledi Vrčem, predstavlja osnoven pristop pesnika k življenju in pesništvu. Vrči so hkrati tudi mejni trenutek Cundričeve poezije — pomenijo Cundričev popoln odmik iz zunanjega v notranje življenje.

Ostale zbirke, ki so izšle do zbirke PESEMSOL:

ŽEGBAJN, ČATEŽ, GORENJSKI AJALON, MOLITVENI OPAŽ, MOLITVENI OPAŽ, MALI MOLITVENI OPAŽ, DVE PESMI, TRI PESMI, ROSIKONJ, MALI ROSIKONJ, VELIKI ROSIKONJ, PESMI, APOKRIF, ROSIKONJ, IZBRANE PESMI, ŽEGBAJN, GORENJSKI AJALON, DAENA, ILNATI ROMB, BAROK, STOSONCE, POIMENOVANJA, BETHÉZDA in VEČERITVE DUHOV.

Vse to so pesmi, ki so izšle v samozaložbi. Poleg zbirke pesmi PESEMSOL so založbe sprejele še zbirke: GOFROVE RUŠEVINE in MOJ KONJ.

čnost, saj spada med planinske pisatelje svetovnega slovesa. Vsekakor KUGY zase da prvo mesto med planinskimi pesniki — v prozi. Saj je Kugyjeva knjiga — AUS DEM LEBEN EINES BERGSTEIGERS — dosegla že dvanaesti ponatis do danes.

Knjiga je pesem v prozi, mogočna simfonija brez not, izražena z golimi, navadnimi, vsakomur dostopnimi črkami, ne da bi bilo za to potrebno znanje kontrapunkta. Jezik v knjigi je višek planinske proze, KUGY poje o planinah, čeprav ne piše verzov. To je prvi stavek velike simfonije, kratka imitacija godbe z mrtvo besedo.

Nad štirideset let je hodil križem po Alpah. Ko si je naložil šesti križ plodnega življenja na rame, je pričel pisati knjige. Prvič je obiskal Triglav v Julijskih Alpah leta 1875, zaključil pa z letom 1914, ko je burja svetovne vojne prerotala vrhove Julijcev. Bil je in ostal bo zastopnik klasičnega alpinizma z marsikatero romantično potezo. Opisoval je vseskozi zelo izpostavljene plezarije ob jesnih sončnih dneh, v silovitih viharjih in neurjih.

Vendar opisi niso dolgočasni. Prepleteni so z duhovitimi opombami, kratkimi anekdotami in značilnostmi ljudi.

Kugyjeve knjige so vzorec, kako naj se opisujejo plezalne ture, so vzorec, ki ga v Evropi še nihče ni dosegel. Če je kdo svetu odkril Julijce, potem je bil to vsekakor Slovenec po duši in kozmopolit dr. Julij Kugy.

Opravil je vsaj petdeset prvenstvenih vzponov najvišje težavnostne stopnje. Ves svoj planinski sen štirih desetletij je opisal v sedmih knjigah. Prvo in edinstveno knjigo — IZ ŽIVLJENJA GORNIKA — je bil napisal v zreli starosti šestdesetih let in to v eni sami potezi brez popravkov. Tako popolno so bili urejeni dogodki v njegovem spominu. Kaj takega zmore pač le človek, ki za svojo stvar ni le živel, ki je za njo go-rel. To prvo delo je temeljne vrednosti za študij psihologije alpinizma.

Eleganca stila, visoka kultura, globoka poezija dajeta prvi knjigi svojstven pečat in nedosegljivo višino. Ves alpinistični svet mu priznava mesto ne le med prvimi alpinisti, temveč med največjimi poeti gora.

Druga knjiga — ARBEIT, MUSIK, BERGE — EIN LEBEN, v mnogem dopolnjuje prvo. Mojstrova kultura se odkriva v njih v visokih finesah utripov srca muzikalnih akordov orgel in klavirja. Nad vsem pa večno lebdi — GORA. Opisi polic, skrbin in voda Julijcev ostanejo neponovljive mojstrovine.

V tretji knjigi — DIE JULISCHEN ALPEN IM BILDE — je mojster strnil izbrano fotografij, ki se čudovito ujema z njegovimi komentarji.

V četrti knjigi — ANTON OITZINGER — EIN BERGFÜHRER, je postavil trajen spomin zvestemu vodniku koroškemu Slovincu Ojcingerju.

Peta knjiga — FÜNF JAHRHUNDERT TRIGLAV — je vezilo sveti gori Slovincem.

Šesta — IN GÖTTLICHEN LÄCHELN DES MONTE ROSA — je podobna v konceptu, le širša v prijemih, primerna ogromnemu kraljestvu in tradiciji te ledene gore.

Izida zadnje knjige pa mojster KUGY ni več doživel.

Slovenski planinci so lahko ponosni, da je iz slovenske zemlje zrasel prvak med planinskimi pisci, klasik in poet alpinizma, ki mu zlepa ne bo enakega ... »

(Dr. CARLO CHERSI: »IN MEMORIAM JULIUS KUGY«

Poslovilni govor ob odprtem grobu. Trst 8. III. 1944)

SPOMENIK V DOLINI MEHKIH SRC — TRENTI

Spomenik, mojstrovina kiparja akademika Jaka Savinška stoji v Trenti — KUGYJEVI TRENTI. V najljubši dolini od vsega širnega gorskega sveta, kar ga je poznal in opisal. V nadživljenjski postavi strmi njegov bronasti spominski lik v daljavo, preko skromnih trentarskih bajt, prek Soče — najbistrejše reke Evrope, tja proti Jalovcu, Matterhornu, Julijskih in Julijevih Alp. Tak stoji tam, kot je bil vedno v življenju, v gore zamaknjen, vzvišen nad dolinskim svetom.

Mrtev, da! In vendar tako večno živ! Živ v velikanih, v Triglavu, v Prisojniku, Škrlatici, Jalovcu, Matterhornu in Mont Blancu.

Viri:

1. Arhiv NUK — Ljubljana 1983
2. Arhiv SRS — biografski oddelek — Ljubljana 1983
3. Dr. prof. F. Zwitter: Izpis matrik župnijskega urada — ARNOLDSTEIN-KLAGENFURT — 1952
4. Dr. Carlo Chersi: »Poslovilni govor« Belletino Alpin Journal — 1944
5. BIBLIOGRAFSKI ODDELEK NUK — Ljubljana 1983
6. Knjižnica PZS — 1983

Franci Sluga: Karavanke I

MIMA SMAJ

PESMI

Ne cenijo te, če si humanist
ne cenijo te, če iščeš ljubezen
ne cenijo te, če iščeš resnico.

Zato si drugačen kot bi rad bil,
zato si spačen in si se napil,
napil gorja in laži in
praznih obljub.

— — —

V vsakem trenutku

čutim,

da v meni vre in kipi;

vsa halucinacija človeštva,

vsaj njegova tožba in bolest.

Vse se zbira,

vse se upira,

vse poti se odkrivajo na novo.

In neke v tem novem bivanju
stojim na razpotju svoje volje in sugestij.
Močna je volja drugih ljudi.

Dovolj močna, da me ubija.

— — —

Zvezdni utrinek je

v nemi noči priča

bolesti,

rojene iz krvaveče zavesti,

da umiram v vsemirju

zaničevanih ljudi,

da garam in se ubijam že tisoče let,

da pridem vraga na sled.

ZA SREČNO IN MIRNO
NOVO LETO 1984!

Se od nas poslavlja štaro in naglušno leto,
za nekatere morda bogato in uspešno?
za druge s težavo in klavirno preživeto;
za nekatere lakomno, nenasitno
in požrešno!

Mnogo srčnih želja se v minulem letu
ni izpolnilo,
nekaterim celo pelina v življenja čašo
je nililo!
Le izbranim željam njihovim je z obilico
ugodilo
in jih z bogastvom dobrot preobilno
nagradiło.

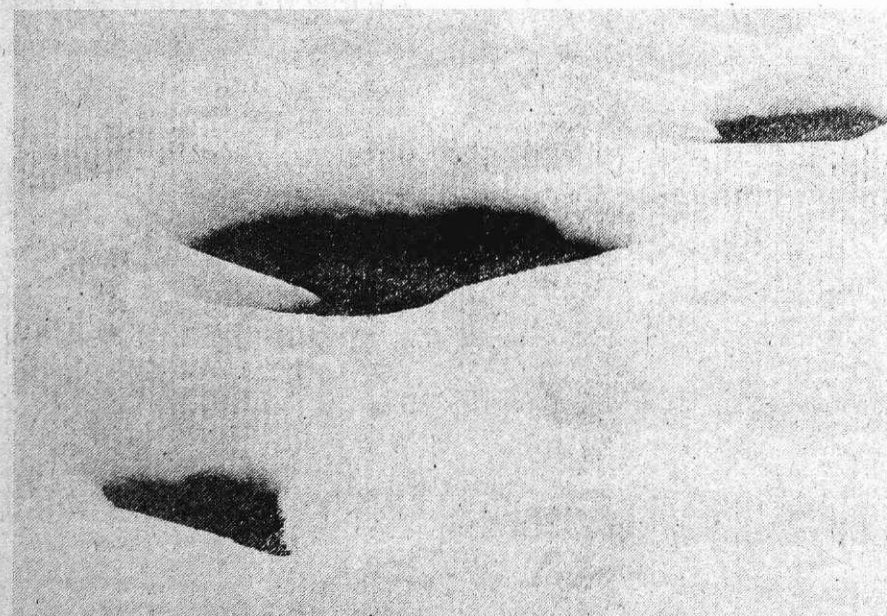
Kaj pa novo leto, le kaj na up nam
bo prineslo?
Bo uspelo obdržati mir za nas vse
na svetu??
Ali bo prevladal razum nad vso norostjo
kruto?

ali bo morda pošastno nas z atomsko
vse razneslo?!

Naj le moč razuma, prežene vse te sile
mračne!
Moreča noč naj izgine in naj zasije sonca
dan!

Naj reši ves svet nadloge te temačne;
nasilni strah s sveta naj za vselej
bo pregnan!
Mir, zaupanje in ljubezen v srcih naših naj
gori!
Sproščenoost, aktinost, blagostanje za vse
naj bo ljudi!
Priateljstvo, iskrenost, poštenost, naj naše
so vez!
Vsestransko srečo naj radodarno novo leto
nam deli!

Franci Sluga

Franci Sluga: Zimska arafika

(Nadaljevanje z 19. strani)

DR. KUGY — AMBASADOR TREH RAZLIČNIH KULTUR — SLOVANSKE, GERMANŠKE IN ROMANSKE

V posebno odliko lahko štejem njegov globok iskreni humanizem do naših zapuščenih gorjancev ter na sožitje treh narodov, ki se stikajo ob vznožju Julijcev.

»V gorah najdemo le to, kar sami vanje prinesemo« — je napisal prof. dr. LAGARDE, k francoski izdaji njegovih knjig. Zato dr. Kugyja danes ne bo razumel tisti, ki je svoj alpinizem začel graditi s konca — namesto od začetka. Kdor je iz plezalnega otroškega vrtca v kamnolomu preskočil naravnost v stene šeste težavnostne stopnje, ali kdor je od samih prvenstvenih smeri prezrl — GORO.

— **»IL FAUT COMMENCER PAR LE COMMENCEMENT — ZACETI JE TREBA PRI ZACETKU«**

Gornji izrek še kako velja v alpinizmu. Tako je tudi dr. Kugy šel po lestvici žive NARAVE. Vzporedno s plemenitim delom v Julijcih ni zanemarljivo visokih gora Zahodnih Alp. Prvič so se mu razodele leta 1886 v MACUGNAGI, ob vznožju znamenite vzhodne stene MONTE ROSE. To ogromno ledeno ostenje ga je vezalo vse življenje.

Leto 1885 je pomembno, saj je leto pravih za največje dogodke v življenju — osvojitve MATTERHORN. Blizal se ji je v svetem spoštovanju do naporov in žrtev, ki jih je bil ta MONS IDEALIS zahteval od prvopristopnikov.

V letu 1887 je na širnih ledenih poljanah BELE GORE — MONT BLANCA. Po prečanju COL DU GEANT se povzpne še na GRAND PARADISO in na AIGUILLE DU MIDI, MONT DOLENT in AIGUILLE DES GLACIERS. Pri poskusu na GRANDES JORASSES bi skoraj tragično končal.

Zopet je na vrsti MONT BLANC v letu 1889. To pot prek DOME DU GOUTER v spremstvu OTTONA ZSIGMONDIJA. Od tod sta plezala na MONT VELAN, ZUMSTEINSPITZE, SIGNALKUPPE, MONTE DISGRAZIA in na BERNINO. Skupaj s prijateljem SZIGMONDIJEM osvoji v BERNISKEM VIŠAVJU še naslednje vrhove — FINSTERAARHORN, JUNGFRAU, SCHRECKHORN, LAUTERAARHORN in WETTERHORN.

Le slučajna zamuda ga reši plazu pod kočo BERGLI. Kljub temu ga ponovno pritegne MONTE ROSA. To pot pleza na LYSKAMM čez PERAZZIJEV GREBEN na PARROTSPITZE, BALMENHORN, SCHWARZHORN in PYRAMIDE VINCENT.

Leta 1890 obišče še NORDEND iz WALISA, WEISSHORN in DENT BLANCHE z znanim vodnikom ALEXANDROM BURGNERJEM. Od tu nadaljuje dr. Kugy vzpone na OBERGABELHORN, DOM GRANDE, LYS, COL D'ARGENTIERE, ALLALINHORN, WEISSMIES in FLETSCHHORN.

V poznejših letih se je znova vračal k BELI GORI, tja na AIGUILLE DU TRIOLET, AIGUILLE DU MOINE, COL DE TALEFRE, COL DE PIERRE JOSEPH. Trečjič je stopil na vrh MONT BLANCA po viharni noči v pol podrti zavetisti CABANE DU MIDI. Bil je neugnan, povzpel se je še na LES DROITES, COL DE HIRONDELLES, AIGUILLE DE TRELATETE, LES COURTES in na AIGUILLE NOIRE DE PETERET.

Z GRIVOLE se je bil prvič zagledal v divji gorski svet DAUPHINE. Pozno se je obrnil proti DAUPHINE, vendar s tem večjo zagnanostjo. Prišel je pri MONT PELVOUXU preko GLACIER DE VIOLETTES. Prečil je BARRE DES ECRINS in stopil na slavno MEIJO. V drugi turi je osvojil PIC D'OLAN in se poskusil z AILEFROIDE, temu sledijo še COL EMIL PIC, PIC DE NEI-

GE CORDIER, PIC DES AGNEAUX, LES BANS in končno le uspe na AILEFROIDE. V poznejših letih srečamo dr. Kugyja še na PIC COOLIDGE, AIGUILLE D'ARVES in končno leto 1912, na PIC GASPARDU. S tem je vzel slovo od svoje oboževane DAUPHINE za vselej.

V SAVOJSKIH ALPAH SE JE POVZPEL NA GRANDE SASSIERE, GRANDE MOTTE, GRANDE CASSE in MOUNT POURRI. Neznani klic ga ponovno zvabi k BELI GORI, neizčrpni skupini v Alpah. To so vršaci COL DE GRANDES JORASSES in COL DU MONT DOLENT. Po stranskem skoku na GRAND COMBIN osvoji MONT DOLENT s strani NEUVAZ. S sijajnim ledeniškim vodnikom Josephom CROUXOM osvoji novo vrsto vrhov: AIGUILLE DE ROCHEFORT, MONT MALLE, AIGUILLE DE TALEFRE, DOME DE MIACE, PUNTA ISABELLA, AIGUILLE DE LESCHAU, AIGUILLE DE BLA-TIERE in TOUR NOIR.

Po sestopu se vrne na STRAHLHORN, RIMPFISCHHORN, ZINALROTHORN, AIGUILLE DU PLAN ponovno občudovati kraljestvo BELE GORE.

V njem dozoreva veliki načrt — prečanje NORDENDA iz Italije, v Švico iz MACUGNAGE v ZERMATT. Drugo prečanje vzhodnega ostenja MONTE ROSA mu uspe natanko dvajset let po prvem prečanju. Ob tej priliki je prečil DVOJČKE (CASTOR in POLUX) v smeri BETEMPS-BREUIL.

V novi akciji osvajanja okrog GRAND PARADISA, se je povzpel na PUNTO DELLA TRIBOLAZIONE, PUNTO DI CERESOLE in TORRE SAN PIETRO.

Sledijo vrhovi Savojskih Alp — PUNTE DU CHARBONNIER, POINTE DE MEAN MARTIN, DOME DE CHASSEFORET in še mnogi panoramski vrhovi.

S tem je zaključena velika epopeja v ledene gore.

ŠEL JE MIMO VSEH SIREN, TJA V TRDO ŠOLO JULIJCEV, V VIHARJE MONT BLANCA IN V DIVJINE DAUPHINE ...

Od časa do časa vzniknejo na slovenskem »majhne duše«, ki dr. Kugyju očitajo zapravljivost. Vprašamo se, za kaj pa je trošil svoj podedovani denar? Prav tako so bila njemu odprta vrata na COTE D'AZUR — na pomehkuženo riviero. Tudi zanj je bila lahka glasba, ples, vino in ženske. Toda šel je mimo vseh minljivosti v trdo šolo alpinizma. Doma pa je sedel za svoje orgle k BACHU in PALESTRINI. Še ljubezen do žene je žrtvoval samo, da je lahko ves služil svojim goram, svoji glasbi.

In če je potem po izjemnih gornjskih uspehih razmetaval denar za šampanjec prijateljem in svojim vodnikom, kdo ga je lepše in komu je bil slajši, iskrenješi? Ni znal biti majhen v velikih trenutkih. Odlično je naložil svoje podedovano imetje — za vse čase bo resni človek užival obresti kapitala naloženih v njegovih izjemnih enkratnih knjigah.

Dr. Kugyjeva najdaljša tura je bilo prečanje BARRE DES ECRINS, najnevarnejši pa obe prečnji MONTE ROSA in MONT DOLENT. Najtežja tura v ledu MONT BLANC preko BRENEVE, v skali pa COL DES GRANDES JORASSES, MONT DOLENT z ledenika ARGENTIERE in POLIŠKI ŠPIK s ŠKRBINE v STRMALI. Najlepši turi pa sta bili BELA GORA (MONT BLANC) s COL DU MIDI in zimski MONTAŽ — POLIŠKI ŠPIK.

NARODNA PRIPADNOST DOKONČNO REŠENA — SAM JE POGOSTO PRIZNAVAL, DA JE SLOVENSKEGA RODU

Dr. Kugy sam piše, da mu je bila mati Julija, najstarejša hči slovenskega pesnika Jovana Vesela-Koseskega. Značilno za doktorjevega očeta je, ko je zaključil trgov-

ske šole v Gradcu in prakticiral v nemških trgovinah, si je kljub temu poiskal življenjsko družico Slovenko — Julijo Veselovo. Tudi služkinjo so imeli Slovenko — Urško Šebenik iz Logatca, ki je gospodinjala pri Kugyjevih celih štirideset let.

Tudi dr. Juliju Kugyju je pozneje gospodinjala prav tako zavedna Slovenka Malalanova iz Opčin pri Trstu.

O svojem očetu piše dr. Kugy naslednje: »Er stammte aus einem Bauernhause in Kärnten, in Lind ... Das war und ist heute noch windisches Land, vom Deutschen stark durchsetzt«.

Oče Pavel se je po končani trgovski izobrazbi preselil v Trst, kjer je osnoval trgovsko podjetje »Paul Kugy«.

Potrebno je bilo raziskati še očetovo linijo, koroški rod Kugyjev. To je storil iz prijaznosti naš rojak prof. dr. Zwitter iz Celovca v letu 1951.

Iz podatkov, segajočih tja do leta 1700 nazaj, je ugotovljeno, da se je prvotno ime pisalo v knjižni slovenščini KUGAJ, z izgovorjavo KUGAJ. Obstojajo pa še sledeče ponemčevalne variante v pisavi imena v navedenih letih, torej:

leta 1727 ... KUGEJ
leta 1722 ... KUGI
leta 1718 ... KUGEI
leta 1735 ... GUGEI
leta 1781 ... KUGGI

Črke »ipsilon« na tem mestu, kjer stoji v priimku KUGY pa dr. prof. Zwitter ni zasledil nikjer.

Današnje koroško ime se je ustalilo na pisavo KUGI. Torej je bil tedaj Pavel, doktorjev oče — edini, ki je rodbinsko ime v Trstu spadal v KUGY.

Rojstni podatki očeta Pavla so fotokopirani in vzeti iz matric v župnišču v Podkloštru (Arnoldstein). V istih matrikah v letnicah ustreznih tomih je dr. Zwitter našel okrog 30 zapiskov, od katerih tile kar v slovenščini pričajo o različnosti pisave rodbinskega imena, torej:

9. IV. 1718 — JURIJ KUGGEI, sin Valentina in žene Magdalene, botra Matej Filci in Marija Pislegg, stran 20.

12. III. 1722 — GREGOR KUGI, sin Mihaela in žene Ursule, botra Valentin Smoli in Stina Catin, stran 40.

6. III. 1727 — GREGOR KUGEI (v seznamu), sin Mihaela Kugi in Ursule, botra ista, stran 68.

28. VIII. 1735 — JOSEPH GUGEI, sin Andreja in Lucije, botra Gregor Mandre in Kristina Gembsenin, stran 104.

28. III. 1781 — MARGARETA KUGGI, hči Mateja in Kristine, stran 10.

16. VI. 1783 — MAGDALENA KUGI, hčerka Andreja in Magdalene, str. 19.

»Nobenega dvoma torej ni, da je rod Kugyjev, tudi po očetovi liniji povsem slovenski« — navaja dr. prof. Zwitter.

Dr. Kugy je pripadal vsemu alpinističnemu svetu — bil je njegov veliki klasik. Za umetnika dr. Kugyja velja globoka beseda: »JAZ SEM, KAR SEM.«

»DR. KUGYJEVE KNJIGE SO VZOREC, KAKO NAJ SE OPISUJEJO PLEZALNE TURE, SO VZOREC, KI GA V EVROPI ŠE NIHČE NI DOSEGEL.«

Naj citiram še besede dr. CHERSIJA ob odprtem grobu v Trstu 8. marca 1944., torej:

»Ob Kugyjevi zibelki so stale rojenice in mu položile vanjo dragocene darove. Znal jih je prav uporabljati. S hvaležnostjo se jih spominja v svojih spisih. Sin potomca koroškega Slovenca iz Lipe pri Podkloštru ni nikdar prišel v denarne stiske. Oče mu je preskrbel inštruktorjev in mu prvi vcepil ljubezen do gora. KUGY je po očetu podedoval vso odločnost ter bistro prevdarnost v kritičnih trenutkih, ki je potrebna planincu. Po materi, hčerki slovenskega pesnika je KUGY podedoval tisto, kar dviga njegove spise daleč nad vsako povpre-

MILAN DOLGAN

Jože Moškrič: Razkrinkana morala

Opazujemo to Moškričevo dramsko delo najprej v njegovi dokončni redakciji, kakršna bi verjetno prišla v poštev tudi za uprizaritve dandanes. Kasneje, v drugem delu razprave, pa bomo spregovorili o nastajanju te drame in o njenem življenju in odmevih pred skoraj petdesetimi leti. Na ta način dajemo prednost delu samemu, njegovemu verjetnemu življenju in učinkovanju v današnjih razmerah, upoštevamo pa tudi zgodovino.

Moškričevo dramsko delo **Razkrinkana morala** ima podnaslov **Komedija v treh dejanjih**. Mi bi ga lahko označili kot satirično komedijo, kakor je satirična komedija, na primer, Gogoljev **Revizor** ali Cankarjevo delo **Za narodov blagor**.

Že naslov »Razkrinkana morala« izraža satiričnost Moškričevega dela. Usmerjen je izrazito družbeno, kritično, angažirano, npravnstveno, tendenčno, poučno, bojovito, vzgojno. Nasprotno od tega pa podnaslov »Komedija« gledalcu obeta, da se bo veselil, se smejal in zabaval in da bo na odru prevladovala razigranost in šaljivost.

Druženje satirične in komične prvine v **Razkrinkani morali** lahko izrazimo tudi z oznako **farsa** (smešna, groba, resnična vsakdanost se povezuje in pogloblja s satiričnostjo) oziroma z oznako **groteska** (družbenokritične prvine so pretirane in ne morejo biti čisto resnične, zato nastaja vtis igre, vtis nečesa umetnega, literarnega, vtis komedije).

Komedija **Razkrinkana morala** se dogaja večinoma v višjih krogih, v meščanski družbi. V prvem in drugem dejanju sta v ospredju zakonca Leon in Sofija Sivec (poročena šele dve leti). Leon Sivec je upravitelj manjšega industrijskega obrata — verjetno okrog petdeset delavcev, kasneje je omenjen kamnolom. Gospodarska oziroma delavska problematika tvori ozadje, na katerem potekajo družabni, družinski in ljubezenski dogodki, ki so v ospredju.

V **Razkrinkani morali** je Moškriču uspel prodor iz prevladujočega delavskega okolja in snovi (**Rdeče rože**, deloma tudi **Borba za kruh**) v meščansko okolje in v prevladujočo meščansko dramsko snov. Moškrič pač ni mogel ustvariti komedije, v kateri bi prevladovala delavska okolje in delavska snov; delavsko vprašanje je bilo zanj preveč krvavo resno.

Na pobudo žene Sofije, ki je velika zapravljivka, sam pa ni dosti boljši — kar pa v družbi izraža z besedami »podjetje je začelo v finančne težave«, pri čemer ne izve mo za kake druge vzroke finančnih težav kot zapravljanje — Leon Sivec sklene, da bo ponovno (!) znižal plače delavcem, in sicer delavcem za 5 din dnevno, delavkam za 3 din dnevno, ter da bo odpustil deset delavcev. Odpust delavcev naj bi imel za posledico, da bi preostali delavci naredili ravno toliko, če ne, pa bi morali delati dalj časa, obenem pa naj bi ta ukrep delavce držal na uzdi, češ boljše je biti zaposlen kot odpuščen. Plača delavcev znaša 35 din na dan, po novem 30 din na dan (tedensko, kakor so bili plačani, je 210 din oziroma 180 din). Kasneje izve mo, da pa delavka zasluži le 10 din na dan. Delovodja Vrančič s predlogom o znižanju plač in o odpustu soglašja, pravzaprav je najbrž on njegov pravi avtor. Vrančič je velik priganjač delavcev in skoraj sadistični izvajalec prit-

ska nanje. Vrančiču Sivec istočasno povisa plačo za 1000 din mesečno, tako da bo prejemal 4000 din (delavci prejemale mesečno manj kot 800 din).

To pa še ni vse. V teku prvega dejanja se poraba denarja nepredvidoma poveča, kar je tudi treba prealiti na delavce. Leon in Sofija se namreč hočeta izkazati kot podpornika dobrodelnih ustanov (ljudske kuhinje), zato kupita 50 blokov za kosilo, kar stane 1250 din. Toda teh blokov ne bosta svojim delavcem podarila, temveč obvezno vsilila in vrednost odračunala pri tedenski plači. Tako bodo delavci prejeli ta teden po 25 din manj gotovine. Blok sicer zadostuje za deset kosil, vendar bo menza uporabljala večinoma slabo, celo pokvarjeno; zato od raznih veljakov podarjeno hrano. Kasneje, v drugem dejanju, Leon Sivec mahinacijo z bloki spet zavija v frazo, prevzeto iz gospodarskih razmer: »Saj vidite, da ni denarja. In če ga jaz ne dobim, ga tudi vam ne morem dati. Kriza je, pač kriza. Proti njej smo tudi mi podjetniki brez moči.«

Na tem ozadju delavskega življenja, za katerega je značilno povečano izkoriščanje, se torej odigrava komedija **Razkrinkana morala**. Ugotovimo lahko, da to ozadje ni površno, ampak dobro premišljeno in verjetno, to se pravi dramatik je obvladal in prikazal določene življenjske razmere in pojave v njihovi celovitosti. Vendar se zdi, da je dodatno oškodovanje delavcev z bloki za menzo, potem ko je že znižanje plač in odpust delavcev celo za Leona dvomljiv ukrep (že pred enim mesecem so ukrepli podobno), pretirano in neverjetno. Neverjetno in pretirano je torej stopnjevanje pritiska na delavce, medtem ko so sami pojavi ali oblike pritiska popolnoma verjetni. To stopnjevanje učinkuje groteskno. In res v Moškričevi komediji naenkrat niso več upoštevana vsa dejstva. V nadaljevanju se namreč omenja le odpust de-

lavcev, predvsem pa bloki za menzo, medtem ko o znižanju plač ni več ne duha ne sluha. Moškrič torej opusti nekatera družbeno pomembna dejstva, ohrani pa predvsem komedijsko pomembna.

Zapravljivost Sofije in Leona je tudi komedijsko pretirana. Dejstvo, da na gospodarstvo vpliva zapravljivost, ne pa kaj izrecno gospodarskega, učinkuje kot farsa. Leon ni prikazan kot bolj ali manj skrben gospodarstvenik, ampak predvsem kot donhuan. Se te ukrepe, ki jih sprejme, narekuje žena. Leon ni verjeten tip. Če ga vzamemo kot družbeno resničnega, se nam zazdi, da je najbrž slab gospodar, slab podjetnik, slab poslovnež, morda celo slab strokovnjak. V njem lahko vidimo primer kapitalista, ki ni sposoben voditi podjetja in ki mora kot gospodarstvenik propasti. Tak kapitalist vzbuja odpor proti zasebnemu lastništvu proizvodjalnih sredstev.

Medtem ko je bilo zasebno lastništvo nemalokrat slučajno in nesmiselno, pa družbeno lastništvo dandanes omogoča, da se za vodenje podjetja izbirajo najboljši in najbolj sposobni posamezniki.

Če pa Sivec vodi podjetje že več let, potem le mora imeti kake sposobnosti, le da niso prikazane. Leon Sivec je dejanski lastnik, v pravem smislu pa ni lastnik, ampak samo upravitelj ali ravnatelj. Sicer upravlja podjetje namesto polnoletne nečakinje Marice, ki ji je za varuha. Zdaj je stara devetnajst let, polnoletna bo čez dve leti; če pa se poroči — tako se poučimo iz komedije — lahko prevzame podjetje že prej. Na podlagi Moškričevih iger **Borba za kruh** in **Razkrinkana morala** lahko — nekoliko drzno — sklepamo, da Gornik in Marica predstavljata (simbolizirata) proletarijat, v imenu katerega upravljajo gospodarstvo drugi, a ne več dolgo.

Marica živi v zavodu v Ljubljani; doslej je prihajala le na počitnice. Njen lik je v komediji eden redkih, ki je pozitiven, med drugim zato, ker simpatizira z delavci oziroma delavci zaupajo vanjo. Odnos med Sivčevimi in Marico ni kaj dosti orisan, je komedijsko zabrisan, reduciran in zapostavljen. Po drugi strani je Marica izkoriščena komedijsko — v obliki njene zamenjave s Frido. Marica je realen, nepoetičen ženski lik, je mlada oseba, ki vzbuja upanje in se nekam slučajno dviga nad pokvarjenostjo družbe v trgu Bukov dol. Nje-

(Nadaljevanje na 6. strani)

Franci Sluga: Zima se poslavlja

na ljubezen do učitelja Ermana je čista, mlada, lepa. Vendar Maričina pozitivnost ni poudarjena, je samo možnost za upanje. Moškrič ostane stvarjen, kar v tem primeru pomeni, da ostane na ravni komedije.

Leonova žena Sofija ima slabe lastnosti, tipične za njen stan in starost, znane iz literature in dramatične. Kot smo videli, so v prvih dveh Moškričevih igrah ženski liki nenavadno pozitivni. Lik Sofije in še drugi negativni ženski liki v Razkrinkani morali ne izhajajo iz Moškričevega notranjega sveta, ampak iz literarnega znanja. To velja za ljubezensko izživljanje, medtem ko je tisto, kar dela Sofijo še bolj negativno, kot je njen mož Leon, prebrisana hudobija, kako bi se dalo čimbolj izkoriščati delavce. To vlogo je Moškrič v tej drami pač dodelil ženski. V prevelike skrajnosti pa Sofijina hudobija vendarle ne gre, kakor je pač prav za komedijo.

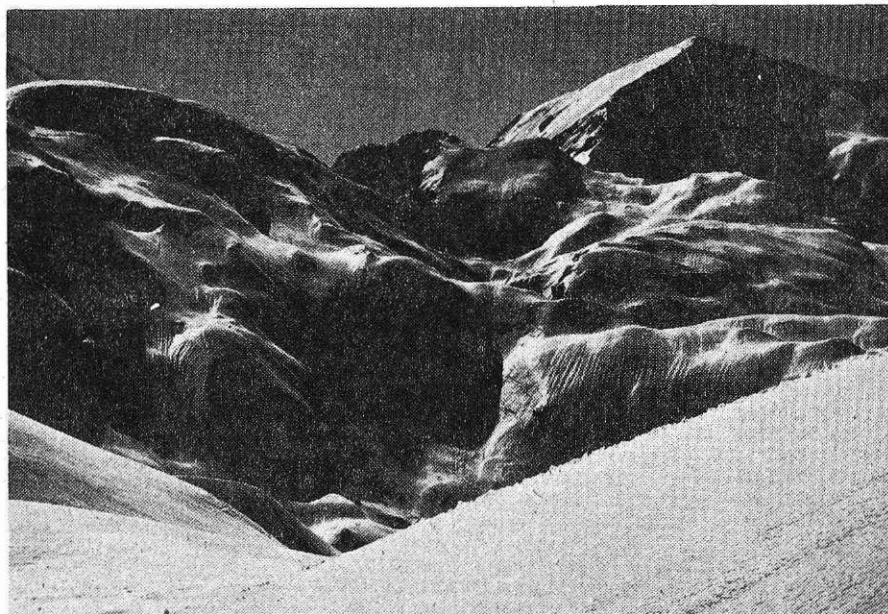
Komedija temelji na ljubezenski nezvestobi in na lažeh in zapletih, ki so posledica nezvestobe: Vsi vprek so nezvesti in skačejo čez ojnice, tako da je to sicer verjetno, tudi značilno za »višjo« družbo, vendar pretirano, igrivo, komično in kar umetno ter s tem bolj splošnočloveško. Nezvesta je Sofija, nezvest je Leon (ta celo dvakratno), nezvesta je Županja, nezvest je Župan in tako dalje. Ta njihova nezvestoba ima človeške ali »normalne« meje: vsak ima pač svojega ljubčka ali ljubico, Župan pa zahaja v javno hišo v Ljubljano. Vsak je v okviru svoje nezvestobe vendarle zvest oziroma »moralen« in »nedolžen«.

Bolj nemoralen, nečloveški, nenormalen kot ostali je v svojih ljubezenskih razmerjih Vrančič. Vrančič ni poročen. V teku enega dejanja oziroma ene ure izmenja tri ljubice: najprej ljubimka s Sofijo, nato »osvoji« Županjo in končno odide ta sobotni večer, ko se drugi zapletejo in se ne morejo izmotati, zabavati se s Frido. Moškrič izpričuje smisel za komedijsko lahkotnost in sproščenost; ne obtežuje dejanja s prevelikim psihologiziranjem ali z realističnim (koristolovstvom!) utemeljevanjem. Vrančič namreč kar tako, značajsko zamenja ljubici (Sofija — Županja), a lahko bi, na primer, zašlutil, da se Sivčeva zaradi Maričinega prihoda majoje tla pod nogami.

V liku Vrančiča se ljubezenska nezvestoba stopnjuje. Moškrič ni samo toliko pogumen, da sploh prikazuje ljubezensko nezvestobo, ampak tudi pogumen, da prikazuje poseben, izjemen tip ljubezenskega vetrnjaka, zvodnika in nemoralneža. Z Vrančičevim donhuanstvom stopnjuje komedijo do globljih razsežnosti. V primerjavi z Vrančičem so druge osebe prav nedolžne; Vrančič ne pozna nobenega sramu, kakor da si sam ne more pomagati v svojem osvajaškem pohodu. Kot rečeno, pa ga Moškrič tudi v psihološkem smislu ne pogloblja, ampak prikazuje le dejstva.

Na podoben način kot Vrančič stopnjuje ljubezensko komedijo Frida. Frida je »pustolovka«, nekakšna kurtizana (na koncu pa se izkaže, da je pobegla, nezvesta žena), ki je prišla v Bukov dol, da zabava Leona in da prejema od njega denar in darila. Torej je koristolovka. V svoji ljubezenski lahkotnosti je bolj tipična kot Vrančič; od nje je pač pričakovati vse mogoče. In res ta večer ljubimka z Leonom, naveže obetavne stike s trgovcem Plešcem, končno pa se naključno, da se ljubček Leon zaplete in se ne more izmotati, medtem kot Plešec se ni popolnoma »zrel« za njen odstrel, tako da bo Frida preživela sobotni večer s svojim starim znancom Vrančičem.

Trgovec Plešec, star samec, bi rad zasnužil Marico, ki pa je še ne pozna. Zaradi komedijskih zapletov, izhajajočih iz slučaja in laži, je Plešec prepričan, da je Frida Sivčeva nečakinja. Frida to igrivo sprejme, kar je seveda zelo smešno. Frida torej ta večer oziroma to uro, podobno kot Vrančič, izmenja tri ljubčke. Občudujemo lahko

Franci Sluga: Bohinjski vrhovi I

Moškričevo spretnost, kako gradi komedijo na osnovi situacij in značajev.

Plešec je tipična komedijska oseba in ima tudi značilno ime. Morda je netipično to, da ni skop. Star je, a ne pretiran, samski, bogat, željan neveste in v tem nekoliko negotov, plašen. Učinkuje dokaj naravno, saj ga Moškrič ni posebno označil niti ga ni karikiriral. Njegova vloga v komediji ne izhaja iz nezvestobe in niti ne iz komičnega značaja, ampak iz čistih komičnih situacij, v katere se nenadoma zaplete in se v njih osmeši. Njegova smešnost, ki je celo nekoliko grenka, izhaja iz vrtince igre, ki jo igra usoda in v kateri je človek lutka. Seveda je Plešec lahkomišeln in čudno nepreviden in zato je bolj umeten, komedijski, kot pa verjeten, življenjski. Plešec ni moralno negativna oseba.

Trije začetni prizori obravnavajo pretežno denarne zadeve. Četrti prizor prikazuje razmerje Sofija — Vrančič, s čimer se prične ljubezenski zaplet. Nato se nadaljuje obravnavanje denarnih in družbenih zadev, toda Županjine besede »Gospoda je gotovo dobro poznata (pogleda Leona in Vrančiča)«, ki merijo na delavsko vdovo Mano Klančar, ki da se prodaja moškim in živi nemoralno, učinkujejo komedijsko, čeprav Županja najbrž še nič ne sumi.

S 7. prizorom (razmerje Vrančič — Županja) se nadaljuje ljubezenski zaplet. Vedno bolj se kot komedijska prvina uveljavlja situacija na odru. Moškrič izkoristi odsotnost določenih oseb, medtem ko tradicionalnega komedijskega prijema — prisluškovanja — ne uporablja. Situacijsko je značilno, da Sofija in Leon drug od drugega pričakujeta, kdo bo prej odšel od doma — ona v gledališče v Ljubljano, kar pa gledalec že ve, da je samo pretveza, on pa naj bi odšel na sejo, vendar se obnaša nekam sumljivo. Sivčeva stanovanje, to je prvotni kraj dogajanja, postaja vedno pomembnejši in se komedijsko »polni«, zgošča, oživlja.

Sledi zaviralni (v dramaturškem smislu) prizor — obisk Župana, ki je posvečen spet družbenim zadevam, potem pa se z 12. prizorom razigra čista situacijska komedija, ki traja do konca 1. dejanja (vseh prizorov je 20).

Gledalci presenečeni vidijo, da Leon ne gre na sejo, ampak se je dogovoril za ljubezenski sestanek s Frido na svojem domu. Od tu naprej je odrski prostor ves živ: situacijsko in akcijsko pomembna so vhod-

na vrata in vrata, ki vodijo v razne prostore, še posebno pa Maričina soba. Pričenja se zamenjava oseb, ki jo sproži Pleščeva domneva, da je Frida Sivčeva nečakinja.

Čista in tako spretno se stopnjujoča komedija kaže na sijajen Moškričev komedijski dar. V Razkrinkani morali je izživel svoj dar za situacijsko komiko, za igrivo pravem pomenu besede, ki jo bolj kot značaji in družbeno življenje povzročata situacija in slučaj. Situacija in tudi besedilo sta proti koncu 1. dejanja podobna kot v kaki plautovski ali renesančni komediji. Ker je Moškrič v zgradbi celotne komedije odlično obvladal in uporabil tudi dramaturgijsko enotnosti časa, smemo domnevati in trditi, da je bil v situacijski komedijski tehniki ne samo nadarjen, ampak tudi izobražen in da jo je ustvarjalno posnemal in uporabil za svojo snov in svoje ideje.

Prvo dejanje je umetnina sama zase. Skladno izmenjevanje družbene in ljubezenske motivike, spretno stopnjevanje komedijske situacije in končno pravi vrtnec duhovitih zamenjav in situacij. Na koncu 1. dejanja torej popolnoma prevlada zabavna komedija in tu ni posebno pomembno razkrinkavanje morale.

Leon nekajkrat vzklikne: »O prekleta komedija!« Ta njegov spontani, iz srca prihajajoči klic odlično označuje Moškričevo delo tudi v literarnem smislu. Leon se jezi nad igravo, slučajem, usodo, zapletom, ki prihaja kakor od nekdaj zunaj, v resnici pa ga povzročajo osebe same zaradi svojega igrivega, neiskrenega, izumetničenega življenja in lažnivih medsebojnih odnosov.

Na zunaj se Moškričeva komedijska tehnika očituje v povečanem številu didaskalij (režijskih navodil), v tem da je poleg dialoga izredno važna akcija (situacija), v skopih, kratkih replikah in v možnostih, da so igralci tudi sami ustvarjalni.

Malo pred koncem 1. dejanja se sicer vrine še resni, a ljubezenski prizor Marica — Erman, toda tudi Marica, ta sorazmerno idealna oseba, se znajde v vrtincu neugodne komedijske situacije. Komedija zajema vse — tako nemoralne (Frida, Vrančič) kot manj nemoralne ali srednje (Leon, Sofija) in moralne, skoraj nedolžne osebe (Marica, Plešec). Najbolj prizadeti od komedijskega vrtinca ali plazu so sredinci in celo nedolžni (Plešec), najbolje pa jo odneseta oziroma se celo okoristita najbolj nemoralna, to je Frida in Vrančič. Ne toliko zato,

nih zmogljivosti ima svojo globoko vsebino, etiko in estetiko.

Vsakdo, ki se poglablja stvarjem do dna, ki izvablja naravi vse, kar ta premore najlepšega, najglobljega, vsakdo je posebej, poprečnežu nerazumljiv. Vendar zato ni nič manj pionir, sonosilec napredka sveta, njegove civilizacije in kulture.

Od Ptolomeja do Einsteina, od Bacha do Chopina, od Temistokla do Marxa, vsi so bili revolucionarji, uporniki proti stagnaciji. Čigavo življenje je bogatejše — filistra-bogataša ali umetnika-berača? Kdo je sploh živel, doživljal: zapečkar-lenuh ali garač-ustvarjalec? Zakaj je toliko nemirnih, s samim seboj nikdar zadovoljnih ljudi prav v vrstah alpinistov? Počno stvari, ki se zde nerazumljive, nepomembne, kdo nam daje pravico jih soditi ex cathedra, iz naše varne trodimenzionalnosti mehkih naslonjačev, po suhih paragrafih za vsakdanjo rabo? Naj gluhi ne sodi o simfonijah, evnuh ne o ljubezni!

Govorimo o njih, ki v svoji doslednosti za dosego postavljenega cilja zaštevajo največ kar premorejo — tudi svoje življenje.

Pokojni dr. Kugy je bil alpinist-umetnik in alpinist-estet, v vsaki žilici, vsaki misli in vsaki črki. Estetski in viteški tip alpinista, želja po lepoti in akciji, sta mu bila odmerjena v enaki meri.

Zato dr. Kugyju moderni alpinizem s svojimi tehničnimi pripomočki ni bil tuj, čeprav v življenju ni zabil enega samega klina v skalo. Ekstremni plezalci so mu bili prav tako prijatelji, kot klasični mojstri.

V KUGYJEVEM ČASU JE POMENIL VSAK VZPON V JULIJCE DOGODEK, VSAKA TURA NA VELIKANE ZAPADNIH ALP PA CELO PODJETJE

Razdalje, pomanjkanje komunikacij in koč je zahtevalo bivačev, neznana pokrajina brez točnih zemljevidov, je zahtevala krajevne vodnike. Vodniki so dajali svoje lokalno znanje in plačano silo, dr. Kugy je prispeval svoj podjetni razum. Le v tej zvezi so se lahko rodili vsi za celodnevne naravnost senzacionalni mojstrovski uspehi.

V letu 1871, ko so Trento in Reklanico še pokrivali gozdovi, ko skoznje še niso držale ceste je mladi Julij prvič stopil na Triglav — iz Tolmina prek Škrbine k Bohinjskemu jezeru ter dalje prek Zgornjih bohinjskih gor na troglavi vrh. Vse do leta 1914, celih štirideset let traja dr. Kugyjeva doba raziskovanja Julijcev, njegov boj za vse težje in težje dostopne stene, škrbine in vrhove.

Leta 1877 je mojster — poet prvič na Kanjancu, leta 1880 na Škrlatici. Leta 1881 odkrije pristop na Triglav s trentarske strani »po Kugyjevi smeri« in prav tako na Bavški Grintovec. V letu 1882 obkroži vrh Triglava po »Kugyjevi polici« in stopi kot prvi turist iz Trente na Jalovec. Leta 1884 je prvi alpinist na Naboisu in prvi iz Planice na Jalovec. Leta 1885 mu prinese zapleteni vzpon na Razor s severa ter prvič prekorači Travnisko škrbino. Leta 1886 si prvi utre pot na Gamsovo mater, Špik nad Mrzlo vodo in na Visoko Belo Špico. Leta 1887 sledi v plemenitem tekmovalstvu z drugimi alpinisti prvi vzpon na Špik, Hude Police s severozahoda in na Suhi plaz na Škrlatico po severni steni. V letu 1888 odkrije direktni vzpon na Razor s severa. Leta 1890 je prvi na CIMI VALLONE in prvi preko severne stene Prisojnika. V letu 1891 odkrije svoj pristop na Viš z zahoda in prvi stoji na Malem Mangartu. Leta 1892 si utre pot na Poliški Špik iz Špranje. Leta 1893 se povzpne prvi na Lastovice in iz vzhoda na Viš. Leta 1895 prvi pripleza na Kanin s severne strani. Leta 1898 prvi preči Kamen na Rezijo skozi Žlebe, leta 1899 pa Krniško špico in ves greben Muzcev.

Na prelomu stoletja 1900 sledi prvenstveni vzpon na Špik nad Vratu, naslednjega leta pa varijanta zahodne smeri in prvi vzpon skozi severovzhodno žrelo na Viš.

Franci Sluga: Gorski kraterji I

Leto 1902 prinese dr. Kugyju ogromen uspeh — diretissima na Poliški Špik s severa. Še istega leta mu uspe doseči vrh Špika nad Tratico in prvi zimski vzpon na Kanin. Leta 1903 si utre pristop na Krniški Turn. V letu 1905 beleži dva velika uspeha — zimski vzpon na Poliški Špik in severno prečenje Viša. Leta 1906 se vzpne prvi s severa na INNOMINATO, naslednjega leta je prvi na Špiku nad Plazom.

Leto 1908 mu prinese težak vzpon na Poliški Špik s Škrbine vrh Strmali. V letu 1910 se prvi povzpne na Turn nad Zadnjo Špranjo in na Severni stolp Poliškega Špika, to je Kugyjevi zadnji prvenstveni vzpon v Julijcih. Leta 1911 sledi druga varijanta zapadne smeri na Viš, leta 1912 pa vzpon s severa na Špik nad Vratu.

V to izjemno bogato plejado dr. Kugyjevih vzponov štejemo še prvenstvene smeri preko Mlinarice, zahodne stene Struge, celotno prečenje rateških Ponc, zimski vzpon na Prisojnik in na Kotovo špico.

Skupaj beleži preko petdeset prvenstvenih vzponov najvišje težavnostne stopnje.

(Nadaljevanje na 20. strani)

Franci Sluga: Julijci I

FRANCI TUŠAR PRIJATELJU V SLOVO

Črn asfalt,
zmečkana pločevina
in rdeča tekočina.

V obcestnem jarku
v mlaki krvi
zdrobljene kosti.

Spet je davek krvav
dih česte pobral.

PRIČAKOVANJE

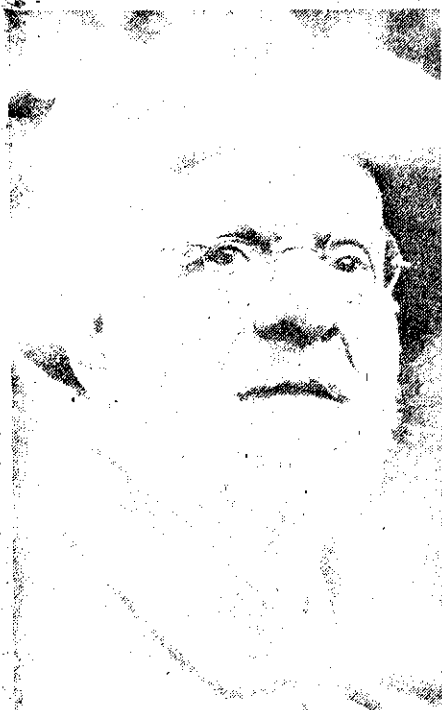
Zavit v plav dim
v gostilni sedim
in pijem, preveč
odkar te ni več.

Spet te čakam zaman,
spet sem pijan,
a vendar v srcu te nosim:
»Se en konjak, prosim!«

SLAVKO TARMAN

Dr. Julij Kugy — klasik in poet alpinizma

(Ob štiridesetletnici smrti)

Dr. Julij Kugy

»NE PROSITE LAHKEGA ŽIVLJENJA. PROSITE, DA BI POSTALI MOČNEJŠI. NE PROSITE NALOG, KI USTREŽAJO VAŠIM SILAM. PROSITE SIL, KI DOSEGAJO VAŠE NALOGE.«

(PHILIPS BROOKS)

Doktor Julij Kugy je ime, ki ga hranijo v spoštljivem spominu tisoči ljubiteljev gorske prirode širom kulturnega sveta. Mož s tem imenom je vse svoje dolgo življenje (1858—1944) neutrudno odkrival in s čudovito pesniško besedo oznanjal lepoto Julijskih vrhov in dolin ter svojstveno bit njihovih domačinov, med katerimi je našel svoje najboljšje vodnike in zgledne zveste spremljevalce.

ODKOD IZHAJA?

V avtobiografski knjigi »DELO, GLASBA, GORE« nam dr. Kugy na prav otroško zaupljiv način pripoveduje o svoji materi, da je bila hči pomembnega slovenskega pesnika JOVANA VESELA KOŠESKEGA, finančnega svetnika v Trstu. Prav tako vzemo o očetu, da je bil iz kmečke hiše v slovenski vasi LIPJE pri Podkloštru na Koroškem.

»SRH MI JE ŠEL PO HRBTU ...«

Govoriti o dr. Kugyju kot narodnem izneverjencu, je spričo navedenih dejstev in malo pozneje navedene fotografije grdo natolcevanje. Da se ni naučil knjižne slovenščine, ne zadene njega samega niti najmanjša krivda. Prilastil si je pač le predmestni dialekt v kolikor se mu je zato ponujala priložnost. Za silo se je okoriščal s tem v sporazumevanju z vodniki in nosači,

ki pa so navadno kar tekmovali med seboj, kdo se mu bo bolj prikupil s svojo posvečeno nemščino.

Da je bil dr. KUGY član »nam sovražne planinske organizacije« ni še nič hudega, dokler ni dokazov, proti nam sovražnega delovanja. Tega pa pri dr. KUGYJU niti sence ne bi mogli zaslediti. V njegovem blagem značaju ni bilo mesta za kakršnokoli zlobo. Po skrbni vzgoji in široki intelektualni razgledanosti je bil daleč od vsakega sovinizma. Ljubezniv in resnicoljuben v občevanju s komerkoli, do kraja odkritosrčen tudi v svojih iz bogatih življenjskih izkušnjah v dozorelih spisih.

»Moje gornštvo korenini iz ljubezni do narave.« To je uvodni stavek dr. KUGYJEVE prve in najlepše knjige: »IZ ŽIVLJENJA GORNIKA.« Vso mladost je daroval tej ljubezni in vsa najlepša moška leta. Zaradi nje se je odpovedal vsem drugim užikom, celo zakonski in družinski sreči, razen glasbi, ki mu je bila bogato dopolnilo v alpinistični ustvarjalnosti. Ko je naposled opesalo telo, je sedel k pisanju. Spomin je zvesto ohranil neštete vtise, za katere ni bilo nobenih beležk. Kakšna sreča, da niso utonili v pozabo! V enem letu je bila napisana knjiga, ki pomeni še danes, po več kot pol stoletju, nedoseženo mojstrovino v svetovnem planinskem leposlovju. Ni čuda, da je bila prevedena v vse kulturne jezike in doživlja še zmeraj ponatis za ponatisom. Z njo gre po svetu tudi visoka hvalnica našim vršcem. Več kot polovica knjige je posvečena samo Julijcem.

»Kar sem kje videl gora, nobene se v mojem srcu ne morejo meriti z Julijci. Sanje mojih mladih dni so tamkaj ustvarile domovino moji duši. Triglav je bil idealna gora mojih mladih časov, tako kot je bila Trenta njihova idealna visokogorska dolina. Ni je gore, ki bi ji bil postavil toliko oltarjev kot njemu. Nekoč smo se ustavili v Kranjski gori in stopili malo v dolino Pišence. Po belih prodih ob vodi sta cvetela alpska orlica in kranski zali klobuček. Vse je bilo potopljeno v belo svetlobo. Povedali so mi, da tam zadaj za gorami leži Trenta in že se je moja domišljija poglala navzgor proti širokim vratom prelaza pod Mojstrovko, kjer je prehod. Globoko med nebotičnimi gorami je gledal v čudovitem soju poezije in romantike pravljica dolina. Dolgo sem stal pod Prisojnikom in Razorjem in srh mi je šel po hrbtu.«

Tako je mogel pisati samo čudovito navdahnjen poet, kakršnega naša zemlja morda nikoli več ne bo rodila ... Planinska zveza Slovenije se mu je oddolžila z dostojnim spomenikom v njegovi nad vse ljubljeni Trenti.

»... IN KO SEM PRIŠEL ŠE TEŽKO DIHAJOČ OD NAGLICE SILNEGA DELA ZADNJIH UR TER ZASADIL CEPIN V OZKI ROB OPAŠTI NA VRHU, MI JE BIL, KAKOR DA SLIŠIM SREBRNO ČISTE ANGELSKE GLASOVE, KI SO SE ZDRUŽEVALI V VISOKO UGLAŠENE HARMONIJE, KAKOR DA BI ŠLO SKOZI NEBEŠKE PROSTORE POSVEČENO PETJE. ALI JE MORDA UČINKOVALA OBILNA SREBRNA SVETLOBA, KI JE VALOVALA OKROG MENE?«

ALI JE BIL MORDA NEPOPIŠNO VESELJE, DA JE V MOJEM SRCU PREPEVALO IN PRAZNOVALO?

PA VENDAR MISLIM, DA SEM TAKRAT SLIŠAL ANGELSKO PETJE, BILO JE KAKOR, DA BI SE KLICALA SERAF-SKE TRUME OD VRHA DO VRHA. KA-

KOR, DA JE ZAZVENELA ČEZ VSA OBZORJA GLORIA NJIHOVIH ČISTIH, BELIH GLASOV. GLORIA V VIŠAVAH!

SEDEL SEM NAD NEIZMERNIMI PREPADI, KAKOR ODMAKNJEN OD ZEMLJE V SVETLOBI IN NEBEŠKEM BLESKU NA MALEM BELEM OTOKU, TAKO TEŽKO OSVOJENEGA VRHA.

UŽIVAL SEM URO ČISTE SREČE, KI SE NIKDAR NE BO VRNILA TER PRISLUŠKOVAL MUZICIRAJOČIM NEBESNIM TRUMAM IN MISLIL — DA SANJAM NAJLEPŠI SEN SVOJEGA ŽIVLJENJA.

(DR. JULIUS KUGY:
AUS VERGANGENER ZEIT,
BERGVERLAG GRAZ-1943,
BERGVERLAG RUDOLF
ROTHER MÜNCHEN-1944)

Bibliografija dr. Kugyja je obsežna, pisal je v nemščini, njegova dela so prevedena v vse evropske jezike. Precej njegovih del je prevedeno tudi v slovenščino.

Pregled njegovih del je naslednji:

1. »SKERBINA, ČRNA PRST UND TRIGLAV«, LAIBACHER SCHULZEITUNG 1876, No 129, LAIBACH-1876

2. »EINE WANDERUNG DURCH OBERKRAIN«, LAIBACHER SCHULZEITUNG 1876, No 137, LAIBACH-1876

3. »AUS DEN BERGEN IN TRENTA«, ZEITSCHRIFT DES DEUTSCHEN UND ÖSTERREICHISCHEN ALPENVEREINES-1878

4. »DIE JULISCHEN ALPEN, ÖSTLICHER TEIL — I.«, ZEITSCHRIFT DES DEUTSCHEN UND ÖSTERR ALPENVEREINES-1883

5. »DER LANGENFELDER KRIŽ«, ÖSTERR. ALPENZEITUNG-1898, p. 81-93.

6. »DIE JULISCHEN ALPEN, ÖSTLICHE II.«, ZEITSCHRIFT DES DEUTSCHEN U. ÖSTERR. ALPENVEREINES-1894

7. »AUS DEM LEBEN EINES BERGSTEIGERS I.«, BERGVERLAG RUDOLF ROTHER — MÜNCHEN-1925

8. »ARBEIT, MUSIK, BERGE — EIN LEBEN«, BERGVERLAG RUDOLF ROTHER — MÜNCHEN-1931

9. »DIE JULISCHEN ALPEN IM BILDE« — PHOTOMONOGRAPHIE, BERGVERLAG RUDOLF ROTHER, MÜNCHEN-1934, BERGVERLAG GRAZ-1934

10. »ANTON OITZINGER — EIN BERGFÜHRER«, BERGVERLAG RUDOLF ROTHER — MÜNCHEN-1935, BERGVERLAG-1935

11. »FÜNF JAHRHUNDERT TRIGLAV«, BERGVERLAG RUDOLF ROTHER — MÜNCHEN-1938

12. »IM GÖTTLICHEN LÄCHELN DES MONTE ROSA«, BERGVERLAG RUDOLF ROTHER — MÜNCHEN-1940

13. »AUS VERGANGENER ZEIT«, BERGVERLAG GRAZ-1943, BERGVERLAG RUDOLF ROTHER — MÜNCHEN-1944

MODERNI ALPINIZEM JE DETE KLASIČNEGA

Dr. Kugy je bil klasik, vendar ne puritanec. Moderni alpinizem sega vse višje, zajema vse globlje. Klasični alpinizem je v Sloveniji izumrl z ljudmi, kot so bili Kugy in Tuma. Vrhunski alpinizem, plezanje na gornji meji človekovih telesnih in dušev-

Franci Sluga: Zima bela I

ker sta bistra in pametna, ampak ker jima je trenutno naklonjen slučaj. Res pravi renesančni duh! Za nekaj časa prevlada popolna sproščenost od raznih naukov in pravil. A le za nekaj časa, saj komedije še ni konec.

Pomen slučaja (usode, sreče) je zanimal Moškriča ne le v umetnosti, to je v komediji, ampak tudi v življenju, to je filozofsko. O tem smo že govorili v zvezi z dramo **Borba za kruh**. Zanimivo je, da si je na list rokopa za to dramo Moškrič zapisal tele verze:

Ne obupaj, četudi tare te gorje,
v bolesti joka ti srce.
Saj stalnosti na svetu ni
in hudo večno ne trpi.

Omeniti moramo še novo osebo, ki nastopi na koncu dejanja. To je občinski sluga (stražnik) Žane, ki naj bi bil predstavnik izvršne oblasti, pa je čisti komedijski lik. Učinkuje ljudsko komično, je karikatura. Deloma učinkuje plautovsko, deloma pa butalsko. Kakor nam po eni strani ni všeč, ker se zdi, da tak znani, tipični, karikirani lik znižuje kvaliteto komedije in da za dejanje sploh ni nujno potreben, mora na drugi strani priznati, da bi brez njega in njegove zgovornosti komedija učinkovala preveč golo, manj lepo in okrašeno. Poleg tega je Žanetov nastop važen zato, ker bi sicer nastopil samo v zadnjem dejanju in ne bi bilo pravega ravnotežja. Žane ima torej v dramaturški zgradbi **Razkrinkane morale** predvsem estetski, manj pa družbenokritični pomen in funkcijo.

Ko se vrtnec dogajanja konec 1. dejanja začasno konča in razčisti, tako da so zadovoljni gledalci, pa tudi Leon in Sofija sta »srečna«, čeprav razpleta ne moreta razumeti (njuna »sreča« seveda ugodno, to je estetsko učinkuje tudi na gledalce), nastopi trenutek, ko je potrebna nova intonacija dogajanja, ko bi bila zaželeno idejno pomembna poanta. In res. Poanta je kratka, a pomembna, hkrati lahkotna in globoka. Izreče jo Sofija: »A čuj, Leon, nekaj bo treba storiti. Ali se ti ne zdi, da je lažje živeti s prazno glavo kakor s praznim žepom?« Sofija meri na pomanjkanje denarja, posebno pa na Maričin prihod in odločitev, da bo ostala doma, da ne misli postati redovnica. Marica je morebitni jutrišnji lastnik podjetja. V Maričini odločitvi, prihodu in izstopu iz šole se skriva tudi možnost družbenega preobrata, podobno kot v igri

Borba za kruh, kjer postane lastnik podjetja Gornik. Kajti Maričin zaročenec učitelj Erman ima socialistične nazore.

Iz komedije situacij in zmešnjav, iz so-be, kjer naj bi bila po mnenju zakoncev Sivec ali Vrančič ali Frida, se nenadoma (nenadno za akterje, ne za gledalce!) pojavi — Marica. Ljudje (akterji) pričakujejo eno, pride pa drugo. Pojav Marice vzpostavlja ekonomsko realnost namesto ljubezenskega igračkanja. Ali se bo uveljavila igra slučaja tudi na področju družbenega življenja? Ali pa je tako osebno kot družbeno življenje podvrženo zakonitostim, ki jim ni mogoče ubežati, to je zakonitostim dela in gospodarstva?

V 1. dejanju nastopajo tri osebe, ki jih nismo podrobneje obravnavali, kajti njihova vloga se bo nadaljevala in okrepila v zadnjem dejanju. To so Župnik, Župan (Gaber) in Županja. Tudi Župan in Županja pripadata višjim krogom, vendar je njun družbeni položaj drugačen, pač bolj tradicionalen, po eni strani močan, po drugi preživel in smešen, kot položaj Sivca in njegove žene. Moškrič je pokazal slovensko družbo »v današnjih časih« izrazito razčlenjeno. Deloma je groteskna, na splošno pa bolj sodobna in realna, kot je Cankarjeva šentflorjanska družba.

Izrazit, slikovit nastop Župnika, Župana in Županje že v 1. dejanju ima tudi estetski pomen. Gre namreč za preplet snovi, za zaokroženost komedije, saj bodo te osebe, ki so tu že močno postavljene, a vendar v ozadju, postale v zadnjem dejanju nosilci dogajanja. **Razkrinkana morala** je sicer enotna komedija, vendar pa prikazuje celo galerijo družbeno tipičnih oseb in težišče preide na koncu k drugim osebam, kot je bilo na začetku, tako da je ta komedija bolj kolektivna kot osredotočena. Široko razvejana.

Obe prvi dejanji se dogajata na domu Sivčevih. Drugo dejanje se prične navsezgodaj naslednji dan. Ta dan naj bi bila nedelja. Žal je premalo poudarjeno, da se igra dogaja na soboto in nedeljo, saj bi se vzdušje teh dnevov lahko dramaturško izkoristilo. Če bi razmišljali o drugačnem, manj družabnem, bolj nevtralnem naslovu komedije in predvsem prvega dejanja, bi lahko predlagali naslov **Sobotna komedija**. Med realističnimi podrobnostmi, ki v komediji manjkajo, je gotovo to, da ni ne duha ne sluha o služkinji pri Sivčevih.

Drugo dejanje je sorazmerno precej pisano in ne tako enotno, kot sta prvo in zadnje. Vendar se tudi 2. dejanje zaključuje učinkovito komedijsko, le da komika ni toliko situacijska kot akcijska. V 2. dejanju ne nastopajo Župnik, Župan in Županja niti Erman. Pač pa močno nastopita dva predstavnika delavskega razreda, tako da v tem dejanju **Razkrinkana morala** pridobiva nadaljnje značilnosti delavske igre.

Delavec Plavšek je odločen zagovornik delavstva, vendar ni kak zaupnik ali sindikalist ali organizator. Prihaja protestirat zaradi protidelavskih ukrepov v podjetju in zaradi nečloveških postopkov novega delovodja (Vrančiča). Ni jasno, kaj omogoča Plavšku, da lahko nastopa tako odločno in da je nekako domač pri Sivčevih. Do Marice pa se vede kar prijateljsko in pokroviteljsko. Ker ga Moškrič prikazuje samo kot zastopnika delavskega sloja, ne pa kot organizatorja, se s tem najbrž izogne »nevarnosti«, da bi komedija prešla v preveč resno delavsko igro. Plavškovo posredovanje se konča samo s tem, da grozi s skorajšnjim nastopom Marice kot lastnice.

Ceprav se v zadnjem dejanju Plavškova družbenokritična vloga nadaljuje, pa tu zasledimo podrobnost, ki kaže, da Moškrič Plavška ni hotel napraviti za idealnega voditelja, za junaka brez vsake napake, kot sta Jerič (**Rdeče rože**) in Gornik (**Borba za kruh**). Razberemo namreč, da tudi Plavšek (sicer oženjen, oče dveh otrok) ljubezensko moralno ni neoporečen: tudi on je hodil ljubimkat k vdovi Mani. To dejstvo je v končni redakciji komedije zakrito, vendar popolnoma ne.

Moškričeva (najbrž komedijska) odločitev, da tudi delavec ne prikaže idealno, ampak da imajo napake, se izrazito pokaže pri Mani. Ne prikaže nobene pozitivne ženske predstavnice delavskega razreda. Mana je nekoliko podobna Mari v **Rdečih rožah**. Mana je vdova po delavcu, ki se je smrtno ponesrečil v Sivčevem podjetju. Da ne bi izgubila dela in da bi preživela otroke in 80-letno mater, začne dajati na razpolago svoje telo — najprej Leonu, kasneje tudi Vrančiču in še mnogim. Njena nemoralnost je tako popolna, a ima take vzroke, da ni primerljiva z nemoralno v meščanski družbi. Mana spominja na primer na prostitutko v Zločinu in kazni Dostojevskega, vendar je Mana uporna. Mana ni popolnoma nemoralna, saj zadnje čase silovito odganja in kritizira svoje kliente.

Manino nemoralno življenje je opravičljivo, medtem ko nemoralna višjih slojev ni. V tem smislu se zna zagovarjati. Mamo kasneje obsodi Župnik. V 2. dejanju nastopi z veliko jezo, ker je namesto denarja dobila bloke za kuhinjo. Zahteva denar, a v svoji ihtu ne doseže ničesar. Ni sposobna kaj doseči. Leonu in Vrančiču očita njuno vlačuganje, tako da sta pred gledalci razkrinkana, pred Sofijo pa o tem molči. Pač pa v velikem, patetičnem dialogu s Sofijo, ki ga lahko primerjamo s kakim klasičnim dialogom in soočenjem (na primer med Marijo Stuart in kraljico Elizabeto pri Schillerju), primerja svojo in njeno nemoralno.

Mana ni komedijski lik, razen da pač pripomore k razkrinkovanju vpletenih moških. Le v tem smislu tvori eno od osnov komedijskih zapletov. Mana je komedijska kvečjemu zaradi svojih napak — lahko bi namreč poudarili njeno histerijo, razburljivost in nesposobnost, nemoč, ki je hkrati nemoč neorganiziranega delavstva. Vendar Manine napake niso karikature in pretirane in skoraj ne dopuščajo negativne interpretacije, ampak nujno silijo v patetično. Moškrič si ni mogel kaj, da ne bi tako rekoč pokleknil pred delavsko trpiko, čeprav iz njegovega dejanskega družbenega delovanja vemo, da je bil do takih tipov, kot je Mana, kritičen.

(Nadaljevanje na 8. strani)

Med družbenokritične oziroma satirične prizore se v 2. dejanju vrivajo prizori, ki nadaljujejo komiko iz 1. dejanja. To sta najprej dialoga Sofija — Plešec in Sofija — Leon, ki skušata razbristriti, kaj se je pravzaprav dogajalo prejšnji večer v Sivčevi hiši in v katerih se nadaljuje zamenjava Marice s Frido, pri čemer se komika in zmešnjava stopnjuje, ker si Sofija prizadeva, da bi spravila v zakonski jarem Marico in Plešca. Ta komika je lahkotna in vesela. Značilno je, da ostane odnos med Marico in Sivčevima vsestransko nepoglobljen, torej na čisti, formalni komedijski ravni.

Prizor, v katerem Leon odkrije ljubimkanje med ženo, Sofijo in med Vrančičem (kako ju zasači, ni prikazano na odru, temveč za odrom, torej se Moškrič zna izogniti cenenu, izrabljenemu teatralnemu učinku), seveda ni komičen, vendar se Leonova užaljenost imenito sprevrže, se komično ter satirično izkoristi z naslednjimi prizori, v katerih nastopa Frida. Leon odkrije ženo prevaro, takoj nato pa se sam sestane z ljubico, a ne zato da bi ljubimkal, ampak da bi plačal.

Epizoda z dragim kamnom v prstanu, ki se začne že v 1. dejanju, nazorno označuje splošno nemoralnost in nizkost oseb iz višje družbe.

Frida izsiljuje denar od Leona («Tisočak, ki sem ga obljubil župniku, dobiš ti!»), nato sprejme v dar dragoceno ogrlico od Plešca in končno dobi kar v Pleščevi navzočnosti od Leona tisti tisočak. Fridina spretnost izkoriščanja, menjavanja in tako rekoč kaznovanja moških, pri čemer nadaljuje igro, da je ona nečakinja, je komedijsko zelo učinkovita, zelo akcijska. S tem se zaključijo 2. dejanje. Fridino izsiljevanje spominja na klasične ljudske prikaze, kaj se pravi pasti v roke tistim, ki znajo izrabiti človekove slabosti, na primer v Drabosnjakovem Izgubljenem sinu. Seveda pa pri Moškriču ni verske moralnosti in poučenosti, ampak meščanska lahкотnost. Iz 1. dejanja nadaljujoči se komedijski zaplet zamenjave in zmešnjave Marica — Frida je torej v 2. dejanju v ospredju.

Tretje dejanje uvaja značilen dialog Župana in Županje, na njunem domu pač ali morda v občinski pisarni, istega dne, to je v nedeljo popoldne, tik pred ustanovnim sestankom: «Društva moralno neoporečnih (nepokvarjenih) mož in žen». Opazimo vzporednost začetka 1. dejanja, kjer nastopa zakonca Sivec, in začetka 3. dejanja, kjer nastopa zakonca Gaber. Podobno kot Sofija tako rekoč nosi hlače in diktira politiko podjetja, Županja diktira politiko na novo ustanovljajočega se društva. Žensko prevladje v zakonu dobro izraža ponavljajoči se vzklík Županje: «Kako si kratke pameti.» Isto frazo uporabi enkrat tudi Sofija.

V liku Županje se negativne lastnosti žensk iz višjih krogov stopnjujejo. Te negativne lastnosti so po eni strani tipično komedijske, zasebne, tradicionalne, toda Moškrič jih je osnoval na verjetni sodobni družbeni vsebini in jim torej dodal pomembno družbeno ostrino. Županinja zamisel o osebem okoriščanju z letovanjem otrok je vzeta iz resničnosti. Ta motiv bi učinkoval sodobno in aktualno tudi v kasnejših razmerah.

Županja torej prerašča komedijski lik v zakonu razočarane in nezveste žene oziroma žene, ki višji družbeni položaj izkorišča kot priložnost za moralno ohlapnost in uživanje. V Županji je predstavljena zavestna družbenopolitična dejavnost, ki temelji na osebnih koristih in na družbenih razlikah. V tej dejavnosti je Županja bolj sposobna in bolj izrazita kot Župan, ki je predvsem komedijski, tipični, znani lik. Županja in Sofija sta idejni predstavnici izkoriščevalskega, vodilnega meščanskega razreda, vendar se njuna angažiranost in

bojevitost ne kaže samo v odnosu do nižjih družbenih plasti, ampak tudi v medsebojni tekmi in ravnanju v okviru izkoriščevalskega razreda, kar pa spet učinkuje dokaj komedijsko.

Županinja ideološka bojevitost in družbena »zavednost« se izrazito in povčeno groteskno pokaže že v njenem nastopu v 1. dejanju. Predvsem v njenem govoru o razliki med delavskimi družinami, ki da naj imajo mnogo otrok, in med meščanskimi družinami, ki da ne morejo imeti mnogo otrok. Ta ideologija je tako resnična, da je groteskna. Še dandanes so lahko aktualne Županjine besede: »A tega si niti misliti ne upam, da bi se moral moj otrok, ko doraste, posvetiti kakemu poklicu in se mučiti in ubijati, namesto da bi živel kot ugledeh, od vseh cenjen in spoštovan zasebnik.« Aktualna je lahko tudi misel, da družbena solidarnost in dobrodelnost lahko propade (in res se je nekaj časa zanemarljalo), če »bi bili vsi beraci«, to je po njihovem mnenju v socializmu.

Napačno bi bilo pojmovati in prikazovati Župana in Županjo samo kot tipična komedijska lika. S tem v zvezi naj opozorimo, da podobno kot Sofija in Leon verjetno tudi Gabrova dva nista starejša človeka, ampak mlada. Pri branju drame nekoliko moti in vleče v komedijsko karikiranje dejstvo, da se ne imenujeta po imenu, ampak kar Župan in Županja. Vsekakor ima tudi sodobni režiser možnost, da **Razkrinkano moralo** pojmuje in režira ali bolj komedijsko ali bolj satirično (resno, družbenokritično); imeti mora občutek, kdaj naj prevlada prva in kdaj druga prvina.

V nadaljnjem, to je zaključnem delu komedije, Županja nima izrazite vloge. Njeno družbeno delovanje je potisnjeno v ozadje, njene družbene pretenzije doživijo same po sebi neuspeh, hkrati kot propadejo njeni ljubezenski upi v Vrančiča. Celotna njena morala, osebna in družbena, stoji na trhljih nogah. Moškričev dramski svet se izkaže kot družbeno dovršeno utemeljen in komedijsko odlično izpeljan.

Tudi 2. in 3. prizor zadnjega dejanja sta izjemno značilna. Najprej imata dialog Župan in kmet (posestnik, cerkveni kjučar) Slamar, nato se pridružita še mesar Petelin in pek Mocar. Že imena teh oseb kažejo na njihovo komedijsko karikiranost. In res se zdi, da te osebe bolj služijo komedijski veselosti in slikovitosti kot satiričnemu obračunu, čeprav so seveda njihovi liki tudi družbeno zelo značilni. Komedijska pretiranost in s tem slikovitost se kaže v tem, da so vsi po vrsti hodili obiskovat prostitutko, delavsko vdovo Mano, medtem ko se je Župan hodil izživljati in zabavati v javno hišo v Ljubljano, pa tudi v tem, da so za javno kuhinjo »žrtvovali« neraben, pokvarjen živež, česar drug pred drugim niti ne skrivajo, učinkuje pa to nadrealno, groteskno.

Moškričevi liki so manj literarni kot na primer Cankarjevi; dosegajo pa literarnost na osnovi nekoliko večje resničnosti. Moškrič spretno obvlada komedijsko tehniko. Župana, Slamarja in druge prevzema strah pred tem, kaj Župnik pravzaprav namerava z društvom, ki bi skrbelo za moralo. Ta strah in nekakšna solidarnost povzročita, da drug drugemu zaupajo svoje slabosti, svoje ljubezenske avanture. Ko se tako pripravljajo na sejo, doživljamo gledalci niz dialogov in učinkov, ki se kar stopnjujejo. Posebno smešen je Slamar. Med drugim Moškrič spretno uporablja besedno komiko: Slamar namreč ne pozna in ne razume besede »nemoralen« in jo na razne načine popači.

Ko Moškrič postavlja v osprednje nemoralno v smislu ljubezenskega (spolnega) življenja in jo komedijsko izkorišča, se hkrati pravzaprav norčuje iz omejevanja pojma »morala« na ljubezensko oziroma spolno področje. To dosega s prikazova-

njem pretiranega, vsesplošnega, kar neverjetnega ljubezenskega izživljanja oseb. Torej parodira ljubezensko komedijo.

Župan ostaja na komedijski ravni in se tudi v svoji županski funkciji kaže dokaj nespreten in nesposoben. Nekakšno idejno vodstvo in družbeno argumentacijo v pripravljanju odpora proti Župnikovi zamisli o društvu prevzame Petelin. Iz Mocarjevega razpravljanja o spolnem življenju odseva Moškričeva razgledanost v tem vprašanju, ki je predmet njegovega poglobljenega preučevanja. V celoti so vendarle vsi štirje možje smešni, nebolgli, nemočni, že vnaprej osramočeni, zato ni čudno, da pred sejo odidejo še na »en kozarček za večjo korajžost«.

Na seji se zbere »smetana« Bukovega dola. Presenetljivo je, da Župnik pride v spremstvu učitelja Ermana in delavca Playška.

Župnik nastopi že v 1. dejanju, ko pride k Sivčevim. Ker je njegov lik zanimiv in skrivnosten, si ga oglejmo pobliže. Župnik je bil nedavno bolan, a je zdaj okreval. Pričenja akcijo moralne in verske prenovle, ki da lahko vpliva tudi na družbeni položaj, to je na odpravljanje revščine. Župnik se previdno laska raznim veljakom, zato da bi jih pridobil za udeležbo na seji, ki mu veliko pomeni. Obenem jih pušča negotove, na kakšen način namerava »obnoviti« čednostno življenje v našem trgu. Poleg tega naj bi društvo skrbelo za siromašne otroke in druge pomoči potrebne krajane. Župnik torej ne organizira ljudske kuhinje; to je zamisel Župana oziroma Županje, ki že izkrivlja prvotno Župnikovo zamisel, jo vleče na stranski tir.

Kot rečeno, pride Župnik skupaj z Ermanom in Playškom. In vendar prav ta dva baje ne hodita v cerkev. Župnik je izrecno povabil tudi njiju in pred veljaki, ki posebno delavcu Playšku kot nimaniču odrekajo pravico do sodelovanja, spretno zagovarja njuno vlogo in prisotnost. Sicer pa Župnik na sestanku ne igra izrazite vodilne in aktivne vloge, kot bi morda mislili, ampak pusti (namenoma ali mora pustiti?), da se dogajanje razpleta samo, le tu in tam poseže vmes.

»Nešteti agitatorji, hujskači izrabljajo naše slabosti, da iztrgajo iz človeških src najdražji zaklad, vero!« Svojega govora Župnik ne dokonča, kajti že se vname spor, ali ne bi »nemoralno kugo« izganjali v cerkvi in spovednici, ne pa na takemle sestanku. Zdi se, kot da Župnik ni popolnoma pripravljen na sestanek ali pa nalašč pusti, da je raztrgan, da nekako razpada. Župnikovi nameni in načrt za potek sestanka so skrivnost (omogočene so različne režiserske zamisli). Seveda pa je ta oblika dogajanja nujna, zato da imajo zaključni prizori **Razkrinkane morale** komedijski značaj.

Župnik takoj spregovori o obiskih »uglednih mož« v »razvpitih lokalih« v mestu in o »neki ženski, ki bo pohujšala vso faro«. Ko Župnik pove, da je to žensko sklenil povabiti, postane jasno, da je človek akcije (prav ta beseda je tudi uporabljena), delno zavestne, delno samopotekejoče akcije, odkrit in pogumen človek, ne pa dolgovezni pridigar. Veljaki so to najbrž že slutili in se zato bali. Seveda je Župnikova »akcija« hkrati družbena in komedijska. Zanimivo je, da ji tudi učitelj Erman ni naklonjen.

Župnikova akcija ni v skladu z vključenostjo cerkve v meščanske družbene strukture in sploh strukture višje družbe, ampak je samostojna in ima po svoji metodi revolucionarni značaj. Kdo je Župnik? Kaj predstavlja? Ta lik je izredno zanimiv, samosvoji, netipičen, originalno moškričevski.

Župnik je komedijski razkrinkovalec nemorale oziroma navidezne, lažnive morale. Mana pa je pravi, družbeni razkrin-

Sanj — ladja

PRVA PESEM

LEDENI KONJI, VAŠA BLEDIKAVA

BELINA —

obrazi črepinastih ste dni,
položeni na oltarni plet
daritvenih čeri.
Rdeče oltarje ozarja
spomin,
topot popotnika škrlatastih
noči, da bedi zaman vestalka
templja na
skalnatu podobi
božjih poti.
Vem, da so zaman stopinje
pustinja,
vem, da so zaman potoki
žalnih ptic,
le obzorja so
moje večnostne slike
in topot ledenih konj
spominast klic.

DRUGA PESEM

V STEBRU LESENEM NESKONČNOST

DONI,

v kamenju prepelem me večnost
boli.
Ogrnjen v ogenj, dim daritvenih
rož,
kot senca odhaja moj luskinasti
bog.
Zaman so vse prošnje, daritve
kamnite,
zaman so obljube, reke bele v
morje izlite,

le voda je bela odsevast
pogled in
črna je skleda pozabljen
daritveni amulet.
Na oltarnem kamnu ostaja
za večnost daritveni lesk!

TRETJA PESEM

V MRAKU DNEVA HODIJO SENCE

noči,
po poti kameniti
kot strah strasti.
V svetlobo noči zariše
ogenj
strah pepelnatih obljub,
da pozabiš,
kdaj sijal je zvezdni prah
na oltarni mah.
Pa posodi ti nekdo
luč teme,
in ne veš, da si sam kot
hrast prebel,
le kamnito okno nemo
zre v ogledalasti
brezvečni pepel.

ČETRTA PESEM

VEM, BOLI ME KAPLJA VEČNOSTNEGA

DEŽJA

in skeli me roka tuja
na predpražniku kamnitega boga.

PETA PESEM

LADJA SVITANJ — OGRNJENA

v rdečkast svet,
zelenih si daljav telo
kot začaran amulet. In
prazne so puste vodne poti,
po njih ladja svitanj drsi.

Nima ne jambora, vesla ne toka
za pot neskončnosti.
Dovolj me skeli rjasta pustota.
Mornarjev krik je
včerajšnja tišina in ptic
belih prelet jutrišnja
zagrnjena črnina.
LADJA SVITANJ — iskrivi žar noči
odplula je za jutri v vetrovne
brazdaste čeri.
Ostale bodo sence, kamenje zbledelo,
zašlo za jutri sonce LADJE SVITANJ —
preperelo.

ŠESTA PESEM

PRISEGAM NA LES, ŠEPET DREVES,
prisegam na Stiks in daljno
reko strahu,
da vem,
za podobo in raj,
kjer večnosti smrti obraz
vprašuje — zakaj?
Izginejo reke, pustinja
same zro v sonce,
izginejo gozdovi sence
same zro v meglo dneva,
izplamti zvezda
včerajšnjega boga
in oltarna slika
je podoba rdečnega,
modrega neba.

SEDMA PESEM

PLAVA KLJUČ SPOMINA

po grbastih rekah
praljudi.
Mojta bela hiša
nema zre
v njihove prazne oči.
Ognje prižiga za
jutri
angel brez strasti.
Dam dan in noč — aprosti kletev,
te tebe ne dam — obljubi spomin!

OSMA PESEM

BILA SVA DVA —
božjega strahu odsev,
zdaj sem sama —
pozabljeni daritveni pepel.

Iz gline stkali
angeli so vrče bele,
kot nebo —
izpraskali ilo na
črepinje
izplamteli ljudi.
Nikogar več ni
po glino raztrošeno v
vrt raja —
le koža od kače tam
mrtva leži —
steptana od božjega
koraka.

DEVETA PESEM

SIMUNABA — PRAZNA SKLEDA ŽADA,

in pepelnata bleščava na preprogi
božjega odseva.
Ladja ali človek bel od včeraj
odskeli na vrata
levja kot izdih,
in prepadi SIMUNABA tvoj so
večnosti izvir.
Pri od angelških podob
in peket popotnikovih konj
odzvanja na lesket neba
kot da je zaklenjen
SIMUNABIN dom.

Daj, Sental, zažgi kamniti oltar
poderi razsekaj
včerajšnje drevo
za daritveni žar.
Videl ne boš, da moje
telo, razpeto v kamnito drevo
brez ognja žari
in zaman so stopinje
nesrečne, steptane
v božje oko.
Obljubi, Sental, požgan
bo moj vrt
in kamniti oltar
bo večnosti pri.

DESETA PESEM

SANJ — DAN V METULJA KRILA VPET,
na jambor bel v rdečilo odet,
zapljuje kot vihar v
štiriindvajset praznih sanj.
SANJ — DAN v nočeh belih razodet
in na poteh neskončnosti ujet,
kot trepetika v roke tuje
podarjen in na vzhodu
skalnatih obljub izžet.
SANJ — DAN kričava sanja, trsje
neizdelanih dejanj
in pustinja steptanih
črepinastih iskanj.

SANJ — DAN štiriindvajseti

popotnik mojih belih sanj.

ENAJSTA PESEM

MOJE SO STOPINJE NEKOGA ODMEV
večnosti odsevast pogled.

DVANAJSTA PESEM

SANJ — LADJA, MORJE RDEČIH
VZHODOV,

praprotna obljuba na palubi
temnih zavesastih valov
kot severni je modri lev,
da peče v zaliv neskončni
sivkast odsev.
SANJ — LADJA, domovanje
modrih ptic brez krlj
in sinjih podob in neptodnih
daljav —
sama kot žalosten pristan.
VEM, SANJ — LADJA
neskončnosti je prah,
v zemljo staro obrnjen
obraz in pustinja diš
je zamegljen rdečkast
severni izdih.

TRINAJSTA PESEM

PO ČEREH OD MODREGA JE JUGA
plula ladja stara, a vendar
nova — SANJSKA.

Na njej je mrak dejanj in
okrogla svitanja
božanskih starij,
v njej mornar kot jarbol bel,
v sence sanj
te ladje tuje vpet.
Po neskončnostih sledeh je
pot ubrana, po livadah tujih
rek je postelja postlana,
za mornarja brez oči in slovesa
pluje v viharni svet
večnega slovesa.
SANJ — LADJA bela na obzorju
včerajšnjega boga,
na krovu rdeča skleda
daritvenega blaga,
le kam zahaja mornarjevo
neskončnosti oko,
da ne vidiš,
ko zapljuje v teminasto
telo.

VALENTIN POLANŠEK

Recital

Za slavnost ob imenovanju ulice Karla Prušnika-Gašperja v Vojniku 23. maja 1982

Karel Prušnik-Gašper, rojen 7. februarja 1910 v Lepeni, dolinici zeleni, ki se razteza vzhodno od Železne Kaple proti mogočni Peci.

Karel Prušnik-Gašper, umrl 16. marca 1980, pokopan v Kotmari vasi blizu Celovca.

Karel Prušnik-Gašper leži v koroški zemlji, v slovenski zemlji, kjer počiva širni po deželi več sto partizanov.

KARLU PRUŠNIKU-GAŠPERJU SLAVA!

Ob trdem delu za obstanek na majhni kmetiji pri Velfeljni v Lobniku tik nad Železno Kaplo že prezgodaj spozna socialno in politično zapostavljenost slovenskega človeka v Kapli, ponemčevalnici vsega okolja.

Mladi Karel hodi zvesto po stopinjah svojega očeta, Franceta Prušnika, umnega zadružnika in prosvetarja, sposobnega pevovodje in pogumnega razsvetljevalca med domačini za narodno stvar.

Z enaindvajsetimi leti je Karel že tajnik Slovenskega prosvetnega društva Zarja v Železni Kapli, mladi idealist zna usmerjati društvenike in občane v napredno miselnost, jih kulturno osvеща in usposablja v moškem zboru, ki ga vodi sam.

Štirindvajsetletni Karel je že v vodilnem krogu krajevne politične organizacije KPA in doživlja dogodke okoli rdečega februarkega puča 1934.

Mladi politični aktivist in narodnozavedni koroški Slovenec je kaj zgodaj okusil krutost diktature klerofašistične Schuschniggove vlade, ko se je leta 1935 pridil znašel v zloglasni kaznilnici Karlau.

S trpečim, ponosnim slovenskim srcem, s trezno napredno razsodnostjo se je suval mladi človek z družino skozi leta, ki so sledila: ko je oholi nemški nacizem pomendral in izbrisal takratno Avstrijo, ko je Hitler začel drugo svetovno vojno, ko je klesnila stara Jugoslavija, ko so nacisti zapirali demokrate, ko so uničevali antifašiste, ko so začeli načrtno reševati takomimovano „koroško vprašanje“ z dokončno iztrebitvijo koroških Slovencev.

STRPEČIM, PONOSNIM SRCEM, S TREZNO NAPREDNO RAZSODNOSTJO JE VEDEL KAREL PRUŠNIK LETA 1942, KAJ MU JE STORITI KOT KOROŠKEMU SLOVENCU!

UPOR! UPOR! UPOR! IN NEIZPROSEN BOJ PROTI VELENEMŠKEMU NACIZMU, SMRTNEMU SOVRAŽNIKU SLOVENSKEGA NARODA IN VSEH SVOBODOLJUBNIH NARODOV EVROPE!

Ko so mu svojce z drugimi koroškimi Slovenci pregnali ali pozaprti, se je pogumno iztrgal gestapovskim kleščam in pobegnil v domače gozdove, v slovenske gozdove, kjer se je porajala nova pesem, nova pesem iz gozda, pesem o slovenski svobodi!

Tokrat mu ni bila več Peca tisto bajno bivališče nekega kralja! ki bo po povesti kdaj prišel rešiti slovenski rod...

tokrat je bil v Peci že legendarni Pavel Žavcar-Matjaž s svojimi prvimi partizani na koroških tleh...

in decembra 1942 postane tudi Karel Prušnik partizan, postal je partizan s partizanskim imenom Gašper!

KAREL PRUŠNIK-GAŠPER JE PARTIZANIL NAD TRIDESET MESECEV PO SLOVENSKE ZEMLJI...

Sam ob pozneje pisal knjigo o tem času.

Od Pece do Svinške planine, čez Dravo, čez Dravo v bližino Kolpe, od mežiške do solčavske strani, od Olšave do Košute, po Podjuni in Rožu, v domači okolici Železne Kaple in po Selah,

s koroške strani do Bele krajine je prehodil slovensko zemljo, se bori za slovensko svobodo, se tolkel z okupatorjem in izpolnjeval odgovorne naloge, ki mu jih je zaupalo partizansko vodstvo.

Po končani drugi svetovni vojni se ni končal boj koroških Slovencev, boj za narodnostni obstoj, boj za pravico, boj za enakopravnost, boj za svobodo do današnjih dni...

IN KAREL PRUŠNIK-GAŠPER JE OSTAL V OSPREDJU TEGA BOJA DO SVOJEGA POSLEDNJEGA SRČNEGA UTRIPA!

Žalostno je ugotoviti, da so mu bili zavezniki za časa partizanske dobe pripomogli do dvakratnega kazenskega zopet v zloglasnem Karlaui.

V TISTIH LETIH 1947/48 JE NADALJEVAL NAŠ GAŠPER NAŠO BORBO S PERESOM, KO JE V ZAPORU PISAL SVOJO KNJIGO „GAMSI NA PLAZU“

Neupogljiv, borben in delaven je ostal KAREL PRUŠNIK-GAŠPER vseskozi...

aktiven tako na mestu narodnopolitičnih organizacij koroških Slovencev ZSO v Celovcu kot v borčevski organizaciji ZKP.

Če v današnjih dneh poimenujejo v matični Sloveniji ulice po našem in vašem **KARLU PRUŠNIKU-GAŠPERJU**, je to izraz povezanosti tu in onstran meje med nami Slovenci za vse čase slovenske bodočnosti!

VSEM GAŠPERJEVIM SOBORCEM IN PRIJATELJEM, POBUDNIKOM IN URESNIČITELJEM DANAŠNJEGA SLAVJA

H V A L A !

NAŠEMU IN VAŠEMU KARLU PRUŠNIKU-GAŠPERJU

S L A V A !

(Za slavlje napisal
Valentin Polanšek, 15. maja 1982)

kovalec te morale. Ugotovimo, da je v naslovu Moškričeve komedije beseda »moral« misljena in uporabljena ironično. Morda hoče Župnik razkrinkati le Mano, ne pa veljakov, in je otroško neveden? To ni verjetno.

Medtem ko odide občinski sluga (stražnik) Žane po »žensko, ki je v pohujšanje naši fari« in ki »se vlačijo z moškimi«, se med Župnikom in učiteljem Ermanom razvije ideološko pomemben, tako rekoč strankarski dialog. To je dialog med zastopnikom cerkve in med organiziranim socialistom. Zagovornik in govornik socializma torej začuda ni delavec, ampak učitelj. Morda zato ker tudi Plavšek ni moralno idealen, čist? Tak položaj omogoča, da je kritični razčlenitvi podvržena tudi socialistična ideologija, saj je ne predstavlja kak avtentični, temveč nekakšen nadomestni predstavnik. Moškričeve igre so umetnost, podobno kot Cankarjeve, ne pa gola propaganda in ideologija. Tudi junaki imajo slabosti. Umetnik je sicer razredno opredeljen, vendar je prav kot umetnik tudi nad to opredeljenostjo, stoji nad življenjem, nad vso vsakdanjostjo, tudi politično.

Glavni Župnikov očitek socializmu (delavskemu gibanju, delavstvu) je: »Mi smo za mir in ljubezen, vi pa sejete razdor in sovraštvo.« Upoštevati moramo razredno delavsko uzavešanje, bojevitost, ki jo je porajalo nevzdržno kapitalistično izkoriščanje, in namen delavskega gibanja revolucionarno spremeniti družbo in prevzeti oblast. Razredna ločenost in družbeni razdor pa ne moreta biti v interesu socializma in njegov končni cilj. Zato Ermanov odgovor Župniku ne vsebuje kritike vere kot take, ampak le kritiko cerkve kot organizacije: »Če hoče, da bo dobila zaupanje nazaj, potem mora iti med bogataše, od njih naj zahteva, da živijo po verskih načelih, oni naj pokažejo krščansko ljubezen. Če cerkev to stori, bo mahoma preobrazila svet.«

Značilno je, da Župnik Ermanu ne odgovori. Ali gre Župnik prav zdaj v tako akcijo, kakršno zahteva socialist Erman? Župnikova akcija bo morda razkrinkala veljake, predvsem pa naj bi obsodila delavce (Mano). Župnik ravna tako, da mu nihče ne more očitati, da ne dela v korist cerkve ali da je prestopil v delo tabor ali da je s konkretnostjo akcije prekoračil svoja pooblastila. Zanimivo je tudi, da spor med Župnikom na eni strani in med Ermanom in Plavškom na drugi strani, ali naj pokličejo tisto žensko ali ne, lahko odseva spore v samem delavskem gibanju o taktiki in strategiji delovanja. Vsekakor ima Župnik prav, ko na začetku Ermanu očita, da ni dovolj odločen in trden, skratka moralen. Župnik ne razločuje med delavci (delavkami) in med veljaki.

Omeniti moramo še eno okoliščino. Slamar že prej pove, da ga Mana že en mesec noče več sprejeti in ga je grdo napodila. Mana je bila že v 2. dejanju stresla svojo jezo na Sofijo, Leona in Vrančiča. Ali je morda Mana že »spreobrnjena« ali vsaj »obdelana« od Župnika? Ali je celo njegova sodelavka? Te domneve so seveda preveč dosledne, toda za ščepce resnice pa je le lahko v njih.

Potem ko se je bila komedija za kratek čas umaknila strankarskemu in ideološkemu disputu, se zdaj spet bravurozno razigra. Žane namreč ne pripelje na sceno (na sestanek) Mane, kot vsi pričakujejo in kot pričakujemo gledalci, temveč — Frido. S tem je Župnikova »akcija« potencirana, predvsem pa je preobrnjena v komedijo. Resnoba dogajanja doživi pretres. Nastane veliko presenečenje — tako za osebe, prisotne na sestanku, kot tudi za gledalce, ki jih taka igra slučaja in usode zabava in veseli. V komedijo, »preklete komedijo« je dvakratno zapleten spet Leon, pa Vrančič, še posebno pa seveda lahkoverni preprostež, zarobenec Plešec. Frida nič kaj poseb-

nega ne govori in Moškrič ne obeša možnega razkrinkovanja na veliki zvon, ga ideološko ne izkorišča. Moškrič izkoristi dramsko situacijo okusno, ne pretirano, predvsem komedijsko, za gledalce, ne toliko za prisotne na sestanku.

Medtem ko Žane odide po »ta pravo«, ki jo Župan zdaj kar imenuje, se spet razvzame spor o metodi Župnikove »akcije«. Najbolj odkrit je Plavšek: »Potem moram še enkrat reči, da niste izbrali pravih ljudi za to operacijo. Kakor je videti, smo tukaj zbrani le taki, ki smo ta gnoj skupaj znesli.« Če Plavšek tudi ni brez »greha«, kaj pa Erman? S stališča visoke morale najbrž tudi on ni popolnoma idealen, čeprav mu ni kaj očitati. Ker je Razkrinkana morala komedija, komedija človeškega življenja sploh, je Erman v ozadju, tako kot še Marica. Gledalcu še vedno ni jasno, ali je Župnik nalašč, prebrisano, vedoma zbral grešnike ali nevedoma. Zdi se, da za potek komedije ta negotovost ni pomembna in da ne škodi.

Župnik zadrži svoje »goste« tako, da privoli v razpravljanje o kuhinji. Dalje razpravljajo o denarnih podporah, pri čemer ne manjka duhovitih bodic na račun začaranega kroga, v katerem se vrti kapitalistično in sploh denarno gospodarstvo. Avtor bodice je Plavšek, ki mu nato Župan »zaveže jezik«. Ko Žane privede Klančarjevo Mano, se zazdi, da je Župnik vendarle bolj neveden kot veden, da je otroško naiven in da so se ga veljaki po nepotrebnem bali, gledalci in hkrati tudi mi pa smo zaman ugibali o bolj ali manj daljnosežnih namelih njegove »akcije« ali »operacije«. Saj skoraj nimamo vzroka, da ne bi verjeli njegovim besedam: »Tu so zbrani ljudje čiste preteklosti in neomadeževanega življenja.« In vendar še vedno ni gotovo, ali je naiven. Kaj pa če ne misli resno in se norčuje?

Vloga razkrinkovalca naj bi prevzela Mana. Toda gledalci že vse vedo, njim ni treba ničesar razkrivati. Potrebno je razkrivanje in katarza delujočih oseb. Dramaturško to ne bi bilo učinkovito. V tem trenutku se vsekakor komedija spreverže v nekaj resnega. Morda pa Župnik ni hotel sam kazati ne grešnike in je spreten režiser, ki se hoče poslužiti Mane kot svojega orodja. Toda Mana ne pokaže s prstom od enega do drugega in s tem se ohrani celotna komedija na dostojni dramski ravni. Mana ne razkrinkuje, ampak se skruši. Ne obsoja drugih, ampak se izpoveduje in opravičuje. S tem izpriča večjo človečnost in večjo moralno, kot če bi obtoževala.

Ko Mana odide z Ermanom, nastopi nenadna nova oseba Popotnik. Ta razkrije, da je Frida njegova žena in da je pred letom dni ušla z ljubimcem Vrančičem. Frida torej ni neki splošni tip kurtizane, ampak nemoralna oseba iz meščanskih, višjih krogov. Drug za drugim zbežijo osramočeni z odras Frida, Vrančič, nato Sofija, Leon in Plešec. Popotnik je samo mehanični razkrinkovalec z malo besedila. Nemogoče se zdi, da bi tudi Frido in Popotnika »režiral« Župnik. Režiser je slučaj.

Županja je zasebno tudi osramočena, ne pa javno. Zaradi Manine zadržanosti se sorazmerno poceni izvlečejo Župan in njegova družina. Nastop Popotnika in gogolevski beg z odras je treba posebno dobro in pazljivo režirati. Popotnika ne kaže jemati preveč realistično.

Župnik na koncu prijateljsko spregovori s Plavškom in skupaj z njim odide. Ta skupni odhod spet priliva olja na skrivnostnost Župnikovega lika. Ne glede na prejšnji preprič z Ermanom se zdi, da gre za razumevanje in morda za zavezništvo z delavstvom. To bi bil lahko odsev zavezništva, ki so se po tovarnah spletali med komunisti in krščanskimi socialisti. Vendar v tem primeru ne gre za kakega delavca — krščanskega socialista, temveč za Župni-

ka, zastopnika uradne cerkve. Moškrič je v svojih dramskih delih pokazal dosti duhovite igrivosti, ki mu je tudi pomagala iz cenzurnih in drugih težav.

Komedija se lahkočno, veselo konča s tem, da se tisti štirje, ki jih je na začetku 3. dejanja tako skrbelo — to je Župan, Slamar, Petelin in Mokar — oddahnejo in veselijo, da so se dobro izmazali. Župan v posebnem govoru, ki je lahko namenjen tudi gledalcem, napove, da ne bo ne družstva ne kuhinje. Nekakšna idiličnost, pomiritev in ublažitev satiričnosti veje iz Županove zahteve, da je pokvarjena živila treba popraviti. Končno predlaga, da gredo »na kupico vina, ki jo izpijemo v procvit naše občine«.

Ugotoviti moramo, da nakazani zaplet z Marico (vrnitev, poroka, lastništvo) ni razpleten, ampak ostane v ozadju. Marica v 3. dejanju sploh ne nastopa. Ta zaplet tako in tako ni bil komedijski in težko bi bilo razplet izvesti komedijsko, razen če bi Moškrič uporabil izrabljeno shemo o mladem paru, ki si s spretnostjo in srečnimi naključji pridobi svoje pravice in prostor pod soncem.

Da je Moškrič javno razkrinkal predvsem Sivčevu družbo, je presenetljivo in se izkaže kot spretna dramaturška rešitev. Kaže se tudi Moškričev večji interes za družbenokritično prikazovanje razmer na ravni tovarne kot na ravni občine. Idejno pa tako in tako ni velike razlike med javnim in dejanskim razkrinkanjem. Dejanjsko, to je pred gledalci, so razkrinkani vsi.

Dogajanje Razkrinkane morale se odlikuje z umetnostjo, igro in literaturno organizacijo. Vse je popolnoma verjetno, vendar ne bi moglo biti resnično in presega resnico. Moškrič se je izkazal kot velik umetnik komedije, h kateri je težil že v Borbi za kruh, vendar je tam ni uresničil.

Zgrajba Razkrinkane morale je glede na širino, s katero zajema družbeno življenje, podobna romanu. To je hotena kolektivna zgradba z umetelnim prepletom več zgodb in brez glavnega junaka. (Tudi Župnik ima nekaj tipičnih komedijskih lastnosti in ni izrazit junak). Vendar je velikost (obseg) te igre ravno pravšnja, da dosega estetske učinke. To je posebno očitno v primerjavi z igro Star mož in mlada žena, ki je vsaj v ohranjenem rokopisu gotovo preobširna. Razkrinkana morala je odlično organizirano, enovito dramsko delo, uravnoteženo med satiro in komiko, neponovljivo posrečeno, skrivnostno umetniško, zgodovinsko in sodobno (za vse čase), duhovito in zabavno, preprosto in globoko. Tako delo je zmogel mlad, močen, izredno nadarjen umetnik na višku svojega literarnega delovanja, umetnik, ki je tudi od bližje poznal in upošteval oder in dramsko tehniko.

Napisati iz sodobnega delavskega življenja tragedijo — tega se je lotil marsikdo, tudi Moškrič, a napisati komedijo in pri tem ostati na idejni in moralni višini najboljših sil delavskega gibanja — to je zmogel predvsem Moškrič. Razkrinkana morala ni čista »delavska komedija«, toda iz nje vendarle diha delavsko življenje, ki je podlaga, na kateri raste. Pisec Razkrinkane morale, podobno kot ko je pisal Borbo za kruh, se je Moškrič moral ozirati na prevladujoče nazore v delavskem gibanju in pri delavskih politikih. Sile komedijske tradicije so ga vlekle na svojo stran. Težave pa ga niso strle, ampak jim je bil kos. Ni zatajil samega sebe — svojega družbenega, političnega stališča in svoje umetniške resnice. Odlično je upošteval in izrazil objektivne razmere obdajajočega sveta in svoj osebni svet, nagnjenje in značaj.

Moškričeva Razkrinkana morala je po eni strani sodobna družbenokritična igra, po drugi strani pa je bolj povezana s klasičnim komedijskim izročilom (npr. Beau-

(Nadaljevanje na 10. strani)

marchais, Molière), kot je to v Cankarjevi komediofiliji, ki je po eni strani oblikovno avantgardna (Pohujšanje) in po drugi strani politično aktualna (Za narodov blagor). Ali ni bila ljubezenska nezvestoba višjih krogov že od nekdaj komedijska snov? Zakaj bi pri Moškriču to nezvestoto razumevali pretrano družbeno in premalo umetniško? Vsekakor je Moškrič nadaljevalec Cankarja, a ne posnemovalec. Moškrič je dosegel kritiko in zabavo. **Razkrinkana morala** ni samo družbena, pomembna, vzgojna, delavska, ampak tudi ljudska igra. Moškričeve osebe in situacije so tipične komedijske osebe in situacije (kot v komediji dell'arte; prav v tem je umetniški in spreten, da ne skuša ustvarjati vse na novo, ampak da zna graditi na tradiciji), pa vendar podane prenovljeno in sveže, enkratno, nepovnljivo.

Kako je **Razkrinkana morala** nastajala, kakšne so bile sile, ki so Moškriča silile v to ali drugo smer, ko je hotel napisati in uprizoriti za delavske odre (ali pa sploh za slovensko gledališče; vendar v Dramo ni mogel prodreti, čeprav sem prepričan, da je njegova osebnost ustrezala in da so bile njegove ambicije usmerjene k poklicnemu, osrednjemu gledališču) v kratkem času enega leta že tretje delo, ki naj bi bilo orodsko uspešno in družbeno pomembno, zanimivo in vzgojno, ljudsko in osrednje gledališko — nam nekoliko razkrivata ohranjenega rokopisa in tipkopisa te igre.

Predvsem lahko ugotovimo, da se je Moškrič moral bojevati v samem sebi, da je opustil nekatere dramske in celo tragične osnovne prvine in se osredotočil na komiko, pa čeprav je to pomenilo določeno zmanjševanje družbene aktualnosti.

Prvotno je imela igra zanimiv naslov **Takšni smo**. Zdi se, da kritičnost tega naslova ne obsega samo oseb, ki pripadajo meščanski družbi, ampak tudi delavce, kot sta Mana in Plavšek in še druge sorazmerno pozitivne osebe, predvsem pa tudi gledalce, občinstvo, torej sploh človeka. Naslov **Takšni smo** je splošnočloveški. Ta naslov je Moškrič sam prečrtal in napisal nad njim **Razkrinkana morala**.

Na ovitku, v katerega je danes vstavljen tipkopis, prvotno pa je vseboval morda še prvotnejši rokopis, pa je z neznano pisavo napisan naslov **Zenska avtoriteta**, nad njim pa je naslov **Razkrinkana morala**, ki ga je morda dosti kasneje zapisal Moškričev prijatelj in urejevalec njegove zapuščine France Cankar. Naslov **Zenska avtoriteta** pač označuje Sofijo in Županjo in z njima višjo družbo v trgovini in v kraju (trgu). Ta naslov vendarle ne izraža celotne vsebine, ki jo je zaradi romaneskne širine in odsotnosti junaka težko izraziti z naslovom.

Zanimiv je tudi podnaslov ali oznaka igre. Na omenjenem ovitku z naslovom **Zenska avtoriteta** je že podnaslov »komedija v treh dejanjih«. Rokopis pa ima najprej podnaslov »tragiomedija v treh dejanjih«, čemur sledi še »Sodobna igra v treh slikah«. Drugi podnaslov pa je prečrtan in prečrtan je tudi del »tragi« besede »tragi-komedija«, tako da je ostalo »komedija v treh dejanjih«. Že samo to kaže, da se je Moškrič res bojeval v sebi za komedijo. Z njegovim značajem se gotovo ni skladalo, da bi prikazoval na primer ljubezensko nezvestoto. Šele če je to prikazovanje iz gole resničnosti presajeno v komedijsko umetnost in tipičnost, je postalo zanj sprejemljivo.

Rokopis se sicer ne razlikuje mnogo od tipkopisa, to je od zadnje ohranjene redakcije, vendar so nekateri deli črtani in nekaj prizorov je v tipkopisu novih. Moškrič je črtal odlomke, ki so snov fabulistično zapletali in vsebini dajali včasih tragičen ozi-

roma preresen značaj, na novo pa je ustvaril prizore, ki so tipično komedijski.

Tako je odpadla zgodba iz preteklosti, to je iz prejšnjega leta, da sta se Leon in predvsem Sofija skušala znebiti nečakinje Marice. Videti naj bi bilo, kot da se je po nesreči utopila. Tako bi podjetje in bogastvo ostalo v njunih rokah. Marico je rešil delavec Plavšek. Plavšek pozna resnico, vendar je ne izkorišča proti Sivčevima, pač pa Marico opozarja in ji prigovarja, naj se nujno poroči. Skrivnost da je razkril le učitelju Ermanu. (Zdi se, da je na Moškriča močno vplivalo branje Jurčičevega Desetega brata in se mu usidralo v podzavest, odkoder so se vračali nekateri motivi. Primerjaj oba učitelja — Lovra Kvasa in Ermana. V zvezi z dramo **Rdeče rože** Kvasov in Jeričev zapor.)

Na osnovi te zgodbe iz preteklosti je jasneje, zakaj je Plavšek pri Sivčevih upoštevan, čeprav ni voditelj organiziranega delavstva. V končni redakciji je Plavšek malo obvisel v zraku. Zgodbo iz preteklosti je namreč Moškrič črtal, saj je za komedijo neprimerna, preresna, kriminalna. Sofija in Leon ne smeta biti preveč poglobljena ali strastna, kot je to v tragediji, ampak naj bi bila površna, lahkomišelnja. Njune napake naj ne bi bile prehude in celo zločinske. Vse to je v skladu z Aristotelovim pojmovanjem komedije.

Moškrič je izpustil tudi Leonov monolog, ki že vnaprej seznanja gledalce, da bo k njemu prišla Frida (v njem je tudi »obvestilo« o nocojšnji odsotnosti služkinje). To je pomembna tehnična izboljšava. Podobno velja za izpustitev prizora, v katerem Plešec že ob prvem srečanju Fridi podari ogrlico. To podaritev je Moškrič potem spretno uporabil ob koncu 2. dejanja. Črtal je tudi Plavškov monolog na začetku 2. dejanja.

V rokopisu v 1. dejanju Marica, ki je v svoji sobi, kar hitro pride ven, a stražnik Žane sploh ne nastopi in 1. dejanje se konča manj izrazito. Moškrič je kasneje uvedel motiv, da Sivčeva Marico zakleneta, kar je omogočilo, da je dejanje nadaljeval, izkoriščajoč ga za poudarjeno situacijsko komedijo, v kateri nastopa tudi Žane, konec dejanja pa je idejno poantiral.

Rokopis **Razkrinkane morale** vsebuje poleg črtanji tudi popravke in dostavke, večinoma s svinčnikom. Največji dostavek je na koncu: konec je manjkal; dopisan je namreč Županov govor. Morda je bilo popravljalcev (bralcev) več. Na 23. strani (1. dejanje) je opozorilo: »ne samogovori« — morda je kar Moškričevo. Na 17. strani (2. dejanje) je ob nastopu Klančarjeve Mane opomba: »Hej, Joža! Ali je to mogoče, četudi možakarja nimata mirne vesti?« Manin patetični, družbeno ostrti govor je skrajšan in tu je opomba: »Prav nič na mestu. Denar je tu prvo.«

Če primerjamo rokopis in tipkopis, ugotovimo, da so nekateri popravki šli v smer, da bi bilo besedilo bolj tipično komedijsko in v tem smislu nezmerno, medtem ko je prvotno besedilo bolj zmerno, sveže, kulturno, okusno. Primerjanje tudi vzbuja domnevo, da je Moškrič sam narekoval tipkopis (vendar je tipkopis pravopisno slab). Upošteval je večino popravkov, vseh pa le ne, kar kaže, da jih je sprejemal tudi kritično, čeprav je bilo sicer v značaju njegovega ustvarjalnega postopka to, da si je želel in da je potreboval koga, ki bi mu popravljal, svetoval, z njim razpravjal.

In kdo je bil glavni popravljalac (bralac) **Razkrinkane morale**? Vsekakor je bil vesten, sposoben, aktiven. Morda je **Razkrinkano moralo** popravljal Mazovec, ki se je ukvarjal že z Moškričevo igro **Borba za kruh**. Najbolj verjetno pa se mi zdi, da je popravljal France Cankar. Kot bomo navedli nižje, Cankar v svoji kritiki ne izkazuje, da bi bil seznanjen z besedilom, še preden je igro videl na odru v Zadvoru. Seveda bi bilo možno, da so popravki nastali

že po prvi uprizoritvi, takrat ko so sklenili **Razkrinkano moralo** razmnožiti. Tako bi bil za krstno uprizoritev uporabljen prvotni Moškričev tekst. Žal se ni doslej našel noben primerek od centrale Svobode razmnožene komedije **Razkrinkana morala**.

Ko govorimo o Moškričevi navezanosti na klasiko in na tradicijo, bi seveda lahko mislili, da je pač spreten, obrtniško izveden dramatik, posnemovalec. Toda Moškrič je plemenito izhodišče tradicije in klasike prešel z družbeno globino in s svojo umetniško svežino in izvirnostjo.

Prav v času, ko je nastala in so pričeli uprizarjati Moškričevo komedijo **Razkrinkana morala**, se je na mnogih slovenskih odrih uprizarjala »kmečka šala v 3 dejanjih« **Trije vaški svetniki**, katere avtorja sta bila Maks Reed in Maks Ferner, prevedel in priredil pa jo je Ivan Cesar. Tudi delavski odri si niso mogli kaj, da je ne bi tu in tam uprizarjali in s tem tešili potrebo po razvedrilu in zabavi. Nekateri odmevi v delavskem tisku so bili kritični, na primer v Delavski politiki (2. decembra 1933): »Trije vaški svetniki so navzlic navidezni idejni sproščenosti ... meščanska tvorba. Avtorja ne razlikujeta dialektično (razvojno), ampak postavita na oder ljudi z apriorno (naprej postavljeno) trditvijo: taki so, ker so pač taki ... Čigav produkt je ta morala, tega ne določita ...«

Igro **Trije vaški svetniki** sem našel in prebral v Slovenskem gledališkem muzeju. Ugotovil sem, da je tu in tam kak motiv podoben kot v **Razkrinkani morali**. Na primer tudi tu obstaja župnikovo društvo (»Društvo za povzdigo npravnosti na deželi«). Vendar v **Treh vaških svetnikih** župnik sploh ne nastopa, medtem ko si je Moškrič drznil prikazati ne samo župnika, ampak tudi sejo društva. **Trije vaški svetniki** so družbeno omejena, družbeno površna, cenena, solzava, komediografsko le tu in tam spretna burka, šala, medtem ko imamo **Razkrinkano moralo** upravičeno za satiro in komedijo v najboljšem pomenu tega pojma. Moškrič jo je napisal morda prav z mislijo, da bi v soočenju in tekmi s **Tremi vaškimi svetniki** delavskim odrom omogočil boljši spored, bolj vzgojen, bolj umetniški, bolj družben, a hkrati zabaven, ljudski.

V tem času je nastala tudi Čufarjeva komedija **Ameriška tatvina** (izšla 1935). Čufar je skušal biti avantgarden v komedijski obliki, idejnosti in snovi, vendar njegova komedija ni mogla postati niti ljudska niti se uveljaviti v velikem gledališču. Obvisela je v zraku kot poskus, medtem ko ima **Razkrinkana morala** danes še lepše možnosti za uspešno uprizorjanje, kot jih je imela v času svojega nastanka, ko je bila kar preveč pogumna in ko je bila omejena na delavske odre, namesto da bi prodrla predvsem in najprej v poklicno gledališče.

Sredi leta 1933 toži neki dopisnik v Svobodi: »S slovensko dramsko literaturo je križ. Delavski odri, ki iščejo v gledališkem udejstvovanju ustvarjanje proletarske kulture, so res v zadregi.« In naslednje leto: »Dobrih socialnih del je malo ali se ne dajo uprizoriti iz katerihkoli razlogov, občinstvo pa zahteva burke. Dobrih komedij v našem smislu je pa zopet malo.« V začetku leta 1934, potem ko hvali **Rdeče rože**, dopisnik iz Tržiča upa: »Vsekakor pa želim, da nas sodrug Moškrič prav kmalu razveseli s kakšno novo dramo.«

Moškričeva dramska dela so bila v tem času zanesljiva opora delavskim odrom in društvom Svoboda. Podružnica Svobode v Dobrunjah oziroma v Zadvoru je bila izhodišče in preizkuševališče dramskega sporeda. V začetku 1934 piše v Svobodi: »V ljubljanski okolici dajejo Dobrunje drugim sosednim podružnicam tempo delovanja.«

Moškrič je bil na višku svojega dramskega ustvarjanja. V kratkem času enega

ZDRAVKO KECMAN

Sedem pesmi iz zbirke »portret vode«

Leta 1949 rojeni Zdravko Kecman sodi v mlajšo generacijo bosansko-hercegovskih pesnikov. Po končani vojaški gimnaziji v Sarajevu je skoraj devet let služboval pri nas v Sloveniji kot aktivni podoficir JLA. Medtem je študiral tudi na ljubljanski pedagoški akademiji in diplomiral na oddelku za srbskohrvatski jezik in knjižničarstvo, zdaj živi in dela v Banja Luki.

Leta 1980 je bil za svoje pesniško delo nagrajen z nagrado »Slova gorčina«, naslednje leto pa mu je pri sarajevski založbi Svetlost izšla prva pesniška zbirka **Portret vode**. Prihodnje leto mu bojo natisnili roman »Rukopisna ostavščina Tereze Žagar Komacovec«, za katerega je zajemal snov iz našega, slovenskega okolja, sedaj pa piše nov roman, prav tako na »slovensko« temo, pripravlja pa tudi novo pesniško zbirko, saj zase pravi, da je predvsem pesnik.

Zavzeto spremlja dogajanje v sodobni slovenski literaturi in jo tudi prevaja v srbohrvaščino — zlasti pesmi in kratko prozo.

Zaljubljen je v Julijske Alpe, preplezal je triglavsko severno steno in vsako zimo pride smučat na Kanin.

DUH SVINČNIKA NAD PAPIRJEM

za Gorana Simića

Vse češče prepoznavam duh svinčnika nad belino papirja opustošen vrt, pohojeno cvetje, polomljeno pohištvo v sobi, razbito ogledalo. A na mizi mrvice gladi.

Drevje se ziblje v mrežah glasbe

Sonce se v trnju uči besed

Na obzorju mlad prednik z dolgim kopjem svinčnika mrak na zvezde ščuva in ježen stekleničko črnila na dušek zlije vase

Nad njim, osvetljen z gorečim mestom labod v zraku lebdi. Jaz pa sklonjen nad papirjem jočem Brez konca jočem

LAJEŽ PESMI

Kaj napraviti z najinimi štirimi polnokrznimi psi?

Sklede pred njimi so prazne a krvi je vse manj Sledijo tvoji s cvetom podaljšani roki ko mi maha skozi lajež in zapušča svetlobo — bolečino iz mojega zlatega rebra Ne pozdravljaj me več tvoja drobna roka se bo zlomila v šopku cvetja in jezero v očeh s katerim me skrivaj osvetljuješ bo ugasnilo

Po drevju vise cvetovi in zvezde za oblaki glinasti ptiči spusti jim glasbo v bobnič poslušaj kako krožijo muhe in trgajo najtanjšo nit v kateri se dotikajo najine misli

PO DOLGIH POGOVORIH

Dokler molčiva se tišina izmika najinim pogledom Vrnitev je kot odhod odhod kot izginotje

S semenom prahu v laseh se seliva v šesti čut v ušesu

V jezercu očesa se še ribica zbudi in zadnje lužice svetlobe izpljuska

Ti pa še zmeraj odlašaj z vrnitvijo v pesem vržeš pest prsti na knjigo nenapisano in se zbršeš iz spomina

BRATOVO DREVO

Drevo na katerem se je obesil moj brat se je nehalo sušiti Še vzbrstelo bo varujoč bratovo telo z vej bo spustilo ptice da poleté Kadarkoli grem mimo drevesa mi spregovori z njegovim glasom — Jaz pa sklonim glavo in pospešim korak — s seboj nosim sliko vrvi in trupla

PREBUJANJE METULJEV

Najprej se zbudi mati in pepel včerajšnjega dne po vrtu razsuje

Vstane sestra in po pomoti slano kri namesto vode v rože na balkonu zlije

Še omočična od spanja v laseh vetra svoje in možave misli razpleta Sanje, ji kot metuljeva krila nad dvoriščem lebdi in odletijo

NA POTI V ALEKSANDRIJO

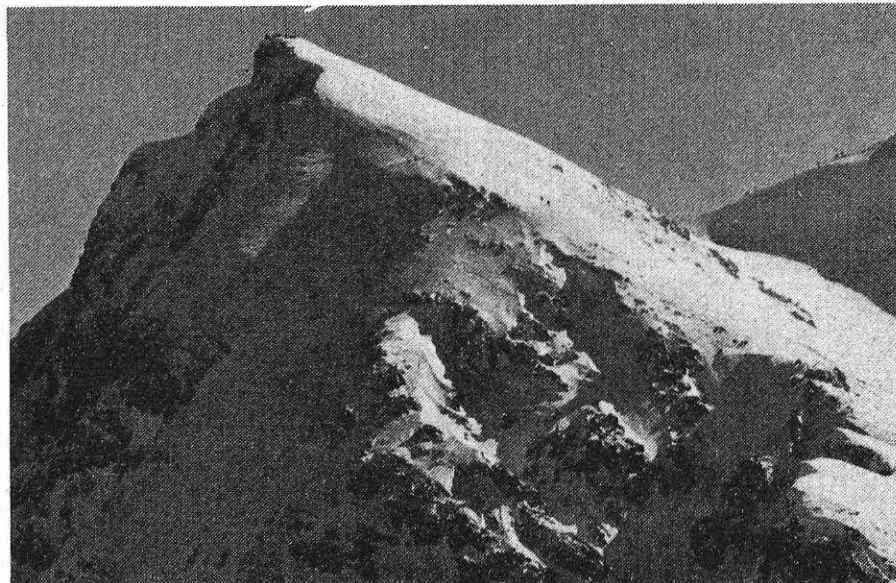
Na dnu morja se zravna hrbet zlomljenega noža in prereže membrano vodne gladine nad seboj; skoznjo potonejo s knjigami natovorjene ladje

na poti v Aleksandrijo Nad breznom mlada kača zapleše soncu — svileni strajco slači o, neka prerokba se izpolnjuje govore začuden morskimi volkovi nagnjeni nad kompase zvezde in zemljevide

Ne! — le morje in zemlja se iz ljubezenskega sna budi ali pa se veter z modro daljo igra — govore drugi

Ne izpolnjuje se prerokba in tudi morje se z zemljo ne budi, to je samo čarobna igra svetlobe v vaših očeh in duša vam v zanosu pleše — razlagajo tretji

Prevod in spremna beseda Edo Torkar

Franci Črv: Stol

FRANC K. TREVEN

Pejsaž

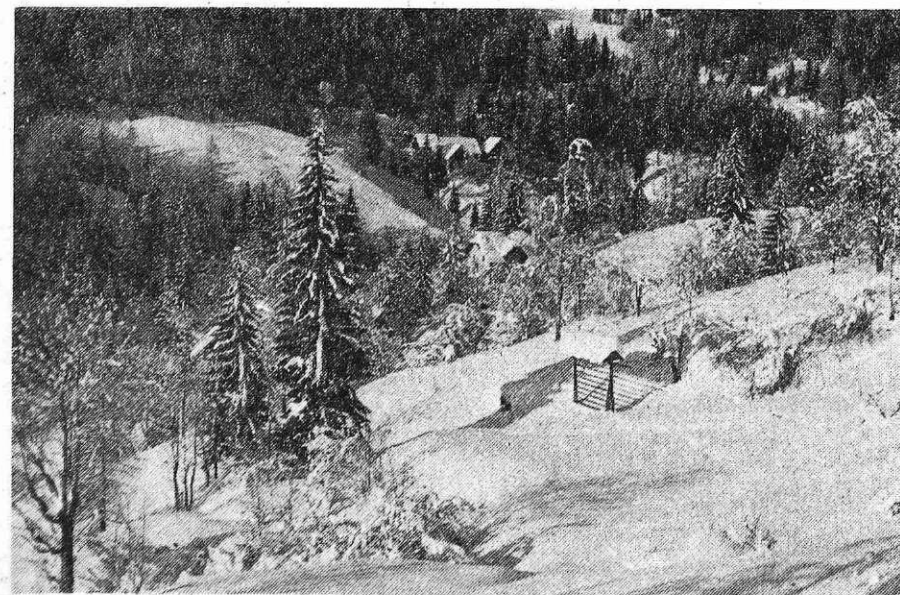
Možnosti je bilo zelo veliko. Izbrati med njimi niti ne bi bilo tako težko, moral bi samo kleno odločiti, kaj pravzaprav hočem. Sovražnika svobodne izbire je potem takem iskati neke na relaciji med možnostmi in željami. Stojim na podeželski avtobusni postaji. Zgodnja jesen je in kmetje se po poljskih poteh prevažajo s traktorji in vpregami. Zvonik vasi, ki ni prav blizu, štrli nad sadnim drevjem, ki zakriva vaške hiše. Sem in tja se vidi kakšna streha. Tudi zidove nekaterih hiš je moč videti. Površen pogled na to scenerijo običajnemu Slovencu ni tuj. Igra svetlobe in senc vsekar poživlja nekoliko enolično, da ne rečem stereotipno podoba. Na traktorju, ki pelje mimo sedi suh kmet. Volan drži z žilavimi rokami, od sonca porjavlimi do tam, kjer se običajno začne zavijati rokavi. Na priklopi na kupu sena sedi kmetiča oblečena v predpasnik in ruto. Tudi otrok je tam. Deček, star kakšnih sedem let. Vsi gledajo tujo prikazen, ki stoji in čaka. Utegnil bi bil pomisliti, da se je mimo peljala kulisa, da se je del scene odtrgal hoteč razbiti nepremičnost, skrepenost celotne podobe. Če bi se vse dogajalo samo v vidnem območju, bi lahko pomislil, da gre za dogajanje v nemem filmu. Zvok, bolj rečeno, ropot traktorja pa ne dopušča takšne prevare. Dizelski motor klopota in zrak vibrira. Ta dotik zvoka je resničnejši od vidnega vtisa. Kmet za volanom ne pogleduje več, pozornost je usmeril na prazno cesto. Ženska in otrok še gledata, vendar bolj zaradi lege na kupu sena. Njun položaj je v tem trenutku takšen, da jima za gledanje v mojo smer ni potrebno obračati glave. Gledalec ali gledani. Gledalec in gledani. Obe situaciji do potankosti sovpadata. In vendar je med njima neskončna razlika. Pozicija gledanja določa videno. Ko traktor s kmečko družino izgine iz prizorišča nenadoma nastopi popolna tišina. Podrgnil sem se po uhljih, vendar značilnega šumenja, ki običajno nastane pri takšnem drgnjenju ni bilo slišati. Morda je bil prav zaradi tega tudi občutek dotika nekoliko šibek, neizrazit. Lesen. Spomnil sem se, da sem takšen občutek že doživel. Morda pri kakšnem poljubljanju brez strasti. Dogodka ali dogodkov, kjer se je občutek lesenih

stikov pojavil se ne spominjam. Prav tako se ne spominjam, da bi mi kdaj odpovedal sluh. Mislim si, da bi se tako nevsakdanjega dogodka prav gotovo spominjal. Ali pa tudi ne. Na svojo moč spominjanja se prav nič ne morem zanesti. Čeravno nisem pozornosti usmeril na dogajanje okoli sebe, so se misli, ki so si dajale opraviti okoli ušes, začele počasi premeščati na druga področja. Nekoliko tegobne misli so se izgubljale v serpentinastem labirintu možgan. Napravljaj se je prostor za drugačne razmisleke. Počasi me je preplavila podoba na pol skrite vasi. Morda bi pri tem tudi ostalo, če bi se ne prestopil. Tudi v nogah, posebej še v predelu stopala sem nenadoma začutil olesenost. Bolje bi rekel, da nisem ničesar začutil. Nekako je umanjala prožnost. Tisti most na notranji strani stopal. Kot da bi imel platfus. Nogo ravno kot deska. Tudi z gležnjem se ni godilo nič drugače: predolgo že stojim, sem pomislil. Pa mi je kri zastala in mišice otrpnile. Še enkrat sem se skušal prestopiti. Vse skupaj je izgledalo tako kot, če bi miza z lesenimi nogami naredila korak. Tudi zvok je bil verjetno podoben, vendar ga nisem slišal. Skušal sem se spomniti, kakšen zvok nastane pri premikanju mize ali kakšnega drugega lesenega pohištva. Nič prijetnega. Sklonil sem se, pravzaprav hotel sem se skloniti, da bi potipal noge. Nadvse me je namreč zanimalo, kaj mi bodo roke povedale o stanju nog. Akcija je propadla takoj, ko je bilo potrebno misel-željo prevesti v gibanje. Sploh pa: ni bilo časa, da bi o našem položaju razmišljal. Telo je hitro izgubljalo svojo mehko, elastičnost. Zazdelo se mi je, da stojim z razširjenimi rokami. Prepričati se o tem nisem mogel več. Ravno ko sem pomislil, da takšno stanje niti ni tako slabo in, ko sem že razmišljal, da bi se dalo iz novonastalega položaja izvleči kakšne užitke, se mi je v vidnem polju pojavilo nekaj ljudi. Takoj sem prepoznal kmeta, ki je vozil traktor. Spremljala sta ga dva moška nedoločljive starosti. Kmet je bil oblečen v ista oblačila. Druga dva sta nosila delavsko-kmečka oblačila, kakršna se na podeželju običajno nosi ob delavnikih. Možaka sta nosila vsak svoj tram. Eden je krajši, drugi daljši, na enem

Franci Črv: Pomlad

koncu ošiljen. Kmet je nosil torbico z orodjem iz katere je štrlel ročaj. Verjetno kladivo. Čisto so se mi že približali in nenadoma izgubili. Morda so sedli, da si odpotujejo. Skoraj bi bil že pozabil nanje, če se ne bi na spodnjem robu v skrajnem desnem kotu, ki ga je še dosegel pogled otrplih oči, prikazala roka, ki je — kot sem pravilno domneval — držala kladivo. Roka s kladivom se je ritmično prikazovala in izginjala. Ali bodo naredili klop, da bodo ljudje lažje čakali na avtobus. Tista dva kosa lesa ... miselni napor je pretrgal kmet, ki je stopil predme in se postavil tako blizu, da je bil njegov obraz le nekaj centimetrov od mojih oči. Nič nenavadnega ni bilo na tem obrazu. Običajen podeželski obraz. Opazil pa sem, da so žile na sencah nabrekli, da obraz postaja nekako rdečkaste barve in usta so se odprla. S kotičkom očesa sem videl enega od mož. Nisem mogel ugotoviti kaj počne. Tretjega nisem videl. V tem trenutku se je drevje s skrito vasio zamajalo. Zvonik je nevarno zanihal. Še preden sem pomislil, da se lahko podre, mi je izginil izpred oči. Zagledal sem hribe in daleč zadaj gore. Vedno več je bilo neba. Končno se je podoba prenehala premikati. Videl sem nebo brez oblakov. Od nekdaj se sijalo sonce. Čisto na robu pogleda je migljala sivo-zele- na črta. Videl pa sem možakarje, ki so si dali opraviti tam neke, kjer naj bi bile roke in noge. Imeli so dosti opraviti. Zbijali so dolge žeblice: enkrat na enem koncu, potem spet na drugem. Pomislil sem celo, da bi to utegnil biti kakšen obred. Misel sem zavrgel, ker so ljudje izgledali preveč vsakdanji. Ali pa vseeno? Može so obstopili nekako v predelu glave in rok. Pot, ki jo je prej napravil moj pogled, se je sedaj ponovila; le da v obratni smeri. Spet sem zagledal znano podobo vasi. Možakarja sta stala: eden na levi, eden na desni. Verjetno sta me držala za roke. Kmeta ni bilo videti. Nenadoma se je podoba vasi stresla. Čez nekaj trenutkov se je slika ponovno zatrešla. To se je v enakomernih presledkih še nekajkrat ponovilo. Takoj, ko je to občasno tresenje prenehalo sem tri može zagledal v hrbet. Odhajali so. Ko so izginili izpred oči, je scena zopet postala negibna. Vse je bilo kot prej.

Franci Črv: V Rovtah

leta so si sledile tri krstne uprizoritve njegovih del: novembra 1932 **Rdeče rože**, maja 1933 **Borba za kruh** in novembra 1933 **Razkrinkana morala**.

Torej je **Razkrinkano moralo** Moškrič verjetno pisal poleti 1933. Ohranjen je dopis Sreskega načelstva v Ljubljani z dne 23. septembra 1933, ki osebno Moškriču sporoča: »Vračam Vam igrokaz **Razkrinkana morala** s pristavkom, da proti izvedbi iste nimamo pomislekov.« Ko si je avtor pridobil to cenzurno dovoljenje, je dobrunjsko društvo pričelo pripravljati krstno uprizoritev. V Zgodovinskem arhivu v Ljubljani sem našel dopis Sreskega načelstva v Ljubljani podružnici Svobode v Dobrunjah z dne 4. novembra 1933, s katerim dovoljuje »prireditve igre **Razkrinkana morala** ter petjem pesmi Delavski pozdrav. Nam pravijo zidarji ter Slovo dne 12. novembra 1933 ob 16. uri v lokalni G. Jeri-ri v Zadvoru« o čemer obvešča tudi županstvo, orožniško postajo ter oddelke finančne kontrole. Tako torej vemo za datum in kraj uprizoritve **Razkrinkane morale**. Zanimivo je, da so pridružili nastop pevskega zbora s petjem delavskih pesmi, kar je prireditvi dajalo poudarjen delavski in vzgojni, manj pa čisti gledališki značaj.

Ni vemo sicer zagotovo, ali je bila predstava 12. novembra v Zadvoru krstna ali morda ponovitev; sploh o morebitnih ponovitvah ne vemo nič. Zanimiv pa je prvi odmev na uprizoritev. Prinaša ga okrožnica centralne Svobode podružnicam z dne 13. novembra 1933, torej samo en dan po omenjeni predstavi. Ko okrožnica napoveduje, da bo centrala zbrala in izdala seznam dramskih del za izposajo, dostavlja kratko obvestilo: »Na razpolago je nova, dobra komedija **Razkrinkana morala** izpod peresa sodruga Moškriča, ki je že znan po **Rdečih rožah**.« Okrožnico sem našel v arhivu Svobode Črnuče, ki je v Zgodovinskem arhivu v Ljubljani. Citirani stavek kaže, da je komedija v Zadvoru lepo uspela.

Za revijo Svoboda je uprizoritev komedije **Razkrinkana morala** ocenil France Cankar. Njegova ocena je izšla že v decembrski številki Svobode (1933). Čeprav je zanimivo tudi Cankarjevo obnavljanje in razlaga vsebine, pa tukaj navajamo samo nekaj njegovih siceršnjih zanimivih misli: »Z mešanimi čustvi sem pešalil v Zadvor. Bil sem v resnici radoveden. Bal sem se za Moškriča, kajti njegova narava ni bila porok, da s komedijo uspe ... In smo razkrinkavali dobro uro in pol ... Komedija, ki pravzaprav ni komedija, ker ima na nekaterih mestih dosti tragičnih momentov, ki so šli gledalcem vidno do srca, je konglomerat komedije in drame, kar vse na nekoliko mestih že prehaja v farso. Ko bi se Moškrič poglobil v bistvo drame in dobil primerne mentorja, ki bi ga popeljal po vseh potih in stezah do bistva dramaturgije, mu razložil vse nujne predpogoje dobre drame ali komedije ali celo še farse, bi mogli od njega pričakovati še marsikaj tudi na tem polju, zlasti, ker ima v sebi naravne predpogoje za doseg cilja, ki si ga je zastavil: nuditi delavskim odrom igre, ki bi ne bile samo razvedrilo, temveč bi nudile še vse tisto, česar v meščanskem teatru tako pogrešamo. Igra kot celota je srečno zaokrožena in je Moškrič lahko ponosen. Nekatero nepravilnost v igri bo treba črtati. Igralci, kakršne premore Zadvor, bi umen in spreten režiser dosegel nevsakdanje uspehe ... Sodrugi Moškrič sicer ne bo zavoljo te komedije (ki ni komedija!) sprejet v meščanski Pen-klub, a si bo pridobil med nami dosti hvaljeznih gledalcev. In to mu bržkone tudi zadostuje in je s tem njegov namen dosežen.«

Najbrž je France Cankar gledal prvotno redakcijo drame, ko je bila še skoraj tragikomedija, čeprav je imela že današnji naslov in tudi podnaslov. Cankar nima prav, ko misli, da Moškričeve ambicije niso segale preko tega, da bi zadovoljil delav-

sko občinstvo. Moškriča je nekoliko vsiljivo hotel narediti za »delavskega« dramatika in ljudskega komediografa. Pronicljivo ugotavlja nedoslednosti te »komedije«, predvsem pa to, da je »srečno zaokrožena«. Cankarjeva ocena vzbuja zanimanje za prvotno redakcijo tega dramskega dela. Kdo je bil režiser, ne vemo. Tudi igralci niso navedeni.

Že decembra 1933 — v sklopu poročila o uprizoritvi Moškričevih **Rdečih rož** — sporoča dopisnik iz Trčiča: »Tudi njegovo **Razkrinkano moralo** bomo spravili na oder.« Pa besedila še sploh niso imeli, kajti zgoraj omenjena okrožnica se je napačno izrazila, češ da je že »na razpolago«. V istem arhivu ohranjena okrožnica centralne Svobode z dne 7. decembra 1933 pravi: »Mnogo podružnic je prosilo, da jim pošljemo Moškričevo **Razkrinkano moralo**. Obveščamo vse, da jo bomo poslali, kakor hitro jo bomo razmnožili. Centralna pisarna je sedaj tako preobložena z delom, da ne more vsem željam naenkrat ustreči.«

Moškrič je moral pohiteti, da je dokončno popravil in pripravil besedilo ter ga predložil za ciklostilno (?) razmnožitev. Marca 1934 je revija Svoboda poročala: »Jože Moškrič, **Razkrinkana morala**. Pisali smo že o uprizoritvi te komedije, ki jo je spisal delavec Moškrič. Centrala Svobode jo je dala pretipkati in razmnožiti, da jo lahko uprizirajo naši odri. Sodrugi Moškrič ne zahteva nobenih avtorskih tantijem, prosi pa vse podružnice, naj nekaj čistega dobička od teh uprizoritev darujejo za tiskovni sklad Svobode.«

Razkrinkana morala gotovo ni bila uprizorjena tolikokrat kot **Rdeče rože**, vendar moramo upoštevati, da so poročila manj popolna in da vsa niso ohranjena; poleg tega moramo upoštevati, da je bilo uprizorjanje **Razkrinkane morale** bolj tvegano kot uprizorjanje **Rdečih rož**: ne samo zaradi delavske revolucionarnosti, ki je kljub komedijski obliki izrazita, ampak predvsem zaradi občutljivosti klerikalnih krogov na Slovenskem.

Posebno značilna je bila v tem smislu uprizoritev **Razkrinkane morale** v Lescah na Gorenjskem, ki je vzbudila v javnosti velik odmev. Potem ko je zdelo uspešno postavil na oder v Lescah že **Rdeče rože**, je mladi Janko Torkar režiral tudi **Razkrinkano moralo**. Prva uprizoritev je bila 27. januarja 1935, in sicer v dvorani »šole kraljeviča Andreja«. Bil je hud snežni met. V Svobodi piše: »Ker je bila izvedba prvovrstna in vsebina povsem odgovarjajoča, je bila izražena vsesplošna želja, da se naj igra ponovi, da bi mogli videti življenje kapitalistične družbe tudi vsi oni, ki pri prvi predstavi niso bili navzoči.« Ponovitev naj bi bila čez en teden, 3. februarja, vendar jo je onemogočil leščanski župnik, ki se je pritožil in zahteval, da se Svobodi ne dovoli uporabljati dvorane.

Dopis o tej aferi je izšel v Svobodi. Podpisani so »Zavedni leščanski delavci«. V njem je dobesedno navedena pritožba, ki nam jo je dal v prepisu g. župnik sam, za kar mu naj izrečemo tu priznanje. Navajamo nekaj citatov iz župnikove pritožbe, ki na svojstven način označuje in ocenjuje Moškričevo komedijo in osvetljuje reakcijo nanjo:

... je ta igra javno prikazovanje vse- splošnega preustrovanja proti vstopnini, in obrekovanje in žaljenje in smešenje vseh drugih stanov razen delavcev ... Ko je Svoboda odigrala prvo igr. **Rdeče rože** po nepravdnosti naši v šoli, se je ... protestiralo, da bo stranka Svobode tudi v šolski dvorani propagirala svoje, razrednoboje- ne nauke ... nastopa menda ravno dvanaest prešestnikov in prešestnic in vlačug in se vsi drugi stanovi slikajo kot izkoriščevalci in zapeljivci delavcev in delavk. Župan in stražnik, predstavnik oblasti, sta povrh tega še v maski in govoru smešni osebi v

igri. Podpisani v osebi župnika osebno niso prizadeti, pač pa se katoliški cerkvi očita onemoglost, ker da v dva tisoč letih ni mogla človeštva moralno in socialno tako preobraziti, kakor si to predstavljajo marksisti. Upam, da bo že Krajevna oblast storila svojo dolžnost in preprečila nadaljnje škode v šoli.

Netočno je — glede na naše analize — da ne bi bili tudi delavci prikazani negativno. Seveda pa je uprizoritev lahko to zbrisala. Sploh se je leščanska režija in uprizoritev in tudi besedilo najbrž precej ločilo od zadvorske.

Dopis v Svobodi se nadaljuje s kome-ntarjem k župnikovi pritožbi in k dogodkom v Lescah. Med drugim pravi: »Je že tako: ta družba vidi v vsem pohujšanje, tudi v razkrinkavanju resničnega življenja onih slo-jev, ki so baje nosilci tega sveta, so pa le nosilci stare družbe, ki je gnila in se že po- dira od same trohobe ... Čuvaj starega družbenega reda, čuvaj dvojne morale — ki vidi pri majhnih vsak pezdri, pri velikih pa še bruna ne vidi niti ga ne dovoli videti drugim — ta je pač storil svojo dolžnost.« Dopis se končuje s Cankarjevimi beseda- mi: »... edina pot je boj ljudstva, boj za po- polno socialno osvoboditev ... Boj za osvobo- enje pa je kulturni boj — in kdor ta boj obrekuje, kdor mu postavlja nečiste cilje, je sovražnik ljudstva in sovražnik kulture.«

Da, Moškričevi cilji so bili čisti in plemeniti. Dopis v Svobodi je nenavadno kva- liteten.

To pa še ni bil pravi epilog aferi v Lescah. O njem poroča France Škrli v knjigi **Delavski oder na Slovenskem** (1964): »Ker nismo dobili dvorane v Lescah, smo se obrnili na društvo v Ribno, da bi nam odstopi- lo dvorano za zgoraj omenjeno igr. Dvo- rano smo sicer dobili, ko pa je bila predsta- va, ni bilo niti enega gledalca v dvorani. Župnik v Ribnem je svojim vernikom pre- povedal, da si ogledajo imenovano igr.«

Kje vse so uprizorili Moškričevo **Raz- krinkano moralo**, je (gotovo, nepopolno) dokumentirano v reviji Svoboda, v časopi- su Delavska politika, v ameriškem sloven- skem tisku, dalje v knjigi **Delavski oder na Slovenskem**, kjer poročajo Škrli, Komavli- jeva in Teply. Uprizoritve so bile:

— v Kranju novembra 1934; igr. so po- navljali in z njo gostovali 16. decembra v stari šoli v Naklem; režiral je Ravnikar; Škrli navaja tudi igralce;

— v Trčiču verjetno 31. decembra 1934 ali v začetku 1935. leta; režiral je Janko Sova;

— na Slovenskem Javorniku pri Jese- nich leta 1936; predstava je bila »pri Ko- njiču«; režiral je mladi Edi Giorgioni; Škrli navaja tudi igralce; uprizoritev **Razkrinka- ne morale** na Javorniku je napovedana v **Kreftovi Književnosti** leta 1935;

— v Trbovljah za zaključek sezone sre- di leta 1934; to je najzgodnejša uprizoritev zunaj Zadvoja, ki je dokumentirana;

— v Zagorju 11. decembra 1935;

— v Zabukovici verjetno jeseni 1935; gostovali so v Velenju;

— v Celju v sezoni 1935/36; režiral je Cvetko Vernik; Komavlijeva navaja tudi igralce;

— v Prevljah (Leše) leta 1937;

— v Clevelandu, ZDA, dne 13. oktobra 1935, v Slovenskem delavskem domu; ver- jetno je režiral Vinko Coff; glej poročila v časopisu **Enakopravnost**, od koder navaja- mo: »Dramsko društvo Anton Verovšek otvori svojo dramsko sezono ... in sicer uprizori velehumoristično satiro **Razkrin- kana morala**. Vsakdo, ki bo to predstavo po- šetil, bo zadovoljen, povrnen bo za pla- čano vstopnico s par urami prisrčne zaba- ve in razvedrila ... **Razkrinkana morala** je vesela humoreska, zanimiva izmed drugih veseliger, polna zdravega in neprisilje- ga humorja v velezabavni obliki.« ... predstava komedije **Razkrinkana mo- rala** ... je krasno izpadla.«

Stoletnica Kafkovega rojstva

Grad ni od tega sveta. Obstaja kot edino realno v človekovi imaginaciji: Zelja. Proti cilju K. brodi po meter globokem snegu, po umazanih in skrivnostnih gostiščih, zatohlih kmečkih izbah, vaški soli; mračna vas je prostor, ki ima prav takšne dimenzije kot univerzum. K. nikoli ne bo prišel ven. Pa tudi, če bi prišel, bi bilo na koncu koncev prav vseeno.

Konstitutivni moment te difference je morda tudi v tem, da se nam odpre ne-končno polje ne-verjetnosti, različnosti, oblik in obrisov. Tavanje po tem polju pa lahko pripelje tudi do takšnih komaj mogočih rezultatov, kot je Kafkin literarni opus.

Kamen z gore

A v vsakem kamnu so razpoke in v tem smrti podobnem kraljevskem spanju so se spet oglasile nadležne gostije: sanje. Spet se je sklonila nadenj senca gore, katere kri in meso je bil, in kamni izpod njenega vznožja, njegovi zapuščeni bratje, so mu klicali naj se vrne. In ko se je zjutraj zbudil, ga je v dno duše zazeblo ob spoznanju, kako prazno in nesmiselno je pravzaprav to njegovo samotarsko vztrajanje ob izlivu reke. Vrnil se je h kamnom, od katerih je bil nekoč pobežnil, in ostal z njimi v dobrem in slabem. Zanemaril je umetnost izogibanja in se začel učiti umetnosti približevanja. Ta je postala sol in smisel njegovega življenja.

poprej. »Kaj bi pa zdaj še rad izvedel?«
vpraša vratar, »nenasiten si.« »Saj si ven-
dar vsi prizadevajo, da bi dosegli postavlo,«
pravi človek, »kako torej, da v vseh dolгих
letih razen mene nihče ni terjal, da bi smel
noter?« Vrtar uvidi, da se človeku bliža
konec, in da bi mu še segel v pojemajoči
sluh, se zadre: »Tu nihče drug ni mogel
vstopiti, ker so bila ta vrata namenjena sa-
mo zate. Zdaj pojdem in jih zaklenem.«

Na galeriji

A ker ni tako; ker privihra lepa dama, bela in rdeča, skozi zavese, ki jih ponosni livriranci pred njo razgnejo; ker ji direktor z vdanimi pogledi išče oči in diha pred njo z živalsko vdanostjo; jo skrbno posadi na serca, ko da bi se mu nadvse ljubljena vnukinja odpravljala na nevarno pot; ker se kar ne more odločiti, ' bi z bičem pomignil, a se nazadnje le nasilno premaga in poči; spremlja jahalkine poskoke z ostrimi pogledi; komaj doumeva njeno mojstrsko umetelnost; z angleškimi vzklizi poskuša svariti; besno opozarja konjarje, ki držijo obroč, da naj bodo kar se da natančno previdni; ker pred velikim salto mortale z iztegnjenimi rokami roti orkester, da naj vendar utihne; naposled pomaga punčki z drhtečega konja, jo poljubi na lica in meni, da vse navdušenje občinstva le še ni dovolj; ta čas pa ona, nanj oprta, visoko vzetpa na prste, sredi oblaka prahu, z razprtimi rokami in vnic nagnjeno glavicco želi deliti svojo srečo z vsem cirkusom — ker je tako, zato položi gledalec na galeriji obraz na balustrado, se pogrezne v zaključno korračico kakor v težke sanje in zajoče, ne da bi se tega zavedal.

BITI

razbijaj razbijaj
razbij
kloun smešen s solzami si.

tečem po zelenici s tablico ne hodi po travi
se smejem imam bele zobe nagajive oči igrive roke lahkoen korak
rad imam dekleta s prsmi na up to the sky in žvižgajoče fante
popackane otroke in nervozne mamicе poredne janežke in ljubke zmaje
rad imam pesmi take na smeh take na poljub pa tudi grobarske
usedem se na klopcu sveže popleskano haha barva me prijetno žgečka
glej kako se gredo komunalce in sprehajalce zdravnike gospodinje
vsak se zabava in to čisto resno
ne vrtaj po nosu ne skači po lužah oh otroci
kaj se ne znate igrati drugače pravi vzgojiteljica resno.

Včera, dnes.

Božaš me po lasen. Mokri so. Kot moj obraz. In tvoje oči so vlažne od žalosti. Saj nisem hotel. Stisneš mi dlan, nežno, boječe. Održvem ogrinjalo in stečem. Razprostem roke in nagnem obraz k nebu. Kaplje. Kapljice. Tečem in padam. Bolijo me noge. Od zadaj se mi bližajo tvoje besede, tvoji kriki. Zebe me. Smejem se. Smeje se norec in se joče. Norec govori o dekletu z dolgimi lasmi na konju. Z mokrimi lasmi. Konj pade pod težo las. Se zgrudi. Omaga. Ptič preleti njegovo truplo in se čudi. Metulji razumejo. Norec se smeje. Norec se joče. Le zakaj. Saj nisem hotel. Metulji razumejo. In trave vedo. Pada dež. Vrtnica vene. Topoli pa rastejo. Starec z belo brado postaja.

ODGRINJALO

ki te zalije zalije
glog glog glog g log!

IZUM

babičino kredenco bom valil valil valil
navzgor

ha ha ha ha ha ha ha ha ha ha ha ha ha ha ha ha

so vsa po vrsti neosebna, kakor pač izprašujejo veliki gospodje. Na kraju pa vedno znova pove, da ga še ne more spustiti noter. Človek se je za na pot opravil z mnogimi rečmi in uporablja vse — pa naj bo še tako dragoceno — kot podkupnino, da bi vratarja pridobil. Ta sicer vsako stvar sprejme, a hkrati reče: »Vzamem samo zato, da si ti ne bi mislil, da si kaj opustil.« Vsa ta dolga leta človek vratarja skoraj neprestano opazuje. Na druge vratarje pozabi in zazdi se mu že, da mu edinole ta prvi ovira vstop v postavo. Preklinja nesrečno naključje, prva leta brezobzirno in glasno, kasneje pa, ko ostari, godrnja samo še takole predse. Na otročje mu gre, in ker je v dolgotrnetem študiju vratarjevega pojava spoznal celo boljše v njegovem kužuhovinstem ovratniku, prosi zdaj celo te boljše, naj mu pomorejo in vratarja preprosijo. Nazadnje mu oslabi vid in zdaj ne ve več, ali se okrog njega zares temni ali ga samo varajo oči. Pač pa zdaj v temi razbere soj, ki neizbrislivo lije skozi vrata postave. Zdaj ne živi več dolgo. Pred smrtjo se mu zbero v glavi vse izkušnje teh let, zgostijo se v vprašanje, ki ga doslej vratarju še ni izrekel. Pomigne mu, ker se ne more več zdraviti; telo mu je namreč že skoraj otrpnilo. Vratar se mora globoko skloniti, ker sta zdaj po velikosti še dosti bolj narazen kot